

ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

**ROMAN TEKNİĞİ BAKIMINDAN YAŞAR KEMAL'İN
İNCE MEMED ADLI YAPITI**

Ümit ÖZCAN

Yüksek Lisans Tezi

Ardahan, 2015

ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

ROMAN TEKNİĞİ BAKIMINDAN YAŞAR KEMAL'İN İNCE MEMED ADLI YAPITI

Yüksek Lisans Tezi

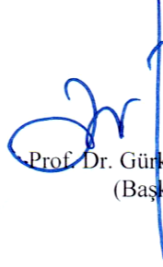
Ümit ÖZCAN

Prof. Dr. Ramazan KORKMAZ
(Tez Danışmanı)

Ardahan, 2015

KABUL VE ONAY

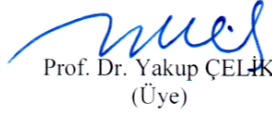
Ümit ÖZCAN tarafından hazırlanan "Roman Tekniği Bakımından Yaşar Kemal'in İnce Memed Adlı Yapıtı" başlıklı bu çalışma 08.08.2015 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Gürkan DOĞAN
(Başkan)

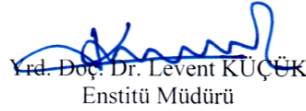

Prof. Dr. Ramazan KORKMAZ
(Danışman)

Prof. Dr. Yakup ÇELİK
(Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

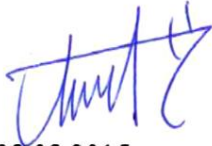

Yrd. Doç. Dr. Levent KÜÇÜK
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Ardahan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Ardahan Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin 3 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

08.08.2015

Ümit ÖZCAN

Eşime ve kızım Gönül Duru'ya...

ÖZET

ÖZCAN, Ümit, Roman Tekniğı Bakımından Yaşar Kemal’in İnce Memed Adlı Yapıtı, Yüksek Lisans Tezi, Ardahan, 2015.

Yaşar Kemal’in ilk romanı olan İnce Memed (1955), Anadolu köylüsünün çağdaş dünyadan çoktan kopmuş düzenini ve bu düzenden çıkarı olan “ağa/bey” gibi karşıt güçlere yalnız başına direnen Memed’in mücadelesini anlatır.

Yapıt, okuru dile getirdiğı olayların gerekçeleriyle “eşkıyalık”ın yeri geldiğinde “zorunlu” olduğuna ikna eder. İnce Memed yapıtı, insan onuruna yakışmayacak davranışlara, “yerleşik bozuk düzen”e ölümü göze alıp başkaldıran “mecbur insan”ın toplumsal bir reformcuya dönüşmesini şiirsel bir dille anlatır.

Yapıtın başkişisinin hiç kimsesi ve hiçbir şeyi olmayan bir çocuk olarak seçilmesi, okuru haksızlık/hukuksuzluk karşısında cesaretlendirerek yazarın ölküsel doğrularına bir davettir. Zaten yapıtın sonunda kazanan; yazarın idealize ettiği “eşkıya” Memed, kaybedense bir tek insanî nitelik taşımayan “ağa” olur.

Yaşar Kemal; yüzyıllarca sömürölmüş, aşağılanmış, geri bırakılmış Anadolu köylüsünü ölkü değer olarak okura sunduğı “incememedlik” etrafında birleşmeye ve hakkını aramaya davet eder.

Açar Sözcükler

Yaşar Kemal, yiğitlik, aşk, hak, zulüm, eşkıya, direniş, sadakat, başkaldırı, sömürü

ABSTRACT

ÖZCAN, Ümit, The Novel “İnce Memed” (Memed, My Hawk) of Yaşar Kemal in Terms of Narration Technique, Master’s Thesis, 2015

İnce Memed (1995), Yaşar Kemal’s debut novel, tells the order of an Anatolian peasant disconnected from the modern world and the struggle of Memed, who by himself resists against the counter powers like “landlord/master” who have benefit in such order.

The novel persuades the reader that “brigandage” is “indispensable” if need be considering the facts of events that the novel tells. İnce Memed poetically tells the transformation into a social reformist of a “compelled individual” who rebels against the behaviors incompatible with human dignity and “established corrupt system” by risking death.

The fact that the protagonist is selected as child who has nothing and no one is an invitation to ideal truths of the author by encouraging the reader in the face of an injustice/unlawfulness. After all, at the end of novel, the winner is the “bandit” Memed as idealized by the author, and the loser is the “landlord” who does not have any human quality.

Yaşar Kemal continues to gather the Anatolian peasants who have been exploited, humiliated and depressed for centuries, around the character of “İnce Memed” as an ideal value it presents to the reader, and invites the reader to stand upon their rights.

Keywords

Yaşar Kemal, bravery, love, right, oppression, bandit, resistance, loyalty, rebellion, exploitation

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	vii
GİRİŞ	1
1. İNCE MEMED I	2
1.1. BAKIŞ AÇISI VE ANLATICI	5
1.2. OLAY ÖRGÜSÜ	7
1.3. ZAMAN	14
1.3.1. Okuma Zamanı	14
1.3.2. Yazma Zamanı.....	15
1.3.3. Vaka (Roman) Zamanı.....	15
1.4. MEKÂN	18
1.4.1. Çevresel Mekânlar	18
1.4.2. Algısal Mekânlar.....	19
1.4.2.1. Kapalı-Dar ve Labirentleşen Mekânlar	20
1.4.2.2. Açık ve Geniş Mekânlar.....	24
1.5. ŞAHIS KADROSU	27
1.5.1. Başkişi.....	28
1.5.2. Norm Karakter	32
1.5.3. Kart Karakterler	32
1.5.4. Fon Karakterler	35
1.6. İZLEKSEL KURGU	35
1.6.1. Başkaldırı	36
1.6.2. Sömürü.....	37
1.6.3. Özveri ve Aşk	39
1.6.4. Sadakat.....	40
1.6.5. Kaçış	41
1.6.6. Erk Sorunu ve Güven Yitimi	43
2. İNCE MEMED II.....	46
2.1. BAKIŞ AÇISI VE ANLATICI	47
2.2. OLAY ÖRGÜSÜ	48
2.3. ZAMAN	62

2.3.1. Okuma Zamanı	62
2.3.2. Yazma Zamanı	62
2.3.3. Vaka (Roman) Zamanı.....	63
2.4. MEKÂN	64
2.4.1. Çevresel Mekânlar	64
2.4.2. Algısal Mekânlar.....	65
2.4.2.1. Kapalı-Dar ve Labirentleşen Mekânlar	65
2.4.2.2. Açık ve Geniş Mekânlar.....	68
2.5. ŞAHİS KADROSU	70
2.5.1. Başkişi.....	71
2.5.2. Norm Karakterler	72
2.5.3. Kart Karakterler	74
2.5.4. Fon Karakterler	76
2.6. İZLEKSEL KURGU	76
2.6.1. Başkaldırı ve Direniş	77
2.6.2. Sömürü.....	79
2.6.3. Özveri ve Aşk	81
2.6.4. Sadakat.....	83
2.6.5. Özlem.....	84
2.6.6. Erk Sorunu ve Güven Yitimi	85
3. İNCE MEMED III	91
3.1. BAKIŞ AÇISI VE ANLATICI	91
3.2. OLAY ÖRGÜSÜ	93
3.3. ZAMAN	106
3.3.1. Okuma Zamanı	106
3.3.2. Yazma Zamanı.....	106
3.3.3. Vaka (Roman) Zamanı.....	106
3.4. MEKÂN	107
3.4.1. Çevresel Mekânlar	107
3.4.2. Algısal Mekânlar.....	107
3.4.2.1. Kapalı-Dar ve Labirentleşen Mekânlar	107
3.4.2.2. Açık ve Geniş Mekânlar.....	108

3.5. ŞAHİS KADROSU	109
3.5.1. Başkişi.....	110
3.5.2. Norm Karakterler	110
3.5.3. Kart Karakterler	112
3.5.4. Fon Karakterler	114
3.6. İZLEKSEL KURGU	114
3.6.1. Başkaldırı	116
3.6.2. Sömürü.....	117
3.6.3. Özveri ve Aşk	117
3.6.4. Sadakat.....	119
3.6.5. Kaçış	119
3.6.6. Erk Sorunu ve Güven Yitimi	120
4. İNCE MEMED IV	122
4.1. BAKIŞ AÇISI VE ANLATICI	123
4.2. OLAY ÖRGÜSÜ	131
4.3. ZAMAN	144
4.3.1. Okuma Zamanı	145
4.3.2. Yazma Zamanı.....	145
4.3.3. Vaka (Roman) Zamanı.....	145
4.4. MEKÂN	146
4.4.1. Çevresel Mekânlar	146
4.4.2. Algısal Mekânlar.....	147
4.4.2.1. Kapalı-Dar ve Labirentleşen Mekânlar	147
4.4.2.2. Açık ve Geniş Mekânlar.....	148
4.5. ŞAHİS KADROSU	149
4.5.1. Başkişi.....	149
4.5.2. Norm Karakterler	154
4.5.3. Kart Karakterler	156
4.5.4. Fon Karakterler	159
4.6. İZLEKSEL KURGU	159
4.6.1. Başkaldırı	160
4.6.2. Sömürü ve İşkence.....	162

4.6.3. Özveri ve Aşk	164
4.6.4. Sadakat.....	164
4.6.5. Kaçış	165
4.6.6. Erk Sorunu ve Güven Yitimi	167
KAYNAKÇA	169
1. KİTAPLAR	169
2. TEZLER	170
3. MAKALELER	170
ÖZGEÇMİŞ.....	171

KISALTMALAR

C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
Haz.	: Hazırlayan
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
TDK	: Türk Dil Kurumu
Ünv.	: Üniversite
Yay.	: Yayın
YK	: Yaşar Kemal
YKKA	: Yaşar Kemal Kendini Anlatıyor
YKY	: Yapı Kredi Yayınları
ZA	: Zülmün Artsın

ROMAN TEKNİĞİ BAKIMINDAN YAŞAR KEMAL'İN İNCE MEMED ADLI YAPITI

GİRİŞ

İnce Memed romanı, ağadan kişisel öç alma hırsıyla dağa çıkan sonra “zalime ve zulme karşı direnme anlayışı” na yükselen bir bilinçlenme ve başkaldırma destanıdır. İnce Memed şahsında vücut bulan “eşkıyalık” kötü değil; devletin yapması gerekenleri yerine getiren ve ağaların, beylerin ezdiği köylüleri koruyan “adalet”i sağlayan “gerekli” bir güçtür. Yapıtta İnce Memed’in yanında olan ve onu himaye eden anlatıcı, bu tavrıyla “eşkıyalık”ı destekler görünse de gerçek böyle değildir. İnce Memed ırmak romanında geçen ve halka zulmeden, onları aşağılayan Deli Durdu, Kalaycıgıbieşkıyalar vardır ki anlatıcı, onların karşısına aşılmaz bir dağ gibi duran İnce Memed’i çıkarır. Bu durum, anlatıcının eşkıyalığı değil de “incememedlik” i onayladığını, desteklediğini gösterir.

Edebiyatımızda eşkıyalık teması 1500’lü yıllardan beri işlenegelmiştir. Anadolu; hak yiyenlerin, adaletsizliklerin, zulümlerin önünü Yunus’un, Köroğlu’nun, Dadaloğlu’nun, Pir Sultan Abdal’ın, Kuyucaklı Yusuf’un, İnce Memed’in cesareti, söz’üyle kesmiştir. İnce Memed soylu eşkıyalığın bengü taşı gibidir. Bunun yanında edebiyatımızda eşkıyalığa farklı bakış açıları da vardır. Kemal Tahir’in “Rahmet Yolları Kesti” adlı romanı bunlardan biridir. Eserde geçen Uzun İskender adlı eşkıya, Deli Durdu’ya benzeyen biridir. Onun amacı hak, adalet dağıtmak, mazlumun yanında olmak değil; kimi görürse soymaktır.

İnce Memed, başlangıçta eşkıya olmak zorunda kalır. Ancak eşkıyalığa başladığı ilk çete Deli Durdu’nun liderliğinde halkı soyan ve onlara olmadık eziyetler eden bir çetedir. İnce Memed, onu takip etmek yerine bireyselleşerek ve öğüdünü dinleyeceği kişileri seçerek inandığı doğrular için canını ortaya koyarak mücadele eder. Mücadele sürerken derin bunalımlara girer. Karar verme sorumluluğu altında ezilir. Yine de geri dönmeyi düşünmez ve “İnce Memed” adına soylu eşkıyalık zemininde Türk ve dünya edebiyatının haklı saygınlığını kazandırır.

1. İNCE MEMED İ

YK'nin ilk romanı olan İnce Memed'in yazılış ve dünya dillerine yayılış macerasını yazarın kendisinden okuyalım;

“1946-47 yıllarında roman denemelerine başlamıştım. İnce Memed de bunlar arasındaydı. (...) Konu olduğu gibi aklımdaydı. Ve İnce Memed'i yazmak istiyordum.

Ben yazmağa koyuldum. Yıllar yılı düşünmüşüm, ezbere biliyorum romanı. 1953 yılının o dehşet, görülmemiş kışı başlamasın mı? Bizde küçük bir çini sobadan başka bir şey yok. Sobada odun yakıyoruz. Aşağıdaki katın bacası bizim duvarın ortasından geçiyor. Thilda yatağın içine oturuyor, belini bacanın geçtiği duvara dayıyor, orada kitap okuyor. Ben de Erzurumdan aldığım kalın eldivenler elimde İnce Memedi yazmağa çalışıyorum. Arada sırada odun bulursak evde düğün bayram. (...)

Bu karda kıyamette, buz gibi evde ben üç ayda İnce Memedi bitirdim, Cevat Fehmi Başkuta götürdüm. Bin sekiz yüz lira daha alacağım, Cevat Bey romanı beğenirse. Beğenmezse de gazeteye borçlanacağım. (...)

1953-1954 yıllarında Cumhuriyette dizi olarak yayınlanan İnce Memed 1956 yılında Varlık Dergisinin koyduğu ilk roman ödülünü aldı. (...)

İnce Memed 1957'de Sovyetler Birliğinde, Bulgaristanda yayınlandı. Oralarda bu romanın yayınlanmasını Nazım Hikmet sağlamıştı. (...)

1961'de İngilterede yayınlanan İnce Memed bestseller listelerinin başlarında uzun süreler kaldı. (...)

Bundan sonra yol iyice açıldı. İnce Memed İskandinavya'da çok ünlendi. Sonra Fransada, Amerikada. Şimdiye kadar kaç dilde çıktı gerçek sayıyı bilemiyorum. Herhalde otuzun çok üstünde...” (Kemal 1994: 70-71,75-76).

Romanda, Memed'in eşkıyalık serüveni kişisel öç alma ve canını/canını koruma güdüsüyle başlar. Onun eşkıyalık serüveninin fonunda Anadolu köylüsünün eşraf-bürokrat baskısından bükülmüş beli gözler önüne serilir. Korkmaz'ın Kuyucaklı Yusuf için yaptığı tespit İnce Memed için de geçerlidir; “(...) eşrafın hükûmet güçlerini nasıl sindirdikleri ve bu güçlerini yoksul-kimsesiz insanlara nasıl bir baskı aracı olarak kullandıkları anlatılır.” (Korkmaz 1991: 224). Savcı, kaymakam ve jandarma neredeyse ezilenleri hiç görmeden sadece duydukları ile “görevlerini yerine getirdiklerini” sanırlar. Bütün bu olumsuzlukların karşısında çocuk yaştaki İnce Memed durur. O, asla yalnız ve köksüz değildir. Hem mekânsal hem zamansal anlamda destekçileri vardır. Bu durumu Moran şöyle dile getirir; “Yaşar Kemal ilk romanı *İnce Memed*'in konusunu seçerken de tüm dünyada yaygın olan 'soylu eşkiya' hikâyesi geleneğinden esinlenmiştir. *Köroğlu*, *Yalnız Efe*, *Çakıcı Efe* gibi, halkın içinden çıkmış ve zalim beylere, ağalara karşı yoksul halkı koruyan eşkiya figürü yalnız Türkiye'de değil tüm dünya edebiyatında görülür. Bundan ötürü İnce Memed yalnız Türk soylu eşkiyalarıyla değil, çeşitli ülkelerin, Robin

Hood, Billy the Kid, Jesse James gibi efsaneleştirilmiş haydutlarıyla akraba sayılır.” (Moran 2006: 103-104). Ülkemizde İnce Memed’i tanımayan insanların yabancı “eşkıyaları” tanımış veya hiç değilse adlarını duymuş olmaları dikkat çekici bir noktadır. Her ne olursa olsun sonuç olarak “*İnce Memed*, savaş sonrası Türk Yazınının en başarılı romanıdır.” (Hickman 1983: 154) yargısıyla eleştirmenlerce başarı zirvesine oturtulmuştur.

YK “Sözlü Edebiyattan Yazılı Edebiyata” başlıklı yazısında “modern romanın babaları, ondokuzuncu yüzyılın büyük romancıları sözlü edebiyattan çok yararlanmışlardır.” (Kemal vd. 1982: 61) yargısıyla “baba ve büyük” olarak niteliği romancıların sözlü edebiyattan yararlanmalarını yüceltmıştır. Sözlü edebiyattan beslenmek kendisinin de yaptığı bir eylemdir. İnce Memed-1 romanı da dinlediği eşkıya anlatılarıyla beslenir. Bu düşüncemizi Hickman; “İngiliz ve Amerikalı eleştirmenleri, Türk eleştirmenlerinden önce yapıtın temelindeki geleneksel özelliği bakımından, halk söylencesine, mit romanına ve peri masallarına benzediğini söyle”yerek (Hickman 1983: 158), Azra Erhat ise Yaşar Kemal için “Homerosoğlu” (Gürsel 1975: 18) nitelemesiyle destekler. Şükran Kurdakul da “Yaşar Kemal’de Pir Sultan’ların, Karacaoğlan’ların kaynaklandığı eski Anadolu’nun sesi çağıldar” (Kurdakul 1982: 38) yargısıyla Kemal’in yerelliği, doğallığı ile kökenine işaret eder. Zaten YK kendini “Mahmut Makal dışında, romancı olan ilk Türk köylüsü olarak” (Kemal 2009: 250) gördüğünü yazar.

Yapıt birçok dile çevrilir. Ülkemizde de çok beğenilir. “1953-1954 yıllarında Cumhuriyette dizi olaraktan yayımlanan İnce Memed 1956 yılında Varlık Dergisinin koyduğu ilk roman ödülünü alır” (Kemal 1994: 75). 1993 yılında Hami Çağdaş yazısına; “Yaşar Kemal, tüm dünyanın en çok tanıdığı Türk sanatçısı” (Çağdaş 1993: 12) biçiminde başlarken İnce Memed’in bu üne katkısına değinmeden geçemez. Doğan Hızlan da benzer bir görüşe sahiptir; “Yeryüzünde kitabın olduğu her yerde Yaşar Kemal adına rastladım.” (Hızlan 1993: 16) ifadesiyle yazarın ülkemizin adının duyulmasında, çağdaş dünyada bir yer edinmesindeki değerine vurgu yapar. “Yaşar Kemal kendi ulusal birikimimizle, halk kültürümüzle dünya kültürü arasında ustalıklı bir denge kurmuş seçkin yazarlarımızdan biridir.” (Özdemir 1977: 20) tespiti yazara yapılan bir övgü olmakla beraber incelediğimiz yapıtın haklı olarak kazandırdığı bir niteliktir.

İnce Memed romanı birçok yönden gerçekçi bir romandır. Yazar-anlatıcı, yaşadıkları ile İnce Memed adlı roman arasındaki ilişkiyi şöyle ifade eder;

“Benim çocukluğum eşkiyalığın içinde geçti. Dayım en büyük eşkiyalardan biriydi. 1936lara kadar, 500 dolayında eşkiya vardı o çevrede. Bunlardan biri de, Karamüftüoğlu ailesinden ünlü Remzi Beydi. Kurtuluş Savaşında Kadırlıyı ilk örgütleyenlerden... İlk İnce Memed hikayesinde çakır diken diye bir diken var. Onu bana Remzi Bey anlattı. Remzi Beyle eşkiyalığın felsefesini yaptık. Amcamın oğlu Rıza da eşkiya oldu, dağda vuruldu. İlk romanımın İnce Memed olmasının nedeni bu. Başka türlü de olamazdı zaten. Bu kadar eşkiya tanımışım, akrabalarımın eşkiyalar çıkmış, dağlarda 500den fazla eşkiya var. Ondan sonra da, büyük eşkiyalardan biriyle yıllarca konuşmuş, tartışmışım...” (Kemal 1995: 211).

İnce Memed romanı doğal bir sürecin ürünüdür. İnce Memed karakterinin gerçek hayatta bir karşılığı vardır. Bütün bunlara karşın; “*İnce Memed I* gücünü gerçeklikten almaz, tersine, gerçeğin yerini alan eski bir düşü büyü bir dille ustaca anlattığı için sevilen bir roman olmuştur.” (Moran 2006: 121). Arısoy ise şöyle bir değerlendirmede bulunur; “Kulluk, zulüm, yiğitlik, haklılık, haksızlık, aşk, eşkiyalık, bunların tümü ‘İnce Memed’de, en keskin çizgilerle ifadesini bulmuştur.” (Arısoy 1955: 22). Kahramanların temsil ettikleri değerleri uç noktalarda yaşamaları yapıta destansı/masalsı bir hava katmıştır.

Ramazan Korkmaz yapının genel yapısını şöyle özetler; “Yaşar Kemal, *İnce Memed*’de geleneksel ‘soylu eşkiya’ kalıplarına sadık kalır; romanını, öteki eşkiya romanlarının yapısına uygun olarak, dört ana bölümden meydana gelen bir yapı üzerine kurar. Birinci bölümde kahramanın yaşadığı ortam ve başkaldırısına sebep olan ağaların ve beylerin zulmü, ikinci bölümde ağaların ve beylerin bir kötülük ya da haksızlık yapmaları sonucu kahramanın dağa çıkması, üçüncü bölümde kendisine kötülük yapanlardan öç alması ve ezilenlere adalet dağıtması, dördüncü bölümde ise kahramanın sonu verilir. Bu tür romanların gereği olarak roman, iyilerle kötülerin savaşını konu alır. Bu savaşta yer alan kişiler, temsil ettikleri kimliklerin en uç noktasında bulunurlar” (Korkmaz vd. 2011: 468). Yapıtta iki karşıt gücün temsilcileri olan Memed ve Abdi adlı kişiler masalsı niteliklere sahiptirler. Memed sonsuz derecede fedakârken; Abdi insanî hiçbir niteliğe sahip olamayan kötülük kaynağıdır.

1.1. BAKIŞ AÇISI VE ANLATICI

Yapıt için bakış açısıyla ilgili tespitler yapmadan önce bu kavramdan ne anladığımızı dikkatlere sunalım; “Bakış açısı, bir roman ya da öyküde olayların okuyucuya kimin gözünden, kimin ağzından ulaştığı sorusuyla ilgili bir kavramdır.” (Aytür 2009: 19). Bu yolda yazarın nerede konumlanacağı tamamen kendi kararıdır. Ancak yazarın sesinin duyulması roman için bir kusur sayılır. Bu nedenle yazar-anlatıcıdan beklenen sesinin hiç duyulmaması veya mümkün olduğunca kısık olmasıdır.

İnce Memed-1 romanında “tanrısal bakış açısı” ve “görgü tanığı anlatıcı” dikkatiyle yaşananları öğreniriz. Tanrısal bakış açısı, anlatıcıya eserinde sonsuz bilme olanağı tanır. Anlatıcı “tanrısal bir güçle romandaki kişiler hakkında her şeyi bilir; gerekli görürse zihinlerine girerek en gizli duygu ve düşüncelerini açıklar.” (Aytür 2009: 23). Ancak İnce Memed-1 romanında anlatıcının, pek de kahramanların iç dünyasına indiğini söyleyemeyiz. Başkişi olan İnce Memed bile çoğu kez yalnızca bir eylem adamı olarak karşımıza çıkar. Görgü tanığı anlatıcı ise “görebildiği, işitebildiği ya da araştırarak öğrenebildiği bilgiler çerçevesi içinde kalmak zorundadır.” (Aytür 2009: 39). Bu durumda anlatıcı “sınırlandırılmış” olmaktadır.

“Köyü bir uçtan bir uca dolaştı. Çocuklar bir gübreliğin üstünde köküş oynuyorlardı. Kadınlar gördü. Evlerinin gündün yanına, duldaya oturmuşlar çıkıkr eğriyorlardı. Bir de köpek gördü. (...) Kendi köyleri olsa, bir yabancı görseler, bütün çocuklar başına toplanırdı. Bu köy, bir başka köy... İşte, bu, zoruna gitti.” (İnce Memed-1: 21)

Yukarıdaki paragraf, hem görgü tanığı (üçüncü şahsa dayalı) bakış açısını hem de tanrısal bakış açısını örnekler.

-Anlatıcı, roman kahramanını özellikle himaye eder gibidir. Memed yetim, fakir, çalışkan bir çocuk olmasına rağmen koskoca Abdi onu öldüresiye döver. Buna karşın o kimsenin yapamadığını yapar; İnce Memed ölümü göze alarak ağaya karşı çıkar. “Abartılarak işlendiği için simgeleşen ve arketipleşen kişiler ve olaylarla, göreceğimiz gibi, kurmaca yönü ağır basan destan havalı yapıtlar” (Moran 2006: 101) veren YK, İnce Memed romanını modern bir destan yapmayı başarmıştır. Şunu da hemen belirtmeliyiz ki; “Yaşar Kemal’in yapıtını bir destan, anlatımını destansı diye niteleyen değerlendirmeleri bir benzetme, ‘edebi bir anlatım’ saymak gerekmektedir” (Ertop 1993: 19) zaten edebiyat

terimi olan “destan” kavramının biçim ve içerik olarak yapıta karşılık gelmeyeceği son derece açıktır.

Masalsı/destansı havasına rağmen İnce Memed adlı kahraman gerçeğe, yerel türkülerle ve anlatılarla bağ kurularak eleştirilere maruz kalır; “İnce Memed, ünlü şaki Koca Mustafa’nın kızanlarından birisidir. (...) Çatışma başlar. Jandarma Başçavuşu Beytullah Çavuş’un bana anlattığına göre, İnce Memed sıkıyı görünce silahını bırakarak görevden kaçır. İşte Buhurcular bu gedikten girerek Koca Mustafa’yı vururlar.” (Görktan 1992: 28) denilmesi İnce Memed’in hem korkak hem hain hem de bir eşkıya olduğu anlamını taşır. Ancak gerçek yaşamda bu biçimde yaşanmış olsa bile bu durum, roman kahramanı olan İnce Memed’in namına asla zarar veremez.

Görktan, “İnce Memed Atar, atar vuramaz.../ Düşmanları dumanından duramaz...” (Görktan 1992: 29) dizelerinin yerel bir türküden alındığını yazar. Bu durum İnce Memed’in gerçek yaşamla bağını göstermesi bakımından değerlidir. Ve kötü bir nişancıdan dünyanın tanıdığı bir roman kahramanı yarattığı için Kemal’in başarısını - istemeyerek de olsa- onaylamaktadır.

Yapıtta sık sık leitmotiflere yer verilmiştir. “Romanda ‘Kafasından pirinç parıltısı şimşek gibi geçti.’ (...); ‘Gözlerine o iğne ucu kadar küçük çelik parıltı geldi, yerleşti.’ ” (Çiftçi 1993: 173) cümleleri defalarca tekrarlanmıştır.

1.2. OLAY ÖRGÜSÜ

İncelediğimiz romanda, İnce Memed; çocukluğunda Abdi Ağa’nın kendisine ve annesi Döne’ye eziyet etmesi ve son olarak da sevdiği kızın elinden alınma teşebbüsü neticesinde dağa çıkar. Bu durumun başlangıçta “kişisel” bir intikam alma amacı taşıdığı düşünülebilir. İnce Memed, eşkıyalığı süresince ağa’ya karşı olma seviyesinden ağalık’a karşı olma mertebesine yükselmiştir. Ramazan Çiftlikçi, İnce Memed-1 için “olay örgüsü sağlam, gerilim yüksek, aksiyon bol ve kişi tahlilleri az” (Çiftlikçi 1993: 158) tespitinde bulunur. Olay örgüsü; kişiler, kavramlar ve simgeler arasındaki çatışmayla sağlanır. İnce

Memed, eserdeki bütün yüce değerlerin; Abdi Ağa ise, insana yakışmayan aşağılık davranış ve düşüncelerin karşılığıdır. Abdi Ağa'nın simgesel karşılığı "çakırdiken" dir.

İnce Memed-1 romanı 37 bölümden oluşur. Bölümler ve bu bölümlerdeki zaman-olay ilişkisi şöyle değerlendirilmiştir; "Romanın ilk 6 bölümünde İnce Memed'in 11 yaşından sonraki çocukluk yılları; 7-10. bölümlerde eşkıya oluşuna kadar geçen olaylar; 11-35. bölümlerde eşkıyalık günleri ve 36-37. bölümlerde ise öcünü alıp ortadan kayboluşunu anlatılır." (Çiftlikçi 1993: 158). Olay örgüsünü İnce Memed'in gelişim sürecinde takip edersek aşağıdaki metin halkalarına ve vaka birimlerine ulaşmamız mümkündür.

(Küçük harfler vaka birimlerine karşılık gelmektedir.)

A) Birinci Metin Halkası

- a) İnce Memed'in doğup büyüdüğü Abdi Ağa'nın köyünden kaçması
- b) Kesme köyüne, Süleyman'ın evine, sığınması
- c) Süleyman'a Abdi Ağa'nın yaptığı eziyetleri anlatması
- d) İnce Memed'in annesini düşünüp dertlenmeye başlaması
- e) Pancar Hösük'ün tesadüfen İnce Memed'i bulması ve Memed'in yerini Döne ve köylülere söylemesi
- f) Abdi Ağa'nın Kesme köyüne gitmesi ve İnce Memed'i bulup geri getirmesi
- g) İnce Memed'in bin bir zorlukla elde ettiği hasadın dörtte üçünü Abdi Ağa'nın alması
- h) Kışın ortasında İnce Memed'lerin evinde yiyecek hiçbir şeyin kalmaması
- i) Köylülerin Abdi Ağa'dan yiyecek istemesi, Abdi Ağa'nın sadece Döne'yi geri çevirmesi
- j) Abdi Ağa'nın tehditlerine karşın Durmuş Ali'nin vicdanlı biri olarak Döne'ye yiyecek götürmesi
- k) Döne ve İnce Memed'in sahip oldukları tek varlıkları olan ineklerini Abdi Ağa'ya satmak zorunda kalmaları

B) İkinci Metin Halkası

- a) İnce Memed ve Mustafa'nın kasabaya gitmek için köyden çıkmaları
- b) Kasabaya giderken eskiden soylu bir eşkıya olan Koca Ahmet ile karşılaşmaları, onun kendi eşkıyalığını anlatması
- c) Kasabadaki handa Hasan Onbaşı ile tanışmaları ve Hasan Onbaşı'nın İnce Memed'e yepyeni ufuklar açarak dünyaya düşünerek bakmayı öğretmesi
- d) İnce Memed'in köyden kaçma düşüncesini âşık olduğu Hatçe'ye açması ve onun da bu düşünceyi onaylaması
- e) İnce Memed'in Abdi Ağa'nın yeğeni Veli'ye nişanladıkları Hatçe'yi kaçırmaması
- f) İnce Memed ve Hatçe'nin ruhen olduğu gibi beden de birbirinin olmaları
- g) Ailesinin Hatçe'nin kaçtığını fark edip Abdi Ağa'ya haber vermeleri
- h) Abdi Ağa ve çevresindekilerin Topal Ali kılavuzluğunda İnce Memed ile Hatçe'yi takibe başlamaları
- i) İnce Memed'in Abdi Ağa'yı yaralaması ve Veli'yi öldürmesi

C) Üçüncü Metin Halkası

- a) İnce Memed'in Kesme köyünden Süleyman'a sığınması
- b) Dağa çıkacak olan İnce Memed'e Süleyman'ın öğüt vermesi
- c) İnce Memed'in Deli Durdu çetesine katılması
- d) Deli Durdu'nun insanları çırılçıplak bırakarak rezil etmesi ve İnce Memed'in bundan çok fazla rahatsızlık duyması
- e) Abdi Ağa'nın "Veli'yi Hatçe vurdu yalanı"na tanık olarak diğer köylüleri göstermesi; bu yalana uymayan tek kişinin Topal Ali olması
- f) Hatçe'nin tutuklanıp hapse götürülmesi
- g) Deli Durdu çetesinin açıkta mola vermesi, jandarma ve köylülerin onları çevirmesi, İnce Memed'in cesaretini göstermesi
- h) Cabbar ve İnce Memed'in Kerimoğlu'nun çadırına gidip ondan ikramlar görmeleri
- i) Kerimoğlu'nun iyiliğine karşın Deli Durdu'nun onu soymaya kalkması

- j) Deli Durdu'nun Kerimoğlu'na yaptığı eziyete katlanamayan İnce Memed'in Deli Durdu'ya silah çekip karşı koyması
- k) İnce Memed, Cabbar ve Recep Çavuş'un Deli Durdu çetesinden ayrılmaları
- l) Yıllarca çalışıp didinerek para biriktiren Hasan ile Ali'nin yollarını İnce Memed çetesinin kesmesi; ancak İnce Memed'in onlara merhamet edip paralarına dokunmadan evlerine yollaması

D) Dördüncü Metin Halkası

- a) İraz'ın kocası Hüseyin'in ölmesi
- b) Hüseyin'in payına düşen topraklara kardeşlerinin el koyması
- c) İraz'ın oğlu Rıza'nın amcalarına dava açıp hakkı olan toprağı alması
- d) Rıza'nın tarlada öldürülmüş olarak bulunması
- e) İraz'ın oğlunu katledenlerin Rıza'nın amcaları olduğundan kuşkulanması
- f) Rıza'nın amcasının oğlu Ali'nin evinin İraz tarafından ateşe verilmesi, bu nedenle tutuklanıp hapse atılması
- g) İraz ile Hatçe'nin tanışmaları
- h) Hatçe'nin annesinin aslı olmayan "İnce Memed vuruldu." haberini getirmesi

E) Beşinci Metin Halkası

- a) İnce Memed çetesinin Abdi Ağa'yı vurmak için köye inmeleri
- b) Durmuş Ali'nin; Döne ve Hatçe'nin başına gelenleri İnce Memed'e anlatması
- c) Abdi Ağa'nın Döne'ye ve Hatçe'ye yaptığı kötülöklere karşın İnce Memed'in onun eşlerine ve çocuklarına merhamet göstermesi
- d) Topal Ali'yi affeden İnce Memed ve arkadaşlarının onunla Abdi Ağa'nın izini sürmeleri
- e) Topal Ali'nin Abdi Ağa'nın saklandığı yeri bulup İnce Memed'i haberdar etmesi
- f) Recep Çavuş'un Abdi Ağa'nın kaldığı evi ateşe vermesi ve bütün köyün yanması

- g) Recep Çavuş'un ölmesi, İnce Memed ile Cabbar'ın onu Çukurova'ya gömmeleri

F) Altıncı Metin Halkası

- a) Ali Safa Bey'in türlü hilelerle köylünün topraklarını ellerinden alması
 b) Hilelere kanmayan köylülerin elinden "eşkıya" zoruyla topraklarının alınması
 c) Abdi Ağa'nın Ali Safa Bey'e sığınması
 d) Ali Safa Bey'in İnce Memed'i öldürmesi için Kalaycı çetesini tutması
 e) Kalaycı Osman'ın İnce Memed'e tuzak kurması
 f) İnce Memed'in, Abdi Ağa'nın öldüğü düşüncesiyle toprakları köylülere dağıtması
 g) İnce Memed'in "çakırdikenleri"ni yaktırması
 h) Köyün düğün bayram havasında İnce Memed'in başarılarını kutlaması
 i) Topal Ali'nin Abdi Ağa yaşıyor haberini getirmesi
 j) Köylülerin İnce Memed'i acımasızca eleştirmeleri
 k) Horalı'nın tuzağa düşürmek amacıyla İnce Memed'i araması
 l) Cabbar'ın Horalı'yi vurarak öldürmesi
 m) Vayvay köylülerinin İnce Memed'i sahiplenmeleri ve Koca Osman aracılığıyla ona para göndermeleri

G) Yedinci Metin Halkası

- a) İnce Memed'in Hatçe'yi görmek için kasabaya inip hapisaneyeye girmesi
 b) İnce Memed'in Hatçe'yi Kozan'da bir hapisaneyeye götürecekleri haberini alması
 c) Çukurova'nın ortasında Hatçe'yi jandarmaların elinden kaçırmayı kafasına koyması
 d) İnce Memed'in yalnız başına dört jandarmanın elinden Hatçe'yi ve İraz'ı alması
 e) Jandarmaların köylülere, İnce Memed'in yerini öğrenmek için işkence yapmaları; ancak köylülerin hiçbir bilgi vermemeleri

- f) Asım Çavuş ve Kara İbrahim'in İnce Memed'i sıkıştırması ve Memed'in büyük bir cesaret gösterip hepsini tek başına püskürtmesi
- g) Alidağı'nın doruğunda bir mağaraya sığınmaları
- h) Asım Çavuş ve Kara İbrahim'in aylarca dağlarda İnce Memed'i aramaları
- i) Dikenlidüzü köylülerinin Abdi Ağa'ya hasattan pay vermemeleri
- j) İnce Memed'in köye inerken iz kalmasın diye kar'ın üstüne çektiği "karaçalı"yı unutması
- k) Jandarmaların izi takip ederek mağarayı bulmaları
- l) Asım Çavuş ve askerlerinin mağarayı sarması
- m) Hatçe'nin doğum sancıları başlaması nedeniyle kaçamamaları
- n) Çatışma sırasında Hatçe'nin doğum yapması, bu nedenle İnce Memed'in teslim olması
- o) Asım Çavuş'un aslında Memed'in teslim olma nedeninin yeni doğan oğlu olduğunu anlaması ve İnce Memed'i teslim almaması
- p) Koca Osman ve köylülerin İnce Memed için köyün en verimli topraklarından yüz dönümünü ayırmaları
- q) Yüzbaşı Faruk'un İnce Memed'i çevirmesi
- r) Af umuduyla yaşayan Hatçe'nin vurulup ölmesi

H) Sekizinci Metin Halkası

- a) İraz'ın İnce Memed'in oğlunu alarak Antep köylerinden birine yerleşmek için ayrılması
- b) Affin çıkması
- c) Hürü Ana'nın İnce Memed'in aftan yararlanıp Abdi'yi öldürmeyeceği düşüncesine sert bir şekilde karşı çıkması
- d) İnce Memed'in Abdi Ağa'yı evinde bulup öldürmesi
- e) Köylülerin "çakırdikenliği" ateşe vermesi
- f) İnce Memed'in kayıplara karışması

İnce Memed-1 adlı romanda olaylar, -çoğunlukla- inandırıcılığı sağlayan özelliklere sahiptir. İnanırcılığını zayıf olarak düşündüğümüz ve bu nedenle inandırıcılık noktasında kusurlu sayabileceğimiz sahne eserde şu şekilde karşılık bulur;

“Abdi çık dışarı. Kebap olursun sonra, çık dışarı,” diye habire bağılıyor Çavuş.
 Memede dönüyor:
 ‘Evin kapıdan başka çıkılacak hiçbir yeri yok Memedim,’ diyor. ‘Sen hiç küşüm çekme. Şimdi dışarı çıkar o. Kapıda gebertiver.
 Memed:
 ‘Olur,’ diyor.
 Yaşlı bir kadın dutların altından koşarak geldi. Yanan evin içine girdi. Recep Çavuş hiç bir şey söyleyemedi kadına. Kadın evin içinden kucağında bir döşekle çıktı. Döşeği koşa koşa dutların altına götürdü. (...) En sonunda dürülü bir büyük yorgan çıkardı koltuğunun altında.”
 (İnce Memed-1: 281-282)

Abdi Ağa'nın yangından kurtuluşu kendi ağzından şöyle dile getirilir;

“Hüseyin Ağanın büyük karısının sesi bu. Yangında beni arıyor. ‘Buradayım bacı,’ dedim. ‘Gel,’ dedi, ‘şu çinkolu yere. sarayım seni şu yorgana.’ Beni yorgana iyice sardı. Yorgan kocaman bir yorgan. Ben ne kadarım zaten? Aldı koltuğunun altına çıkardı dışarı.” (İnce Memed 304-305)

Yaşlı bir kadının bir insanı yorgana sararak koltuğunun altına alıp yürüyebilmesi üstelik kimsenin yorgana sarılı bir insanın varlığını fark edememesi gerçeğe pek de yakın sayılacak bir durum değildir. Bu durumu, inandırıcılık bakımından bir kusur sayabiliriz.

Olay örgüsünün gerilimi sağlayacak biçimlenmesinde; “İnce Memed’in Abdi Ağa’ya duyduğu kişisel öç ile sonradan eriştiği adaleti sağlama duygusu etkili olmuş; romandaki dramatik durumu oluşturan fonksiyonlar bu iki noktaya dayandırılmıştır. Böylece eserdeki çatışma tematik gücün, ara güçlerin yardımı veya engellemeleri sonucunda karşı gücü yok etmesi üzerine kurulmuştur. Karşı güç yok edildikten sonra eserin gerilimi sona ermiş, başlıca düğümler geçici olarak çözülmüştür.” (Çiftlikçi 1993: 161). Memed’in yücelmesinde Abdi'nin kötülüğü, adaletsizliği ve korkaklığı belirgin bir rol oynar. Ayrıca İnce Memed ile karşılaştırabileceğimiz kimi eşkiyalar onun olumlu yönlerinin altını kalın çizgilerle çizer. “Yazar, Memed’i ilk önce Deli Durdu’nun çetesine sokar, çünkü burda eşkiyalığı öğrenecek, yetişecektir, ama Memed’in gaddar Deli Durdu ile soygunlara katılması, gerçekte ikisi arasında bir karşılaştırma yaparak Memed’in dürüstlüğü, mertliğini belirtmeye yarar.” (Moran 2006: 110). Buna dayanarak, anlatıcının Memed’i koruyup kolladığını söyleyebiliriz. Bu durum, anlatının inandırıcılığı için bir pürüz olarak

karşımıza çıkar. Roman boyunca Memed kadar yiğit, mert, cesur, adil eşkıya daha göremeyiz. Geçmişte yaşamış bazı yaşlı eşkıyaların hikâyelerini duyarız veya bizzat anlattıklarıyla var olan birkaç eşkıyayla karşılaşırız.

1.3. ZAMAN

Şerif Aktaş, “Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş” adlı yapıtında itibari metinlerdeki zaman kavramı hakkında; “Yazma zamanı, gönderici durumundaki sanatkarın eserine vücut vermek üzere harcadığı süreye verilen addır. Bunun itibari zamanla alakası yoktur, takvim ve saatle ölçülebilen cinstendir. Okuma zamanı da aynı mahiyettedir. (...) Bunların her ikisi de, bir bakıma eserin dışındadır, vakayla alakası yoktur. Her hal ü karda söz konusu iki zaman kronolojik karakterlidir. (...) Vaka ve anlatma zamanı itibari olmalarıyla bildiğimiz zamandan ayrılırlar” (Aktaş 2000: 107) der. Bu tanımlamaları, aşağıdaki tabloda İnce Memed-1 için şöyle uyarlayabiliriz;

Vaka Zamanı	Yaklaşık 1924’ten başlar, 1933’te biter.
Yazma Zamanı	1953 Şubat ayının da içinde bulunduğu üç ay
Okuma Zamanı	2014

Ramazan Çiftlikçi ise eserin zamanla ilgili hususiyetlerini bir tablo üzerinde;

	Yazma zamanı	Yayın zamanı	Reel zaman	Olay zamanı
İM I	1947-1953	1954-1955	1924-1933	9 yıl

(Çiftlikçi 1993: 166) biçiminde gösterir.

1.3.1. Okuma Zamanı

Okuma zamanı kişiye göre değişen, yapıt var oldukça eş ve artzamanlı olarak gerçekleşebilen bir kavramdır. Bizim okuma zamanımız 2014 yılında ağustos ayının birkaç günüdür. Okuma zamanı ölçülebilen gerçek zamandır. Hemen şunu eklemek

gerekir ki okuma zamanı, yapıtın özünde herhangi bir değişime neden olamaz. Yapıtın bireysel olarak çözümlenme, okuyucu tarafından yeniden var edilme sürecidir. Bu nedenle okuma zamanının tespitinin yapıt hakkında bilgi sağlayacak bir öneme sahip olmadığını ifade etmeliyiz.

1.3.2. Yazma Zamanı

Olaya tanık olan veya olayı yaratan/yaşayan anlatıcının yapıtını yazıya geçirdiği zamana yazma zamanı denir. Bu zaman da takvim ve saatlerde karşılığı olan bir zamandır. İnce Memed-1'in yazılma zamanı YK tarafından şöyle anlatılır:

“Bir gün Cevat Fehmiye, ‘Ben zaten bu konuyu roman olarak tasarlamış, birkaç bölüm de yazmıştım. Onu bu yıl bitirmek istiyorum. Ama paraya gereksinmem var. Bana avans olarak bin lira verirsiniz...’

Cevat Fehmi Bey, önüne bir kağıt çekti, yazdı, ‘git Ziya Beyden bin lira al,’ dedi. Gittim bin lirayı aldım ki dünyalar benim. Beşiktaşa, Serencebeyde yeni yapılmış, daha da her yeri tamamlanmamış bir kat tuttuk. Ben yazmağa koyuldum. Yıllar yılı düşünmüşüm, ezbere biliyorum romanı.

1953 yılının o dehşet, görülmemiş kışı başlamasın mı? Bizde küçük bir çini sobadan başka bir şey yok. Sobada odun yakıyoruz. Aşağıdaki katın bacası bizim duvarın ortasından geçiyor. Thilda yatağın içine oturuyor, belini bacanın geçtiği duvara dayıyor, orada kitap okuyor. Ben de Erzurumdan aldığım kalın eldivenler elimde İnce Memedi yazmağa çalışıyorum. Arada sırada biraz odun bulursak evde düğün bayram.

Şubat ayı olacak havalar daha da azıttı. Tunadan gelen buzlar Boğaza indi, yeryüzü gökyüzü dondu. İstanbullular Boğazda buzların üstüne binip resimler çektirdiler. Bu karda kıyamette, buz gibi eve ben üç ayda İnce Memedi bitirdim (...)” (Kemal 1994: 70-71).

Yukarıdaki açıklamalardan anlaşıldığına göre İnce Memed-1, 1953 kışında yazıya geçirilmiştir. Roman “1954’te tefrika edildikten sonra iki cilt olarak kitap biçiminde yayımlanmıştır (1955)” (Çiftlikçi 1993: 165). YKY’nin Mart 2015 baskısında İnce Memed-1’in ilk baskısının 1955’te Çağlayan Yayınevi tarafından yapıldığı yazar.

1.3.3. Vaka (Roman) Zamanı

İnce Memed-1 sonbahar mevsiminin içinde başlar ve 1933 yılının yine sonbaharında – muhtemelen kasımda- son bulur. Vakanın yaklaşık olarak ne kadar sürdüğünü şu ifadelerden çıkarabiliriz:

- a) Romanın başlarında İnce Memed için anlatıcı; “On birinde gösteriyordu.” (İnce Memed-1: 13) diyerek başkişinin yaşı hakkında ortalama bir bilgi edinmemizi sağlar.
- b) Memed ve arkadaşı Mustafa köyden kaçıp kasabaya gelirler. Orada tanıştıkları Hasan Onbaşı “Her biriniz yirmi yaşını geçkin görünüyorsunuz.” (İnce Memed-1: 76) tespitiyle yaş ile ilgili öznel bir değerlendirme yapar.
- c) Memed ve Kerimoğlu arasında geçen diyalog, yaş hakkında kesin bilgi edinmemizi sağlar;

“Kerimoğlu:

‘Kusuruma kalma yavru, seni hor görmek için söylemedim. Çok gençsin. On altısında ancak görünüyorsun. Onun için sordum. Kusura kalma...’

Memed, gururla:

‘On sekiz,’ dedi” (İnce Memed-1: 182).

Çiftlikçi, yapıtı kaynak göstererek; “İlk basımın başına konan bir nottan tarihsel ve sosyal zamanı belirlemek mümkündür: ‘1925-1933 yılları arasında Toros dağlarında yüzelden fazla eşkiya dolaşırdı. Hikâyesini ettiğimiz İnce Memed bunlardan biridir” (Çiftlikçi 1993: 165) ifadelerine yer verir.

Yazar-anlatıcının anlatma yöntemine dayanarak ifade ettiği “İnce Memed’in on bir yaşında göstermesi”yle roman başlar, İnce Memed’in kendi ifadesiyle on sekiz yaşına kadar zaman rahatlıkla takip edilebilir. Burada yapıt İnce Memed’in görünümü ile yaşı arasındaki ilişkiye dair roman içinde ikilemlerle ifadelerin olduğunu söylemeliyiz. İnce Memed-1’de handaki ihtiyar tarafından 20’yi geçkin gösterdiği söylenen İnce Memed yaklaşık 18 yaşındadır. İnce Memed-4’teyse Kara Zeynep İnce Memed’in “kıymık kadar bir çocuk” gibi olduğunu söyler. İnce Memed’i dört cildin genelinde ufak tefek biri olarak tanırız. Roman kahramanları ondan yenilmez, çok güçlü, dev gibi bir kurtarıcı yaratırlar. Bu nedenle sıradan bir insan olan İnce Memed’i gördüklerinde kendilerine “kıymık” kadar küçük görünür.

Ali Safa Bey, karısına “Koca Kürt isyanını bastırdı bu hükümet” (İnce Memed-1: 300) der. Cümlede geçen “bu hükümet”ten Cumhuriyet’in ilk hükümetlerinden birini ve bastırılmış bir isyanı anlarız. Ali Safa, Şeyh Sait İsyanını işaret etmektedir. Bu “koca” isyanı Şevket Süreyya Aydemir, “İkinci Adam” adlı yapıtında aşağıdaki gibi tarihlendirerek ifade eder;

“ (...) 12 veya 13 şubat 1925’ te eski Genç, şimdiki Bingöl vilayetlerinin Ergani ilçesine bağlı Piran köyünde silahlar patladı. Adına Şeyh Sait İsyanı denilen karışıklık böyle başladı. Çünkü isyanın başı, Palu-Piran taraflarında ve civar ilçelerde sözü geçen, Şeyh Sait adında biriydi. (...) İsyân, pek kısa bir zamanda Doğu ve Güneydoğuda 14 vilayete yayılmıştı. Ergani ve Elaziz (Elazığ) isyancılar tarafından işgal edildi. Diyarbakır’ da ise isyancılar şehre iki defa girip çıktılar. Ama Diyarbakır’ ı alamadılar. Fakat çarpışmalar sert, kanlı oldu” (Aydemir 1980: 299-300).

Bu bilgilere dayanarak romanın vaka zamanının içinde hiçbir şekilde bu isyandan bahsedilmediğine göre 1925 yılından sonra başladığını söylememiz mümkündür. Ancak bu kadar büyük bir isyanın dile getirilmemesi yazarın tercihi olmalıdır. Çünkü onlu yaşların başında tanıdığımız İnce Memed, dağa çıkmış ve 1933’te aftan yararlanmayı düşünmüş, köye gelmiştir. 17-18 yaşına kadar atlanan bir dönem vardır ve İnce Memed-1’in sonunda başkişi yaklaşık olarak 19-20 yaşındadır. Buradan İnce Memed’in yaklaşık olarak 1913-1914 doğumlu olduğunu çıkarabiliriz.

Abdi Ağa, Arzuhalci Deli Fahri’ye “Doğrudan doğruya İsmet Paşaya yaz.” (İnce Memed-1: 431) diyerek olayın geçtiği zaman hakkında rahatlıkla sınırlama yapmamızı sağlar. Bu ifadeler de yine dönemin iktidarına işaret etmektedir. “Cumhuriyetin ilanı sırasında kabine zaten istifa etmiş haldeydi. Öyle olmasa da istifası lazımdı. 30 ekimde yeni kabine, Malatya Mebusu İsmet Paşa tarafından kuruldu. 19 kasımda ise Gazi Mustafa Kemal, Halk Partisi Genel Başkanlığını İsmet Paşaya devretti. Bu suretle İkinci Adam, yeni rejimde fiilen ve resmen yerini aldı” (Aydemir 1980: 283), ifadeleri Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşu olan 1923 yılını tespit etmemizi sağlar. İsmet Paşa iktidarının zamanlaması şöyle olur; “(...) Fethi Bey de, 3 mart 1925’te istifa etti. Yerine İsmet Paşa, ikinci defa olarak Başvekilliğe getirildi ki, onun bu görevi, Gazi’nin ölümüne yakın bir zamana, 1937 sonlarına kadar sürecekti” (Aydemir 1980: 300).

Zamanı net olarak görmemizi sağlayacak bir diğer ifadeyi Koca Osman verir:

“(Ali Saip Bey) İsmet Paşaylan konuşmuş. Bu güz bayramda... Yani hükümet bayramında büyük af çıkacakmış. Yani on beş gün, bir ay sonra...” (İnce Memed-1: 432) Müjdelenen bu af, “Büyük bayramla birlikte af da çıkmıştı.” (İnce Memed-1: 438) denilerek kesin bir tarihe yönelik tespitimizi kolaylaştırmıştır. Hükümet bayramı denilen bayram, 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı’dır. Bu gibi ifadelerden 29 Ekim 1933’te Cumhuriyet’in kuruluşunun onuncu yılı dolayısıyla çıkarılan “Onuncu Yıl Affı”nın işaret edildiği söylenebilir.

1.4. MEKÂN

Roman Çukurova betimlemesiyle başlar. Bu betimleme, doğayı canlı bir varlık gibi gözler önüne serer. Bu eşsiz güzellikteki doğada “Verimsiz, kıraç...” (İnce Memed-1: 7) olan yerler düzlüklerdir. Dikenlidüzü bunlardan biridir. “Dikenlidüzü dünyanın dışında, kendine göre apayrı kanunları, töresi olan bir dünyadır. (...) Değirmenoluk köyü Dikenlidüzündeki köylerin en büyüğüdür.” (İnce Memed-1: 7-8) diyen anlatıcı dünyanın büyüklüğü karşısında köyün küçüklüğünü hissettirmek ister gibidir. Köylerin “dünyanın dışında” denilerek yalıtılmışlık ve kapalılık içinde kaldığına işaret edilmiştir.

Birinci kısmı oluşturan bu betimlemeler özellikle üzerinde düşünülmesi gereken bir öneme sahiptir. Çünkü yazar; “Acımdan ölsem de bu romana adımlı koymam, başındaki Çukurova betimlemesini çıkarmam.” (Kemal 1994: 72) diyerek betimlemenin roman için teşkil ettiği bütünleyici etkisine vurgu yapar. “İnce Memed-1’de mekân, geniş anlamda YK’nin ‘romanlarımın vatanı’ dediği Çukurova ve Toroslardır.” (Çiftlikçi 1993: 167) tespiti de yapılan betimlemenin gerekliliğine işaret eder.

1.4.1. Çevresel Mekânlar

Çevresel mekân ifadesi nesnel, coğrafi yerleri anlatmaktadır. Yapıtta çevresel mekânları oluşturan coğrafi adlar şunlardır:

Yerleşim Yerleri: Değirmenoluk köyü, Kesme köyü, Sakarköy, Aksöğüt köyü, Aktozlu köyü, Bozkuyu köyleri, Karadut köyü, Vayvay köyü; Anavarza, Osmaniye, Islahiye, Dikenlidüzü, Çukurova, Yalnızdut Düzü, Azaplı, Sumbas, Kozan, Suriye, Çürükçınar, Kabağaç, Kadirli, Adana, Çiçeklidesi, Yüreğir Ovası, Akkale, Andırın

Dağlar, Tepeler: Toroslar, Akçadağ, Alıdağı, Kınalıtepe, Yıldıztepesi, Sülemiş Tepesi, Konurdağı

Akarsular ve diğerleri: Savrun Çayı, Keşiş Suyu, Göğcepmarı, Akdeniz, vd.

Yukarıda sayılan yer adları kurmaca gerçeklikle reel gerçekliğin koşutluğuna işaret eder. Bu yer adları yapıtın inandırıcılığını artırması bakımından önemlidir.

1.4.2. Algısal Mekânlar

Algısal mekânlar roman kahramanlarının ruhsal durumlarına göre biçimlenebilen, fizikî sınırlamalardan bağımsız yerlerdir. Robbe-Grillet'ye göre “insan, dünyayı nesnel ve özgür bir şekilde göremez” (Baldıran 2002: 32). İnsanın mekânı nesnel görememesinin ardında psikolojisi yatar. Hâkim olan psikoloji mağarayı ev, hapishaneyi cennet; evi zindan, köyü düşman edebilir. İnce Memed-1 adlı romanda Abdi Ağa'nın sahip olduğu/hâkimiyet kurduğu topraklar, tematik güç olan kişiler için kapalı mekân olma potansiyelini barındırır. İnce Memed eşkıya olup dağa çıkınca karşı değer olan kişiler için, özellikle Abdi Ağa için, İnce Memed'in ulaşabileceği yerler kapalı/dar mekân olma baskısını hissettirir.

1.4.2.1. Kapalı-Dar ve Labirentleşen Mekânlar

“Dikenlidüzünün insanları, köylerinden gayri bir yer bilmezler hemen hemen. Düzlükten dışarı çıktıkları pek az olur. Dikenlidüzünün köylerinden, insanların, insanların ne türlü yaşadıklarından da kimsenin haberi yoktur. Tahsildar bile iki üç yılda bir kere uğrar. O da köylülerle hiç görüşmez, ilgilenmez. Abdi Ağayı görür gider.” (İnce Memed-1: 8)

ifadesi köylülerin edilgenliğini/yalıtılmışlığını ifade eder. “Devletin temsilcisi” tahsildar, sadece para alacağı kişiyle ilgilenir. Köylüleri görmez.

Mekânın niteliklerine sembolik değerler olarak baktığımızda insanların çok duyarsız ve adeta çağlar öncesinde kalmış izlenimini ediniriz. Kesme köyünden Süleymanın evi betimlenirken; “Döşeme yılların isinden kapkara kesilmişti. (...) Evi ikiye ayırmışlardı. Öteki bölme ahırdı.” (İnce Memed-1: 14) gibi özellikler verilmiştir. Döşemenin “yıllar” ın isiyile “kapkara” olması, orada yaşayanların duyarsızlıklarını imlemektedir. Evin bir bölümünde insanlar yaşarken diğer bölümünde hayvanların bulunması, insanların değersizliğine/yoksulluğuna işaretir.

“Memedlerin evi bir gözdür. Bir göz toprak dam... Duvarı, ancak bir metre yüksekliktedir. Bütün köyün damları güz yağmurlarına dayanamaz akardı.” (İnce Memed-1: 52) Cümleleri tarihin ilk çağlarını anımsatır. “Duvarların bir metre yükseklikte” olması, insanlara; çevresel mekânların da “boyun eğme”yi zorla öğretiyormuş imajını yaratır. Damların akmasına herkes alışmıştır. Doğa karşısında durup bekleyen, edilgen insanlar bu harabe mekânlarda “kendilerine tanınmış zamanlarını doldururlar”. Mekânların içler acısı hali dünya zamanının Değirmenoluk köyünü çoktan terk ettiğini gösterir.

Memed ve Mustafa'nın kaldıkları han “Merdiven, dökülecekmiş gibi çatırdıyordu. Toz, toprak içinde yüzen bir odaya girdiler.” (İnce Memed-1: 76) diye gösterilir. “Bu tür insanı ezen ve adeta ona hükmeden kapalı, labirent temalı mekânlar; insanın dünya ile uyumsuzluğunu, yalnızlığını ve mutsuzluğunu simgelemektedir.” (Korkmaz 1991: 266)

İnce Memed, Abdi Ağa'nın eziyetlerine dayanamaz ve köyden kaçır Süleyman'a sığınır. İnce Memed, kendi köyünden kaçınca annesi Döne onu ara(tı)r. Bulamayınca Değirmenoluk kendine dar gelir.

İnce Memed Süleyman'a Abdi Ağa'nın yaptıklarından "Beni birinde iki gün ağaca bağladı. Bıraktı gitti yazının ortasında." (İnce Memed-1: 24) diyerek bahseder. Kıpırdayamaz olan Memed için mekan labirent olmuş, daralmıştır.

"Yaz geldi çattı. (...) 'Anacığım... Vay anacığım! Ekinlerini kim biçer ola şimdi? Gavur Abdi Ağa!'" (İnce Memed-1: 38) bu düşünce Kesme köyüdeyken İnce Memed'in rahatlığını, huzurunu kemirmeye başlar. Önceleri Kesme köyü, Süleyman'ın evi açık mekân olmasına karşın, bu sorumluluk duygusu İnce Memed'in içinden taşıp elini kolunu bağlar; dünyasını karartır.

Köydeki tüm topraklar Abdi Ağa'nındır. Köylülere düşen, bir köle gibi çalışmaktır. Hakları da Abdi Ağa'nın lütfettiği kadardır. Döne'nin canla başla çalışıp elde ettiği ürünü -İnce Memed köyden kaçtığı için- şöyle paylaşılmalıdır; "Dörtte üçü bize, birisi de Döne'ye. Döne Ağanın üzengisine sarıldı: 'Etme Ağam! Acımızdan ölürük bu kış. Etme. Eyleme. Tabanlarını öpeyim Ağam!'" (İnce Memed-1: 50). Açlıktan ölme tehlikesi dibi görünmez bir uçurum gibi önlerine çıkmıştır. Köyde çalışıp da kendilerini doyurabilecekleri bir iş yoktur. Çaresizlerdir. Döne, biricik evladiyla birlikte açlıktan ölmek için ağanın ayaklarını öpmeye razı olacak kadar "mecbur"dur.

İnce Memed ve Hatçe kaçma konusunda karar almışlar; lakin annesi Döne, onlarla gitmeyi reddetmiştir. İnce Memed gece, yağmurun altında Hatçe'sini beklerken ruhsal durumu şöyle verilir: "Anası düştü aklına bir ara. Etini kesmişler gibi bir yerleri ağrıdı. Yüreğinde bir zehir acılığı duydu. Bir sızlama. İşkence edeceklerdi anasına..." (İnce Memed-1: 95). Böyle düşünüp hisseden biri için rahatlık söz konusu olamaz. Artık Hatçe ile nereye giderse gitsin içtiği su, yediği lokma boğazında düğüm olarak kalacaktır. Ruhunda bu acıları duyan bir oğul nereye giderse gitsin daracık bir mekâna sıkıştırılmıştır.

Deli Durdu çetesi ormanın açıklığında pusuya düşer. Recep Çavuş yaralıdır.

"Çavuş yürüyecek halde değildi. Ağır, kocaman Çavuşu Memed sırtına aldı. Biraz götürdükten sonra, yere bırakıverdi. (...) Geçtikleri yerlerde büyük kan pıhtıları

bırakıyorlardı. Kurşuna tutuldular bu ara da... Toprağa yapışırçasına yattılar. (...) Kuşatmanın daraldığını fark ettiler. Karşı tarafın atışları da daha korkutucu olmağa başladı.” (İnce Memed-1: 171)

Azrail’in nefesini enselerinde hissettikleri bir dönemeçten geçmektedirler. İnsanın en önemli fiziksel niteliklerinden olan “dik durmak” dahi mümkün değildir. Bu gibi durumlarda çevre daralır, insanı sıkar, ezer ve ruhunu tahrip eder.

Deli Durdu ve çetesi daha önce iyiliklerini gördükleri Kerimoğlu’nun çadırına gelirler. Kerimoğlu yemeğe davet edince aralarında şöyle bir konuşma geçer:

“Durdunun gözleri kıvılcımlandı: ‘Ben,’ dedi, ‘soymaya geldiğim adamın ne ekmeğini yer, ne de kahvesini içerim. Ekmeğini yer, kahvesini içersem soyamam.’ Hışımınla ayağa kalktı. Onun arkasından ötekiler de ayağa fırladılar. (...) Memedle Cabbar bu durum karşısında bitmiş, yokolmuşlardı. Tepelerinden kaynar sular dökülmüş gibi olmuşlardı.” (İnce Memed-1: 192)

İnce Memed, haksızlığa karşı olduğu için eşkıya olmuştur. Durdu’nun Kerimoğlu’na yaptığı hem değerbilmezlik hem haksızlıktır. Kerimoğlu kötülüğe iyilikle karşılık verebilen olgun biridir. Böyle olmasına karşın Durdu, iyiliği kötülüğüyle örtmeye kalkışmıştır. Bu durum İnce Memed’e göre değildir. Kerimoğlu’na yapılanları kendine yediremediği için başından aşağı kaynar sular dökülür. Mekân daralır ve İnce Memed daralan bu mekândan mazlum olandan yana zalime karşı isyan eder bir tutumla kurtulur.

Rıza’nın öldürüldüğü tarla annesi Iraz için labirent mekanlardandır. Iraz’ın oğlu Rıza tarlada öldürülmüş olarak bulunur.

“Öksüz yavrum! Gün görmemişim.’ Kadınlar, çocuklar, erkekler ölünün yöresine halka olmuşlardı. Kadınların çoğu ağlıyordu. ‘Babayiğidim, sana kim kıydı?’ Iraz kendinden geçmiş. Döğünüyor, çırpınıyor. Yürek koymuyor insanda. İki kadın varıp Irazı ölünün üstünden almak istediler. Yapışmıştı. Ayıramadılar. ‘Beni de diri diri,’ diyordu, ‘beni de Rızamla beraber gömün.’” (İnce Memed-1: 214)

Romadaki en acıklı sahnelerden biri de yukarıdaki parçada anlatılır ve insan ruhuna bir ok gibi saplanan “Iraz ana”nın feryadıyla okuyucuya ulaşır. Rıza gencecik bir delikanlıdır. Annesinin gözünün nurudur. Yetimdir. Iraz da duldur. Birbirleri için birer dağ gibi destekler. Rıza’nın öldürüldüğü tarla aslında kendilerine aittir. Ancak

babasının ölümünden sonra amcaları el koymuştur. İraz, Rıza'nın kendilerine ait olana sahip çıktığı için öldürüldüğünü düşünür. Yavrusunun üzerinde ağlayan bir annenin feryadı, aslında mekânın kapalılığını/yetmezliğini/darlığını en iyi ifade eden sözlerdir; “Beni de Rıza'mla beraber gömün!” (İnce Memed-1 214). Oğlu öldürülen bir anne ne tarlaya ne köye ne de dünyaya sığılabılır. Onun için her yer kapalı, her sokak çıkmazdır; anne, ölmeden mezara konulmuştur.

Değirmenci İsmail, İnce Memed'e Abdi Ağa'yı şöyle anlatır: “Gavur dinli senin eşkiyalara karıştığını duyunca... eteklerini ateş aldı. Her gece evini beş altı, on nöbetçiye bekletiyordu. Sonra da ortalıktan yitti gitti.” (İnce Memed-1: 239). Abdi Ağa'nın yaptığı haksızlıklar İnce Memed eşkiya olunca burnundan gelmeye başlar. İnce Memed, yetimdir, öksüzdür, kimsesizdir; ancak haklıdır. Haklılık onun en büyük güç kaynağıdır. Haklı insanların görünmeyen orduları vardır. Beş köyün sahibi koca Abdi Ağa, “el kadar çocuk” dediği İnce Memed'den korkmaktadır. Sahip olduğu köylere sığmaz olur, yitip gider.

Abdi Ağa'nın İnce Memed korkusu içinden taşıp çevresini sarmıştır. İlegal yollardan bulduğu çözümler yarasına merhem olamaz. Böylece devlet gücünü arkasına almayı dener ve Arzuhalci Ahmet'e gider; “... Dağları belleri eşkiya almış. Her çalının dibi bir hükümet. İşte böyle yaz! On beş yaşındaki çocuklar bile dağda.” (İnce Memed-1: 368) İnce Memed'i çocuk gibi gören Abdi Ağa, aynı zamanda onu bir hükümet gibi görür. Onun anlayamadığı tek eşkiya vardır: İnce Memed. Diğer eşkiyaları dilediği gibi kullanır, bir İnce Memed onun değirmenine su taşımaz aksine tekerine çomak sokar. İnce Memed korkusu o denli büyüktür ki her yer Abdi için “ölüm riski” taşır. İnce Memed korkusu Abdi Ağa'ya dünyayı “dar eder.” Bu korku nedeniyle Abdi “Bir zaman dalgın, başı yukarda, evin içinde dolaş(ıp) dur(ma)” (İnce Memed-1: 300) ve korkusunu Ali Safa Bey'e aşılınca “Ali Safa Bey, evin o duvarından o duvarına, gümüşlü kırbacını parlak çizmelerine vura vura gidip gel(me)” (İnce Memed-1: 302) davranışlarını gösterirler. Baldıran'a göre “Bu yürüyüşler kendilerine karşı, düşman olan dünyaya uyumsuzluk veya bizzat kendilerinden kaçış olarak” (Baldıran 2002: 109) yorumlanabilir.

Memed, Hatçe'yi görmek için hapishaneye girer;

“Bir bölük candarma dizilmiş, hazırol durumunda çavuşu bekliyordu. Bir hoş oldu bu kadar candarmayı bir arada görünce. Dönüp dağlara doğru kaçmak geçti içinden. Hiç bir zaman, hiç bir yerde bu kadar sıkılmamış, yüreği daralmamıştı.” (İnce Memed-1: 373)

İnce Memed’in sığabileceği bir yer değildir, hapishane. Jandarmaların varlığı bir eşkıya olan Memed için mekânı daraltıcı rol üstlenmektedir. Onun nefes alıp ferahlayabileceği mekânlar düzlükler değil, dağlardır.

Mağarada yaşarken İnce Memed ile jandarmalar arasında çatışma çıkar. Bu arada Hatçe doğum yapmaktadır. Hatçe “Ah anam, beni doğurmaz olaydın anam.” (İnce Memed-1: 424) diyerek feryat etmektedir. Bu cümle “hiç (olmamış) olmak” isteğinin seslendirilişidir. Hatçe kimseden yardım dileyememektedir. Acıları/sancıları ile baş başa kalmıştır. İlk gördüğünde “ev” imajını yükleyip genişlettiği mağara, artık onun için soluk almak için bile imkân vermeyen kapalı bir mekân olmuştur.

1.4.2.2. Açık ve Geniş Mekânlar

“İki gönül bir olunca samanlık seyrangah olur.”

Kurmaca metinlerdeki mekân tasvirleriyle kahramanların ruhsal durumları ve olaylar arasında sıkı bir ilişki vardır. Mekân, olay(lar)ın gelişimi hakkında da ipuçları taşıyabilir. Hatta kimi zaman kişilerin/olayların sembolik olarak karşılığı olabilir. İnce Memed-1 adlı romanın birinci bölümü mekân betimlemesiyle başlar. Eserin bu bölümü neredeyse tamamen Toroslar ve civarını betimlemeye ayrılmıştır. Eserin basım aşamasında YK’nin aşağıdaki kısım için söylediği “Acımdan ölsem de bu romana adımlı koymam, başındaki Çukurova betimlemesini de çıkarmam.” (Kemal 1994: 72) cümlesi bizi mekân üzerinde düşünmeye zorlar.

“Toros dağlarının etekleri ta Akdenizden başlar. Kıyıları döğen ak köpüklerden sonra doruklara doğru yavaş yavaş yükselir. Akdenizin üstünde daima, top top ak bulutlar salınır. Kıyıları dümdüz, cilalanmış gibi düz killi topraklardır. Killi toprak et gibidir. Bu kıyıları saatlerce içe kadar deniz kokar, tuz kokar. Tuz keskindir. Düz, killi, sürülmüş topraklardan sonra Çukurova bükleri başlar. Örülmüşçesine sık çalılar, kamışlar, böğürtlenler, yaban asmaları, sazlarla kaplı, koyu yeşil, ucu bucağı belirsiz alanlardır bunlar. Karanlık bir ormandan daha yabani, daha karanlık!

(...) Üstleri ağır kokulu mersin ağaçlarıyla kaplı tepeler geçildikten sonradır ki, kayalar birdenbire başlar. İnsan birden ürker. Kayalarla birlikte çam ağaçları da başlar. Çamların birer billur pırıltısındaki sakızları buralarda toprağa sızar. İlk çamlar geçildikten sonra, gene düzlüklere varılır. Bu düzlükler boz topraktır. Verimsiz, kıraç... Buralardan Torosun karlı dorukları yanındaymış, elini uzatsan tutacakmış gibi gözükür.

Dikenlidüzü bu düzlüklerden biridir. Dikenlidüzüne beş kadar köy yerleşmiştir. Bu beş köyün beşinin de insanları topraksızdır. Cümle toprak Abdi Ağanındır. Dikenlidüzü dünyanın dışında, kendine göre apayrı kanunları, töresi olan bir dünyadır. Dikenlidüzünün insanları, köylerinden gayrı bir yer bilmezler hemen hemen. Düzlükten dışarı çıktıkları pek az olur. Dikenlidüzünün köylerinden, insanlarından, insanların ne türlü yaşadıklarından da kimsenin haberi yoktur. Tahsildar bile iki üç yılda bir kere uğrar. O da köylülerle hiç görüşmez, ilgilenmez. Abdi Ağayı görür gider.

(...)

Buralardan akçadağa kadar öyle kayalık, öyle sarptır ki Toros, bir ev yerinden daha büyük toprak parçası görülemez. Ulu çamlar, gürgenler kayaların arasından göğe doğru ağmıştır. Bu kayalıklarda hemen hemen hiçbir hayvan yoktur. Yalnız, o da çok seyrek, akşam vakitleri keskin bir kayanın sivrisinde boynuzlarını, büyük çangallı boynuzlarını sırtına yatırmış bir geyik, bacıklarını gerip, sonsuzluğa bakarcasına durur.” (İnce Memed-1: 7-8)

Yukarıdaki metin parçalarında, mekân anlatıcının bakış açısından damıtılarak okuyucunun düşler âlemine iletilmiştir. “İtibari mekân, harici âlemi aksettirme endişesiyle tanıtılıyor ve tasvir ediliyorsa ‘mimesis’e bağlı yapma ve yaratma tarzına uygun bir esere vücut veriliyor demektir.” (Aktaş 2000: 127).

Abdi Ağa'nın ölüm haberini alan köyde;

“Davul zurna başladı. Türküler başladı.
‘Bizim İnce Memedimiz.’
‘Bizim İnce Memedimiz.’
‘Onun böyle bir adam olacağı çocukluğundan belliydi zaten.’
‘Belliydi.’
‘Öküzler de bizim.’
‘Herkes ektiği tarlayı, istediği gibi ekecek. Üçte ikisini vermek yok gayri.’
‘Aç kalmak yok gayri, kış ortasında.’
‘Bizim İnce Memedimiz.’
‘İnekleri satmak yok.’
‘Zulüm yok.’
‘Herkes istediği yere gider.’
‘Herkes evine misafir bile alır.’
‘Dilediği...’
‘Herkes kendi başına buyruk.’
‘Bizim İnce Memedimiz.’

(...)

İki gün, iki gece davullar zurnalar durmadan çaldı. Öteki dört köy şenlik içindeydi. Koygun koygun davul sesleri geliyordu oralardan da. Geceleri bütün Dikenlidüzü ışık içinde kalıyordu. Çılgın bir neşe taşta toprağa, suya, ağaca işliyordu.” (İnce Memed-1: 332-333).

Köyün üzerindeki kapkara bulutlar dağılmıştır, “makus talih” düzelmiştir. Köylüler “var oldukları” için mutludurlar artık. Öyle ki “taş, toprak, ağaç” Abdi'nin ölümüyle dertten,

tasadan kurtulmuşlardır. Bu gibi ifadelerde “nesnenin, insani bir duygunun yerini aldığını görürüz” (Baldıran 2002: 108). Abdi köylülerin elinde ne var ne yok hepsini gasp etmiştir. Hatta özgürlerine, canlarına kastettiği için Abdi’nin ölüm haberi köylüler için düğün bayram gibi bir kutlamaya neden olmuştur.

Hatçe’nin annesi her cuma ziyarete gelir. Hatçe’ye çoğu olumsuz anlamda olmak üzere Memed’le ilgili abartılı haberler getirir;

“Bu sefer Memedin kötülüğüne değil, iyiliğine. Tarla dağıtma, çakırdikenliği yakma işini de bire beş katarak anlatmıştı. ‘Memed,’ diyordu, ‘bir büyümüş, bir uzamış kalınlaşmış. Aynen minare gibi olmuş.’ Hatçe sevinçten uçuyordu. Hapishane hapishane değildi artık. Cennete dönmüştü. Saatte bir Irazın boynuna sarılıp öpüyordu. Irazda da aynı sevinç!” (İnce Memed-1: 372).

Hapishaneyi cennete çeviren haberler, her yeri açık mekâna dönüştürmüştür.

Jandarmalar, Hatçeyi Çukurova’dan geçirip başka bir hapishaneye nakledeceklerini öğrenen Memed, kararlı olmanın verdiği güvenle mutludur. Kararlılık, korkunun Memed’e ilişmesine izin vermez. Gireceği oda açık mekân halini alırken Memed de soyut bir kavrama dönüşmüştür;

“Kapıdan içeri bir top sevinç halinde girdi. Cabbar Memedi tanıdı tanıyalı hiç böyle görmemişti. Sefil Ali de görmemişti. Memedi böyle sevinçten kanatlanmış görmek bir hoşlarına gitti. Memed oynak türküler söylüyordu damın içinde dolaşarak” (İnce Memed-1: 381).

Dağın zirvesinde, dik yamaçlarla çevrili, tehlikeli yerlerden geçilerek/tırmanılarak ulaşılabilen bir mağaraya gelen Memed, Hatçe ve Iraz için zemini kuş gübreleri ile dolu olan bu yer açık mekândır;

“Iraz:
‘Bizim evimiz.’
Hatçenin sevinçten, gözleri ıslak ıslaktı:
‘Haydi evimizi temizleyelim.’
(...)
Hatçe:
‘Bir ayna,’ dedi.
Iraz güldü:
‘Hey gidi gençlik hey!’
‘İki minder, iki minder. Bir çam bardak, bir tencere, bir saç, un, başka da can sağlığı, gerisini sen düşün.’ ” (İnce Memed-1: 402)

Yukarıdaki parçada insanların çevreyi dünyalaştırdıklarına tanık oluruz. Alidağı'nın zirvesinde, ıssız bir yerde, çok kötü koşullarda bile “insan”ın nasıl “değer kattığını” orayı nasıl da mağara olmaktan çıkarıp “ev” yaptıklarını gözlemleriz. Edebî anlatılarda nesnel mekânlarla kahramanların yarattığı açık/kapalı mekânlar arasındaki ilişkisizliği, Hatçe'nin mağaraya girince gözlerinin mutluluktan ıslanmasından anlayabiliriz. Mağara, orayı “ev/yuva” olarak gören kahramanlar için “açık mekân”dır. İnce Memed ve Hatçe “cenneti dünyada emekleriyle kurmaya çalışmaktadırlar.” (Korkmaz 2004: 108).

Eserin başkışisi için çoğu kez açık mekân olacak “dağlar”, babasız/annesiz/kimsesiz olan İnce Memed'in sırtını dayadığı sonsuz bir güç kaynağı ve “ev” olarak işlev üstlenir.

1.5. ŞAHIS KADROSU

Eserde ülkü değerlerin karşılığı olarak karşımıza çıkan en belirgin kişi İnce Memed'dir. Çoğu kez onun yanında yer alan köylüler, aşiret sahibi olan Kerimoğlu; karşısında birer karşı değer olarak hayat bulan bu nedenle gerilimi sağlamaya yarayan ağalar, beyler ve devletin temsilcileri (savcı, jandarma, kaymakam)dir.

Romandaki kişiler adeta bir masal kahramanı havasında gibi tek boyutlu olarak verilirler. İnce Memed canı pahasına adaleti sağlamaya çalışır. Hatçe, her şeye karşın İnce Memed'e büyük bir aşk ve sadakatle bağlıdır. Abdi Ağa, masallardaki cadılar gibidir. O bir kötülük kaynağıdır. Okuyucunun eline Abdi Ağa'ya acımak/yakınlık duymak için hiçbir sebep verilmemiştir. Kerimoğlu iyidir; herkese ve her olaya karşı iyidir. Bu nedenle eserde masalsi bir hava olduğunu söylemek pek de güç olmayacaktır. Romanda geçen bu kişiler önemli bir konuma sahiptir. İnce Memed'i yakalamak için büyük bir çaba harcayan Asım Çavuş, ona kelepçeyi takacakken yeni doğan bebeğini görüp merhamet ederek kaçmasına göz yumar. Bu yönüyle Asım Çavuş, karakter kavramının karşılığı yani gerçek hayattaki bir insan gibi doğru-yanlış ve merhamet-gaddarlık gibi eksenlerde seçim yapar.

Erkekler: İnce Memed, Hasan Onbaşı, Deli Durdu, Kalaycı Osman, Topal Ali, Pancar Hösük, Durmuş Ali, Sarı Ümmet, Koca İsmail, Koca Osman, Sefil Ali, Dursun, Koca

Ahmet, Recep Çavuş, Cabbar, Horalı, Ali Safa Bey, Yüzbaşı Faruk, Asım Çavuş, Abdi Ağa, Kerimoğlu, Arzuhalci Deli Fahri, Siyasetçi Ahmet, Kesme köyünden Süleyman

Kadınlar: Döne, Hatçe, Hürü, Iraz

1.5.1. Başkişi

Roman için vazgeçilmez olan başkişidir. Romanda sosyal ortamı oluşturan bütün diğer kişiler başkişi için vardır. “Bir roman ve oyunda başkişi, eserdeki değişme sürecini yaşayan, ilgi merkezi olan ve yapıyı oluşturan bütün unsurların merkezi olan kişidir.” (Stevick 2004: 138). Ülkü değerinin en güçlü temsilcisi İnce Memed, romanın başında, ağlayan, kaçan, sığınan, adını değiştirip “Kara Mıstık” olmak isteyen onlu yaşlarda yetim bir çocuktur. İnce Memed henüz bir çocuk olmasına karşın herkes ona büyük biriymiş gibi davranır. Abdi Ağa hiç acımadan karşısında kendi yaşıtı biri varmış gibi Memed’i döver. Tarlalarda dikenlerin içinde büyük bir adammış gibi çalıştırır. Yüzeysel bakıldığında bu davranışların amacının İnce Memed’e zarar vermek olduğu söylenebilir. Ancak bu eziyetler, onun erken gelişimini, olgunlaşmasını, dayanıklı olmasını sağlar. İnce Memed’in çocukluğunun anlatıldığı ilk kısımlarda “herhangi bir belli kusuru veya kusuru olmaksızın talihsizliklere uğrayan bir roman karakterinin çektiği ızdıraplar hikâye edil”irken (Stevick 2004: 142) kahraman; adaletsizliğin, zulmün, açlığın ne anlama geldiğini yaşayarak öğrenir. İnce Memed, bu ve buna benzer durumların kişilerde neler hissettirebileceğini bildiği için asla kimseye olumsuz sayılabilecek davranışlarda bulunmaz. Adeta Konfüçyüs’ün “Size yapılmasını istemediğinizi başkalarına yapmayın.” (Armstrong 2006: 61) felsefesi ile hareket eden kahraman, sevilen sayılan bir “eşkiya” olur. Yapıttaki ülkü değerlerin temsilcisi konumundaki İnce Memed bereketiyle ağaların köylüye dayattığı kıtlığı silip yok edecektir. O, büyüdüğü ve namının yayıldığı köyler için bir kurtarıcı mertebesine ulaşır. Moran bu değişimi şöyle ifade eder; “Bir aşık iken eşkiya, derken bir toplumsal reformcu olur; daha sonra, halkının imdadına yetişen ve kendini feda eden bir kurtarıcıya dönüşür ve nihayet, bereket tanrılarıyla çağrışımlar yaptıran son kimliğine bürünür.” (Moran 2006: 119-120). Bu tespit başkişinin özelliklerinden olan dönüşüm/değişim yaşama yönüne dikkat çeker.

“En önemli karakterler, başkişiler (protagonists) dir; başkişiler, iç dünyaları ve hayatları en ayrıntılı bir şekilde beliren karakterlerdir.” (Stevick 2004: 173). Başkişi olan İnce Memed’in yaşadıkları, özellikle eşkıyalığı dönemindekiler, detaylıdır. Ancak ruhsal durumu hakkında derinlemesine bilgi verildiğini söylemek güçtür.

İnce Memed’in dağa çıkarken ardında zihinsel bir birikim yoktur. Abdi Ağa’nın düşmanlığı onu eşkıyalığa mecbur eder. Ancak süreç içinde toprakların bütün köylüye dağıtılması gibi bir düşünceye ulaşır. Adaletin sağlanması gerektiğine, kimsenin kimseye zulmetmemesi gerekliliği fikirlerine ulaşır. “Kahraman kendi yaşamında ya da yaşadığı toplumda bir şeylerin eksik olduğunu hisseder. Kuşaklar boyunca geçerli olan eski fikirler ona yeterli gelmemektedir. Böylece yuvadan ayrıлып ölüme meydan okuduğu serüvenlere atılır. Canavarlarla dövüşür, ulaşılmaz dağlara tırmanır, karanlık ormanlardan geçer, bu süre boyunca eski kişiliği ölür ve halkının arasında yepyeni bir içgörü ya da yetenek kazanmış olarak döner.” (Armstrong 2006: 29). İnce Memed de sembolik olarak canavarlarla çarpışır hem de sonsuz tane başa sahip canavarlarla. “Ağa” denilen canavarın başı kesildikçe ad değiştirip tekrar var olur. İnce Memed de zirvesi görünmez “sembolik dağlar” a tırmanır. Bu dağlar insanî değerlerin temsilidir. Cömert, yiğit, adil, merhametli, özverili, sabırlı olmak bu dağ için eteklerde dolanmak gibidir. Yapıtın başında ağlayıp kaçan cılız çocuk, köylülere toprak dağıtmayı hedefler, yeni bir sosyal ortam yaratmak, yeni bir ekonomik düzen oluşturmak için kafa yorar. Köylülerin geleceği için kaygı taşır. Yazar-anlatıcı YK; “İnsanı insan eden, omuzlarında geleceğin sorumluluğunu taşımaktır. (...) Gelecek sorumluluğu duyan insan gerçek insandır ve olgun insandır. Eskilerin ‘insan-ı kamil’ dedikleridir. (...) Kırk günlük yolda yaprak kıpırdasa sen burada ta yüreğinin başında duyacaksın. Asıl sorun olan, insanca olan budur.” (Kemal 1995: 43) ifadeleriyle kendine göre ülküsel bir insan tipi çizer. Ulaşılmalı/olmalı mertebesindeki bu ideal tip kesinlikle İnce Memed’dir. Bütün bu yönleri dikkate alındığında o bir kurtarıcı/devrimcidir.

Memed, romandaki herkesten farklıdır. Köyden kaçma düşüncesiyle hareket eden tek çocuktur. Ağalık düzenine karşı düşünsel/eylemsel etkinliklerde bulunan tek “eşkıya”dır. Ağaya tetikçilik yapmayan, onu korkudan inim inim inleyen, köylülere toprak dağıtan, onları kıtlıktan kurtaran tek “eşkıya” yine odur. “İnsan, herkesin birbirine benzediği

günlük hayatın sürekli tekrarlandığı evrenden eylem yoluyla çıkar, eylem yoluyla başkalarından ayrılır ve birey olur” (Kundera 2009: 35-36) bu bağlamda düşünüldüğünde “birey” olma hakkını İnce Memed fazlasıyla hak etmiştir.

“İnce Memed mitosunu yaratır halk benim romanımda. (...) Sıkışan insan, bundan hiçbir biçimde kurtulamazsa kendisini bir düş dünyasına atarak, bir mitos yaratıp o mitosa sığınarak kurtarmaya çalışır.” (Kemal 1995: 188) der YK. İnce Memed, halkın ihtiyacından doğmuş, gerekli bir karakterdir. Peki, neden bir başkası değil de ailesinin tek çocuğu ve yetim Memed, mitos olma mertebesine yüksel(til)miştir? Bu soruya Abdi Ağa'nın onu ölümlere götürüp getiren eziyetini göz önüne alarak şöyle bir yanıt bulabiliriz: “Ölümü ensesinde hissetmiş olan ve onun yeni bir varoluş biçimine geçiş töreninden başka bir şey olmadığını öğrenen genç bir avcı ya da savaştan olup halkı uğruna canını tehlikeye atmaya hazırdır artık.” (Armstrong 2006: 28). Abdi Ağa, aslında ölümünü istediği Memed'e en büyük iyiliği yapmış ve kendi ölümünü hazırlamıştır. Eserin sonunda İnce Memed'in insanüstü güçlere sahip olduğuna dair imalar vardır. O, atını dağlara sürüp gözden kaybolur. Sonrasında adeta dinî tören havasında;

“Çift koşma zamanıydı. Dikenlidüzünün beş köyü bir araya geldi. Genç kızlar en güzel giyitlerini giydiler. Yaşlı kadınlar sütbeyaz, sakız gibi beyaz başörtü bağladılar. Davullar çalındı... Büyük bir toy düğün oldu. (...) Sonra bir sabah erkenden toptan çakırdikenliğe gidip ateş verdiler.” (İnce Memed-1: 442).

Başkişi dağlara çıkıp gittikten sonra “İmi timi bellisiz oldu.” (İnce Memed-1: 442) denilerek adeta göğe çekilen bir peygamber veya yitip giden ve ihtiyaç duyulduğunda geri gelecek bir evliyaya işaret vardır.

“O gün bu gündür, Dikenlidüzü köylüleri her yıl çift koşmazdan önce, çakırdikenliğe büyük bir toy düğünle ateş verirler. Ateş, üç gün üç gece düzde, doludizgin yuvarlanır. Çakırdikenliği delicesine yalar. Yanan dikenlikten çığıklar gelir. Bu ateşle birlikte de Alıdağın doruğunda bir top ışık patlar. Dağın başı üç gece ağarır, gündüz gibi olur.” (İnce Memed-1: 442)

Yukarıdaki parçada altını çizdiğimiz söz(cük)ler, yapılan eylemlerin adeta bir ayin olduğunu gösterir. Her yıl tekrarlanması, belli bir süre yapılması, ışıkların geceyi gündüze çevirmesi dinî motifleri andırır ve İnce Memed'in şahsına olağanüstülük yükler. Bu görüşümüzü Berna Moran da destekler; “Bir tanrı adına her yıl tekrarlanan bereket

ayinleri gibi, İnce Memed'in ardından da, her yıl toprağı sürme zamanı böyle bir tören yapılmasını (yeni kimliğini göz önüne alınca) doğal karşılamamız gerekir. İnce Memed artık, doğa üstü nitelikleri olan bir bereket tanrısına dönüşmüştür demek yanlış olmaz. Böylece İnce Memed son bir kimlik daha kazanır ve soylu eşkiyanın sonunu anlatan dördüncü ana bölüm, onun kaybolarak kutsallaşmasıyla biter." (Moran 2006: 116).

Romanda adı geçen Deli Durdu, Kalaycı, Kara İbrahim gibi eşkıyalar, zalim ve haksız egemenlerin değirmenlerine su taşırlar. İnce Memed'i onlarla aynı kefeye koymak, eşkıyalık kalıbına sokmak pek de vicdanlı bir davranış sayılamayacaktır. Zira İnce Memed'in hakkını, hukukunu, canını, namusunu korumak için dağa çıkmaktan başka bir çaresi yoktur. O; yol kesme, masum insanları öldürme, ağalara beylere tetikçilik yapma veya benzeri insan onuruna yakışmayacak bir davranışı göstermez. O mecbur kalmış "soylu bir eşkıya"dır.

M. Akif Ak "Bir soralım kendimize: Dünyanın başlıca romancılarından herhangi birinin meselâ Balzac'ın veya Dostoyevski'nin adıyla birlikte bu romancıların yığınla kahramanı, gözlerimizin önünden geçit yapar; ama Yaşar Kemal denince kaç isimdir hatırlanacak olan." (Ak 1979: 8-9) sorusu, alçak gönüllükle ve rahatlıkla "İnce Memed" adı ile yanıtlanabilir. Çünkü Kemal'in romanlarında "İlk destanlaştırılan kişi de İnce Memed'dir." (Önertoy 1983: 151) adeta bir destan kahramanına dönüşüveren İnce Memed'in akla gelen "ilk" kahramanlardan olması da bu bağlamda önemlidir.

1.5.2. Norm Karakter

Norm karakter, başkişinin içine tutulan ayna gibi eksikleri, yanlışları gösteren özelliklere sahiptir. “Norm karakter, pek çok şekilde ve özellikle derinliği olan perspektiflerle, roman başkişisinin kusurlarını yansıtan bir ayna gibi kullanılabilir.” (Stevick 2004: 179). İnce Memed-1 romanında başkişinin kişisel gelişiminde eksik kalan yanlarını tamamlayan, onu ruhsal anlamda bütünleyen Hürü Ananorm karakterdir. Hürü Ana, İnce Memed asıl yolundan saptığında onu uyandıran “yapması/olması gereken”i hatırlatan bir güçtür. Yeri geldiğinde Memed’in en önemli davranışı göstermesini sağlayan bir kıvılcımdır. Hürü Ana, aynı zamanda Memed için Abdi’nin Döne’ye, Hatçe’ye, köylüye yaptıklarını hatırlatan bir bellektir. İnce Memed, asıl yolundan sapıp Abdi Ağa’dan öğ almak yerine aftan yararlanıp yerleşmeyi düşündüğünde karşısına Hürü Ana, aşılmaz bir dağ gibi karşısına çıkar;

“Avrat yürekli Memed! Bak şu kadar köylü, bak şu kadar insan gözüyün içine bakıyor. Teslim mi olacaksın? Abdiyi gene başımıza mı getireceksin? Güzel Dönemin kemikleri sızlar mezarda. Güzel Hatçemin kemikleri...” (İnce Memed-1: 439)

Memed bu sözlerden sonra “yapması gereken”i hatırlar ve Abdi’yi ortadan kaldırır. Bu yönüyle Hürü Ana, norm karakter olmayı hak eden biridir.

1.5.3. Kart Karakterler

Kart karakterler değişmeyerek, değişenlerin neler başardıklarını, adeta sabit bir değer gibi kalarak fark etmemizi sağlarlar. Kart karakterler adeta bir masal kahramanıdır. İyiler hep iyi, kötüler hep kötüdür.

Hatçe, Osman’ın kızıdır. İnce Memed’e sadakatle bağlıdır. Ona âşıktır. Öyle ki İnce Memed’den gelen iyi haberler Hatçe’nin hapishaneyi “cennet”, İnce Memed’le yaşayacakları dağın tepesindeki mağarayı “ev” olarak görmesini sağlar. Hatçe tek boyutlu bir kişidir. Yaşamı bütünüyle İnce Memed’le biçimlenen biridir. Memed varsa ve iyiyse Hatçe mutludur. Aksi durumlarda mutsuz, hayattan zevk alamayan biri olur. İnce Memed ve Mustafa kaçtıkları kasabadan döndüklerinde; “Sen olmasan ben ölürüm. Yaşamam.

İki gün gittin de... Dünya başıma dar geldi.” (İnce Memed-1: 83) der. Roman boyunca bir değişim yaşadığını söyleyemeyiz. Bu tip kişiler “tek bir özelliğin sembolü olan kart-karakter (card-character) dir.” (Stevick 2004: 175)

Deli Durdu, kötülükten beslenen, bir sonraki adımı düşünemeyen “deli” bir tiptir. Olumlu hiçbir yönü yoktur. Eşkivalık bağlamında anlatıcının tavrını göstermesi ve İnce Memed’in eşkıyalığı arkasında “karşıt bir fon” oluşturması bakımından önemli bir yere sahiptir.

Süleyman, Kesme köylülerindendir. İyi yürekli, babacan tavrıyla İnce Memed’e sahip çıkar. Evinin kapısını açar. “Aksakallı” iyi bir insandır.

Mustafa, Kel Ali’nin oğludur. İnce Memed ile kasabaya kaçan on sekiz yaşındaki arkadaşdır. Memed’deki gelişmeyi Mustafa’daki durağanlık daha bir belirgin hale getirir. Yaşıt arkadaşlardan birindeki edilgenlik Memed’in etkinliğinin/cesaretinin altını kalın çizgilerle çizer.

Hasan Onbaşı, İnce Memed ve arkadaşı kasabaya kaçtıklarında handa tanıştıkları bir yaşlıdır. İnce Memed’e dünyanın Değirmenoluk köyünden ibaret olmadığını anlatan, ufuk açan kişidir. Kasabada “ağa”nın olmadığını söyleyerek İnce Memed’de “ağalık”ın zorunlu/gerekli bir sosyal kurum/makam olmadığı fikrini uyandırır. Jung’un “Bilinçlenme yolunda atılan en küçük adım bile bir dünya yaratır.” (Jung 2012: 34) yargısı İnce Memed’in Hasan Onbaşı ile tanışmasıyla gerçekleşir. Bu küçük girişimde sadece bir figüran olan Hasan Onbaşı yüzeysel olarak tanıtılır, tek boyutludur. Bu yönüyle kart karakterdir. Böyle olmasına karşın “direniş/karşı koyma fitili”ni ateşleyen kişi olması bakımından çok önemlidir.

Durmuş Ali, altmış yaşında ve köyün en iri adamıdır. Kışın ortasında Abdi’nin tehditlerle tembüh etmesine karşın İnce Memed’lere yardım edebilen birkaç iyi ve cesur köylüden birincisidir.

Döne, İnce Memed'in dul annesidir. Fedakârdır. Köyüne toprağına bağılı, Abdi Ağa karşısında “öğrenilmiş çaresizlik”i yaşayan biridir.

Koca Ahmet, geçmişte eşkıyalık yapmıştır. Abdi'ye dahi iyiliğı dokunmuştur. Soylu eşkıya tipine örnektir. İnce Memed için bir rol modelidir.

Abdi Ağa, tematik gücün karşısında durup çatışmayı sağılayan olumsuz bir tiptir. Roman boyunca “olumsuz/kötü”yü karşılar. Tek boyutlu bir kişiliğı sahiptir. Masallardaki kötüler gibidir. Beş köyün sahibi zalim bir kişi olan Abdi; Ali Safa Bey için bir yardımcı kuvvet, Memed için ölüm, devlet için verginin tek elden alınmasını sağılayan biriyken “Köylüler için Abdi Ağa demek kıtlık demek” (Moran 2006: 109) tir.

Küçücük bir çocuk olan İnce Memed'i öldüresiye döver, yazının ortasındaki bir ağaca bağlayıp iki gün boyunca orada kalmasına sebep olur. Kışın köylüleri aç bırakır. “Gücün saldırganlığı hiçbir çıkar tanımaz; sebebi yoktur; o sadece iradesini ister; o tam anlamıyla katıksız akıldışılıktır.” (Kundera 2009: 22) yargısı Abdi'nin kişiliğıyle vücut bulur. Öyle ki bütün bu yaptıklarından sonra köylüleri sevdiğini, onlar için çalıştığını söyleyecek kadar ikiyüzlü ve utanmazdır. Okura roman boyunca Abdi Ağa'nın merhamet hissettirebileceğı bir eylemi yoktur. Abdi Ağa'nın “zulmü”; ağlayıp köyden kaçan, “adını değıştirme”yi planlayan çocuk İnce Memed'den köylülerin medet umduğı adalet dağıtan “soylu eşkıya” İnce Memed'i yaratır.

İnce Memed ve annesi Döne'nin bin bir emekle çalışıp elde ettikleri ürünün paylaşımı Abdi Ağa'ya göre şöyle olacaktır; “Dörtte üçü bize, birisi de Döne'ye.” (İnce Memed-1: 50). Hasadın böyle oranlanıp dağıtılması, Döne'yi ve İnce Memed'i kışın ortasında aç bırakacaktır. Bu durum Abdi Ağa'nın umrunda değıildir. Çünkü on yaşlarında olan Memed köyden kaçmıştır, bu nedenle ana-oğul aç kalmayı hak etmiştir. Abdi'nin adaletini/ahlakını/kışılığını göstermesi bakımından dikkate değıer bir durumdur.

Dursun, kırk yaşlarında iri yarı biridir. Abdi Ağa'nın yanaşmalığını yapar. Merhamet sahibi biridir.

Osman, on beş yaşında bir çocuktur. Abdi Ağa'nın yanaşmalığını yapar; ancak onun zulmünden bıkmıştır. İnce Memed gibi Değirmenoluk'tan kaçmayı düşler.

Elif, şom ağızlı bir kadındır. İnce Memed kaybolduğunda Döne'nin yanında Memed'i "Belki babasının düşmanları öldürmüştür." (İnce Memed-1: 35) fikriyle perişan eder.

Pancar Hösük, İnce Memed'i bulan ve Döne'ye müjdeli haberi getiren köylüdür.

1.5.4. Fon Karakterler

Fon karakterler bir sestem, bir görüntüden ibaret olmalarına rağmen başkişinin içinde bulunduğu durumları daha belirginleştirmeye yarayabilirler.

Abdi Ağa; " 'O Döneye bir tek tane bile vermeyeceksiniz. Acından ölecek. Şimdiye kadar Değirmenoluk köyünde acından ölen olmadı. O ölecek. Ya da satacağı bir şeyi varsa, satacak. Verirseniz, verdiğiniz duysam, hepimizin evine gelir verdiklerimi alırım. Demedi demeyin.'

Kalabalık: 'Bize yetmez ki...' diye cevap verdi.

'Bize yetmez ki...'

'Yetmez ki...'

'Döneye...'

En arkadan cırlak bir kadın sesi:

'Kaçmayaydı Dönenin oğlu da... Bize ne! Varsın acından ölsün.' " (İnce Memed-1: 56-57)

Yukarıdaki diyalogda "kalabalık"ı oluşturanlar "arkadan gelen sesin sahibi" fon karakterlerdir. Ana-oğlun aç kalması, hatta bu nedenden ölme olasılığı İnce Memed tarafından yaratılmıştır. Onlar açıktan ölmeyi hak etmişlerdir. Abdi Ağa'nın acımasızlığını onaylayanların "adsız/kimiksiz" insan yığını olmaları anlatıcının tavrını göstermesi bakımından önemlidir.

1.6. İZLEKSEL KURGU

İnce Memed-1 romanında entrik kurguyu oluşturan ve çatışmayı sağlayan değerleri KORA şemasında şu şekilde göstermek mümkündür:

	<i>Ülkü Değer</i>	<i>Karşı Değer</i>
<i>Kişi</i>	İnce Memed, Hatçe, Döne, Süleyman, Koca Ahmet, Kulaksız İsmail, Durmuş Ali, Hürü, Cabbar, Recep Çavuş, Kerimoğlu, Iraz, Rıza, Topal Ali	Abdi Ağa, Dursun, Osman, Ali, Deli Durdu, Ali Safa Bey, Hüseyin Ağa, Kalaycı, Horalı, Güdüköğlu, Rüstem, Veli, Hacı, Zekeriya, Tomruk Musa, Teke Kadir
<i>Kavram</i>	güvenmek, inanmak, yiğitlik, cesaret, aşk, merhamet, bereket	ağalık, sömürü, acımasızlık, adaletsizlik, korkaklık, arkadan vurmak, hile, tuzak, yalancı şahitlik etmek, derebeylik, kölelik, dul kalmak, yetimlik, kıtlık
<i>Simge</i>	mendil, çorba (tası), aydınlık	çakırdikeni, çizme, kara kamçı, mapusane, doksan dokuzluk tesbih, takke, sivri (keçi) sakal, karanlık

1.6.1. Başkaldırı

“Ben *İnce Memedde* başkaldırımı savundum. İnsanoğlunun en büyük değerlerinden birisi, başkaldırıdır. İnsanın doğaya başkaldırışı, insanın insana başkaldırışı, insanın zulme başkaldırışı...” (Kemal 1995: 215)

İnce Memed romanı; eşitsizliğe, adaletsizliğe, hukuksuzluğa, açlığa, sömürülmeye karşı somutlaşmış bir “başkaldırı öyküsüdür” (Moran 2006: 102). İnce Memed, beş köyün ağasına, ağzından çıkan adeta yasa olan Abdi Ağa’ya ve hatta “ağalık” a karşı bir başkaldırıdır.

İnce Memed neden başkaldırmıştır? Geleceğini, eşini, annesini, çocuğunu ve hatta hayatını neden gözden çıkarmıştır? Bu sorunun yanıtını YK, şöyle ifade eder;

“Ben, Anadoluyu görmüş kişiyim. Binlerce köyü yer altında gördüm. Köyün içinde çırılçıplak, ala karda dolaşan insanlar gördüm. İnanan inanır, işine gelmeyen inanmaz. Halep oradaysa arşın burada. Benimle gelip görmek isteyen varsa, buyursun. Binlerce köy göstereyim ki onlara, toprak altında, tıpkı köstebek yuvaları gibi yuvaları var. Yedikleri ekmek, kara balçık parçası... İçtikleri su, yeşillenmiş göl suyu epeyce yerde. Etleri erimiş,

yalnız gözden ibaret kalmış yüzler gördüm. Işık yüzü görmemiş, et parçası girmemiş evler. Doktor, ilaç bilmemiş insanlar... Sonra açlık... Yüzyılların açlığı..." (Kemal 1995: 11).

İnce Memed, yukarıda anlatılanların üzerine ağa dayağı, zulmü ve adaletsizliği ile büyümüştür. Onun başkaldırısı anlaşılabilir bir durumdur. Abdi Ağa, öldürmeden süründürür köylüyü. Herkese zulmeder de İnce Memed'e düşmanlığı bir başkadır. Annesi Döne'yi öldürürcesine döver. Çocuk yaştaki İnce Memed'i ağaca bağlayıp günlerce orada bekletir. En sonunda Memed'in sevdiği kız olan Hatçe'yi yeğenine nişanlar. Bu, son damla olur. İnce Memed başkaldırır ve devletin yapması gerekenleri de yeri geldiğinde yapan biri olarak dağa çıkar. Yazar-anlatıcı "Hiçbir kötülük, zulüm, insanlığa yakışmayan işkence yerde kalmaz" (Kemal 1995: 41) inancındadır. Bu nedenle başta Abdi Ağa'ya sonra ağalık sistemi ve bu sistemin getirdiği bütün olumsuzluklara başkaldırıp bunları bertaraf etmek gerekir. Öyle ki yazar-anlatıcı için "*İnce Memed*, tüm tarih boyunca, Anadolu tarihi boyunca, başkaldıran insanın destanıdır." (Kemal 1995: 217)

1.6.2. Sömürü

"Dörtte üçü bize, birisi de Döneye."

(İnce Memed-1: 50)

İncelediğimiz yapıtın adı "İnce Memed" dir. Yazar, yapıtın adıyla sömürüyü işaret eder gibidir. İnce Memed, çocukluğundan beri en ağır işlerde çalıştığı, emeğinin karşılığını Abdi'nin merhametten nasibini almamış iştahıyla paylaşmak mecburiyetinde olduğu bir düzende yaşamaktadır. Memed'in "ince"liği, daima aslan payını alan Abdi'den neredeyse kalmayan hakkının karşılığıdır. "Yüzlerce yıl süregeldiği bir kere daha bütün acılığıyla anlaşılan Anadolu insanının bahtsız kader çizgisini, bu kitapta 'İnce Memed' temsil ed(er)" (Arısoy 1955: 22) ve maalesef bu çocuk eşkıyanın temsiliyeti Anadolu'nun içler acısı durumunu gözler önüne serer.

Abdi Ağa'nın varlığı köylülerin alın teriyle beslenir. O asla utanmaz, çekinmez ve merhamet etmez. Romanda açlığı bir türlü doymayan şahısların namları "ağa/bey" diye duyulmuştur. YK için ağalık/beylik, çocukluk yıllarındaki anısında şöyle anımsanır; (Dedesı Hacı Süleyman) " 'Baba,' demiş, 'kusura kalma, ben beylik yapamam. Ben, bu

kadar Hacca gittim, din uğruna, Allah yoluna bu kadar çaba harcadım, ben bu yaştan sonra tüyü bitmedik yetimlerin hakkını yiyemem, fakir fukaraya zulmedemem. (...) Bizimkiler, bugün bile Hacı Süleymanın bu davranışıyla övünürler.” (Kemal 1994: 20). Kemal için ağalık/beylik sömürü düzenindeki haram/illegal/yasak olanın işleminde/kazanılmasında bir çeşit yoldur. Bu anlamda aşağılayıcı bir niteliktir.

İnce Memed daha küçücük bir çocukken Abdi Ağa'nın düzenindeki çocuğun yerini şöyle dile getirir; “Dursun bana dedi ki... Bizim köyde, dedi, çocukları doğmezler. Çocukları çifte salmazlar.” (İnce Memed-1: 16). Çifte salınan çocuk Memed, asla emeğinin karşılığını alamaz. Çakırdikenleriyle savaştan Memed için emeğinin karşılığı Abdi'nin uygun göreceği ve asla karınlarını dahi doyuramayacak tahıldır.

Abdi Ağa, gücünün yettiği herkesin kanını bütün gücüyle sonuna kadar emer. Memed'in vurguladığı gibi “baba”nın yokluğu Abdi için büyük bir fırsat yaratmıştır. Baba unsuru evladı ve eşi, ailenin dışındaki tehditlere karşı korur. Ancak Memed'in ve annesi Döne'nin bu anlamda bir zırhları yoktur. Memed yetim, Döne duldur. Ve Abdi için “yetim hakkı” sömürülmek için vardır. Her ne kadar Abdi Ağa, dinî yönünü “...elinde doksan dokuzluk tesbihi, başında deve tüyünden örülmüş takkesi, sivri sakalıyla” (İnce Memed-1: 56) vurgulasa da bunları sadece ve sadece haksızlıklarına kılıf olarak cahil halka karşı kullandığını, davranışlarından anlıyoruz. Kesme köyüdeyken “Bak sana deyim Süleyman emmi, babam öleli var ya, elimizde nemiz var, nemiz yoksa hepiciğini almış Abdi Ağa. Anam bir laf söylese döve döve öldürür.” (İnce Memed-1: 26) ifadelerini dile getiren çocuk İnce Memed, Abdi'nin gerçek yüzünü okuyucuya aktarır.

Döne ve İnce Memed'in yıl boyunca bin bir türlü emeklerle çalışıp elde ettikleri mahsulün paylaşımı sömürünün en acıklı sahnesini yaşatır;

“Abdi Ağa, Döne'yi işaretle yanına çağırdı. Yanaşmalara da şu emri verdi:
 ‘Dörtte üçü bize, birisi de Döne.’
 Döne Ağanın üzengisine sarıldı:
 ‘Etme Ağam! Acımızdan ölürük bu kış. Etme. Eyleme. Tabanlarını öpeyim Ağam!’
 Ağa:
 ‘Hiç sızlanma Döne!’ dedi. ‘Hakkını veriyorum.’
 ‘Benim hakkım üçte birdir,’ dedi Döne sızlayarak.
 Ağa, attan Döne'ye doğru eğildi. Gözlerinin içine bakarak sordu:
 ‘Çifti kim sürdü Döne?’

Döne:

‘Ben sürdüm Ağam.’

‘Bizim yanaşmalar sana yardım ettiler mi?’

‘Etiler Ağam!’

‘Döne?’

‘Buyur Ağam!’

‘Bir daha oğluna tenbih et de gidip Süleymanlara çoban olmasın.’” (İnce Memed-1: 50-51)

Abdi’nin adaletine ve insanlığına göre, küçücük bir çocuk olan yetim Memed, dayaktan, ölümden kaçtı diye annesi Döne ile birlikte aç kalmayı hak etmiştir. Abdi Ağa’nın köylülerine layık gördüğü adalet budur. Bu bağlamda romanın ilkesel olarak Marksist nitelikler taşıdığını söyleyebiliriz; “Eserin konusu, olayları, kişileri, kahramanları, sömürücü ve yönetici bir sınıfın çıkarlarını sürdürmesine yardımcı olmamalı, ezilen sınıfların çıkarlarına ters düşmemelidir.” (Moran 2012: 88) yargısı yapıtta çoğu kez sahnelenen acıklı olaylarla karşılık bulur. Anlatıcı, İnce Memed’in Abdi’ye karşı yaptığı her şeyi meşru kılacak bir nedeni okura sunar. Her şeyden önce Abdi’nin yiyecek ekmeği olmayan köylüyü sömürmesi okura sunularak Abdi gibileri değersizleştirir.

1.6.3. Özveri ve Aşk

Yapıtta korkak bir çocuğu eşkiyaya dönüştüren, dağa çıkartan ve medet umulan, el uzatılan bir konuma yücelten başkaldırı fitilini ateşleyen duygudur, aşk.

Roman boyunca tanık olduğumuz tek aşk hikâyesi, başkişi İnce Memed ve Hatçe arasında geçer. Bu iki âşık sonsuz fedakârlıkları aşkları uğruna yapmaktan asla çekinmezler. İnce Memed, Hatçe için ölümü göze alırken Hatçe de bütün herkese karşı İnce Memed’in yanında durur ve hayatını ona feda eder. “İnce Memed’le Hatçe’nin, yürek sızlatan kaderleri, sönmeyen aşkları” (Arısoy 1955: 22) ile bu “başkaldırı/direnme” romanı bambaşka bir iklimin ılıman havasıyla okuyucunun yüreğine temas ettirilir.

Hatçe’ye iki kişi taliptir: İnce Memed ve Veli.

İnce Memed ve Hatçe birbirlerine aşk ile bağlıdırlar. Bu aşkı bütün köylü bilir. Öyle ki manevi yönden de görünmez bir zırhla korunurlar. Köylülere göre “Karasevdalılara kötülük eden olmaz. Eli kurur. Kupkuru bir ağaç gibi suyu çekiliverir. (...) Onları Allah

nişanlamış, haberin var mı Ali? Allah!” (İnce Memed-1: 108-109). Yaratıcı gücün nişanlamaya uygun gördüğü iki kişiyi, Abdi ayırmak ister. Burada Abdi'nin yaşamın doğal akışına aykırı bir davranış sergilediğini söyleyebiliriz. Veli ise Abdi Ağa'nın yeğenidir. Yapıtta Hatçe'yi Veli'nin istediğine dair hiçbir belirti bulamayız. Hatçe'yi Veli'ye uygun görüp nişanlayan Abdi'dir. Kızın ailesi korktukları için Abdi'ye hayır diyemez. Hatçe-Veli birlikteliğinin hiçbir dayanağı yoktur. Buna karşılık Hatçe-Memed birlikteliğini meşru kılan karşılıklı bir “aşk” vardır. Bu birlikteliği ortadan kaldırmak isteyen Abdi'yi yaralayan Veli'yi öldüren Memed dağa çıkıp eşkıya olur. Memed, Hatçe'yi sevdiğini dile getirmez. Yaptıklarıyla Hatçe'yi ne kadar çok sevdiğini anlatır. Veli'nin “hedef obje” olan Hatçe'ye yönelme aracı Abdi'nin uygun görmesinden ibarettir. İnce Memed ise araç-amaç arasındaki kopmaz bağlarla Hatçe'ye bağlıdır. Korkmaz'ın Kuyucaklı Yusuf için yaptığı yorum İnce Memed için de geçerlidir; “hedef objeye yönelme aracı ise sevgidir. Koruyucu, kuşatıcı ve yaratıcı bir sevgi. (...) araç ile amaç arasında aşkı yaşatan, geliştiren bir uyum ve ahenk vardır.” (Korkmaz 1991: 236). Hal böyle olunca Dikenlidüzü'nün hâkimi Abdi Ağa'ya söz hakkı tanınmadığı gibi, Abdi'nin Hatçe'yi yeğenine nişanlama girişimi kendinin/yeğenin ölüm fermanını imzalaması olmuştur.

Romandaki aşk tema'sının halk edebiyatımızdakilere benzer bir yanının olduğunu söylemek mümkündür. “Memed'le Hatçe arasındaki güçlü sevgi, Türk Halk öykücülüğündeki herhangi bir çiftin arasındaki sevgiden daha az güçlü değildir.” (Hickman 1983: 159). İnce Memed'in dağa çıkmasının temel nedeni Hatçe'ye duyduğu aşk'tır.

1.6.4. Sadakat

Yapıtta göze ilk çarpan sadakat örneği Hatçe ve İnce Memed arasındaki aşk dolayısıyla varlık bulur. Hatçe, Abdi Ağa'nın yeğeni Veli'ye nişanlandırılır; ancak Hatçe onu asla istemez. Ancak ağanın alıştığı ve benimsediği bir tutumu vardır; “ ‘ağa’, köylünün yalnız emeğine, malına hükmetmez, yüreğine de hükmeder. Duygusuna, sevgisine de hükmeder.” (Arısoy 1955: 22). İnce Memed, ağanın dayağını yemiş ekmeğini yememiş

bir insan olarak varlık alanına bu noktada tecavüz ettirmemiş; ölümü/öldürmeyi göze alarak Hatçe'yi Abdi Ağa ve çevresindekilerin elinden silah zoruyla kurtarmıştır.

Hatçe, Memed ile yaşar. Onunla soluk alır. Onlar bir elmanın iki yarısı gibidirler. Pancar Hösük, Topal Ali onların izini takip edip Abdi'ye teslim etmesin diye Topal Ali'yi şu sözlerle uyarır; “Kız, Memedi bir gün görmese yemek yiyemez, gözlerine uyku girmez, hüngür hüngür ağlar. (...) Bu Memed, Kesme Köyüne kaçtı da, hani benhaber verdiğim anasına, kız o gelinceye kadar hasta yattı. Deliye döndü.” (İnce Memed-1: 109). Herhangi bir köylünün bile Hatçe'nin bu davranışlarından haberdar ve sadakatini bu derece farkında olması aşklarının dillere “destan” olduğu anlamına gelir.

İnce Memed, eşkıya olma gerekçesine sonuna kadar bağlıdır. O, diğer eşkıyalar gibi yol kesmek, herhangi bir malı gasp etmek, insan öldürmek için dağa çıkmamıştır. Aslında devletin yapması gerekenleri yerine getiren biridir o. Bunun en önemli göstergeleri köylülerin onu koruması, para yardımında bulunması, topraklarının bir kısmını ona ayırmasıdır. Köylülerin bu davranışları onun yaptıklarını ve konumunu meşrulaştırır.

1.6.5. Kaçış

İnce Memed, çocukken Abdi Ağa'dan kaçarak Kesme köyünden Süleyman'a sığınmıştır. Bu kaçışın nedenini Süleyman'a şöyle aktarır;

“ 'Beni,' dedi, 'döve döve öldürürdü. Hem çift sürdürürdü çakırdikenlikte yalınayak. O da ayazda. Hem öldürürdü. Birinde beni bir dövdü, bir dövdü... Bir ay yataktan kalkamadım. Herkesi döver ya, beni çok döver. Anam diyor ki, Sarı Hocanın muskası olmasaymış, ben ölmüşüm...' ” (İnce Memed-1: 20)

Henüz bir çocuk olan Memed, Abdi'nin işkenceye varan dayacağı altında can çekişmektedir. Ölümünden dönen çocuk için tek güvence/umut “muska”dır. Canı muskaya emanet olan Memed, zulme daha fazla dayanamaz; zira köydeki herkes dayak yer de kimse İnce Memed'in yediği dayaktan fazlasını görmez. Bu dayak Memed'in gözünün kararmasını sağlamış ve köyden kaçışını kolaylaştırmıştır.

“Beni de tutar kolumdan yere çalar. Beni birinde iki gün ağaca bağladı. Bıraktı gitti yazının ortasında. Yaa, orada, ağaca sarılı kaldım da anam geldi açtı. Anam olmasaydı beni kurtlar parçalardı orada.” (İnce Memed-1: 24)

Abdi'nin gaddarlığı Memed'in hayatını tehdit eder seviyededir. Memed'in yaşaması bir "tesadüf"tür. Abdi'nin Memed'e karşı anlaşılmaz bir kin beslediği açıkça görülmektedir. Roman boyunca bu kinin nedeni açıklanmaz. Abdi'nin nefreti eziyete dönüştükçe el kadar çocuk da halkın umuduna dönüşür. Kimsenin cesaret edemediği köyden kaçma eylemini Memed gerçekleştirir. Çünkü Memed ne yaparsa yapsın zulüm görür, dayak yer, Azrail'in nefesini ensesinde duyar. Kaybedeceği pek bir şeyi kalmadığı için de cesurdur.

Genç İnce Memed, köyden kasabaya kaçıp ufkunu genişleterek aslında "ağalık"ın meşru bir kurum olmadığını görmüştür. Eşkîya İnce Memed ise şehirde, kasabada boğulur. Onun dağlara sığınması, kaçması gerekir.

Abdi Ağa, çocuk İnce Memed yetişkin, adalet isteyen biri olunca kendine kaçacak delik arar. Beş köyün ağası, koca Abdi Ağa yaptığı haksızlıkların baskısını İnce Memed'in cesaretiyle üzerinde hisseder. Abdi Ağa nereye giderse gitsin "el kadar çocuk" dediği İnce Memed'in korkusunu bastıramaz.

Memed'in esas olarak üç kez köyden kaçtığını söyleyebiliriz:

- a) Abdi'nin dayağından Kesme köyüne kaçış
- b) Kasabaya kaçış
- c) Veli'yi öldürdükten sonra dağlara kaçış

Bu kaçışların sonuncusu çocuk Memed'in kurtarıcı Memed'e evrilmesini sağlar. Artık geri dönüş yoktur. Çünkü hem katil hem de eşkîya olmuştur. Hem devlet güçleri hem de Abdi onun için birer tehdittir. Bu kati tehlike Memed'in doğrusal olarak ilerlemesini, gelişmesini ve asla yolundan dönmemesini sağlayacaktır.

Yazar-anlatıcı ile yarattığı başkişi arasında kaçış tema'sı noktasında da bir benzerlik vardır; "Köyden çok sıkılırdım. Bir de hep kaçmak, kaçmak düşleri kurardım. Köyün dışında çok başka dünyalar olduğunu biliyordum. (...) Ve evden kaçıyor, uzak köylerde

beş altı gün kalıyor, sonra eve gerisin geri dönüyordum.” (Kemal 1994: 90) bu anılarla çocuk Memed’in Kesme köyüne gidip Süleyman’a sığınması arasında bir koşutluk vardır.

1.6.6. Erk Sorunu ve Güven Yitimi

Abdi Ağa ve Ali Safa Bey’in hüküm sürdüğü topraklarda –maalesef- devletin varlığını hissedilmez. Güçlü olanlar, istedikleri zaman güçsüzlere yiyecek ekmeği bile çok görürler. Onlar bir çeşit acımasız devlet olmuşlardır. Öyle ki yasama, yürütme ve yargı tek kişinin elindedir. Onlar insanlığın utanç abideleri olarak ellerinden gelen hiçbir kötülüğü, acımasızlığı arkalarında bırakmazlar.

Devletin temsilcisi olarak bir gölge misali gözümüzün önünden geçen savcı, suçsuz olan Hatçe’yi hapse yollar. Abdi Ağa’ya konuk olur. Köylülerin bin bir zorlukla kazandıklarını Abdi Ağa onlara kuzu keserek ikram eder.

Jandarmalar -her nasılsa- ağalarla hiç ters düşmezler. Hatta bazen başka eşkıyalarla uğraşmayı bırakıp yalnızca İnce Memed’in peşine düşerler. Asım Çavuş, bireysel olsa da bir insanlık örneği göstererek İnce Memed’i teslim almaz, ondan yana tavır alır. Bu durum, İnce Memed’in yaptıklarını meşrulaştırdığı gibi Asım Çavuş’a da sıcaklık duymamızı sağlar.

Doğuda kalan bölgeler için Aydemir; “Osmanlı padişahları zamanında da buraları tamamen hâkimiyet altına alınmış değildi. Osmanlı kanunnamelerinin toprak mülkiyeti sistemi doğuda uygulanamıyordu. Buralarda Timar, Zeamet, Has yoktu. Beylikler, ‘Mefruz-ül-kalem’ yani itibari hükümetler sayılıyordu. Beylikler boyna birleşti ve parçalandı. Fakat çok kötü bir toprak beyliği, ilkel ve zalim bir Ağalık-Şeyhlik sistemi, bugüne kadar sürdü, gitti. Bu neden böyle oldu? Bunun ilk sebebi, Doğuda, Osmanlı İmparatorluğunun hiç bir zaman yerleşememesi, yani fütuhatını tamamlayamamasıdır. Eğer bu yerleşme tamamlanmış olsaydı, aslında ve batı manasıyla Feodal olmayan Osmanlı toprak mülkiyeti sistemi, Doğuda, mahalli hâkimiyetleri tasviye ederdi” (Aydemir 1980: 310) der. Osmanlının Anadolu’da bir türlü devlet hâkimiyetini kuramamış ve sosyal düzene yasaları hâkim kılamamış olmasından ötürü süregelen

güçlü-güçsüz ilişkisi “yeni doğan cumhuriyet” in ilk yıllarında da kendi içinde bozuk düzeni devam ettirmiştir. Cumhuriyet’in ilk yıllarında “Devrim, şehir şehir dolaşiyor, kasabalara sıra gelmiyordu. (...) Kasabalara, büyük toprak zenginleri, köylere büyüklük-küçüklük ağalar egemen” (Toprak 1968: 35) olduğu için halk yeni doğmuş Cumhuriyet’in nimetlerini görmek bir yana, eski düzene boyun eğer ve yaşamlarını sürdürmek için didinir. Bu düzene isyan eden halk veya İnce Memed gibi “birey”ler öncelikle ağaların “silahlı kuvvetleri” tarafından ortadan kaldırılmaya çalışılır; eğer bu unsur yeterli olmazsa halkın vergileriyle maaşlarını alan “devletin askeri, savcısı” devreye dâhil edilir. İnce Memed-1’de Hatçe’nin işlemediği suçun işlenmiş gibi gösterilerek hapse yollanması ve “devletin savcısı”nın buna duyarsızlıkla maşa olup izin vermesi, güven yitimi için geçerli bir nedenlerdir. Köylü her şeyin ağanın elinde olduğunu bu gibi olaylarla kabul eder. Köyde erk ağa olur. İnce Memed, aslında ağaya başkaldırmıştır; ancak bozuk olan sistemi kullanmayı çok iyi bilen ağa İnce Memed’e karşı güç olarak jandarmayı çıkarır. Sonunda ağayı ortadan kaldıran Memed, köylüyü toprağın sahibi yapar. Yani Memed “devlet” gibi davranır. “Sıkışan insan, bundan hiçbir biçimde kurtulamazsa kendisini bir düş dünyasına atarak, bir mitos yaratıp o mitosa sığınarak kurtarmaya çalışır” (Kemal 1995: 188) sonuçta köylü kendine bir erk aramış ve bulmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlının yozlaşmış/köhnemiş toplum ve devlet düzeninin üzerine kurulmuştur. “Bir kere Cumhuriyet’i kuranlar; Osmanlı paşaları, Osmanlı erkân-ı harbiyesidir” (Ortaylı 2007: 38). Bunlar Osmanlının en eğitimli ve aydın kişileridir. Cumhuriyet’in vatandaşları da Osmanlı padişahlarının düzenindeki “kullar”dır. Yüzyıllarca süregelen bir yapıyı modern çağa uydurmak çok güç olur. Zaten imparatorluğun son dönemleri kaybedilen savaşlarla geçmiştir. Ülke çapında değişimi/modernleşmeyi sağlayabilecek yeterli aydın/okumuş bir kadro da yoktur. Aydemir devlet içinde devletin olduğu, bozuk düzene dikkatleri çektiği yazısında “(...) Ağa ve Beyler, 1925 İsyaniından sonra da mukavemetlerini yürütebilmişlerdir. Hükümetten ciddi bir yakınlık ve yardım görmeyen toprak kölelerini de, ister istemez peşlerinden sürükleyebilmişlerdir. O zaman da, kan ve tethiş yıllar yılı sürmüştür. Bu arada mesela ‘Yasak bölgeler’ tesisi, bunların tamamen boşaltılması gibi, tedbirler de, devamlı dönüşlerle, tesirlerini kaybetmiştir. Kaldı ki koca bir bölgeyi boşaltmak, zaten istikrarlı bir tedbir olamazdı. Bölgeyi boşaltmak değil, bölgenin taşsız hükümdarlarını

bertaraf ederek, bölgeyi halk adına ve halkla beraber fethetmek, halka mal etmek yolları bulunabilirdi. (...) Kaza mahkemeleri onlara (*ağalara ve beylere*) iki şahitle, istediği kadar toprak kapatmak ve oraları kendi silahşörleri ile sahiplenmek imkânını verdikçe, bu daima böyle gidecekti. Nitekim öyle gitmektedir.” (Aydemir 1980: 313-314) der. Yüzyılların getirdiği alışkanlıklar maalesef cumhuriyetin ilk yıllarında bir kerede yıkılamamıştır. Ağa ve beyler kendi çıkarlarına devleti temsil eden kişileri maşa olarak kullanmaktan, halkı bu yolla sömürmekten vazgeç(e)memişlerdir. Halk da devletin gücünün, yasaların üstünlüğünün “hak ve halk”ı korumak için var olduğunu bilmemektedir. Bütün bunlar devlet erkini “yok” gibi göstermekte ve halk devlete karşı güvenini yitirmektedir. İnce Memed’i yaratan gerekçelerin temeli bunlardır. Halk, adı “eşkiya” olan İnce Memed’i “devletin jandarması”ndan bu nedenle korumaktadır. Memed, ölür veya tutuklanırsa Abdi’nin taçsız hükümdarlığı yeniden yaşam hakkı bulacaktır. Bu yine eziyet, yine açlık, yine yokluk, yine kölelik, yine dayak anlamına gelmektedir. Abdi Ağa, yaptığı kötü işleri kitabına uydurmayı bilen gerçek bir “zalim eşkiya”dır. Romanda toplum için en tehlikeli tipler, dağdaki eşkiyalar değil -Deli Durdu da dâhil olmak kaydıyla- düzdeki mütegalibe sınıfıdır. Bu iddianın gerekçesi şudur: Dağdaki eşkiyalar insan öldürürler, onların mallarını alırlar, çırılçıplak bırakıp rezil ederler. Ama sonuçta onlar eşkiyadır. Devlet, dilerse bir biçimde onları dağdan indirebilir. Ama ağalar/beyler için durum çok daha farklıdır. Onlar, halkı iliklerine kadar emer. Emeklerinin karşılığını vermez bunun üzerine onların namusuna, özgürlüklerine ve hayatlarına göz dikerler. Tehlikeli olmalarının nedeni eşkiyayı, onların gücü yetmeyince devletin gücünü isteklerine maşa olarak kullanabilmeleridir. Savcı, jandarma köye geldiğinde ağanın evine gidip onun yönlendirmesiyle suçluyu tespit eder. Bütün bunlar halkla devlet arasına zalim ve ahlaksız “ağaları/beyleri” set olarak çeken nedenlerdir.

1900’lülerin başlarında insanımızın durumunu göstermesi bakımından şu sahne önemlidir; “Karaman ovalarında hantal köylülerin toprağı karasabanla sürdüğü görülüyordu. Ulaşımında da, ilk çağdan kalma kağnyı kullanıyorlardı.” (Imbert 1981: 34). Avrupa petrol ve elektriği makinelerde kullanıp “daha insan/rahat” bir biçimde yaşarken bizim halimiz içler acısıdır. İlber Ortaylı; “İzleme ve değişimin hiçbir şekilde geciktirme ve oyalanmaya tahammülü yoktur” (Ortaylı 2007:135) tespitinde bulunurken Korkmaz’ın “Matbaayı bile kuruluşundan 290 yıl sonra alan bir zihniyetin dünyaya intibak

edebilmesi, dünyadaki yerini koruyabilmesi bir yana, yaşayabilmesi dahi mucize idi” (Korkmaz, vd. 2011: 19) ifadeleri duruma tercüman olur. Bu durum Anadolu’nun dünyanın değişimlerini takip edemeyen, zamanın gerisinde kalan halkının hakkına da ulaşamayacağıının göstergesidir. Dünya ulus devlete geçmiş, kanunun üstünlüğünü kabul etmişken Dikenlidüzü, Abdi Ağa’nın olmayan merhametine terk edilmiştir.

2. İNCE MEMED II

İnce Memed yapıtı bir ırmak romandır. Birinci cildin başarısı YK’ye ikinci cildi yazma cesareti vermiştir. “Bazıları, bu ikinci cildin tüm olarak ticaret, para kazanma amacına

dönük bir kitap olduğunu söylediler, yazdılar. Bu, yazar için doğrudur belki; ama haklıdır da. Fakat, kitap, yalnızca ticaret amacıyla yazılmış sığ, çorak, yoz bir kitap değildir.” (Çetin 1969: 679). İlk ciltte coşkun akan bir ırmak gibi hareket eden İnce Memed, bu ciltte durulmuştur. İçsel bir gelişme çok yavaş da olsa başlamıştır. Yapıta hâkim olan genel hava umutsuzluk/çaresizliktir. Seyran-İnce Memed aşkı çok canlı, içten bir üslupla dile getirilir. Dünya çapında tanınan ve sevilerek okunan İnce Memed romanının ortaya çıkışında, gelişmesinde ticarî endişelerin olduğunu söylemek haksızlık olacaktır.

2.1. BAKIŞ AÇISI VE ANLATICI

YK'nin önemli bir özelliği betimlemelere çok önem vermesidir. Sayfalarca devam eden doğa betimlemeleri çok canlıdır. Sayfalar betimlenen çiçeklerle kokar, çağlayanlar gürül gürül dökülür, güneş okuyucunun sırtını ısıtır.

Yapıtta tanrısal bakış açısı ve yazar anlatıcı dikkatiyle yaşananları öğreniriz. Bu yöntemler diğer ciltlerde de kullanılmış ortak özelliktir. Yazar-anlatıcı “anlatma” esasına dayanarak yazdığı bölümlerde okuyucu ve anlatılan arasına girdiği için duygu yoğunluğu düşük betimlemeler ortaya koyar; “Karakola çektiler, ağızından burnundan kan gelinceye kadar döğdüler, Hasan karakoldan sonra on beş gün kan işedi. Gene bana mısın demedi.” (İnce Memed-2: 52). Bu alıntıda eylemlerin öznesi olayı anlatmaz. O'nun başından geçenleri “anlatıcı” dile getirir. Öznenin duygularını okuyucu bilemez. Yalnız dışarıdan gördüğüyle yetinir ve en fazla dış görünüşüne dayanarak yorum yapabilir. Olayı yaşayandan değil de “tanık” olandan öğrendiğimiz için bu gibi anlatımlarda okuyucu ile anlatılan arasında duygusal bir bağ kurmanın güçlüğü ortadadır.

Tanrısal bakış açısıyla dile getirilen metin parçalarından aşağıya aldığımız bölümde yazar-anlatıcı, o'nun her düşüncesinden haberdardır; “Koca Osman içinden geçirdi: ‘Bu köpoğlusunu çok yaman bir adam arkadaş. Şu tüfeği ne zaman getirdi de başucuna koydu? Benim evimde bile kimseye güvenmiyor.’ ” (İnce Memed-2: 30). Koca Osman'ın “içinden geçenler”i okuyucuya ulaştırmanın iki yolu vardır. Biri “ben” i merkeze alan

bakış açısı, diğeri tanrısal bakış açısıdır. Yazar ikinci yöntemi seçmiştir. İnce Memed romanının hiçbir cildinde “ben” anlatıcıya rastlamayız.

2.2. OLAY ÖRGÜSÜ

İnce Memed-2 romanı elli beş bölümden meydana gelir.

İnce Memed, birinci ciltte eylemsel olarak daha çok ön planda olmasına karşın, ikinci ciltte düşünsel bir temel ve çözüm arama peşindedir. Gerek kişisel olarak kendi içinde ve gerekse çevresindeki kişilerden amacına hizmet edecek gerçek bir çözüm bulma çabasıdır. İnce Memed’in nihai amacı ağalık düzeninin kaldırılması ve köylülerin hak/adalet/eşitlik çerçevesinde insan onuruna yakışacak bir yaşam sürmelerini sağlamaktır.

İnce Memed-1 Abdi’nin öldürülmesi ve İnce Memed’in imi timi belirsiz olmasıyla son bulur. Jung “her zafer gelecekteki yenilginin tohumlarını taşı”dığı (Jung 2012: 18) söyler. İnce Memed’in Abdi karşısındaki zaferi, İnce Memed-2’de kaçak olarak geçirdiği yaklaşık üç yılın sonunda Abdi’nin yerini Kel Hamza’nın, Ali Safa’nın ve Arif Saim’in almasıyla Abdi’nin zulümlerini mumla aratacak seviyede köylüleri canlarından bezdirmeleri yani İnce Memed’in yenilgisine dönüşür. İlk ciltte İnce Memed, “ağalık” düzenini ortadan kaldırmanın çözümünü “ağayı öldürmek”ten geçtiğini sanır. Ancak köye geri döndüğünde ağayı öldürdüğüne pişman bile olur. Çünkü köylülerin analarından emdikleri süt -daha beter olmak kaydıyla- burunlarından gelmektedir. Bu durum onu derin bir umutsuzluğa iter. “Gerçek çözüm” için düşünsel bir yolculuğa çıkar. Yazar-anlatıcı ruhsal derinleşmesini çözümleyip okura sunmasa da İnce Memed’in neredeyse herkese danışıp sabırla çözüm beklemesinden onun düşünsel yönünün derinleştiğini ima eder. Anlatıcı İnce Memed’e yüklediği sabırla okuyucuyu da düşünmeye, çözüm aramaya yönlendirir. İnsanlar açlıktan, susuzluktan ölür; işkenceler yapılır; kadınlar kaçırılır ve daha birçok eziyet, zulüm olur. İnce Memed, sabırtaşı gibi bekler, bekler. Okuyucu bu süreçte bulunacak çözümün ne olacağını merak eder. Yapıtın sonunda İnce Memed, köklü

bir çözüm bulamamıştır. Ancak yiğitçe, mertçe Hamza'yı evinden alıp öldürür; Ali Safa'yı da evinde öldürür. Kökten olmadığını bildiği kısa süreli çözümü köylülere bırakıp gider. İlk cildin sonundaki gibi “imi timi belirsiz” olur.

(Küçük harfler vaka birimlerini göstermektedir.)

A) Birinci Metin Halkası

- a) Ali Safa Bey'in yaşamı bir “toprak savaşı” olarak görmesi
- b) Vayvay köylülerinin topraklarını Ali Safa Bey'e vermek istememeleri
- c) Yobazoğlu Hasan'ın Ali Safa Bey'in istediği toprak karşılığında dillere destan “yağız at”ını talep etmesi
- d) Yobazoğlu Hasan'ın atı aldıktan sonra her yerde Ali Safa için atın öneminden bahsedip Ali Safa ile alay etmesi
- e) Hasan'ın karakolda öldürüncesine dövdürülmesi
- f) Vayvay'ın kurşunlatılıp Yobazoğlu Hasan'ın evinin Ali Safa Bey tarafından ateşe verdirilmesi
- g) Yanan ahırdaki yağız atın Yobazoğlu Hasan tarafından kurtarılması ve kaçması
- h) Suçsuz Yobazoğlu Hasan'ın jandarmalar tarafından kelepçelenip götürülmesi
- i) Jandarma çavuşu tarafından “Evini kendin yaktın.” suçlamasıyla Yobazoğlu Hasan'ın işkenceye yatırılması
- j) Baskılara dayanamayan Hasan'ın ailesiyle göç etmesi
- k) Köylülerin Ali Safa'nın baskısının nedeni olarak Yobazoğlu Hasan'ı görmeleri, ona lanet etmeleri
- l) Koca Osman ve Ferhat Hoca'nın Narlıkışla'ya gidip Yobazoğlu'nu köye dönmesi için ikna etmeye çalışmaları
- m) Ali Safa'nın köylünün arkasında bir gücün olduğunu hissetmesi ve bu gücün nereden geldiğini anlamaya çalışması

- n) Zeynel'in önerisiyle, Ali Safa'nın Yağmur Ağa'ya Vayvay Köylülerinin atlarını çalması talimatını vermesi
- o) Ali Safa'nın geceleri köyü kurşunlatmak ve atları çaldırmak gibi köylüyü bıktırma çabalarında bulunması
- p) Ali Safa'nın köylüleri Kaymakam Ramiz'e şikâyet etmesi
- q) Kaymakamın Ali Safa eşliğinde Arif Saim'in otomobiliyle köylüleri teftiş çıkması
- r) Vayvay köylülerinin davul-zurna eşliğinde kaymakamı karşılaması
- s) Köylülerin sefaletine kaymakamın aşağılayarak bakması
- t) Bilirkişilerin hangi arazinin kime ait olduğu konusunda anlaşamaması, kaymakamın Ali Safa'nın istediği yerlerin ona ait olduğuna karar vermesi bu nedenle köylülerin evlerini boşaltıp gitmelerini söylemesi
- u) Köylülerin kaymakam onuruna bir koç kurban etmeleri
- v) Kaymakamın köylüleri aşağılayıp hakaret etmesi
- w) Kaymakamın Mustafa Kemal'in adamı olduğunu düşündüğü Arif Saim'in köylülere ettiği hakaretleri duyacağından korkması
- x) Kaymakamdaki Arif Saim korkusunun paranoyaya dönüşmesi, şoförün kendisini şikâyet edeceğini düşünerek ona yaranmaya çalışması

B) İkinci Metin Halkası

- a) İnce Memed'in Vayvay köyüne dönmesi,
- b) Koca Osman ve Kamber Ana'nın evine konuk olması
- c) Koca Osman'ın İnce Memed için her yerin tehlikeli olduğunu söylemesi
- d) Koca Osman'ın her zamankinden farklı giyinip köyde dolaşması ve bu nedenle köylünün -özellikle oğulları Hüsam'ın- kuşkullanması
- e) İnce Memed'in Koca Osman'ın evine uzun süre kalabilecek şekilde yerleştirilmesi
- f) Ali Safa'nın köyü kurşunlatması
- g) Koca Osman'ın köyü kurşunlayanlardan birini vurması
- h) Koca Osman, Ferhat Hoca ve Seyfali'nin durumu jandarmaya şikâyet için karakola gitmeleri, Koca Osman'ın vurduğu kişinin Remzi Çavuş olduğunu öğrenmesi

C) Üçüncü Metin Halkası

- a) İnce Memed' inAbdi'yi öldürdükten sonra kaçışını ve adını soranlara “Kara Mıstık” diyerek cevap verdiğini anlatması
- b) İnce Memed' in çobanlık yaptığını anlatması
- c) İnce Memed' in deşifre olması ve halkın İnce Memed'in peşine düşmesi

D) Dördüncü Metin Halkası

- a) Ali Safa Bey tarafından Adem'in “yağız at”ı vurmak için görevlendirilmesi
- b) Adem'in atı bir türlü vuramaması, atta olağanüstü nitelikler olduğunu düşünüp ondan korkmaya başlaması
- c) Ali Safa'dan yağız atı yakalayıp vurmak için bir at istemesi
- d) Adem'in yağız atı bir türlü vuramadığı için sürekli ona olağanüstü nitelikler yüklemesi ve bu düşüncelerin kendini korkutması
- e) Adem'in atı kuş, yılan, tazi, cin, peri biçimine girdiğine inanması
- f) Adem'in başka bir atı yağız sanısıyla vurması
- g) Yağız atın Adem'in önünden geçip gitmesi
- h) Adem'in yağız atı vuramadığı için herkes tarafından ayıplandığını sanması
- i) Yağız atın hayaliyle tartışmaya girip inatlaşması
- j) Günlerce her yeri aramasına karşın yağız atı bulamaması ve onu kutsal bir varlık gibi düşünmesi, korkması
- k) Adem'in İnce Memed'in yerini bildirmek için Ali Safa'ya gitmesi; ancak fırsat verilmediği için söyleyememesi
- l) Ali Safa'nın Adem'i dikkate almayarak ölüme yollaması
- m) Adem'in hiçbir şekilde itiraz etmeden ölüme gitmesi

n) Dursun Durmuş tarafından Adem'in öldürülmesi

E) Beşinci Metin Halkası

- a) İnce Memed'in kaldığı dolabın içinde Seyran'ı, İdris Bey'i, Arif Saim Bey'i, Ferhat Hoca'yı, köylülerin durumunu düşünmesi
- b) İnce Memed'in umutsuzluğa düşmesi
- c) Geçmiş özellikle sevdikleriyle geçirdiği dönemleri anımsaması o günlere ve köyüne hasret duyması
- d) Er geç kurşunlanıp öleceğine inanması
- e) İnce Memed'in KocaOsman'ı görmeden kendi köyüne gitmek için yola çıkması
- f) Koca Osman'ın İnce Memed gittiği için yataklara düşmesi
- g) Zeynel'in İnce Memed haberini vermek için Ali Safa Bey'e gitmesi

F) Altıncı Metin Halkası

- a) Seyran ile Aziz'in birlikte büyümeleri ve birbirlerine âşık olmaları
- b) Seyran'ı Hurşit Bey'in oğluyla nişanlamaları
- c) Aziz'in kendi köyünden kaçıp Vayvay'a, Muhtar Seyfali'ye, sığınması
- d) Seyran'ın Aziz'i bulması
- e) Aziz ile Seyran'ın evlenmesi
- f) Ali Safa'nın üç yeğeni ve Çavuş Zülfo'nun Seyran'ı kaçırmaları
- g) Aziz'in Seyran'ı kaçırılanları öldürmesi
- h) Aziz'in jandarmalar tarafından öldürülmesi
- i) Seyran'ın Vayvay'a yerleşmesi
- j) İnce Memed için hazırlanan evin Seyran'a tahsis edilmesi

G) Yedinci Metin Halkası

- a) İnce Memed'in Sarı Ümmet'in evine gitmesi
- b) Sarı Ümmet'in evde asker ve Kara İbrahim çetesinin olduğunu haber vermesi
- c) Sarı Ümmet'in her yerde İnce Memed'in arandığını söylemesi
- d) İnce Memed'in geçmişi düşünüp hüzünlenmesi
- e) Bir çocuğun İnce Memed'i görmesi, İnce Memed'in kendisini tanıtarak jandarmalara ihbar etmemesini tembih etmesi
- f) İnce Memed'in Hürü Ana'nın evine gitmesi
- g) Jandarmaların İnce Memed'in az önce bulunduğu yeri kuşatıp kurşunlamaları
- h) İnce Memed'in Durmuş Ali'yi Kel Hamza tarafından öldürüldüğünü öğrenmesi
- i) İnce Memed'in Topal Ali kılavuzluğundaki Yüzbaşı Faruk'un pususuna düşmesi
- j) Çatışma sırasında Hürü Ana'nın korkmadan İnce Memed'in yanına gitmesi
- k) Asım Çavuş'un İnce Memed'i teslim almak için İnce Memed'in üstüne yürümesine karşın Asım Çavuş'u öldürmemesi
- l) Topal Ali'nin İnce Memed'i kurtarmak için onun yerine geçip jandarmayla çatışması, İnce Memed'in pusudan kaçması
- m) İnce Memed'in Koca Süleyman'ın evine misafir olması
- n) Topal Ali'nin Süleyman'ın evine gitmesi, Yüzbaşı Faruk'un köyü ev ev arayacağı haberini İnce Memed'e getirmesi
- o) İnce Memed'in ağayı öldürerek ağalık'ı yok edemeyeceğini anlaması ve köklü çözümü Süleyman, Topal Ali ve Yel Musa'ya danışması
- p) Süleyman, Topal Ali ve Yel Musa'nın ağalık düzeninin her zaman var olacağını söylemeleri
- q) İnce Memed'in Kulaksız İsmail'in değirmenine sığınması
- r) İsmail'in İnce Memed'in eşkıyalığı nedeniyle köylülerin yaşadıklarını anlatarak ona kızması ve onu hırpalamaya çalışması
- s) Kara İbrahim ve çetesi ile jandarmanın İnce Memed'i sarması
- t) İnce Memed'in Kara İbrahim'i öldürmesi

- u) Kulaksız İsmail'in değirmenin içindeki bölmeden İnce Memed'i suya bırakması ve kurtarması
- v) Kulaksız İsmail'in İnce Memed kaçıp kurtulabilsin diye sabaha kadar jandarmayla çatışması
- w) İnce Memed'in vurulduğunu düşünen Asım Çavuş'un ağlaması
- x) İnce Memed'in Vayvay'a gelmesi
- y) Vayvaylıların umutla coşmaları, köyü bir sevinç havasının kaplaması

H) Sekizinci Metin Halkası

- a) Yel Musa'nın jandarmaları doğrudan İnce Memed'e götürmesi, Topal Ali'nin yolu uzatmaya çalışması
- b) Topal Ali'nin İnce Memed'in olağanüstülüğünden bahsederek Yel Musa'yı ikna etmeye çalışması
- c) Yel Musa'nın İnce Memed'in bulunduğu yeri tespit etmesi ve Topal Ali'nin ona silah çekmesi
- d) Yel Musa'nın durumun ciddiyetini anlayıp Ali'den aman dilemesi, Ali'nin affetmesi

İ) Dokuzuncu Metin Halkası

- a) Ford marka bir otomobilin gelip İdris Bey'in kapısı önünde durması
- b) Arif Saim Bey'in Türkiye'nin en büyük ve en modern çiftliğini kuracağını söylemesi
- c) Türkmen Mahmut'un çiftliğini Arif Saim Bey'e devretmesi
- d) Arif Saim Bey'in çeşitli hilelerle köylülerin elindeki topraklara el koyması

- e) Arif Saim Bey'in işkencelerle, zulümlerle köylünün toprağını almaya devam etmesi
- f) İdris Bey'in topraklarının nihayetinde Arif Saim'in toprakları ile çevrenmesi ve İdris Bey'e yol vermemesi
- g) Toprağına gitmek isteyenlerin Arif Saim'in bekçileri tarafından öldürülmesi ve katillerin Arif Saim tarafından çok kısa bir sürede hapisneden çıkarılması
- h) Arif Saim'in notere para karşılığında senet hazırlatması, İdris Bey'i borçlu göstermesi
- i) Arif Saim'in sahte borç senedini ödemediği için İdris Bey'i mahkemeye vermesi
- j) Arif Saim'in kiralık katillere İdris Bey'in düşmanlarını öldürtmesi ve yine İdris Bey'in ahırına gömdürmesi
- k) İdris Bey'in cinayetin kendi üzerine kalması nedeniyle yirmi dört yıl ceza alması
- l) İdris Bey'in buna kızıp mahkeme binasını ateşe vermesi
- m) İdris Bey'in Ali Safa aracılığı ile Arif Saim Bey'e isteklerini iletmesi
- n) İdris Bey'in hatırı sayılır kişileri Arif Saim Bey'e yollaması ancak hepsinin de eli boş dönmesi
- o) İdris Bey'in İnce Memed'e gitmesi ve ona katılmak için geldiğini söylemesi
- p) İnce Memed'in ağalığın nasıl ortadan kaldırılacağı konusunu İdris Bey'e de danışması
- q) İdris Bey'in Arif Saim'in konağına gelmesi ve onu dışarı çağırması
- r) Arif Saim'in İdris Bey'i arkasından vurdurtması

J) Onuncu Metin Halkası

- a) Zala'nın kocasına ait topraklara Abdullahoğlu'nun göz koyması ve hileyle toprakları ele geçirmesi
- b) Abdullahoğlu'nun Zala'nın kocasını kasabaya her gidişinde dövdürmesi
- c) Bu zulme razı olamayan Zalaninoğlu'nun Abdullahoğlu'nu vurup öldürmesi ve dağa çıkması

- d) Zalaninoğlu'nun jandarmayla çatışmaya girmesi beyaz bayrak kaldırıp gelmesine karşın jandarma tarafından öldürölmesi
- e) Zalaninoğlu ve yedi arkadaşının atlara yüklenip jandarma komutanlığının önüne atılması
- f) Cesetlerin günlerce bekletilmesi ve kaldırılıp fotoğraflanması
- g) Zalaninoğlu'nun üç gün bekletilmiş cesedinin annesi Zala'ya teslim edilmesi

K) On Birinci Metin Halkası

- a) Ali Safa'nın isteği üzerine İdris Bey'in İnce Memed'i öldürmeyi kafasına koyması,
- b) İdris Bey ile İnce Memed'in buluşması
- c) İdris Bey'in öldürmek için gittiği İnce Memed ile kan kardeşi olması
- d) İdris Bey'in Çukurova'ya gitmek için İnce Memed'den ayrılması

L) On İkinci Metin Halkası

- a) Köylülere ait Anavarza'daki ekinlerin ateşe verilmesi
- b) Köye gelen jandarmaların Hamza Ağa'ya misafir olması, Hamza'nın her gün bir koyun kesip ikram etmesi
- c) Jandarma çavuşunun köylüyü Abdi'nin ölümünden ve toprağın gasp edilmesinden sorumlu tutması
- d) Jandarmanın köylünün elindeki "her şey"i getirip Hamza'nın evine yığması
- e) Marta doğru köylülerin açlıktan ölmeye başlamaları
- f) Köylülerin Abdi'yi özlemeleri, İnce Memed'i suçlamaları
- g) Köylülerin nedensiz yere birbirleriyle kavga etmeleri

M) On İkinci Metin Halkası

- a) Vayvay'a gelen İnce Memed'in haberini Ali Safa'ya bildirmek için Zeynel'in yola çıkması
- b) Zeynel'in haber vermeden geri dönmesi
- c) Deli Muslu, Sarı Süleyman ve Ahmet'in pusu kurup Zeynel'i öldürmeleri
- d) Deli Muslu, Sarı Süleyman ve Ahmet'in Ali Safa'nın ekinlerini ateşe vermeleri
- e) Topraklarının ateşe verildiğini duyan Ali Safa'nın Fransızlara karşı verdiği savaşı, bütün köyün topraklarının sahibi olmasının haklı gerekçesi olarak görmesi
- f) Ali Safa'nın "okumuş" karısı Meliha'nın onun düşüncelerine destek olması
- g) Köylülerin cesaretinin arkasındaki gücün İnce Memed olabileceğinden kuşkulanıp Murtaza'yı bilgi almak için Vayvay'a yollaması
- h) Ali Safa öğ almak için Çıkçık köyüne gidip köylülerin desteğini alması
- i) Ali Safa'nın evinin geceleri kurşunlanması
- j) Ali Safa'nın evinin kim tarafından kurşunlatıldığını bulamaması ve danıştığı kişilerden tatmin edici bir yanıt alamaması
- k) Ali Safa'nın validen, kaymakamdan umudunu kesmesi
- l) Evini korumaya aldırması,
- m) Çıkçıkçı köylülerini evini korumaları için silahlandırması
- n) Ali Safa ve adamlarının asker giysileri giyerek Vayvay'a gitmeleri
- o) Ali Safa'nın köyün kendine ait olduğunu iddia etmesi Sefçe Kahya'nın buna itiraz etmesi
- p) Köylülere kızması ve onların yaptıklarıyla Şeyh Said'in yaptıklarını bir tutması
- q) Köy sizin için Kerbela olacak diyip giderken Seyfali'nin sizin için koyun kestirdim demesi ve Ali Safa'nın ikramı reddedip köyden çıkması

N) On Üçüncü Metin Halkası

- a) Kaymakamın İnce Memed'in öldüreceğini bile bile Hamza'yı köyüne yollaması
- b) İnce Memed'in Hamza'yı öldürmek için geri döndüğünün Asım Çavuş ve Yüzbaşı Faruk tarafından teyit edilmesi
- c) Topal Ali ve Hamza'nın ölüm korkusu yaşamaları
- d) İnce Memed'e doğaüstü güçler yüklemeleri ve onun normal yollardan öldürülemeyeceğine inanmaları
- e) İnce Memed'in sadece Hürü Ana tarafından durdurulacağına inanan Hamza ve Topal Ali'nin ona gitmeleri
- f) Hürü Ana'nın onları tersleyip geri çevirmesi
- g) Topal Ali ve Hamza'nın Hürü'nün kapısında sabaha kadar yalvarmaları bu nedenle köylü için alay konusu olmaları

O) On Dördüncü Metin Halkası

- a) Ali Safa'nın İnce Memed'i destekleyen kişi olarak Ali Safa'nın Arif Saim Bey'i düşünmesi
- b) Arif Saim'in İnce Memed'i ciddiye almaması
- c) Ali Safa ve Topal Ali'nin herkesten medet umması
- d) Valinin ağalarla toplantı yapması Murtaza Ağa'nın "Sarıca Karınca" meselesini anlatması
- e) Valinin ağalara korkmamaları gerektiğini söyleyerek kasabadan ayrılması

P) On Beşinci Metin Halkası

- a) Sarı Sefer'in, Muslu'nun ve İdris'in İnce Memed'i görmek istemesi, köylünün bir sır gibi İnce Memed'i koruması
- b) Selver Gelin'in torunu için sakladığı yiyecekleri Koca Osman aracılığıyla İnce Memed'e yollaması
- c) Seyfali'nin "can, ırz, namus" dediği İnce Memed'i Köse Halil'e emanet etmesi
- d) Köse Halil, Seyran ve Kamer Ana'nın İnce Memed'i iyileştirmesi
- e) Seyran'ın İnce Memed'i bir erkek olarak görmeye başlaması
- f) Seyran'ın İnce Memed'e duyduğu aşk ile dönüşmeye başlaması, doğayla dünyayla uyum içine girip barışması
- g) Seyran'ın yıllardır küs olduğu ailesi ile barışması
- h) Seyran'ın İnce Memed'e duyduğu aşkı Kamer Ana'ya açması
- i) Seyran'ın İnce Memed'i görebilmek için Kamer Ana ile sazlığa gitmesi
- j) İnce Memed'in ağalık düzeninin nasıl yıkılabileceği konusunda Kamer Ana'ya danışması ancak bir yanıt alamaması
- k) İnce Memed'in Seyran'ın bir kadın olduğunu fark etmesi
- l) Ağalık düzeniyle ilgili sorusunu Seyran'a sorması ve "Sen hepimizden herkeslerden daha iyi bilirsin. Sen İnce Memedsin." (İnce Memed-2: 385) yanıtını alması
- m) Seyran ve Kamer Ana köye gitmek için kalkınca İnce Memed'in onlara çiçek vermesi
- n) Koca Osman'ın İnce Memed'in yanına giderek beklentilerini bir ağıt olarak ağzından kaçırması
- o) İnce Memed'in Abdi-Hamza ilişkisi nedeniyle umutsuzluğa kapılması
- p) İnce Memed'in "yağız at"ı yakalamak istemesi Halil'in bunun imkânsız olduğunu söylemesi
- q) İnce Memed'in uyuyacakken birinin "yağız at"ı vurmaya çalıştığını fark etmesi
- r) Halil'in "yağız at"ı yakalama girişiminin başarısız olması
- s) Seyran'ın Kamer Ana'yı İnce Memed'e gitmek için gerekçe bulmaya zorlaması, her gün bir şekilde İnce Memed'e gitmesi
- t) Seyran'ın gece vakti silahla yaklaşan Adem'i fark etmesi ve İnce Memed'i korumak için üstüne yürümesi
- u) İnce Memed'in Yüzbaşı Faruk'un yaptıklarını duyması ve bunlara dayanamaması

- v) Aşkın İnce Memed'i de dönüştürmesi
- w) İnce Memed ile Seyran'ın bedenen de birbirlerinin olmaları
- x) Seyran'ın yağız atı bir kuzu gibi tutup İnce Memed'e getirmesi

Q) On Altıncı Metin Halkası

- a) Köyü terk edip gidenlerin geri dönmeleri
- b) Köylülerin bir ahırını boşaltıp Yobazoğlu'nu oraya yerleştirmeleri
- c) Köydeki gelişmeleri duyan Ali Safa'nın sinir krizlerine girmesi
- d) Karısı Meliha'nın bacaklarındaki sivrisinek ısırıklarını gösterip kendisine ve karısına köylülerin zulmettiğini söylemesi
- e) Ali Safa'nın şikayeti üzerine Adem'in katili olarak Yobazoğlu'nu, Zeynel'in katili olarak da Ferhat Hoca'yı tutuklatması
- f) Jandarmanın daha kasabaya gelmeden Ferhat Hoca'yı ve Yobazoğlu'nu işkenceden geçirmesi
- g) Kasabalının Yobazoğlu'nu ve Ferhat Hoca'yı aşağılaması
- h) Jandarmanın Ferhat Hoca ve Yobazoğlu'na bütün kasabayı dolaştırıp onları bitkin düşürmesi
- i) Ali Safa'nın adli ve mülki erkâna lokantada rakı ziyafeti çekmesi

R) On Yedinci Metin Halkası

- a) Geceleri köyün basılıp kurşunlanması
- b) Köydeki bütün sığır ve atların çalınması
- c) Köye yeni gelen üç kızın saçlarından sürüklenerek kaçırılması ve birçok erkek tarafından tecavüze uğramaları, çırılçıplak köye gönderilmeleri

- d) Üç huğun ateşe verilmesi
- e) Ali Safa'yı korkutmak için Sefçe Kahya'nın "İnce Memed seni öldürecek." demesi
- f) Yüzbaşı Faruk'un Koca Osman'a kan işetecek kadar işkence yapması ve Seyfali'nin tırnaklarını bizzat kendisinin çekmesi
- g) Köylünün ağzından her şeye karşın İnce Memed'in yerini alamaması

S) On Sekizinci Metin Halkası

- a) İnce Memed ve Halil'in suyun kurduğunu görmesi
- b) Seyran'ın Pişmanoğlu Mustafa tarafından suyun kesildiğini söylemesi
- c) Vayvay köyünde bir günde sekiz çocuğun susuzluktan ölmesi
- d) Köylülerin kaymakama gitmesi kaymakamın çok üzülüğünü söyleyerek çeltik ekiminin suyun kesilmesinin haklı gerekçesi olarak sunması
- e) Köylülerin İnce Memed aleyhinde düşünmeye başlaması
- f) Köylülerin Pişmanoğlu Mustafa'nın kurduğu su bendini yıkmaları
- g) Ali Safa'nın köylüleri tutuklatmak için savcı ve yargıca rüşvet vermesi
- h) Jandarmanın köylüleri toplayıp kasabaya getirmesi ve aç susuz bekletmesi
- i) Savcı ve kaymakamın Ali Safa'nın evinde içki içmesi
- j) Seyfali'nin Ali Safa'ya "Bizi serbest bırakın, köyü terk edeceğiz." demesi
- k) Ertesi günün sabahı köylülerin serbest bırakılması
- l) İnce Memed'in silahlanıp Halil'den ve Koca Osman'dan helallik istemesi
- m) İnce Memed'in Ali Safa'nın evinin içine kadar gidip üç kurşun sıkarak onu öldürmesi
- n) İnce Memed'in Değirmenoluk'a gidip Hamza'yı önüne alıp götürmesi, tabancasındaki bütün mermileri Hamza'nın başına boşaltması
- o) İnce Memed'in Alidağı'na doğru gitmesi
- p) Köylülerin çakırdikenliği ateşe verip davul-zurna eşliğinde kutlama yapmaları

2.3. ZAMAN

2.3.1. Okuma Zamanı

Her okurun kendi okuma zamanı vardır ve yapıtın içeriği ile ilgili olmayan bir zamandır. Yapıtla ilgili açıklama yapmamıza olanak vermeyeceği için üzerinde durmuyoruz.

2.3.2. Yazma Zamanı

Yazarın yapıtını oluşturduğu tarihsel zamandır. Yapıtın içeriği ile birebir ilişkili olmasa da dil özellikleri, dönemin siyasi-sosyal durumunun yansiyabilme olasılığı nedeniyle incelenmesi ve tespit edilmesi gereken zamandır. İnce Memed-2'nin yazma zamanı 1968, yayın zamanı 1968-1969'dur (Çiftlikçi 1993: 166). YKY'nin Nisan 2015 baskısında verilen bilgiye göre İnce Memed-2'nin ilk baskısını Ant Yayınları 1969'da yapmıştır.

2.3.3. Vaka (Roman) Zamanı

Vaka zamanı, kurmaca gerçekliğe ait zamandır. Edebî açıdan asıl önemli olan zamandır. Bu zamanı tespit edebilmek için yapıtın içeriğine dikkat edilmelidir. Ancak “kurmaca gerçeklik”e ait olan zamanı kesin ifadelerle dile getirmenin güçlükleri vardır. İnce Memed romanları üstüne yapılmış incelemelerde İnce Memed, on bir yaşındaki görünümü ile karşımıza çıkar. Anlatıcı İnce Memed için; “On birinde gösteriyordu.” (İnce Memed-1: 13) değerlendirmesini yapar. Yaş için kişinin dış görünüşünün “göstermek” eylemiyle dile getirilmesi onun aslında daha başka bir yaşta olduğunu işaret eder. Yapıtın ilk cildinden son cildine kadar yazar-anlatıcının İnce Memed’i yaşından küçük gösterme çabası vardır. İnce Memed’in dış görünüşü son ciltte “kıymık kadar” ifadesiyle betimlenir.

YK, İnce Memed adlı romanında genel olarak asıl olayı kronolojik olarak yazıya döker. Olaya sonra eklenen kişilerin maceraları geri dönüşlerle anlatılır.

Yapıtta birçok kez “Mustafa Kemal Paşa, İsmet Paşa” adları geçer. Buradan İnce Memed-2 ile gerçek zaman arasında bir bağ kurmak mümkündür. Bir nehir roman ve kronik bir ilerleme olduğu için İnce Memed-1’den sonraki bir zaman diliminde gerçekleştiğini söylemek mümkündür. İnce Memed-1’in sonunda İnce Memed, Onuncu Yıl Affi’ndan (1933) yararlanmak için köye inmiş; ancak Hürü Ana’nın ikna etmesi sonucunda Abdi’yi öldürerek tekrar dağlara çekilmiştir.

Kel Hamza, Abdi’nin öldürülmesinden üç yıl sonra köye gelir, bu zamanlamaya onun “(...) üç yıl ektiniz biçtiniz, beylik hakkımı, vermediniz.” (İnce Memed-2: 162) cümlesinden ulaşıyoruz. Buradan şu çıkarımı yapabiliriz: İnce Memed, Abdi’yi öldürdükten sonra yaklaşık olarak üç yıl “kaçak olarak” Çukurova’yı terk etmiş, Doğu-Güneydoğu Anadolu bölgelerinde yaşamış, çobanlık yapmıştır. Öyleyse İnce Memed-1’in bitimi ile İnce Memed-2’nin başlangıcı arasında geçen süre yaklaşık olarak üç yıldır. İnce Memed-2 1936 yılının bir ilkbahar mevsiminde başlar. Bir yıl sürer ve 1937’de biter.

Ramazan Çiftlikçi doktora tezinde İnce Memed-2 için şu şemayı verir;

Yazma zamanı Yayın zamanı Reel zaman Olay zamanı

İM II	1968	1968-1969	1937	1 yıl
-------	------	-----------	------	-------

(Çiftlikçi 1993: 166).

2.4. MEKÂN

2.4.1. Çevresel Mekânlar

Romanda çevresel mekân olarak verilen yer adlarının bir kısmı şunlardır:

Dağlar ve tepeler: Hemite dağı, Sülemiş tepesi, Anavarza ovası, Toroslar, Düldül dağı, Aladağ, Pazarcık dağı, Akarcanın dağı, Sülemiş tepesi, Alıdağı, Topraktepe, Haçın dağı, Karatepe, Nurhak dağı, Kırklar dağı

Yerleşim yerleri: Bozkuyu köyü, Çıkçıklar köyü, Akmezar köyü, Vayvay köyü, Hemite, Orhaniye, Selimiye, Endel, Kesikkeli, Bozkuyu Aslanlı köyleri Kadirli, Hacılar köyü, Aslanlı köyü, Memetli köyü, Harmanca köyü, Kozan, Narlıkışla, Urfa, Antep, Adana, Tarsus, Yalnızdut köyü, Mehedinli köyü, Mersin, İskenderun, Maraş, Dersim, Birecik, Öksüzlü köyü, Tozlu köyü, Akmaşat köyü, Yumurталık, Dört Yol, Harput

Nehir, çay, ova, yayla, bataklık, bel adları: Savrun çayı, Sumbas çayı, Fırat nehri, Akdeniz, Dumlukale, Akçasaz bataklığı, Ceyhan, Akçasaz, Çukurova, Dedefakılı bükü, Uzunyayla, Sarıçam, Kesikkeli, Öksüzlü, Çıyanlı, Kerimli, Telkubbe, Yüreğir ovası, Karataş, Ağba bataklığı, Çiçeklidesi, Aşağıçıyanlı, Azaplı, Karaisalı, Çankaza, Kırksu, Akarca, Ceyhanbekirli, , Sarıbahçe, Meryemçil beli

2.4.2. Algısal Mekânlar

İnce Memed-2’de mekânların çoğunlukla kapalı-dar olduğuna tanık oluruz. Mekânların açılıp ülkü değerler için ferahlamasını yalnızca “aşk” sağlar.

2.4.2.1. Kapalı-Dar ve Labirentleşen Mekânlar

İnce Memed-2 romanında kişiler düzleminde İnce Memed ve Ali Safa Bey/Hamza Ağa çekişmesi karşılıklı olarak birbirlerine mekânı daraltıcı etkide bulunurlar. Ağaların zulmü köylülere dünyayı dar eder. Genellikle mekânı daraltan davranışların arkasında toprak ve mal mülke sahip olma açgözlülüğü yatar. Ağaların bir türlü doymayan gözleri her şeyi yutan bir kara delik/girdap gibidir. Ağalar köylülerin bin bir emekle elde ettiklerini toplar ve evlerine, ahırlarına, midelerine doldururlar. Öyle ki köylülere hiçbir şey kalmaz ve onlar açlıktan ölürlər.

İnce Memed-2’de başkişi artık ağalar için korku kaynağı olmuştur. “İnce Memed dağda görüldüğünden bu yana Ali Safa Bey dışarı çıkamıyor. Çıksa da yanında altı tane silahlı muhafızı ile çıkıyor. Ödü, ödü kopuyor. Düşlerine giriyor İnce Memed korkusu, can telaşına düşmüş ne yapacağını bilemiyor, kıvranıp duruyor.” (İnce Memed-2: 274). Ali Safa için İnce Memed ölüm riski oluşturur. Ali Safa için evi dışında nefes alıp rahat edebileceği bir yer yoktur. Kendine yaşam alanı bulmak için korumalarla gezmesinin altında “yaşamını devam ettirebilme” ihtiyacı yatar. O kadar ki korku her yeri sarmış, her yeri daraltmıştır. Ali Safa kendi bedeninde bile yer bulamaz bir ruh hali yansıtır dış dünyaya; “Korkusundan bu adam kendisini asacak, diyorlar.” (İnce Memed-2: 275). Ali Safa’nın kendine ve ailesine fazlasıyla yetecek varlığa sahip olmasına karşın canına kıyma olasılığının nedeni “varoluşsal düzeni bozması”dır. Gücünün yettiği herkesin hakkına girmiştir. Adlî ve idarî düzeni rüşvetiyle bozmuştur. İnsanların huzurunu kaçırmış canlarını aldırılmış, namuslarına girmiştir. Ülküsel değerlere sahip olan başkişi, varoluşsal düzeni yeniden kurabilmek için İnce Memed-2’de düşünsel bir araştırmaya girer. Abdi gitti Hamza geldi, düşüncesini sürekli tekrar etmesinin ve ağalık düzeninin nasıl yıkılıp yerine hak/adalet/kardeşlik’in hâkim olacağı düzeni kurabileceğini insanlara danışmasının temeli çözüm arayışıdır. Danıştığı kişilerden ağayı öldüreceklerin yeni gelip

yerleşecek yanıtından ötesini alamaz. Bu nedenle Ali Safa öldürülmelidir. Ali Safa da sonunu tahmin edebilmektedir. Yapıtta İnce Memed ülkü değeri; ağalar karşıt değeri tanımlar. Bu karşıtlığın çözümü için ağalara/hâkim güçlere göre İnce Memed'in öldürülmesi gerekir. İnce Memed ise köklü değişimin, gerçek barışın sağlanmasının ağa öldürmekten geçmediğini anlamıştır. Bu durum romanda defalarca vurgulanır. Danışabileceği herkese danışır herkes öldürmeyi işaret eder. Kendisi de farklı bir yol bulamadığı için ağaları öldürür.

Romanda ağalar ve devleti temsil eden güçler için köylülerin hiçbir değeri yoktur. Onları aşağılarlar, döverler, sömürürler, öldürürler. Bir insan olarak değer katmaları gerekirken onlar var olan değeri görmezler. Devletin temsilcisi kaymakam bile onlara midesi bulanarak bakar. Kimse ağaların zulmünde inim inim inleyen köylüye yardım eli uzatmaz. Köylüler canlarından bezerler; “Herkes taşa toprağa, ormana, ağaca, buluta, kuşa kurda küsmüştü.” (İnce Memed-2: 286). Mekâna ait varlıklara insan niçin küser? Küskünlük aslında doğal varlıklara değildir. İnsani olmayan bir ruha sahip ağa/bey/jandarma/kaymakam ve hepsini var eden -çözüm bulamadıkları- bozuk düzenedir.

Sefçe Kahya, ülkü kişinin karşıt değerlerin temsilcisi olan Ali Safa üzerindeki ruhsal baskıyı bilmektedir. İnce Memed'in gölgesi bile Ali Safa'nın mekânını daraltır; yaşam alanının kısıtlar. Bu nedenle Sefçe Kahya; “Söyleyeceğim, onun Çukurovaya bir boz şahin gibi indiğini Ali Safaya duyuracağım. Korkusundan gebersin namussuz. Bu iyiliği ona yapacağım. Bakalım Çukurova ona nasıl dar gelir! Bakalım hele şu koca ovada saklanacak delik bulabilir mi?” (İnce Memed-2: 396) diye düşünür. Karşıt değerler için “koca ova” İnce Memed'in gölgesiyle kararır, daralır ve nefes alınamaz duruma gelir.

Çekirge Süllü'nün; “ ‘Allah kimsenin başına vermesin gurbetliği.’

‘Gurbetlik dersen de ölümden beter.’

‘Bir yer ki amanallah...’

‘Cennet olsa da yaramaz.’

‘Cenneti istemem baba yurdumu verin.’ ” (İnce Memed-2: 398)

demesi çevresel mekânların ruhsal olarak daralmasını gözler önüne serer. Cennet sözcüğü, iyinin/bolluğun/olumlunun en üst düzeyini çağrıştırır. Cennetteki gurbet, gurbetin samimiyetsizliği/soğukluğuyla cenneti anlamsızlaştırır. Kişi, cenneti bile

istemeyecek duruma gelir. “Baba yurdu” tanıdık yüzlerle, içtenlikle, sevgiyle kişiyi sarar ve maddi olarak eksikleri olsa da manevi olarak değer taşıması kişiyi mutlu, huzurlu kılar ve kişinin kendi olabilmesi için olanak(lar) sunar.

İnce Memed çözümsüzlük içinde kıvrılırken; “Ama nereye, ne yana gitmeli? Dağlar, köyler, insanlar, çalılar, kabul etmez oldu bizi.” (İnce Memed-2: 412) der. İnce Memed, insanlarla birlikte doğaya ait unsurların kendini kabul etmediğini vurgular. “Bunaltı anlarında her şey insana yabancılığını ve iğretliliğini hatırlat”arak (Korkmaz 2002: 212) kişi için aslında psikolojik sorunların belirtisi (semptom) olarak ortaya çıkar. “Dağ, köy, çalı” seçme yetisi olmayan varlıklardır; İnce Memed’in bu varlıkların kendini kabul etmediğini işaret etmesi aslında kendini ne kadar dışlanmış olarak gördüğünü gösterir. Çevresel mekânların algısal olarak anlam/değer kazanmasını en açık biçimde gösteren bir düşünme tarzıdır. İnce Memed, bu düşünce tarzıyla kendini kapana kısılmış gibi hissettiğini okuyucuya aktarabilmiştir.

İnce Memed “ ‘Öldür beni, öldür beni, öldür beni de kurtar,’ diyordu. ‘Ya bana bir çıkış yolu göster, ya da beni öldür yarabbi. Beni içine attığın cehenneme dayanamıyorum. Çatlayacağım.’ ” (İnce Memed-2: 443) derken yukarıdaki kapana kısılmanın devamında kendi bedeninde de yer bulamadığını ifade eder. Çalı’nın dahi kendini istemediği bir ortamda “vücut”u kendine dar gelmekte ve ölmek, bedeninden kurtulmak için yalvarmaktadır. Algısal olarak anlamsızlaşan, değer kaybeden mekân cehennem’e dönüşmüş ve başkişiyi bunaltmıştır. Dünyada yer kapladığı ortam başkişiyeye göre içine atıldığı bir cehennem olmuştur. Öyle ki kahraman için tek kurtuluş yolu “ölüm” olarak görünmektedir.

Karşıt gücün temsilcilerinden olan ağalar köylüleri sıkıştırmak için onlara mekânı dar etmenin peşindedirler. Ağalar için insanın zorunlu ihtiyacı olan “su” bile toprak sahibi olabilmek için köylülerin elinden alınabilir. Ali Safa Bey; “...susuzlukla terbiye edeceğim. Kerbela gibi olacak Vayvay.” (İnce Memed-2: 456) derken bunun sadece bir tehditten ibaret olmadığını suyu kestirip insanların ölümüne neden olduğunda anlarız. Ali Safa’ya göre toprak kazanmak en ülküsel erektir. Bu amaca hizmet edecek her yöntem değerli ve gereklidir. İslam tarihinin insanlık trajedilerinin kara kaplı, kalın kitabına

yazdığı “Kerbela facia”sını yinelemekle köylüyü tehdit edebilecek kadar zalim ve insanlıktan nasibini almamış biridir, Ali Safa Bey.

İnce Memed’in varlığı ağalar beyler için bir tehdittir. Romanın başlarında edilgen olarak bekleyen yalnızca düşünsel etkinlikle kendini sınırlayan kahraman, yapıtın sonlarına doğru danıştığı kişilerden doyurucu bir çözüm bulamayınca kendi bulduğu yöntemi, zalimleri öldürerek adaleti/düzeni sağlamayı, hayata geçirecektir. Hamza’nın sonunu anlatıcı şöyle tasvir eder;

“Kendi evinin kapısına bile vardı. Yalvardı. Kendi evi de yüzüne kapanmıştı, açılmadı. Saçlarına kadar terlemiş, gözleri görmez olmuş, başı kesilmiş tavuk gibi yönsüz, oradan oraya koşuyor, çırpınıyor, bir vardığı kapıya bir daha bir daha koşuyor, çaresiz, bitkin köyün içinde dört dönüyordu. Bir an durdu, azıcık düşündü, sonra var gücünü toplayıp köyün dışına doğru koşmaya başladı.” (İnce Memed-2: 478).

Hamza, sonunun geldiğini anlayınca köyde kendine yer bulamaz. Bütün kapılar yüzüne kapanınca bunalır, çıkmaza girer. Köyün dışına koşmak, varlığını/yaşamını devam ettirme amacına hizmet eder.

2.4.2.2. Açık ve Geniş Mekânlar

İnce Memed-2’de mekânın açıldığı, kahramanların ferahladığı ortamlar çok azdır. Yapıtın genelinde İnce Memed’in kendi yaptıklarını sorgulaması ve ağalık düzeninin köklü çözümünü aramasına tanık oluruz. Mekânın genişlemesinde esas itki yalnızca aşk olur. Aşk duygusunu var edenler Seyran ve İnce Memed’dir. Var ettikleri aşk ile kendileri de yeniden var olurlar. Kendileri değışirler, doğayla uyum içine girerler.

Mekânın bütün baskısını yıkıp evrenle “bir olma” durumunu oluşturan tek itki aşk’tır. Ağalığın hüküm sürdüğü, bozuk bir sistemin çarklarının insanlara eziyet edip öldürdüğü mekânın baskısını aşk ile aşabilen kişilerdir; Seyran ve İnce Memed. Ağlar köylülerin canına, namusuna, özgürlüklerine kast ederler. Köylüler, bıkkınlık ve karamsarlık altında boğulurlar. Ağalar da köylülere yaptıklarına karşılık korku ve çıkmaz içindedirler.

Kısaca, yapıtta açık mekâna kavuşabilenler sadece içtenliğe sahip gerçek aşkı yaşayabilenlerdir.

Köylü açlıktan, susuzluktan kırılırken ağalar aç gözlerini doyuramadıklarından sürekli saldırgan davranışlar sergilerken ve hepsi de can korkusuyla kapalı mekâna hapsolmuşken birbirine kavuşan Seyran ve İnce Memed, dünyalarını cennete dönüştürürler. Herkese aynı gözükmesi gereken maddi dünyaya Seyran yaratan/var eden/değer katan bir ruhla can verir;

“Hiç böyle güzel bir su, hiç böyle doğan güneş, hiç böyle bir gökyüzü görmemişti. Hiç böyle bir dünyaya doğmamıştı. Bütün dünya bir dost kıvancı içinde kaynaşıyordu. Pul pul bir sevinç yağıyordu dünyanın üstüne.” (İnce Memed-2: 377).

Var olanla barışması, evrenle uyum içinde olması Seyran için mekânın genişlediğinin işaretidir.

Mekâna ait öğelerin dışarıda bulunan sabit bir anlamı/değeri yoktur. Aşk ile dünyayla barışan kişi, her şeye anlam/değer yükler. “Seyran sümüklüböcekleri hiç sevmezdi. Şimdi onlar bile gözüne güzel gözükyüyor.” (İnce Memed-2: 382) diye öğrendiğimiz durum Seyran’ın dönüşüp gelişmesini ifade eder. Aşk “değer/sevgi/saygı” niteliklerini kişinin içinde var eden ve artıran bir duygudur. Seyran, her yere/kişiye/şeye dolup taşan değer verme gözüyle bakar. Gözleri adeta bir sihirli sopa gibi değdiği her şeyi “değerli” kılar.

İnce Memed, Seyran aşkının iyileştirici/sağaltıcı etkisiyle doğayla barışır. Herkesin eşit oranda sahip olması gereken gök/bulut/su gibi varlıklar İnce Memed için ayrı bir değer kazanmış huzur veren, kişinin kendini “iyi” hissetmesini sağlayan nitelikler kazanmışlardır. Burada mekâna ait unsurlar, kişisel ve maddi karşılığı olan varlıklar değil de doğanın sonsuz cömertliği ile insanlara sunduğu su/bulut/gök sözcüklerinin tercih edilmesi tesadüfî değildir. Yazar, herkesin bunlara sahip olabileceğini, mekânını

ferah/açık duruma getirebileceğini ima eder gibidir. Seyran ve İnce Memed'in mekânlarını sağaltan ve sahip oldukları tek şeyin herkesin ulaşabileceği aşk duygusu olduğu gözden kaçırılmamalıdır. "Gök ne kadar mavi, bulut ne kadar aktı... (...) Su ne kadar aydınlık, su değildi akan, ışıktı." (İnce Memed-2: 442-443) cümleleri İnce Memed için çevresel mekânların yıkıldığı yepyeni bir dünyanın var edildiği anlamını taşır. Köylüler ve hatta köylülere onların malına mülküne sahip olan ağalar bile İnce Memed'in gördüklerini göremez. Onlar için su, yalnızca içmek içindir. Başlarını kaldırıp gökyüzüne bakmayı kimse düşün(e)mez. Renkler soluklaşmış ve anlamsızlaşmıştır. Her an bizi kucaklayan asla insanlara yüz çevirmeyen doğa ana, sadece bakmayı bile başaranlara sonsuz umutlarla ve içtenlikle kucak açar. İnce Memed, yetim ve öksüzdür; maddi olarak hiçbir şeye sahip değildir; hepsinden önemlisi yarını yoktur; ağalar, devlet ve eşkıyalar onu öldürmek için ellerinden geleni yaparlar. Bütün bunlara karşın yüreğinde hissettiği içtenlikle yaşattığı aşk, onu doğayla barıştırır.

2.5. ŞAHIS KADROSU

Yapıtta adları geçen kişilerden önemli işlevlere sahip kişilerin adları şunlardır:

Erkekler: İnce Memed, Ali Safa Bey, Koca Ali, Koca Osman, Sarı Ümmet, Kel Zeynel, Gizik Duran, Veli, Hüsam, Yobazoğlu Hasan, Sefçe Kahya, Murtaza, Adem, Muhtar Seyfali, Remzi Çavuş, Müslüm Bey, Yüzbaşı Faruk, Reşit, Kel Arif, İmam Ferhat (Hoca), Dursun Onbaşı, Tilkiöğlu Halil Ağa, Arzuhalci Kozanoğlu Fethi Bey, Abdurrahman, Koca Memed, Hacı Duran, Çete Durmuş, İdris Ağa, Kara İbrahim, Halil Molla, Köse Veli, Aziz, Hurşit Bey, Zülfo Çavuş, Titrek İsmail, Nürfet, Durmuş Ali Emmi, Kel Hamza, Pıtırakoğlu, Göktefikli Hoca, Topal Ali, Kozan Mebusu Arif Saim Bey, Ahmet Bey, Selim Bey, Mal Müdürü Mazlum Bey, Aziz Ağa, Türkmen Mahmut, At Hırsız Üzeyir, Kürt Ali Ağa, Çerkez Fehmi, Fazlı Bey, Hıdırinoğlu, Zeko Bey, Hasan Onbaşı, Asım Çavuş, Yel Musa, Sessiz Duran, Kaymakam Ramiz Bey, Şoför Cemal, Kesme Köyündeki Süleyman, Değirmenci Kulaksız İsmail, Zalanınoğlu, Yel Eşkiya, Tellal Kambur Ahmet, Şemsi Bey, Duran Hasan, Hızarcı, Kürt Kerem, Deli Muslu, Sarı Süleyman, Ahmet, Murtaza, Hacı Kahya, Hacı Veli Emmi, Kozanoğlu Fethi Bey, Deli Fahri, Hacı Halil Ağa, Kürt Ali Ağa, Sarı Sefer, Ala Mustafa, Köse Halil, Zekeriya, Sefçe

Kahya, Çekirge Süllü, Savcı, Pişmanoğlu Mustafa, Kürt Hurşit Bey, Kürt Ali Ağa, Kurdoğlu, Payaslıoğlu, Yargıç, Pancar Hösük, Abdaloğlu Bayram

Kadınlar: Kamer Ana, Seyran Kız, Meliha Hanım, Selver Gelin, Zala, Hürü Ana

2.5.1. Başkişi

İnce Memed, yapıtın birinci cildinde –mecburen- ağayı öldüren, eşkıya olan daha çocuk yaşta biridir. İnce Memed-2’de ise deneyimlerine dayanarak ağa öldürmenin çözüm olmadığını anlar. Bir üst aşamaya geçer. “Ağalık düzeni nasıl son bulur?” sorusuna çözüm arar. Bu arayış yapıt boyunca devam eder; ancak İnce Memed aradığı çözümü bir türlü bulamaz.

İnce Memed-1 adlı yapıtta bir eylem adamı olan çözüme ok gibi ulaşan başkişi ikinci ciltte durulmuş ve daha olgun düşünmeye başlamıştır. Bunun birinci nedeni ilk ciltten sonra üç yıl geçmiş olması İnce Memed’in yaş alması ve diğer nedeni de Abdi’nin ölümünden sonra beklediği çözümlerin tersine, işlerin daha karmaşık hale gelmesidir. Köylüler Abdi’yi mumla arar olmuşlardır. Hamza Ağa’yı başlarına bela eden kişi olarak İnce Memed’i görmeleri İnce Memed’in umutlarını tüketmiştir. “Ağa” başı kesildikçe çoğalan bir canavar gibidir. Öldürülen Abdi yerine onu aratan bir Hamza ve Ali Safa illeti musallat olmuştur. Bu durumu tespit edebilen İnce Memed, eylemsel davranmaktan düşünsel davranmaya geçer. Aslında bir “eşkıya” olan İnce Memed, düşünce adamı pozisyonuna evrilir. Kendi içinde dönüşüm yaşamaya başlar. “Olması gerek” ülküsellikinde düşünen başkişi, köylülerin mutlu, huzurlu, insanca yaşamalarını, kazandıklarını evlerine götürebilmelerini ister. Sorun bunların nasıl sağlanacağıdır. İnce Memed, köylüler için canını ortaya koyabilecek kadar özverilidir. Aftan yararlanıp kendine bir düzen kurabilecekken dağlarda ağaların, beylerin, devletin düşmanlığına – kendi seçimiyle- hedef olur. Bir eşkıyanın mutlaka bir kurşunla öldürüleceğini bilir. Fakat o, “ağalık düzeni”ni nasıl yıkacağı düşüncesiyle kafa yorar. İnce Memed köylü çocuğudur, eğitimsizdir belki okuryazar bile değildir. Çevresinden edindiği, duyduğu deneyimsel bilgilerle “olması gerek”lerini yaratmaya çalışır. Dilediği düzeni nasıl oluşturacağı konusunda hiçbir düşüncesi yoktur. Bu nedenle İnce Memed-2 boyunca İnce

Memed'in düşüncelere dalıp karamsarlık içinde boğulduğuna tanık oluruz. Varoluşçuluğa göre insan "Bütün insanlardan sorumludur." (Sartre 2012: 40), İnce Memed bu düşünce akımından habersiz dağlarda gezerken bütün köylülerin sorumluluğunu omuzlarında taşımaktadır. Yaşadığı karamsarlığın nedeni budur. Yoksa diğer eşkıyalar gibi olmayı tercih edip köylülerin emeklerini sömürüp ağaların himayesi altına girebilir ve yediği önünde yemediği arkasında biri olarak yaşam sürebilirdi.

İlk ciltte yanında kendini destekleyen "eşkıyalar" olmasına karşın İnce Memed-2'de yalnızdır. Dağlarda çatışırken gördüğümüz başkişiyi ikinci ciltte "beklerken" görürüz. Beklemesi bile köylüyü motive eder. İnce Memed'in köyde olduğunu bilenlerden kimileri eline silah alıp insan bile öldürürler. Bu bağlamda değerlendirirsek; köylünün gözünde İnce Memed, bir liderdir. Belki de çözüm köylüye önderlik etmesindedir. Bunun farkında olamayan İnce Memed kendini derin bir edilgenliğe hapseder. O kadar ki okuyucu beklemekten sıkılır, İnce Memed sabırtaşı gibi bekler. Yazar-anlatıcının İnce Memed'i bu denli bekletmesine gizil bir anlam yüklediğini düşünmekteyiz. Köylünün başına gelmeyen kalmaz yine de birinin aklına bir "İnce Memed" olmak gelmez veya bu cesareti gösteremezler. Sanki yapıt boyunca İnce Memed, köylülerin ne yapacağını görmek için bekler; ama nafile bir bekleyiştir bu.

İnce Memed, her ne kadar bir eşkıya olarak var olsa da "aşk" duygusuyla insanî yönüne kuvvetli bir vurgu yapar. Aşık olduğu kişi Seyran'dır. Bu aşkı ilk duyumsayan kişi Seyran'dır. İnce Memed, başlangıçta pek yüz vermez ve sevdiğini belli etmek istemez. Çünkü ölümünün yakın olduğunu hisseder. Sevdiği bir kadının sonu olmayan bir aşk yaşayıp üzülmelerini istemediği için ondan özellikle uzak durur. Yani acımasız, umursamaz, kötü bir eşkıya değildir İnce Memed.

2.5.2. Norm Karakterler

Seyran Kız, İnce Memed-1 romanında öldürülen Hatçe'nin yerine geçip İnce Memed'e âşık olan güzeller güzeli bir kadındır. Aşkı ile yapıtta yer alır. Daha önce Aziz adlı bir sevdiği vardır. Ondandır ayrılması sonucu aç susuz kalır. Gerçek bir aşkı yaşadığına okuyucuyu ikna eder. İnce Memed'e âşık olduktan sonra derinden ve güçlü bir biçimde

dönüşüm yaşar. O kadar ki dönüşüm, mutlulukla harmanlanarak doğayla barışma, yaşama bağlanma köylüyü ve İnce Memed'i yaşadıklarını hissettirmeyle sonuçlanır. Yapıtta olumlu/iyi/güzel diyebileceğimiz tek duygudur, aşk. Seyran âşık olmadan önce yaşamıyor gibidir. Karanlıklar içinde suskun bir biçimde yaşamını tüketir.

Aşk, Seyran'ı yeniden yaratır/var eder. Aşkın dönüştürücü/yaratıcı bir etkisi vardır. Aşk, mutsuzluk içinde boğulan/tükenen Seyran'ı kutsal bir dokunuşla mucizevî bir yaşamla buluşturur. Sürekli bir sevinç ve kişinin içine sığmayıp taşan çevresini/köyünü/evreni dolduran umutla yaşadığını hissettirir. Aşk, engelleri kaldırma, acıyı bal eyleme ve diğer bütün olumlu yönleriyle Seyran sayesinde göklerden ışıklar içinde vahşi/acımasız/anlamını yitirmiş köy yaşamı, ağalık düzeni üzerine yağar. Seyran'ın yaşadığı aşk'ın ona içten bir sevinç bağısladığını Adler; “gülmeler sevinçle el ele yürür, sevincin adeta son halkasını oluşturur, insanı kendi kişiliğinin çemberinden alıp dışarı çıkarır” (Adler 2002: 283) ifadesiyle onaylar.

Seyran, İnce Memed için yalnızca dişiliği ile ön plana çıkmaz. Akıl danışılan olgun bir kadın olarak görülür. Kısır döngü içinde boğulan İnce Memed, elini Seyran'a uzatır. Seyran da “Sen İnce Memedsin” (İnce Memed-2: 385) diyerek çözümü kendinde araması gerektiğini ifade eder. Böyle bir çözüm yolunu sunması İnce Memed'i kendi içine yöneltir. Seçme/karar verme noktasında yalnızlık/karamsarlık/bunalımla kavga eden İnce Memed, bildiği çözüm yolunu uygulamayı seçer ve ağaları öldürür. Seyran kişinin kendi kararını yine kendisinin alması gerekliliğine derin bir vurgu yapar. Yani İnce Memed “özgür olmaya mahkûmdur, zorunludur!” (Sartre 2012: 47).

Kamer Ana, İnce Memed-1 romanındaki Hürü Ana rolünün karşılığıdır. İnce Memed için koruyucu/yönlendirici gücünü istikrarlı bir biçimde ortaya koyar. Burada şunu vurgulamak gerekir ki yazar-anlatıcı kadınları önemli noktalara mevziler. İlk ciltte de ikinci ciltte de kadın unsuru ülkü değeri temsil eden İnce Memed'i yönlendirir.

Öldürüleceğini anlayan Hamza Ağa, Kamer Ana'nın kapısına gider ve yalvarır. Çünkü İnce Memed'i durdurabilecek tek güç Kamer Ana'dır. Olgun kadınlar İnce Memed'e akıl veren onu yönlendiren aslî güçlerdendir. Bu bağlamda akıl danışıp yol göstermesini

dilediği insanlar ağa değil de “ağalık”ı ortadan kaldıracak çözümü gösterebilecek yeterliliğe sahip olsalardı İnce Memed’in bu yolda elinden geleni yapacağını sezinleriz. İnce Memed neden Deli Durdu gibi birini model olarak almamıştır? Neden hâkim güç olan ağa/beylerin maşası olup rahat bir yaşamı seçmemiştir? Bu sorular İnce Memed’in amacıyla doğrudan ilişkilidir. O, kasabada tanıdığı eski bir onbaşının anlattıklarıyla ufkunu açmayı, Kerimoğlu gibi bir bilge kişinin davranışlarıyla büyülenmeyi, Seyran, Kamer Ana, Hürü Ana ve sonraki ciltlerdeki İnce Memed’e göre “doğru/iyi/olumlu”yu temsil eden kişileri dinleyerek “doğru/iyi/olumlu”ya ulaşmayı amaçlar. Kısacası “Öğüt verecek kimseyi seçmekle insan kendini seçer.” (Sartre 2012: 51). Bütün ciltler dikkate alındığında, toplumda olumlu bilinen kişilere İnce Memed ne yapması gerektiğini danışır. Geçmişte yaşamış ünlü eşkıya anlatılarında halkına iyilik yapan, zulmün karşısında duran, cesur kişiler için İnce Memed hayranlık duyar.

2.5.3. Kart Karakterler

Hamza Ağa, Abdi’nin ölümü üzerine köye gelip ağalık yapan biridir. Ağalığı o kadar abartır ki köylülerin elinde neyi var neyi yok hepsine el koyar. Abdi’den bile daha kötüdür. Yine masalsı bir havada tek boyutlu olarak çizilen bir kötüdür. İnce Memed, onu evinden alıp öldürmek için sürükleye sürükleye götürürken okuyucunun ona acıması için hiçbir neden verilmemiştir.

Ali Safa Bey, hiyerarşik olarak Hamza Ağa’nın bir üst makamını temsil eder. Hamza Ağa, cahil bir köylüdür. Tek amacı zorla köylünün malına mülküne sahip olmaktır. Ali Safa ise okumuş biridir. Köylüye egemenliğini farklı yollardan kurma peşindedir. Gerektiğinde devlet gücünü kötü amaçları için maşa olarak kullanır. Bu yönüyle köydeki ağalardan çok daha tehlikeli ve acımasızdır. Açgözlülüğün temsili olan ağa/beyleri bir kerte daha aşağı gösteren eğitilmiş olmalarıdır. Yeni kurulmuş Cumhuriyet’in ruhunu taşımayan bu tipler eski sömürü/çıkar düzenini devam ettirme niyetindedirler. Ali Safa’nın olumlu bir yönü verilir yapıtta o, Milli Mücadele döneminde Tayfun takma adıyla Fransızlara karşı savaşmış ve madalya almıştır. Aldığı madalyanın manevî yönünden nasiplenemeyen Ali Safa için sıra köylülere yönelik bir toprak savaşı

başlatmaya gelmiştir. Üstelik onları kandırarak zorla, tehditlerle açgözünü doyurmaya çalışır. Köylülere yaptıklarının cezasını İnce Memed onu öldürerek verir.

Arif Saim Bey, Hamza ve Ali Safa'dan daha güçlüdür. Okumuş ve devlet düzenini bilen biridir. Köylüye yaptıkları sistematik ve ileriye dönüktür. Arkasında güçlü devlet adamlarının olduğunu hissettirir. Yapıtta bir “otomobil”e sahip olan tek kişidir. Otomobil simgesel olarak zenginliğini ve “dış dünya” ile bağlarını gösterir. Buna karşın o da toprak kazanma savaşının vahşi düzeniyle yönetilen arenaya girer. Toprak kazanmak için savcıcıyı, yargıcı satın almak gibi bir ahlaksızlığı büyük bir zevkle yerine getirir. İdris Bey gibi birini “arkasından” vuracak kadar hain ve korkak biridir.

İdris Bey, yiğit, mert, cesur biridir. Anlatıdaki diğer ağa ve beylere benzemez. Onların hiyerarşisi içinde de bulunmaz. Arif Saim, gözünü onun topraklarına diker ve bu nedenle aralarında çatışma başlar. Herkes toprağını bırakıp kaçarken o direnir. Herkes Arif Saim'in karşısında el pençe dururken o geleneklerine bağlı kalır ve kimsenin “elini öpmez”. Dürüstlüğü, mertliği ve cesareti nedeniyle öldürülür.

Kaymakam, maaşını veren devlete ve onun kurucusuna derin bir düşmanlık besleyen bir haindir. Dindar biridir. Osmanlıya hayranlık duyar. Köylüye aşağılık bir varlıkmiş gibi bakar. Onlara hiçbir faydası olmadığı gibi çok zararı olur. Hep “güç”ten yana tavır alır. Ağalara, beylere yaranmak için işgal ettiği makamı bile aşağılatır. Yasaları uygulamaz, yasalar yerine kendine çıkar sağlayacak davranışları gösterme seviyesizliğine iner. Onun için köylünün “hakkı/hukuku” yoktur. İnsanî değerlerden nasibini almamış, tek boyutlu bir tip olmaktan öteye geçemez.

Zalanınoğlu, İnce Memed'in farklı bir boyuttaki karşılığı gibidir. Mecbur kalmış soylu eşkıya tipine ilk adımları atarken vurulup öldürülür. Bu bağlamda Seyran'ın kocası Aziz de değerlendirilebilir. Karısı kaçırılan Aziz, onu kurtarmak mecburiyetindedir. Üstelik karısını kaçıranların Ali Safa'nın yeğeni ve onlara yardım eden jandarma çavuşu olduğunu bilir. Bu bilgi karakolu yakmasına ve “devlete karşı” imiş gibi görünmesine sonunda da öldürülmesine neden olur.

Yüzbaşı Faruk, “Gözlerimi kapatırım vazifemi yaparım.” zihniyetiyle hareket eder. İnce Memed, kimdir, nereden gelmiştir diye hiç sorgulamaz. Onun için İnce Memed, eşkıyadır ve öldürülmelidir. Bu anlamda sığ bir kişidir.

Kara İbrahim, ağalara tetikçilik yapan aşağılık/soysuz bir eşkıyadır. Jandarmalar İnce Memed’i kıstırdığında onların yanında İnce Memed’i öldürmek için çalıştığını görürüz. İnce Memed’in kurşunuyla ölür. Kara İbrahim gibi tiplerin yapıtta verilmesi yazar-anlatıcının “eşkıyalık” ı desteklemediğine özel bir vurgu gibidir.

Kel Zeynel köyün içinde yaşayıp olanı biteni Ali Safa’ya taşıyan bir haindir. Bu hainliği yüzünden öldürülür.

2.5.4. Fon Karakterler

İnce Memed-2’de jandarma erleri bir görüntüden ibaret olan fon karakterlerdir. Kendilerine ait düşünme veya yargıda bulunma yeteleriyle karşımıza çıkmazlar. Onları gördüğümüzde İnce Memed ile çatışmanın çıkacağını ve devletin askerinin ağa/bey gibi kişilerin emrinde onlar için çalıştığını tanık oluruz. Jandarmalar –birkaçı hariç- onbaşidan başlamak kaydıyla acımasızlığı, düşünmeden görev yapmayı temsil ederler.

2.6. İZLEKSEL KURGU

İnce Memed-2 romanındaki ülkü ve karşıt değerler KORA şemasında kendilerine aşağıdaki gibi yer bulurlar;

	<i>Ülkü Değer</i>	<i>Karşı Değer</i>
<i>Kişi</i>	İnce Memed, Koca Osman, Kamer Ana, Kulaksız İsmail, Durmuş Ali, Hürü, Kerimoğlu, Topal Ali, Muhtar Seyfali	Kel Hamza Ağa, Ali Safa Bey, Arif Saim Bey, Zeynel, Ali, Adem, Murtaza
<i>Kavram</i>	güvenmek, inanmak, yiğitlik, cesaret, aşk, umut, merhamet, bereket	ağalık, sömürü, acımasızlık, adaletsizlik, korkaklık, arkadan vurmak, tuzak, derebeylik, kölelik, kıtlık, hırsızlık, zulüm, ihanet, sürgün, sıtma, işkence
<i>Simge</i>	Beyaz mendil, şahin, yağız at, ışık, aydınlık, çiçek, ak güvercin donunda Hızır Baba	çakırdikeni, karaçalı, kara ford, altın tabaka, yırtılmış solmuş bayrak, çizme, kara kamçı, kelepçe, karanlık, kiraz dalından sopa, Kerbela

2.6.1. Başkaldırı ve Direniş

İnsanın “edimlerinin (fiillerinin) toplamından ibaret” (Sartre 2012: 55) olduğunu söyleyen Sartre, İnce Memed’in direniş ve başkaldırının insan bedenine bürünmüş hali olduğu yargımıza temel oluşturur. Yapıtın birinci cildinde küçücük bir çocuğun mecburen eşkıyaya dönüşümüne tanık oluruz. Anlatıcının “özellikle” köydeki en küçük ve kimsesiz bir çocuğu seçtiğini söyleyebiliriz. Yazar-anlatıcı karşıt yöndeki iki uç niteliği, İnce Memed şahsında yoğurarak iletisini daha güçlü kılmıştır. Başkaldıran, direnen, ağalara dünyayı dar eden kişi yetim İnce Memed’dir. Yazar-anlatıcı, yapıttaki diğer kişileri bu anlamda direnişe, başkaldırıya davet eder. İnce Memed’in cesareti ve direnişe geçmesi örnek olmalıdır. Okuyucu korkup kaçan, adını değiştirmek isteyen İnce Memed’in

Çukurova'yı ağalara dar edişine tanık olduğu gibi, bu kimsesiz çocuğun “ağalık düzeni”ne korku saldığını da gözden kaçırmaz.

Yapıtta direnen/başkaldıran kişiler ülkü değerlere sahip olumlu insanlardır. Direnenleri, başkaldıranları ortadan kaldırmak isteyenleri “hain” veya ağalığa hizmet edecek kadar kendini aşağılatan insanlar olarak görürüz. Elbette direnişi/başkaldırışı asıl yok etmek isteyenlerin geçmişten gelen sömürü düzenini devam ettirmek isteyen “ağalar” olduğu besbellidir.

Köye sonradan gelen ve İnce Memed'in yanında yer alan Ferhat Hoca; “Diretmeyen insan Allaha karşı insandır.” (İnce Memed-2: 90) der. Ferhat Hoca, dini referans göstererek İnce Memed'e destek olmak istemiştir. Ancak roman bitene dek ona bu anlamda destek çıkan veya dinî olarak kendini zorunlu hissederek direniş/başkaldırıya geçen bir tek kişi göremeyiz.

Ferhat Hoca;

“ ‘Yılmış adam Allahın makbul kulu değildir,’ dedi. ‘Yılmış, korkmuş, ürkmüş insan kadar kötü bir mahluk halketmemiştir yarıdan. Dünyada cehennemden hiç çıkmayacak, ebedi yanacak bir yaratık, yılmış adamdır. Allahın en edna kulu korkmuş adamdır, korkmuş adam insanlığın yüz karasıdır.’ ” (İnce Memed-2: 93)

diyerek insanların korku ve yılgınlık toprağını üstlerinden atma çağrısında bulunur. Fakat ne motive ederek ne de korkutarak köylüyü ikna edebilir.

Yazar-anlatıcı Zeynel'e; “Biliyorum ki direnme Koca Osmandan başladı.” (İnce Memed-2: 114) dedirterek yine karşıt iki uç noktayı aynı kişide toplar. Koca Osman, çok yaşlı olmasına karşın direnme gücünü kendinde bulacak geceleri köyü kurşunlayanlardan birini vuracaktır. Koca Osman'ın cesaretini köydeki gençler gösteremezler.

Köylülerin direnme ve başkaldırmaya ısrarla geçmemeleri pek anlaşılır bir durum değildir. Ağalar ve onların maşaları; köylüleri döver, işkenceye yatırır, sürgüne yollar, onlara hakaret eder, köylülerin kızlarını kaçırtır, evlerini yaktırır, yiyeceksiz bırakıp açlıktan, sularını tamamen kestirip susuzluktan ölmelerine neden olurlar. Bütün bunlara

karşın köylülerin ciddiye alınır bir başkaldırıya geçtiklerini göremeyiz. Bu edilgenlik, üzerinde durulmaya değerdir. Köylüler nesiller boyu ağa'ya bağlı yaşamışlardır. Ağa köylüler için dinî, idarî, adlî ve diğer her şeyin temsilcisidir. Onun adaletini eleştirdiklerini bile göremeyiz. Hamza Ağa'nın zulmü nedeniyle ölmeye başlayan köylülerin ardında kalanlar "ağasız" bir düzene hasret duyacaklarına "Abdi Ağa"larını özlerler. Bu durum yüzyılların verdiği bir alışkanlık olduğu gibi devlet güçlerinin de haklı olan köylüleri döverek, hapsederek, aşağılayıp hakaret ederek, öldürerek sindirmelerinin de önemli bir payı vardır. Köylüler devlet'e ulaşmak için çabalarda bulunur; ancak bir türlü başarılı olamazlar. Çabaları ne kaymakam ne savcı ne jandarma tarafından desteklenir. Köylüler kısır bir döngüden çıkamazlar ve "öğrenilmiş çaresizlik" içinde kıvranırlar.

2.6.2. Sömürü

İnce Memed'i bir eşkıya yapan, zulümlere, insanların ölmesine; ağaların doyan mideleri değil "aç gözleri" gerekçe olur.

"Ali Safa Bey hayat savaştır diyordu. Daha çok, daha çok toprak. Hayat savaş değilse hiçbir şey değildir. Toprak savaşıysa, savaşların en kutsalıdır." (İnce Memed-2: 12) anlayışı diğer ağa ve beyler için de geçerlidir. Ağalar hep ister, toprak ister, köylülerin ekmeğini ister, namuslarını ister ve istemek eylemini ekleyebilecek ne varsa onları da isterler. Köylüler bin bir zorlukla yiyecekleri ekmeği kazanırlar; fakat ağalar, onların bir parça ekmeğine göz koyacak kadar aşağılık ve insanî ülkülerden uzak varlıklardır.

İnce Memed, bu sömürü düzenine kökten bir çözüm bulma amacındadır. İlk ciltte ağa'yı öldürmenin köylüyü kurtarmak olacağını sanan İnce Memed, bu eylemi kolaylıkla yapar. İnce Memed-2'deyse İnce Memed, ağa öldürmenin köklü bir çözüm olmadığını deneyimlemiştir. Bu nedenle düşünsel bir süreç yaşamaya başlamıştır.

Çukurova köylüsü için toprağın bir değeri yoktur. Ağaların saldırarak topraklara sahip çıkma davranışları, köylülerin toprağın önemli olduğunu anlamalarına neden olur. Köylülerin de topraklarının maddi bir değerinin olduğunu anlamalarından sonra Ali

Safa'nın "Elli dönümlük bir toprak parçasını beş kilo tuza, bir keçiye, on liraya, bir taya, bir ineğe aldığı günler çok uzaklarda kalmıştı." (İnce Memed-2: 13). Kolaylıkla sömürmek, yerini "toprağını hiç satmayan köylüler"e bırakınca ağaların caniyeye dönüşümleri başlar.

Hasan, toprağını satmak istemeyince veya toprağını ağanın gözünde değerli olan bir nesneyle değişmeyi önerince Ali Safa için "bir köylü parçası, bir köylü iti" (İnce Memed-2: 50) olur. Romandaki ağalar köylüleri maddi olarak sömürmenin yanında maneviyatlarını da yok ederek sömürerek var/değerli olurlar.

Kel Hamza köye yerleşip ağa olduktan sonra köydeki manzara; "Üç yıl evinizde neyiniz varsa alacağım. Önünde bir çavuş, on candarına, ev ev dolaştı köyü, evlerde ne varsa, un, buğday, yağ, at, inek, eşek, hepsini hepsini aldı götürdü, yıgıdı Abdinin ambarına. Köylü o yıl aç kaldı. (...) O kış on beş kişi şışti şışti öldü." (İnce Memed-2: 162) biçiminde öykülenir. İnce Memed, diğer köylüler veya devlet gibi bu duruma sessiz kal/a/maz. Hamza'nın yaptıkları, sömürmenin de en rezil/aşağılık/umursamaz seviyesinin bile altında kalır. İnce Memed, bunu durdurmak ve kökten bir çözüm bulmak için düşünsel bir yolculuğa çıkar. Onunla İnce Memed-2'de eylem adamı olmaktan çok düşünce adamı olarak karşılaşırız. İnce Memed, bu düzeni yıkmayı öncelikle kendi düşünür, bunun yanında danışabileceği herkese durumu açıklar ve çözüm önerileri duymak ister. Ancak kimseden bir çözüm önerisi çıkmaz. Belki de en doğru çözümü Seyran, sen İnce Memed'sin herkesten iyi sen bilirsin diyerek sunar. Peki, bu düzenin gerçek çözümü nasıl olmalıdır? Bize göre;

- a) Köylülerin savcı, jandarma ve kaymakamı aşır devletın gerçek temsilcilerine ulaşmaları gerekir. Bu yöntem teorik olarak olasıyken Çukurova gerçekleriyle örtüşmez. Çünkü devletin köylüyle muhatap olan temsilcileri onların bunu yapmalarına engel olmaktadır. İkinci neden de köylülerin bu imkâna, bilgiye sahip olmamalarıdır.

- b) Köylülerin birlik içinde ağaya ve ona hizmet edenlere -ne pahasına olursa olursun- başkaldırmaları ve sonuna kadar direnmeleri gerekmektedir. Bu çözümün önündeki en büyük engel de köylülerin öğrenilmiş çaresizlikleri ve çözümü kendilerinin dışında başka birinde aramaları, sadece “kurtarıcı” beklemeleridir.
- c) Yukarıdaki çözümler gerçekleşmediğinden İnce Memed, ağaları öldürmeye devam etmek zorunda kalacak ve geçici bir çözüm sağlayacaktır.

2.6.3. Özveri ve Aşk

İnce Memed-2 adlı romanda Seyran’ın yaşadığı iki aşk ilişkisine tanık oluruz. Bunlardan birincisi yalnızca geçmişte yaşanmış ve okuyucuya öykülenen Aziz-Seyran aşkıdır. Seyran güzelliği ile tanınan bir kızdır. Aziz-Seyran aşkı da Çukurova’da herkes tarafından bilinen, dillere destan bir aşk olur.

Ali Safa’nın yeğenleri ve Zülfo Çavuş Seyfali’nin evini basıp Aziz’in karısı Seyran’ı kaçırlar. Aziz, Ali Safa’nın üç yeğenini yakalayıp öldürür. Sonra jandarma karakolunu basar ve ateşe verir. Mermisi bitene kadar jandarmaları öldürür, mermi bitince ayağa kalkar ve jandarmaya doğru yürür. Jandarmalar da onu öldürür. Seyran’ı hapse atarlar.

Yapıtta tanık olduğumuz en acıklı özveri örneğini Kulaksız İsmail’in canını ortaya koyarak İnce Memed’in kaçıp kurtulmasını sağlarken görürüz.

Korkmaz’ın “Aşk talihi düzelten, olmazı mümkün/olabilir kılan cemredir. İnsan çiçek açmıştır.” (Korkmaz 2002: 88) ifadeleriyle romandan aldığımız; “Hiç böyle güzel bir su, hiç böyle doğan güneş, hiç böyle bir gökyüzü görmemişti. Hiç böyle bir dünyaya doğmamıştı. Bütün dünya bir dost kıvancı içinde kaynaşıyordu. Pul pul bir sevinç yağıyordu dünyanın üstüne.” (İnce Memed-2: 377) ifadeleri örtüşür. Bütün bunlardan yaşanan aşk’ın gerçekliğini/değerini anlarız. İnsan, değer veren bir canlıdır. Elbette bir şeyi verebilmek için öncelikle ona sahip olmak gerekir. Seyran sevgi/aşk/değer ile dolup

taşmaktadır. Her yere, her şeye bu olumlu duygularını yansıtmaktadır. Ağaların küçük dünyaları olan köylerdeki zulmü, yok edişleri, köylülerin renkleri bile perdeler arkasından görmelerine neden olur. Herkese eşit verilmiş olan güneş ve gökyüzü bile ağanın açgözlülüğü nedeniyle görünmez olur ve anlamını yitirir. İşte bu karamsarlık girdabında adeta bir güneş gibi doğan Seyran'ın aşkı'dır. Bu duygu Seyran'ı mutluluk/umut/iyimserlikle doldurur, taşırır. İnce Memed'i yaşamının anlamlı olduğuna ikna eder. Hatta bütün köyü etkisi altına alır. İnsanlar Seyran ile yaşamın enerjisini fark ederler. Tanrısal bir enerji içeren aşk, herkesin kendine gelmesini sağlar. Böylece “aşk mucizeyi yarat”ır (Renan 1964: 16). Aşk insan yaşamında dönüşüme, basamak atlamaya fırsat yaratan bir duygu olarak roman kahramanlarına siner. “İnsan olmak” sabit bir seviyede bulunmaz; “daha insan” olmak tarih boyunca kendini geliştiren insanların yükseldikleri bir mertebedir. Bu mertebeye ulaşmayı sağlayan duyguların başında aşk gelir. İnsanın gerçek ihtiyacı İnce Memed-2'deki ağaların sandıklarından çok ama çok daha azdır. Ancak gözleri aç olan ağalar dünyaya da sahip olsalar doymayacaktır. Çünkü gerçekte onların sahip olmaya çalıştıkları maddiyatla ilgili değildir açlıkları. Ruhsal bir açlığı maddiyatla doyurmanın olanaksızlığı köylülerin, ağaların ölümlerine kadar giden bir kısır döngü yaratır. Bütün bu olumsuzların karşısında Seyran için yaratıcı bir güç olarak ortaya çıkan aşk, ona üflenmiş bir ruh gibidir. Ve Seyran aşkla dolup taşarken iyimserliği her bir zerresinde hisseder. Dokunduğu her şeyi bu tanrısal duyguyla canlandırır, dünyaya anlam katar. Diyebiliriz ki yapıttaki en zengin/varlıklı kişi Seyran'dır. Ağalar, ahırlarını, kilerlerini, mutfaklarını doldururlar hatta maddeler taşmaya başlar. Ancak kimseye bir avuç yiyecek ver(e)mezler. Çünkü kendileri bu kadar maddenin kendilerine yetmeyeceğine inanırlar. Ağalar ruhsal anlamda yapıttaki en “yoksul” kişilerdir.

İnce Memed-2'de olumlu sayılabilecek tek gerçek aşk'tır.

Aşk ile yeniden doğan, yaşadığını, renkleri, kokuları var olan ne varsa hepsini bütün ayrıntıları ve güzellikleri ile yaşayan Seyran; “Herkese de can vermişti (...)” (İnce Memed-2: 379). Renan “aşk ve heyecan, sonu gelmeyen durumları anlamaz, imkânsızlığı hiçe sayar ve umduklarından vazgeçmektense gerçeği zorlar.” (Renan 1964: 9) tespitiyle “yok”luk içindeki köye, insan'a “var” olma fırsatı sunan aşk'ın gücüne dikkat çeker. Bu

anlamda düşünülduğünde aşk'ın sihirli/akılla anlaşılamayacak bir yönünün olduğu söylenebilir. Çünkü köy açlık, susuzluk ve ölüm riskiyle burun burunadır. Böyle bir durumda Seyran baştan ayağa aşk'a bürünmüştür. “Can veren” bir kişi olmuştur. Seyran'ın bir kadın olarak “doğa ana” İmajını yüklediğini söylemek de mümkündür.

2.6.4. Sadakat

İnce Memed romanında asıl sadakat örneği İnce Memed'in inandığı değerlere bağlılığıyla öne çıkar. Her ne kadar çaresizlikle ve çözüm bulamayışıyla bunalıma girip eşkıyalıktan vazgeçme tasarıları yapsa da bu tasarılar sonuçsuz kalır. İnce Memed, her cildin sonunda karşıt değerleri temsil eden kişi(leri)yi ortadan kaldırarak inandığı değerlere bağlılığını ilan eder. Simgesel olarak dikenler yok olur, bereket gelir, zulüm geçici de olsa ortadan kalkar. İnce Memed'in eğitimsizliği ve yalnızlığı onun gerçek çözüme ulaşmasındaki en önemli engellerdir. YK için “İnsanı insan eden, omuzlarında geleceğin sorumluluğunu taşımaktır.” (Kemal 1995: 43). İnce Memed-2'de başkisi bu sorumluluğun altında ezilir. Ama sorumluluğundan kaçmaz. YK, İnce Memed'i kendi ölçütlerine göre “insan-ı kamil” mertebesine çıkarmıştır.

Mütegallibe sınıfı ve diğer çıkar sahipleri de dünya malına sonsuz sadakatle bağlıdır. Köylünün elinde avucunda ne varsa hepsini sonuna kadar almak için her zulmü -sahip olma hırsına sadakatle bağlı kalarak- alırlar. Bu yolda işkence yap(tır)maktan, açlıktan insanları öldürmeye kadar her şey yapılır.

İnce Memed yapıtı, epik ve düşsel nitelikler barındırır. Kahramanlık niteliğiyle tanınan İnce Memed'in, “aşk” ile duygusal (lirik) bir yanının da olduğunu söylemek mümkündür. İnce Memed'in ilk ciltteki çocukluktan başlayan aşkı Hatçe'ye yöneliktir. Ondan bir oğlu olur ve Hatçe ilk cildin sonunda öldürülür. İkinci ciltte İnce Memed-Seyran aşkı yaşanır.

Seyran güzelliğiyle dillere destan olmuş biridir. Çocukluk aşkı şöyle dile getirilir; Seyran “Azizi üç gün görmedi. Az daha acından ölüyordu. Acından ve meraktan.” (İnce Memed-2: 134). YK, İnce Memed'de abartıya çok sık başvurur. Ancak Seyran'ın sevdiğine sadakatini dile getirmesi bakımından önemli bir tespittir. Aziz de Seyran için ölümü göze

alacak ve ölecek kadar ona sadıktır. İnce Memed romanlarında anlatılan âşıklar karşısındaki kişiler için sonsuz sadakat ve özveriye sahiptirler. Birbirleri için yapamayacakları hiçbir şey yoktur.

2.6.5. Özlem

İnce Memed-2’de özlem iki biçimde karşımıza çıkar. Bunlardan biri geçmişe, göreceli de olsa mutlu olduğu düşünülen günlere, diğeri de sevdiklerinin yanında olduğu mekânlara duyulan özlemdir.

Geçmişe duyulan özlemin gerçek nedeni yaşanan zamandan kaçma isteğidir. Anılara sığınarak an’a tahammül edebilme isteğidir. İnce Memed “Köy, en küçük taşı, suyu, damları, küçük çocukları, çiçekleri, arıları, dağları, kayaları, insanları, kuşlarıyla gözlerinin önündeydi. Burnuna tütüyordu. İçinde dayanılmaz bir istek duydu.” (İnce Memed-2: 111) bu istek varlığına anlam kazandırma yoludur.

İnce Memed, “Köyü seyrettikçe anıları da depresiyordu.” (İnce Memed-2: 153) ifadesi onun geçmişe duyduğu özlemi anlatır. Burada köy “nesnelere belleği”ni temsil eder. An’ı yaşayan İnce Memed, halinden memnun değildir. Olumlu her şeyi yitirmiştir. Ağa öldürmenin çözüm olmadığını anlamıştır. Geçmişte, köyde Hatçe, Döne, çocukluğu kalmıştır.

İnce Memed, köyüne ve geçmişini anımsatan nesnelere dünyasına baktıkça o güzel günlere özlem duyar, duygulanır. “Memedin boğazına bir şeyler tıkanı, iki damla yaş gözlerinden aşağıya yuvarlandı indi.” (İnce Memed-2: 153) betimlemesi İnce Memed’in içinde bulunduğu olumsuz koşullara tercüman olduğu gibi geçmişe duyduğu yoğun özlem duygusunu da anlatır.

Hamza ağalığını ilan edip köylüyü açlıktan kırarak kadar sömürmeye başlayınca köylüler, Abdi’yi geçmişe özlerken İnce Memed’e beddualar yağdırırlar. “Birdenbire yıllar sonra Abdi Ağa üstüne ağıtlar yakıldı, türküler çıktı.” (İnce Memed-2: 288) yargısı, köylülerin Hamza’dan ve onun yaşattıklarından ne kadar nefret ettiklerini gösterir.

2.6.6. Erk Sorunu ve Güven Yitimi

İnce Memed-2’de de devlet ağaların, beylerin hukuksuzluğuna zırh ve saldırı aracı olurlar. Köylülerin devlete inançlarının kalmaması ve güvenmemeleri için çok geçerli nedenleri vardır.

İnce Memed, köylüler için devletin sağlaması gerekenleri sağlamaya çalışan bir güçtür. O varlığıyla bile köylüleri korur, haklarına girilmemesi için çaba gösterir. Sosyal düzeni sağlaması gereken biri olacaksa, köylülere göre o kişi İnce Memed olmalıdır. Çünkü köylüler için devlet güvenilmemesi gereken bir sistem olmuştur. Güvensizliğe gerekçe olarak yapıtta aşağıdaki durumlar gösterilmiştir;

a) “Ağalar da alırlar İnce Memedi hükümetlerine götürürler, onlar da İncemizi asarlar.” (İnce Memed-2: 26-27)

b) Kamer Ana “ ‘Allah bağışlasın onu devlete millete,’ dedi. Bu da hoşuna gitmedi. Hükümet de, ağalar da onun düşmanıydılar. Bulsalar bir kaşık suda boğarlardı onu. ‘Allah bağışlasın onu şu yüzü gülmemiş, zulüm altındaki fakire fukaraya,’ dedi sonunda.” (İnce Memed-2: 28) der.

c) “Karakola çektiler, ağzından burnundan kan gelinceye kadar döğdüler, Hasan karakoldan sonra on beş gün kan işedi.” (İnce Memed-2: 52)

d) Jandarma çavuşu köylülere “Ne ağa biliyorsunuz, ne de bey!” (İnce Memed-2: 59) der.

e) İşkenceden sonra jandarma çavuşu “ ‘Şu köpeği götürün yol ağzına atın,’ diye emir verdi. ‘Ölürse kaçtı da vurduk dersiniz. Silahlı çatışmada öldürüldü. Bey bizi kurtarır.’ ” (İnce Memed-2: 60) diye yasadışı davranır ve ağa tarafından kurtulmayı umacak kadar kendini aşağılar.

f) Yobazoğlu Hasan “Hükümet beni sürgün etti.” (İnce Memed-2: 62) diye düşünür.

g) Hasan, Ali Safa Bey’e “Allah gölgeni üstümüzden eksik etmesin.” (İnce Memed-2: 49) der; çünkü devletin yasalarla yöneten, güvenilir temsilcisi kendileri için yoktur.

h) Abdurrahman; “ ‘Evimiz yanmadı mı ki evimize gidelim? Tarlalarımız sürülmedi mi ki, kızlarımız kaçırılmadı mı ki, hayvanlarımız kesilmedi mi ki, insanlarımız öldürülmedi mi ki...’ (...) ‘Hükümet bizden yana mı geçti ki (...)’ ” (İnce Memed-2: 104)

i) Ali Safa, devletin temsilcisi, ilçenin en üst amiri için “sümsük kaymakam” (İnce Memed-2: 113) tabirini kullanmaktan kendini alamaz.

j) Ali Safa; “Kaymakamı tez günde buradan attırmalı (...) Candarma Kumandanı Yüzbaşı... Onun etliye sütlüye karıştığı yok.” (İnce Memed-2: 116) diye sistem içerisinde neler yapılabildiğini okurun görmesini sağlar.

k) İnce Memed ve jandarma-ağaların silahlandığı çeteler çatışmaya girerler. Hürü Ana çatışma sırasında hükümet için “gavur” (İnce Memed-2: 157) önadını kullanır.

Yukarıda maddeler halinde sıraladığımız nedenler ve nitelikleriyle köylü için zarar ve zulüm olmaktan öteye gitmeyen bir devlet vardır. Bütün bu nedenlerle bu tip jandarma olmasa daha iyi olur köylü için veya bu tip bir kaymakam veya savcı-yargıç hiç olmasa daha iyi olur diyebiliriz. Çünkü bu görevliler yasaları uygulamaları için devlet tarafından ücretlendirilmişlerdir. Ücretlerini; dövdükleri, aşağıladıkları, işkenceye yatırdıkları ve sürgüne yolladıkları köylülerden usulsüz toplanan vergilerden kesilerek aldıklarını anımsamaları gerekmektedir. Bu bağlamda köylüler, para vererek kendilerine eziyet ettirmektedir sonucuna ulaşabiliriz. Devlet her şeyden önce yasadır. Sonra yasayı uygulayacak güçtür. İnce Memed-2 romanında devlette bu nitelikleri göremeyiz. Sonuç olarak da köylüde devlete karşı güven adına hiçbir şey kalmaz. Devlet erki zaten zulmün aracı olmuştur.

Halkın devlete/hükûmete güvenmemek için birebir tanık oldukları deneyimleri vardır; hükûmet dağıdaki eşkiyalar için “Teslim olanlar affedilecek.” (İnce Memed-2: 256) der. Bunu duyan eşkiyalar teslim olur. Bunlardan otuz kadarı Kozan hapisanesinde yatarken; “Bir sabah bu eşkiyaları kol kola halatlarla bağladılar. Adanaya götürüyoruz diye, yola çıkardılar. (...) bu otuz kadar eşkiyayı kurşuna dizdiler. Sonra da kaçtılar da vurduk diye bir rapor uydurdular. (...) Olanı biteni o yörenin bütün köylüleri böylece görüp duydular.” (İnce Memed-2: 256). Böyle olayları belleklerine kazıyan köylüler ülküsel değerleri taşınması gereken devlet’e karşı güven besleyemezler. Böyle ikiyüzlü ve kallesçe davranan devlet yetkilileri “Deli Durdu/Kara İbrahim” gibi bir imaj çizerler. Köylüler için devlet bütün bu nedenlerden ötürü en iyi olasılıkla uzak durulması gereken bir konuma itilir.

Ağalar/beyler için devlet kendilerine hizmet ettiği ve yasadışı eylemlerine imkân tanıdığı ölçüde değerlidir. Kaymakam, köylülerin daha fazla zulüm görmeleri ve Arif Saim Bey’in Mustafa Kemal Paşanın adamı olduğu korkusunu taşıdığı için Ali Safa’ya yardım etmez. Ali Safa da hemen aşağılamaya başlar; “Ben tenezzül etmem, hükümeti kendi işlerime karıştırmaya...” (İnce Memed-2: 334). Yapıtta devletin nasıl işlediğini çözmüş başlıca kişiler ağalar ve beyler’dir. Halkın vergisiyle maaşını alan savcılar, rüşvet alarak köylüyü suçlayabilmektedir. Yargıçlar rüşvetle köylülerin yaşamlarına mal olacak kararlar alabilmektedir. Jandarmalar, ağaların ve beylerin isteklerine göre köylüye işkence edebilmekte ve onların istekleri doğrultusunda geceleri köyü

kurşunlayabilmektedir. Bütün bunların karşılığında devletin temsilcileri ağaların hizmetinden çıktıkları anda ağalar tarafından aşağılanarak bir kenara atılmaktadır.

2.6.7. Umut ve Umutsuzluk

İnce Memed-2 romanına genel olarak çözümsüzlük, karamsarlık hâkimdir. İnce Memed'in köye gelmesi "Hızır"ın yardımı gelişi gibidir. Umut, ışıklar içinde İnce Memed sayesinde köye yağmaya başlar. Köylüler eyleme geçmek isterler, İnce Memed'in varlığı Koca Osman'ı umutla doldurur ve taşırır. Ali Safa, adamlarına geceleri köyü kurşunlatırken köyün durumu Koca Osman'ın ağzından şöyle betimlenir; "Baksana şu köye bin yıllık bir mezara benziyor (...)" (İnce Memed-2: 88). "Mezar" sözcüğü tümüyle hareketsizliği/cansızlığı/edilgenliği çağırır. Bu sözcüğe önad olarak bağlanan "bin yıllık" sözü ondan kesin olarak umudun kesilmesine neden olacak bir zamanı taşır. Köylü çaresiz bir biçimde bekler. Yağmurun/güneşin altında, kırık dökük kapının pencerenin ardında, ağa/beylerin zulmünün altında, geçen zamana karşı edilgen bir biçimde seyirci olur. Aslında köylü kendi "yaşamı dışı"nda eli böğründe "kader"in kendine verdiği her ne ise onu beklemektedir.

Koca Osman " 'Evimde Hızır var,' diyordu. Karanlığın üstüne, umutsuzluğumuzun üstüne bir top ışık düştü,' diyordu." (İnce Memed-2: 89) ve sonra yine "Hızır bizim köyümüzdedir. Karanlığın üstüne top top ışık yağmıştır." (İnce Memed-2: 91) diyerek İnce Memed'in köy için önemine işaret eder. Köylü için İnce Memed, umudun çözümün bizzat karşılığıdır. İnce Memed'in köyde bulunması bile köylüleri motive eder, harekete geçirir.

Seyfali; "Şimdi beş altı kişi atlanıp karakola gidip şikayet edeceğiz. Karakoldan sonra da Kaymakama... Kaymakamdan sonra Valiye tel çekeceğiz... Oradan da Mustafa Kemal Paşaya tel çekeceğiz." (İnce Memed-2: 91) derken Koca Osman; "Ulan Seyfali, ananı belleyen kadı, kime şikayet edeceksin? Ananı belleyen kadı?" (İnce Memed-2: 91) yanıtıyla sistemin bozukluğunu anlatır. Devlet kurumlarının çalışmadığına, çözümün

devlet sisteminde aranamayacağına işaret eder. Kanunlardaki cezalar köylülere çok rahatlıkla işler; ama devletin koruyuculuğu, adaleti köylülerin yanından bile geçmez. Bu durum devletini sev(e)meyen köylüler, Tepegözler yaratır.

Köylüler, devletten, ağalardan bıkmıştır. Haklı istekleri bile işkenceyle, aşığılanmayla karşılık bulur. Çıkar yola her girdiklerinde sert bir darbeye geri çevrilirler. Köylülere bıkkınlık, umutsuzluk hâkimdir. “Köylülerin yılgınlığı, umutsuzluğu yavaş yavaş onu da içine alıyordu.” (İnce Memed-2: 108). Bütün köy adeta bir ölü gibidir. Sosyal bir depresyon yaşayan köy, çözümü yalnızca İnce Memed’de arar. İnce Memed, bu durumdan memnun değildir. Yanında destek olacak birilerini arar; ama bulamaz.

İnce Memed’in “Eşkiyanın sonu erinde gecinde kurşundur.” (İnce Memed-2: 111) yargısına ulaşması onun an’ı yaşarken çaresizliğe, hareketsizliğe saplanmasına neden olur.

Köyün ağalara boyun eğmeyen ve cesur olan birinci kişisi Koca Osman kendi için; “...umudunu, ışığını yitirmiş bir şahinim.” (İnce Memed-2: 126) der. Koca Osman yaşlanmış elden ayaktan düşmüştür. Köy, ağalar tarafından kurşunlatırken dışarı çıkıp tetikçilerden birini vuracak cesareti bir Koca Osman kendinde hissedebilir. Yaşlı olmasına karşın acımasızca dövülür ve bundan sonra yıkılır. İnce Memed’in de harekete çok geç kalması umut ışığının sönüp gitmesine neden olur.

İnce Memed, Abdi’yi öldürdükten sonra kaçak olarak diyar diyar gezer. Bu dönemlerini “Bu dünya bana dar geldi. (...) Yeryüzü gökyüzü kabul etmiyor. Nereye giderim, Ümmet Ağam?” (İnce Memed-2: 150) cümleleriyle durumunu ifade eder. Bir yandan jandarmalar, bir yandan bazı köylüler, bir yandan, eşkıyalar ve Yel Musa gibi izciler İnce Memed’i öldürebilmek için uğraşırlar. İnce Memed, kaçacak yer bulamaz. Her kapı

yüzüne kapanır. Ölüm zamanının yaklaştığını hisseder. Elbette böyle bir karamsarlık umut ışıklarını söndürecektir.

Hamza'nın baskısından bunalan köylüler için "Umut ettikleri hiçbir şey yoktu. Umut edememenin boşluğundaydılar." (İnce Memed-2: 289) ifadelerini kullanan anlatıcı, işin özünde köylülerin tükendiklerini anlattığı açıktır. Ummak, geleceğe yönelik bir itkiyi barındırır. Ağalar köylülerin elinden mallarını mülklerini aldıkları gibi ruhlarından "umutlarını" da söküp almışlardır. Bu nedenle hem mekânsal hem zamansal anlamda "yokluk" içindedirler.

İnce Memed'in defalarca tekrarladığı hatta bir takıntı haline getirdiğini söyleyebileceğimiz "Abdi gitti, Hamza geldi." (İnce Memed-2: 293) düşüncesi bir kısır döngü halini alır ve İnce Memed için bu düşünce bir saplantı olur. İnce Memed, eşkıyalığa mecbur kaldıktan sonra "ağa"yı öldürerek köylülerin dertlerine çare olabileceğini düşünür. Ancak Abdi'yi öldürdükten sonra Hamza'nın gelmesi ve köylünün durumunun daha da kötüleşmesi İnce Memed'i umutsuzluğa sürükler. Ölümü göze alarak Abdi'yi öldürmesi ve aftan yararlanmayıp üç yıl gurbette kalmasına karşın gördüğü manzara karşısında umutsuzluğa düşer. Bu umutsuzluğun ona yaşattığı en önemli deneyim, ağa öldürmekle çözüme ulaşılmadığıdır. Yapıtta ağaların sonunu getiren İnce Memed'in onlardan hiç korkmadığını anlıyoruz. Abdi ve Ali Safa'yı evlerinde, Hamza'yı köyün ortasında öldürür. Romanın sonuna kadar sabırla ve inatla bekler. Köylülerin başına gelmedik eziyet kalmaz. Canlarından, mallarından olurlar. Ama içlerinden biri çıkıp da eyleme geçmez. Kendilerini savunamazlar. İnce Memed, köylüleri deniyor gibidir. Bu süreçte İnce Memed, düşüncelere dalar, gerçek çözümü arar. Umutla herkese danışır; fakat kendisine yol gösterebilecek kimseyi bulamaz. Köylülere göre çözüm basittir "ağa" ölmelidir. İnce Memed, bu görüşte değildir. Bu görüşte olmadığı için "Abdi gitti Hamza geldi" düşüncesi takıntı halini alır. Danıştıkları kişiler kendisine bir çıkar yol gösteremediklerinden İnce Memed, ağaları öldürür. Köylüleri umutsuzluğun yarattığı boşluktan kurtarır. Buna karşın İnce Memed, yaptıklarının sonuçlarından umutlu değildir. Okuyucu bu umutsuzluğun çözümünü bulmak için İnce Memed-3'ü bekleyecektir.

3. İNCE MEMED III

3.1. BAKIŞ AÇISI VE ANLATICI

Anlatı, tanrısal ve görgü tanığı bakış açısıyla okuyucuya sunulmuştur. Yapıtın genelinde çok fazla ruhsal çözümleme yapıldığını söyleyemsek de tanrısal bakış açısıyla kahramanları daha yakından tanıdığımız da bir gerçektir.

Tanrısal bakış açısı, yazar-anlatıcıya yapıtına can verirken sonsuz olanaklar verir. Kahramanların, mekânın, zamanın ve diğer bütün unsurların yazgısı yazar-anlatıcının kaleminin ucundadır. Bilme ve yönlendirme gücünü de elinde bulunduran yazar-anlatıcıdan kurmaca gerçekliği oluştururken ve okuyucuyu olaylara inandırabilmesi için bütün kişilere eşit uzaklıkta bulunması beklenir. Yazar, anlatı kahramanlarından kendine yakın gördüklerine sonsuz ayrıcalıklar tanıyabileceği gibi, “kötü” davranışlar gösteren kişilerin de dünyalarını başlarına yıkabilir. Ancak bu durumda yapıtın “inandırıcılık” niteliği zarar görür. Yazar-anlatıcı kendi yarattığı kahramanlara eşit davranmamıştır; bu, İnce Memed-3 adlı yapıt için eleştiri konusu yapılacak önemli noktalardan biridir.

Murtaza Ağa, İnce Memed’den korunmak için Topal Ali’yi yanına alır. Ona maddi değeri yüksek armağanlar alır. İnce Memed’in aslı olmayan ölüm haberini almasıyla “kardeşim” dediği Topal Ali’yi don gömlek kapının önüne koyması bir olur. İnce Memed’in ölmediğini anlayınca Topal Ali’ye gitmesi, ona yalvarması, ayaklarına kapanması çok zaman almaz. Topal Ali ona olumlu yanıt vermeyince “tehdit” birkaç kez tekrarlanır. Murtaza “İnce Memed korkusu”na şifa olması için Topal Ali’ye yönelmiştir. “Korkuya kapılanlar hayatta kendilerini destekleyecek birilerini ararlar hep; her zaman birinin, emirlerine hazır bulunmasını isterler.” (Adler 2002: 282) yorumu Murtaza’nın aslında elinin altında birinin olması gerekliliğini de açıklar. O kadar ki Topal Ali’yi ikna etmek için başvurduğu yollar sonuca ulaşamayınca yazar-anlatıcı “Baktı ki bu oyuna düşmedi.” (İnce Memed-3: 204) diyerek tavrını ortaya koyar. “Oyuna düş(ür)mek” hile yapmak, kandırmak anlamını taşıyan içtenliksiz bir deyimdir. Yazar-anlatıcı kahramanlarını dilediği gibi konuşturur ve kendisinin onlara dedirttiği sözlerin arkasında “kötü niyet”in olduğunu ima eder. Okuyucu kimsesiz, yoksul, cahil Topal Ali karşısında onu “oyuna getirme”ye çalışan Murtaza Ağa’ya hiçbir yakınlık hissedemez duruma gelir. Gerçek yaşamda dahi yanlışlarını telafi için fırsatlar yakalayabilen “kötü insanlar”, İnce Memed-3’te kötülüklerinden bir adım geri atmadan ölürler.

Murtaza Ağa, yapıt boyunca Abdi Ağa, Hamza Ağa, Ali Safa Bey'in ölümünden sonra ölecek kişinin kendisinin olduğuna emindir. Bu nedenle İnce Memed'in ortadan kaldırılması için en çok o uğraş verir. Anlatıcı, onun korkularını, kâbuslarını tanrısal bakış açısıyla okuyucuya aktarır;

“Bir sürü insanı arka arkaya tirkemişler, bir ırmak boyunca dolaştırıyorlardı. Hepsinin de gözlerinden, oluk gibi kanlar akıyordu. Akan kanlar süzülüp gidiyor ırmağa karışıyor, ırmak kıpkızıl oluyordu. Bütün bu insan sürüsünün en önünde de Murtaza Ağa, kendisi, gözbebeklerinden kurşunu yemiş, kurşunlar ensesinden çıkmıştı.” (İnce Memed-3: 189).

Tanrısal bakış açısının anlatıcıya verdiği sonsuz bilme ve yönlendirme gücü, karşıt güçlerin kişiler bağlamındaki temsilcisine İnce Memed'in yaşamı cehenneme çevirdiğini gözler önüne serer. Murataza Ağa, herkesin yaşadığı gerçek yaşamda İnce Memed korkusuyla çırpırırken, uykusunda da İnce Memed kâbuslarıyla kıvrılırken gösterilir.

Tanrısal bakış açısıyla “Battal Ağa, (...) eğer dil icat edilmemiş olsaydı, bu Yörükler gözleriyle gene şimdiki gibi, belki şimdikinden de konuşurlardı, diye düşündü.” (İnce Memed-3: 264) biçiminde ifade edilen bu düşünme tarzı yazarın tarafını tuttuğu Yörüklerle ve onların şahsında köylülere bir iltifattır. Tapucu Zülfü'nün, köylülerin “yalnızca dayaktan anladığını” ileri sürmesinin karşısında Battal Ağa ve Hürü Ana'ya gözleriyle konuşurken tanık olmamız Zülfü'nün iddiasını yerle bir eder.

Tanık bakış açısıyla okuyucuya sunulan bilgiler yazar-anlatıcının yalnızca kahramanların söylediklerini, yaptıklarını dile getirmesidir. Ruhsal derinliğe ulaşmak tanrısal bakış açısına göre zor ve sınırlıdır.

“Bir insan ölmeden, kendisini, her şeyiyle böyle nasıl öldürebilirdi, bunu Murtaza Ağa hiçbir zaman anlayamayacaktı.” (İnce Memed-3: 330) ifadesi yazar-anlatıcının kahramanlardan birini “o” olarak görüp “onun hakkında” bir sonuca ulaştığının ifadesidir. Yine “ağa”ya yönelik aşağılamanın olduğu cümlelerdendir.

3.2. OLAY ÖRGÜSÜ

İnce Memed-3 adlı roman otuz bölümden oluşur.

İnce Memed-2'deki "Abdi gitti, Hamza geldi." kısır döngüsü, İnce Memed-3 adlı yapıtın da geneline hâkim olan bir umutsuzluk aşılır. Bu nedenle çözümsüzlüğe boyun eğen İnce Memed'in daha önce de yaptığı gibi danışmaya layık gördüğü herkesin düşüncesini sorar. İnce Memed-2'de yalnızca Seyran'ın söylediği "Sen İnce Memed'sin sen daha iyi bilirsin." cümlesi İnce Memed-3'te genel öneri halini alır. Üstelik Battal Ağa'nın da "Koroğlu gitti, İnce Memed geldi." antiteziyle umut olacak bir düşüncüyü sunması durumun aslında kötü olmadığını ifade eder.

A) Birinci Metin Halkası

- a) Ali Safa ve Hamza Ağayı öldüren İnce Memed'in kasabadan kaçması
- b) İnce Memed'in ormanlık alanda jandarmaların ateşi sonucunda yaralanması
- c) Ali Safa Bey'in cenazesi için kasabada devletin ve halkın ileri gelenlerinin toplanması
- d) Ağaların İnce Memed'in geri döneceğinden ve kendilerini de öldüreceklerinden korkmaları
- e) Murtaza Ağa'nın İnce Memed ile ilgili iftiralarla dolu telgrafları Ankara'ya yollaması
- f) Murtaza Ağa'nın kendisini koruyacağını düşündüğü Topal Ali'yi yanına çekmek için ona iyi davranması ve armağanlar vermesi
- g) Ali Safa'nın kokmuş cesedinin birkaç kişi tarafından gömülmesi
- h) Faruk Yüzbaşı ve askerlerinin İnce Memed'in çetesi sandıkları dokuz kişiyi çevirip çetenin tamamını öldürmeleri
- i) Köylülerin cesetlerden birinin İnce Memed olduğunu söylemeleri ve ona ağıt yakmaları

- j) Yüzbaşı Faruk'un Tazı Tahsin'i İnce Memed'in ölüm haberini vermek üzere kasabaya yollaması
- k) Haberi alan kaymakam, belediye başkanı, ağalar ve beylerin kasabayı düğün-bayram yerine çevirmeleri
- l) Murtaza Ağa'nın İnce Memed'in ölüm haberini Ankara'ya bildirmesi
- m) Murtaza Ağa'nın İnce Memed'in ölümü haberine dayanarak Topal Ali'yi aşığılaması hediye ettiği eşyaları onu don-gömlek bırakacak kadar geri alması
- n) Murtaza Ağa'nın İnce Memed'in ölmediğini anlayınca hemen tavır değiştirip Topal Ali'ye aslında şaka yaptığını yaptıklarının yalnızca onu deneme amaçlı olduğunu söylemesi
- o) Seyran'ın kasabaya inip İnce Memed'in öldürülmediğini görmesi

B) İkinci Metin Halkası

- a) Çocuk Çoban Müslüm ile jandarmaların karşılaşması
- b) Kertiş Ali Onbaşı'nın Müslüm'e İnce Memed'in yerini sorması yanıt alamayınca onu işkenceye yatırması
- c) Müslüm'ün işkenceye karşın ağzından tek sözcüğün çıkmaması
- d) Yüzbaşı Faruk'un Müslüm'ün köpeğini öldürmekle tehdit etmesi ve Müslüm'ün İnce Memed'in yerini itiraf etmesi
- e) Beklediği yanıtı almasına karşın Yüzbaşı Faruk'un köpeği öldürmesi
- f) Kara İbrahim'in İnce Memed'in yerini net olarak Yüzbaşı Faruk'a bildirmesi
- g) Kara İbrahim'in kuzenin İnce Memed için nöbet tutarken Ali Onbaşı tarafından vurulması
- h) Çatışmada öldürülen eşkıyalar için alt vaka birimleri vardır;

h.1. "Bıyığı yeni terlemiş delikanlı"nın annesinin köyün başına bela olmuş Pehlivan tarafından dövülmesi ve "delikanlı"nın bundan büyük bir utanç duyması

h.2. Pehlivan'ın bütün hayvanlarını "delikanlı"ya ait olan ekinlerin içine salması uyarılarına bile öldürmesi

h.3. "Delikanlı"nın bir bayram sabahı herkesin gözü önünde Pehlivan'ı öldürmesi ve Kara Osman çetesine katılması

- i) İnce Memed diye öldürülen eşkıyanın Kara Osman olduğunun anlaşılması
- j) Kara Osman'ın, kardeşlerine teslim edilmemesi bu nedenle kardeşlerin haklarını yasal yoldan aramaya girişmeleri
- k) Kara Osman'ın durumu Arzuhalci Deli Fahri'ye anlatıp dilekçe istemeleri
- l) Deli Fahri'nin dilekçeye gerek olmadığını söyleyerek durumu Murtaza Ağa'ya bildirmesi
- m) Kasabanın ileri gelenlerinin cesedin İnce Memed olmadığı haberinin Ankara'ya gitmemesi için plan yapmaya başlamaları
- n) İnce Memed'in cesedinin on iki ermiş tarafından Düldül Dağının zirvesine götürdükleri haberinin kasabaya yayılması
- o) Ermiş yalanına Murtaza'nın karısı ve çalışanlarının da inanması
- p) Sahipsiz kalan Kel Eşkîya'nın jandarmalar tarafından kireç kuyusuna atılması
- q) Köyün çocuklarının kireç kuyusuna atılmış Kel Eşkîya'nın cesedini tesadüfen bulmaları
- r) Hep birlikte insan onuruna yakışır bir biçimde ölüyü yıkamaları, kefenlemeleri, mezara koyup dua etmeleri

C) Üçüncü Metin Halkası

- a) İnce Memed korkusunun yeniden Murtaza Ağa'yı bunalıma sokması
- b) Murtaza'nın Topal Ali'ye ulaşmak için her yolu denemesi
- c) Topal Ali'nin ayağına gitmesi ve onu don-gömlek bırakmasının amacının yalnızca onu denemek olduğunu aslında kardeşi gibi sevdiğini söylemesi
- d) Geri dönmesi için yalvarması, bunun işe yaramadığını görünce hakaret etmesi ve tarla vereceğini söyleyerek ikna etmeye çalışması
- e) Ölümle tehdit edip sonra ne isterse vereceğini söylemesi

D) Beşinci Metin Halkası

- a) İnce Memed üzerine olağanüstü olaylar anlatılmaya başlanması
- b) Talip Bey'in İnce Memed tarafından işkencelerle öldürüldüğü iftirasının yayılması
- c) Kasabanın ileri gelenlerinden beş kişilik bir delege oluşturup İnce Memed tehlikesine dikkat çekme amacıyla Ankara'ya yollama düşüncesinin gündeme gelmesi
- d) Talip Bey'in çocuklarının; babalarının katillerinin Aslan köylüler ve Yörükler olduklarını bildirmeleri ancak savcının onları dikkate almaması
- e) Çocukların cinayetin nasıl olduğunu ayrıntılarıyla anlatmalarına karşın Murtaza Ağa'nın itiraz edip katilin İnce Memed olduğunu ileri sürmesi
- f) Molla Duran'ın Talip Bey'in dokuz oğlunu birden ikna etmesi onlara "Babamızı İnce Memed öldürdü." dedirtmesi
- g) Talip Bey'in cesedini görmelerine karşın savcı ve doktorun yalanlarla dolu bir tutanak hazırlaması
- h) Bütün suçun İnce Memed'e yüklenmesinden sonra Molla Duran'ın Topal Ali'yi başmuhafız olarak alması
- i) Murtaza Ağanın önce armağan edip sonra geri aldığı her şeyi Topal Ali'nin Molla Duran'dan alması

E) Altıncı Metin Halkası

- a) Hürü Ana ve Kısacık Mahmut'un İnce Memed'i aramaya çıkmaları
- b) Gördüklerine İnce Memed'i sormaları ancak kimsenin yanıt vermemesi
- c) Fatmalı adında bir çocukla karşılaşmaları ona İnce Memed'i sormaları ve çocuğun Müslüm'ün yediği dayağın nedeninin İnce Memed olduğunu söyleyerek kaçması
- d) Sarıkeçili Battal Ağaya gitmeleri ve ondan İnce Memed'in yaralı olduğunu öğrenmeleri
- e) Temir eşliğinde İnce Memed'e gitmeleri, Hürü Ana ve Müslüm'ün yolu tekrar bulamamaları için gözlerinin bağlanması, bu durumun çok ağırlarına gitmesi
- f) İnce Memed'in yaralarının ciddiyetini görmeleri
- g) Kırkgöz Ocağı'ndan Anacık Sultan'ı İnce Memed'i iyileştirmek için getirmeye gitmeleri
- h) Anacık Sultan'ın keramet göstermesi

F) Yedinci Metin Halkası

- a) İnce Memed'in ölüm haberini götürdüğü için parayla ödüllendirilen Tazı Tahsin'in köyün yakınına kadar gelmesi ancak paraların geri alınacağı korkusuyla köye girememesi
- b) Çoban Veli'yle karşılaşması, köyün yakınında olduğu haberini herkesin duyacağı korkusuyla ormana kaçması, sonunda köye dönmesi
- c) Muhtarın köylülere Yüzbaşı Faruk'un eziyet edeceğini söylemesi
- d) Köylülerin yapılacak eziyeti umursamamaları
- e) Tazı Tahsin'in yeniden İnce Memed'in yerini ağalara bildirerek para kazanma hırsına girmesi

G) Sekizinci Metin Halkası

- a) Murtaza Ağa'nın Ramazanlı Beyi'ne gidip kasabada olan bitenleri yalanlar katarak anlatması
- b) Murtaza Ağa'nın Arif Saim Bey'e de iftira atarak onun da gerçek amacının Mustafa Kemal'e suikast yapmak olduğunu söylemesi
- c) Ramazanlı Bey'inin Arif Saim'in korkaklığı nedeniyle buna cesaret edemeyeceğini söylemesi
- d) Muhtarlar adına, Murtaza Ağa'nın Avukat Sabit aracılığıyla Ankara'ya postalar yollaması, telgraflar çektirmesi
- e) Murtaza Ağa'nın İnce Memed tehlikesine Mahmut Ağa'nın da dikkatini çekmesi
- f) Mahmut Ağa'nın İnce Memed'i "kulağından tutulup getirilebilecek bir çocuk" olarak gördüğünü söylemesi

H) Dokuzuncu Metin Halkası

- a) Arif Saim ve zevatın kasabada toplanması
- b) Arif Saim'in Ankara'ya yollanan telgraf ve mektupların hesabını sorması
- c) Bütün ağaların dağlarda eşkıyalarının olduğunu söylemesi ve ağaların bu suçlamayı kabullenmesi
- d) Arif Saim'in hem öğretmen hem gazeteci olan Zeki Bey'i yanına çağırıp "Gazeteciliği bırakacaksın." emrini vermesi, Zeki Bey'in itiraz etmeden kabul etmesi
- e) Yüzbaşı hakkında da iftiralarla dolu mektupların ortaya çıkması ve onun da bunun öcünü alacağını söylemesi

- e.1. Muhtar Kenan'dan kuşkulması ve işkenceye yatırtması
- e.2. Muhtar Kenan'ın işkence sonunda ölmesi
- e.3. Savcı, doktor, yüzbaşı ve tanıkların Muhtar Kenan'ın ölümünü İnce Memed'in üzerine yıkan bir tutanak hazırlamaları
- f) Sahte tutanağa inanan Murtaza Ağa'nın Muhtar Kenan'ı öldürecek kadar kendisine yaklaştığını düşündüğü için İnce Memed korkusunun yeniden alevlenmesi
- g) Yüzbaşının işkence ile konuşturduğu muhtarların şikâyetçilerin Murtaza Ağa ve Tapucu Zülfü olduğunu itiraf etmeleri

İ) Onuncu Metin Halkası

- a) İnce Memed'in yaralı olarak kaldığı mağaradan ormana inmesi
- b) Anacık Sultan'ın ilaçlarıyla ve Hürü Ana'nın ilgisiyle İnce Memed'in iyileşmesi
- c) Hürü Ana'nın köye gelince İnce Memed'in iyileştiğini ağzından kaçırması
- d) İnce Memed'in kendine yardım eden Battal Ağa ile helalleşmeye gitmesi
- e) Battal Ağa'nın Molla Duran ve Sabit Bey'in Kerimoğlu'na ve kendine yaptığı haksızlıkları anlatması
- f) İnce Memed'in eşkıyalığı bırakma kararını Battal Ağa'ya açması
- g) Doğru olanın eşkıyalığı bırakmak olduğunu ancak bir eşkıyanın bunu başaramayacağını anlatması
- h) İnce Memed'in asıl sorununun "Abdi gitti, Hamza geldi." kısır döngüsü olduğunu ve bu durumun kendini umutsuzluğa sürüklediğini söylemesi, Battal Ağa'nın da "Koroğlu gitti, İnce Memed geldi." düşüncesini ileri sürmesi
- i) İnce Memed'in helallik alıp Hürü Ana'ya gitmesi ve eşkıyalığı bırakacağını ona da açması

J) On Birinci Metin Halkası

- a) İnce Memed ile Tazı Tahsin'in dağda karşılaşmaları ve ondan jandarmalara "İnce Memed, eşkıyalığı bıraktı." haberini iletmesini istemesi
- b) Tazı Tahsin'in İnce Memed'i ihbar etmek için jandarmaya gitmesi
- c) Yağız At'ın Tazı Tahsin'e öldürürcesine saldırması
- d) Tahsin'in bir ağaca çıkarak canını kurtarması
- e) At gittikten sonra Tahsin'in kendini bir çadırın önüne atması, çadırdakilerin onu iyileştirmesi
- f) Tazı Tahsin'in kendisine yuvasını açan ve kendisini iyileştiren Vahap Dayı'nın kuşunu çalıp kasabaya inmesi
- g) Bir kebabçıya gidip İnce Memed'i para karşılığında ihbar edeceğini söylemesiyle kebabçının onu kapının önüne koymasının bir olması
- h) Tahsin'in Topal Ali ve Molla Duran'a İnce Memed'i bulduğunu anlatması ancak onların Tahsin'i ciddiye almamaları
- i) Murtaza Ağayı ikna edip onunla jandarmaya gitmeleri ve İnce Memed'i yüzbaşına ihbar etmeleri
- j) Kertiş Ali Onbaşı'nın Tahsin'den kuşkulanması ve onu işkenceye çekmesi, Tahsin'in beklenen "İnce Memed, büyük bir çete kurdu ve gelip kasabayı basacak." yanıtını alması

K) On İkinci Metin Halkası

- a) İnce Memed'in Kırklar Ocağı'ndaki Anacık Sultan'a gitmesi
- b) Anacık Sultan'a eşkıyalığı bırakacağını söylemesi
- c) Anacık Sultan'ın seçimini "kendisinin yapması gerektiğini" söylemesi ve İnce Memed'in oradan ayrılması

- d) İnce Memed'in yolda bir cenazeyle karşılaşması ve katilin İnce Memed olduğunu söylemeleri
- e) Yağız At ve yolda gördüğü alıcı kuşun gösterdiği direnci örnek alıp eşkıyalığı bırakmamaya karar vermesi
- f) Kararını açıklamak üzere Battal Ağanın obasına doğru yola koyulması
- g) Yolda yüzbaşıyla karşılaşması ve kendini İnce Memed diye tanıtmayı yüzbaşının ona eşkıya İnce Memed'i sorması ve İnce Memed'in hayali bir eşkıya İnce Memed tarif etmesi
- h) İnce Memed'in Battal Ağanın obasına gelip Temir ve Kasım'la çetesini kurması
- i) Kendini İnce Memed diye tanıtan ve Hıdır'ın oğlu Hasan'ı öldüren Sarıçıyan Abdik'i ve çetesini tutsak etmeleri
- j) Tutsakları götürüp Çamlıyol köylülerine teslim etmeleri

L) On Üçüncü Metin Halkası

- a) İnce Memed'in adamlarıyla Sarı Ümmet'in konağına gitmesi
- b) Sarı Ümmet'ten Sinemoğlu çetesine kasabayı taratmasını ve Topal Ali'yi getirtmesini istemesi
- c) Koca Osman ve Kamer Ana'yı görmek için yola çıkması
- d) Seyran'ın İnce Memed'i görüp gelmesi, ona hiç yüz vermemesi ve dağlara kaçıp gitmesi gerektiğini söylemesi
- e) Feleksiz Fazlı'nın İnce Memed'in köyde olduğunu jandarmalara ihbar etmek için köyden çıkması
- f) İnce Memed'in Seyran ile nikâhlanması
- g) Feleksiz Fazlı'nın Yüzbaşı Faruk'a İnce Memed'in haberini yetiştirmesi
- h) İnce Memed'in kasabaya inme planları yapması

- i) Molla Duran'ın evine gidip Yörüklerin kışlaklarda kalmaları için söz alması
- j) Ferhat Hoca ve Yobazoğlu'nu hapishaneden kaçırmaması

M) On Dördüncü Metin Halkası

- a) Köyde kimsenin konuşmadığı Fazlı'nın bu duruma çözüm bulması için Yüzbaşı Faruk'a gitmesi
- b) Yüzbaşının Fazlı'yı suçlayıp köye yollaması
- c) Hapishaneden kaçırılan mahkûmlar için tahliye kararı alınması ve olayın kapanması için yargıca başvurulması
- d) Yargıcın yalnızca delillere dayanarak tahliye kararı alabileceğini söyleyerek Taşkın Halil Bey'i geri çevirmesi
- e) İnce Memed'in öldürülmesi için eski silah arkadaşı Cabbar'ı ikna etmeye çalışmaları
- f) Murtaza Ağa'nın önce tatlı dille İnce Memed'i öldürmesi gerektiğini anlatması Cabbar bu işi kabullenmeyince tehditlerle Cabbar'a boyun eğdirilmesi
- g) Cabbar'ın yalvarıp yakarması, Murtaza Ağa'nın ise kesin bir biçimde İnce Memed'in ölüsünü istemesi

N) On Beşinci Metin Halkası

- a) Battal Ağa'nın otlakiye bedelini ödemek üzere Molla Duran'a gitmesi
- b) Molla Duran'ın İnce Memed ile anlaşıklarını, artık bedelsiz olarak kışlaklarını kullanabileceğini söylemesi
- c) Molla Duran'ın İnce Memed'i öldürmek isteyen eşkıya Kuzgun Veli'yi Battal Ağa'ya bildirmesi

- d) Kuzgun Veli'nin İnce Memed'i öldürme karşılığında affedilmek koşuluyla Molla Duran'a gerekli belgeleri hazırlatması
- e) Kuzgun Veli'nin İnce Memed'i vurmak için dağa çıkması

O) On Altıncı Metin Halkası

- a) Ferhat Hoca, İnce Memed ve çetesinin dağa çıkması
- b) İnce Memed'in Ferhat Hoca'nın eşkıyalık geçmişini öğrenince çetebaşılık görevini ona önermesi
- c) Çetebaşılık için seçim yapılması ve üç kişinin de oyunu alarak İnce Memed'in bu göreve seçilmesi
- d) Kuzgun Veli'nin İnce Memed'i öldürmek için yola çıktığını Çoban Müslüm'ün haber vermesi
- e) Kuzgun Veli ve çetesinin Hıdır'ın evinde teslim alınmış durumda olduğu haberinin gelmesi
- f) Kuzgun Veli'nin kendisinin bu durumdayken öldürmenin İnce Memed'e yakışmayacağını söyleyip serbest bırakılmayı istemesi, serbest bırakılması
- g) Kuzgun Veli'nin daha köyden çıkmadan İnce Memed ile çatışmaya girmesi, Ferhat Hoca'nın Veli'yi öldürmesi
- h) Köyün askerlerce sarılıp çatışmanın başlaması
- i) İnce Memed ve Şahan'ın Çoban Müslüm kılavuzluğunda askerleri arkadan çevirmeleri
- j) Askerlerin geri çekilmesi
- k) Çetenin -güvenlik gerekçesiyle- iki gruba ayrılıp farklı iki köye gitmesi
- l) Tazı Tahsin'in İnce Memed'in kaldığı evi tespit etmesi
- m) Tahsin'in İnce Memed'i muhtara söylemesi muhtarın onu ispiyonlamaktan caydırmaya çalışması ancak başarılı olamaması
- n) Tahsin'in İnce Memed'in yerini Mahmut Ağa'ya ihbar etmesi

P) On Yedinci Metin Halkası

- a) Mahmut Ağa'nın emriyle İnce Memed için nöbet tutan Sefil Ali'nin yakalanıp getirilmesi
- b) Mahmut Ağa'nın Sarı Çavuş'u ve evindeki İnce Memed ile çetesini tutsak edip kendi evine götürmesi
- c) Emiş Hatun'un İnce Memed ve arkadaşlarının bırakılmasını nöbetçilerden istemesi ve onları kurtarması
- d) Mahmut Ağa'nın çok kızıp ceza olarak bütün köylüleri köyden kovması ve bu nedenle köylünün İnce Memed'e beddua etmesi

Q) On Sekizinci Metin Halkası

- a) İnce Memed'in Mahmut Ağa tarafından tutsak edildiği haberinin kasabaya gelmesi
- b) Yüzbaşı Faruk'un İnce Memed'in yakalanmasına ve kasabalının ona yapacaklarına üzülmesi
- c) Molla Duran ve Topal Ali'nin İnce Memed'i kurtarmak için bir çare aramaları
- d) Yüzbaşı Faruk'un İnce Memed'i beraat ettirilebileceğini aslında hiç suçunun olmadığını düşünmesi
- e) Yüzbaşı Faruk'un Mahmut Ağa'yı karşılamamak için Asım Çavuş'a -bir eşkıya gibi- kasabayı kurşunlatması ve onu yakalamak için kasabadan çıkması
- f) Murtaza Ağanın Abdi-Hamza-Ali Safa üçlüsünün katili olarak Mahmut Ağa'yı işaret etmesi
- g) Kasabaya inen Mahmut Ağa'nın İnce Memed'in kaçtığını haber vermesi

- h) İnce Memed'in kaçırılmasında köylünün parmağının olduğunu düşünen ağaların ve tapucu Zülfü'nün köylülere bir karış dahi toprak verilmemesi ve hatta onları yurtdışına sürgün etme gerekliliğini dile getirmesi

R) On Dokuzuncu Metin Halkası

- a) İnce Memed'in Müslüm'ü kasabaya yollayıp Topal Ali'den ağalar hakkında bilgi istemeleri
- b) Müslüm'ün Mahmut Ağa'nın Murtaza'ya misafir olduğunu ve hemen bu akşam kasabada olmaları gerektiği haberini getirmeleri
- c) Topal Ali'nin yardımıyla İnce Memed'in Murtaza Ağanın evine girmesi ve Murtaza ile aynı odada kalan Mahmut Ağayı vurması
- d) Çiçeklidesi köyüne gidip Emiş Hatun'dan helallik istemesi
- e) Köylülerin keven dikenini ateşe vermeleri
- f) İnce Memed'in imi timi bellisiz olması

3.3. ZAMAN

3.3.1. Okuma Zamanı

3.3.2. Yazma Zamanı

YKY'nin Ocak 2013'te bastığı İnce Memed-3 adlı romanın başında verilen bilgiye göre yapıtın ilk baskısı Toros Yayınları'ndan 1984'te çıkmıştır. Çiftlikçi yayın yılı ile yazma zamanının 1984 (Çiftlikçi 1993: 166) olduğunu aktarır. İnce Memed-1'in yazma zamanından yaklaşık olarak otuz yıl geçmiştir.

3.3.3. Vaka (Roman) Zamanı

İnce Memed-3, İnce Memed-2'nin hemen bitiminden başlamış araya zaman girmemiştir. Mustafa Kemal Paşa'nın hayatta olduğuna dair ifadelerin bulunduğunu görürüz. İnce Memed-4'ün 1938'in içinde bulunduğu 1 yıl içinde yaşandığı hesaba katılırsa İnce Memed-3'te vaka zamanı 1936 veya 1937'nin "birkaç ayı"dır. Roman güzün başlar, kışın başlarında biter.

3.4. MEKÂN

3.4.1. Çevresel Mekânlar

Dağlar, tepeler, ovalar ve diğer coğrafi yer adları: Toros Dağları, Yılankale, Alıdağı, Sülemiş tepesi, Kabasakız, Kızılkartallı koyağı, Akçasaz, Bakırgeğiği, Üçoluklar, Bakırgeğiği mağarası, Kınalı koyak, Kırk Ölmezler, Yanık Ceviz, Tanrı dağları, Meryemçil beli, Düldül dağı, Göksun, Andırın, Kırklar dağı, Hemite dağı, Binboğalar, Kazdağı, Aladağ, Karboğazı, Harran ovası, Domuz tepe, Binboğa dağları, Develi, Kekilli Dağı, Amik Ovası, Deveboynu, Yıldızlı Dağı, Boranlı Dağı, Çakmaklı Dağı

Deniz, nehir, ırnak, akarsular: Ceyhan, Akdeniz, Van gölü

Köy, kasaba ve diğer yerleşim yerleri: Çamlıyol Köyü, Yalnızkurt köyü, Çukurova, Çankazık köyü, Karaburçlu köyü, Kırkgözü ocağı, Kozan, Maraş, Anadolu, Sakızlı köyü, Çiçeklidersi, Anavarza, Dumlu, Değirmenoluk, Vayvay köyü, Yüreğir, Osmaniye, Akçasaz

3.4.2. Algısal Mekânlar

3.4.2.1. Kapalı-Dar ve Labirentleşen Mekânlar

Tazı Tahsin İnce Memed'in yerini jandarmaya bildirmek için yola koyulmuşken Yağız At ona saldırır. Tazı Tahsin canını kurtarmak için ağaca tırmanır ve orada geceler. Ağacın

altında Yağız At, üstünde ise açlık, yorgunluk; ölüm olmuş onu beklemektedir. Böyle bir durumu yaşayan insan için koca orman kapalı bir mekândır.

Yapıtta kapalı mekânı en derin biçimde hissettiren sahnelerden birini İnce Memed'in ölüm haberini alan Topal Ali yaşar;

“Hükümet konağının avlusunda yapayalnız kalmıştı. Dünyanın ortasında da kimsiz kimsesiz kalmıştı. Farkında olmadan gözlerinden iri iri damlalar dökülmeye başladı. Ağladığını dosta düşmana göstermek istemeyen Ali, gitti avlu duvarının bir köşesine çömeldi, başını da önüne eğdi.” (İnce Memed-3: 129).

Topal Ali'nin dünyanın ortasında kimsesiz kaldığını hissetmesi, İnce Memed'in ölümüne üzülmeye çevresel olarak açık olan mekânı tinsel olarak daraltır, labirentleştirir ve onu bir köşeye sığınmak “zorunda” bırakır.

İnce Memed, Kırkgöz Ocağı'ndan eşkıyalığı bırakma kararını verip ayrılınca yolda bir cenazeye karşılaşır. Ölünün genç bir delikanlı olduğunu görür ve delikanlının neden öldüğünü sorar cenaze sahiplerine. Onlar da genci İnce Memed'in katlettiğini söylerler. Ve İnce Memed için beddualar, küfürler art arda gelir. Bunun karşısında İnce Memed'in durumu “dünya başına yıkıldı, gözleri karardı, ayakta duramadı” (İnce Memed-3: 461) diye betimlenir. Kişinin “dünyasının başına yıkılması”; bütün değerlerinin, hayallerinin, isteklerinin alt üst olmasını imler. İnce Memed, haklı olmadığını düşündüğü bir konuda kimseyi öldürmemiştir. O, haksızlığın ortadan kalması için eşkıyalık yapar. Suçsuz bir delikanlının öldürülmesi suçunun kendi üzerinde kalması onun varlık nedenini ortadan kaldırır. Dünya üstünde kendine bir yer bulamayıp insana özgü olan “dik durma” eyleminin sonlanmasına neden olur.

Yapıtın genelinde Murtaza Ağa, İnce Memed'in kendini öldüreceğini düşündüğü için her yerde kapalı mekânı yaşar. Mahmut Ağa ile aynı odada yatarken İnce Memed'in odaya kadar girip gözleri önünde onu öldürmesine tanık olur. Bu nedenle İnce Memed-4'te Murtaza Ağa adeta felç olmuştur. Korkudan kıpırdamaz. Yaşamak, rahat bir soluk almak için her yolu dener.

3.4.2.2. Açık ve Geniş Mekânlar

İnce Memed yapıtının her cildi hep aynı biçimde biter. Karşı güç olan Mahmut Ağa İnce Memed tarafından ortadan kaldırılmış, köylülerin üstündeki kara bulutlar dağılmıştır. Ölüm haberini bizzat İnce Memed, köye gelerek Emiş Hatun'a vermiştir. Bu haberdan sonra Davulcu Abdal Bayram ve Zurnacı CümeK gelir. Çevre köylerden de köylüler gelir. Şenlik sabaha kadar sürer gider.

Simgesel olarak "keven diki" toplanıp yığın yapılır ve ateşe verilir. Dağların başında ışık patlar. Bütün bunlar kişinin psikolojisinin de üstünde olan psiko-sosyal rahatlamayı, genişlemeyi ifade eden ifade eden simgesel davranışlardır. Özellikle dağ başlarında patlayan ışıklar, yaşamın sürekliliğine ve umuda işaret eder. Köy, ağa varlığıyla köylüler için adeta bir cehennemken "ağa"nın ortadan kalkmasıyla herkesin mutlu olduğu mekâna dönüşür.

3.5. ŞAHIS KADROSU

Erkekler: İnce Memed, Topal Ali, Koca Süleyman, Faruk Yüzbaşı, Asım Çavuş, Ali Safa Bey, Ferhat Hoca, Arif Saim Bey, Taşkın Halil Bey, Karadağlıoğlu Murtaza, Çoymakzade Bekir, Muallim Rüstem Bey, Arzuhalci Deli Fahri, Mustafa Kemal Paşa, Molla Duran Efendi, Mustantık Rüştü Bey, Kozanoğlu Fahri Bey, Tapucu Zülfü, Kekeme Adem Ağa, Küçükali oğlu, Kel Hacı, Yel Musa, Müslüm, Kertiş Ali Onbaşı, Kara İbrahim, Hacı İsmail, Zeki Bey, Deli Memet, Dört yollu Muhsin, Hacı Musa, Köstebek Bekir, Sarı Çavuş, Tazı Tahsin, Sefil Aşık, Nusret, Avukat Kozanoğlu, Kambur Ahmet, Aşık Tosun Paşa, Kara Hasan Ağa, Öğretmen Sami Turgut, Hamza Dayı, Fotoğrafçı Gözlüklü Rahmi, Koca Osman, Kara Osman, Ökkeş, Hamza Dayı, Kaplan Ağa, Kör Salih, Değirmenci Kara Hasan, Çolak Sabri, Muhacir Murat, Veysi, İsmet, Fevzi, Cemal, Talip Bey, Hüdai Bey, Kaplanoğlu Halis Bey, Aydınli Kerem, Kürt Zaro, Kısacık Hacı, Deli Kenan, Cafer Usta, Pancar Hösük, Sefil İbrahim, Mahmut, Battal Ağa, Eşkiya Temir, Kürt Rüstem, Murtaza Ağa, Muhtar Musa, Mahmut Ağa, Salih, Ali Sara, Abdal CümeK, Çankazık Köyü Muhtarı Kenan, Sabit Bey, Aşık Yeşil, Lapacı Veli, Tazı Tahsin, Vahap Dayı, Koca Dursun, Göçmen Murat, Kız Ali, Feleksiz Fazlı, Muhtar Seyfali, Yobazoğlu, Kuzgun Veli, Sefil Ali, Sarı Çavuş, Turgut Saim

Kadınlar: Emiş Hatun, Hürü Ana, Kadriye Hanım, Gülbahar Kız, Kamer Ana, Hüsne Hatun, Seyran

3.5.1. Başkişi

İnce Memed, İnce Memed-2 adlı yapıtta olduğu gibi eşkıyalığı bırakıp “herkes gibi” bir yaşam sürme amacındadır. Bu amacın temel nedeni ağalık sistemine çözümlanamaması ve “yalnız” başına anlamsız bir mücadele sürdürdüğünü düşünmesidir. Ancak üçüncü ciltte daha önce genellikle duyduğu “Abdi gidecek, Hamza gelecek.” tespitinin yerine “Köroğlu gitti, İnce Memed geldi.” düşüncesinin oturtulması İnce Memed’in kendine ve yaptıklarına inanmasını sağlar.

İnce Memed, yazar-anlatıcının sonsuz desteğini alan bir karakterdir.

İnce Memed, “karakter” sözcüğünün karşılığıdır. Yapıttaki “kötüler”e diz çöktüren gece düşlerinde gündüz karşılarında duran aşılamayan ölküsel bir kişidir. Ancak gördüğu iyilik karşısında duygulanıp ağlayacak kadar insanî yönü olan bir “eşkıya”dır.

İnce Memed, Battal Ağa’nın yanından ayrılacaktır. Kendisine getirilen armağanlar karşısında ağlayacak noktaya gelir. Battal Ağa; “Al bu bohçayı da şu yandaki bölmeye git de giy... (...) Bu öneri Memedin imdadına yetişti, bohçayı kaptığı gibi yan bölmeye geçti, daha oraya varır varmaz da boşandı. Hem ağlıyor, hem de bir yandan soyunuyor (...)” (İnce Memed-3: 394) dramatize edilen manzara İnce Memed’i okuyucuya daha da yaklaştırır. İnce Memed, ağaları öldürmüş bir katil olsa da aldığı hediyeler karşısında kendini tutamayıp ağlayacak kadar duygusal bir insandır.

İnce Memed’in Hatçe’den olma bir çocuğu vardır; ilk ciltten sonra ilk kez “İraz Ana onu nereye götürmüştü, o gün bu gündür, ne etmiş eylemişse de onların izini bir türlü bulamamış” (İnce Memed-3: 400) ifadesiyle bir “baba” olduğunu anımsadığını görürüz.

3.5.2. Norm Karakterler

Önceki ciltleri de dikkate aldığımızda norm karakterlerin genellikle kadınlardan seçildiğini görürüz. İnce Memed, çözümsüzlüğe düştüğünde, eylemlerine anlamlı bir gerekçe aramaya çıktığında özellikle kadınlar ona yol gösterici olurlar.

Kamer Ana, Hürü Ana, Seyran, Anacık Sultan, Battal Ağa, Sarı Ümmet onun için düşünsel anlamda hep kurtarıcı olmuşlardır. İnce Memed-3 romanında çözümü kendi içinde araması gerektiği düşüncesini ona sunmaları İnce Memed'in içsel bir dönüşüm yaşamasını sağlar. Bu anlamda özellikle Anacık Sultan'ın bilge ana arketipinin temsilcisi olduğu söylenebilir. Çünkü Anacık Sultan "binlerce yıllık bir oluş deneyince Memedine ait bilgi birikiminin insanlaşmış, kişileşmiş biçimidir" (Korkmaz 2015: 24). Onun İnce Memed'i iyileştirmesi, kendi içinde yolculuğa çıkarması, adeta bir evliya gibi onu zarar verebilecek her şeyden koruyacak bir giysi vermesi vb özellikleri okuyucuya Dede Korkut'u hatırlatacak kadar çoktur. YK'nin bir kadını ocak postuna oturtması ve ona böyle üstün nitelikler yüklemesi Türk edebiyatında az görülür bir davranıştır.

Yapıtta yer alan Anacık Sultan, Hürü Ana, Kamer Ana gibi kişiler anne arketipinin "ata ve bilge kadın" (Jung 2012: 21) tezahürünü karşıladığını söylemeliyiz. İnce Memed romanında kadınların yönlendirici etkisi kırılma noktalarında başkişi üstünde etkili olur. Onlar sosyal ortam içinde saygın ve direten kişiler olarak öne çıkarlar.

İnce Memed, hak yiyen ağaları/beyleri öldürdüğü ancak bu eylemi bir sonuca ulaşmadığı için umutsuzluk içinde Battal Ağaya; "Binini öldürsem, iki bini gelecek." (İnce Memed-3: 397) der. Battal Ağa ise;

"İnce Memed öldürülecek onun yerine Ali Memed gelecek, o da öldürülecek onun yerine Hasan Memed gelecek... O da öldürülünce Veli Memed gelecek... O da, o da, o da... Sen ne sanıyorsun oğlum Memed, İnce Memedler bitecek mi sanıyorsun? Her insanın içinde bir mecbur kurdu, bir İnce Memedlik, bir Köroğluluk kurdu var. Köroğlu gitti İnce Memed geldi." (İnce Memed-3: 397)

düşüncesini İnce Memed'e açıklar. Bu bakış açısı İnce Memed için bir kurtuluş kapısı aralar. Umutsuzluk bulutları dağılır ve İnce Memed yürüyüşüne devam eder. Norm karakterler, başkişi durakladığında onu uyandıran, ona güç veren kişilerdir. Battal Ağa

bu anlamda ikinci ve üçüncü cilt boyunca karamsarlık içinde bocalayan gerçek çözümü arayan İnce Memed için bir norm karakterdir.

İnce Memed, Hürü Ana'ya eşkıyalığı bırakacağını açıkladıktan sonra Hürü Ana; "Dünya Sefil İbrahimle ağzına kadar dopdolu oğlum" (İnce Memed-3: 408) diyerek bir imada bulunur. Bu ima'nın altında İnce Memed'in sıradan biri olmadığı ve içindeki kurt'un asla ölmeyeceği anlamı yatar. Bu nedenle İnce Memed istese bile eşkıyalığı bırakamayacaktır. O, hakkı savunmak zorundadır. İsteği aile yaşamını kurması olanaksızdır. İnce Memed'i tanıyan herkes, bir haksızlığa uğradığında ona yönelecektir. Kimse yardım istemese bile o haksızlık karşısında susamayacaktır.

Pir postunda oturan Anacık Sultan da İnce Memed için norm karakterdir. İnce Memed; "Hiçbir işe yaramadım şimdiye kadar. İnce Memedi öldüreceğim. Onu sana sormaya geldim." der. Anacık Sultan ise şu yanıtı verir; "İçin neyi istiyorsa onu yap!" (İnce Memed-3: 459). İnce Memed-2'de Seyran Kız da benzer bir yanıt vermiştir İnce Memed'e. İnce Memed'in beklediği yanıtı da yazar bize aktarır; Anacık Sultan'dan "Destur istiyordu düpedüz İnce Memed, gitme, eşkıyalığını sürdür, senin yazgın da bu imiş, alın yazını silemezsin, demesini bekliyordu." (İnce Memed-3: 459). Bu yanıt istemesinin nedeni "seçme sorumluluğu"nu paylaşmak istemesidir. Üstelik onayı verecek kişi Kırkgöz Ocağı'nın postunda oturan Anacık Sultan'dır.

Norm karakterleri, İnce Memed ile Battal Ağa arasındaki şu konuşma açıkça dile getirir. Battal Ağa İnce Memed'e;

"Hürü senin içindeki kurdun birisidir.
Memed:
'Öteki de Anacık Sultan,' dedi. Atı, alıcı kuşu da anlattı.
'At da senin içindeki kurdun birisidir.'
'Kuş da,' dedi Memed.'" (İnce Memed-3: 471)

Yukarıdaki diyalogda geçen Hürü Ana ve Anacık Sultan kişiler düzleminde norm karakterlerin karşılığıdır. At ve alıcı kuş ise simgeler düzleminde norm karakter işlevlerini yerine getiren unsurlardır.

3.5.3. Kart Karakterler

Tazı Tahsin, tek amacı İnce Memed’i ağalara gammazlayıp karşılığında para almak olan tek yönlü olumsuz bir kişidir. Vayvay köyünden Feleksiz Fazlı ile benzer karakterdedirler.

Murtaza ve Mahmut Ağa, amaçları toprak ve güç kazanmak olan, bu yolda her yolu mübah kabul eden ilkesiz insanlardır. Köylüleri aç, çıplak çalıştırıp onlara hiç değer vermeyen ancak işleri düştüğünde onlara daha önce hiç kötü söz söylememişler gibi iltifatlar yağdırabilecek kadar ikiyüzlüdürler. Her yalanı, iftirayı en süslü ve inandırıcı duruma getirip hiç utanmadan insanlara telkin edebilecek yapıdaki insanlardır.

Kertiş Ali Onbaşı, aldığı emri hiç sorgulamadan yerine getiren bir askerdir. Yapıtta işkenceleri ile öne çıkar. İşkencelerin amacı gerçeği öğrenmek değil isteği sözleri duymaktır. Bu yolda Muhtar Kenan’ı döve döve öldürür.

Talip Bey, çok ağır işkencelerle öldürülmüş olarak bulunur. Diğer ağa ve beyler cinayeti İnce Memed’in üstüne yıkmaya çalışırlar; ancak bey’in oğulları ısrarla suçlunun İnce Memed olmadığını cinayeti köylülerin işlediğini söylerler. Onları bir türlü cinayeti İnce Memed’in yaptığına inandıramayan ağalar/beyler Talip’in oğullarını Molla Duran Efendi’ye havale ederler;

“Molla Duran Efendi gözlerini belirtmiş, korkunç bir hal almış, tespihli sağ elini beline dayamıştı. (...) (Talip Bey’in küçük oğluna sorar.) (Parantez içi bize ait)
‘Birkaç ay sonra da baban, senin güzel karını elinden alıp yedinci karısı yaptı mı?’
‘Yaptı,’ diye fısıldadı, kıpkırmızı, oluk oluk terleyen yüzünü gizleyerek delikanlı.” (İnce Memed-3: 234).

Yukarıdaki diyalogda “molla” nitelikli kişinin Talip Bey’in -kızı olarak görmesi gereken-geliniyle evlendiğini söylemesi ve bu durumu tehdit olarak kullanması ağa ve beylerin ahlaksızlığına işaret eder. Yapıtta neredeyse bütün ağa ve beyler sonsuz kötüdürler. Güçlerinin yettiği her şeye sahip olmayı isterler.

İnce Memed-3’e kadar fonda bulunan arkası en güçlü kişi “Arif Saim Bey”dir. İlk üç ciltte Abdi-Hamza-Ali Safa-Mahmut sırayla öldürüldüğü için İnce Memed-4’te ölüm sırasının Arif Saim Bey’e geleceğini tahmin edebiliriz. O bir milletvekilidir. Yasaları

kendi lehine kullanacak kadar iyi bilmekle birlikte, herkesin kendisinden çekinmesine neden olan gizemli bir yönü vardır. Zamanında eşkıyalık yapmış ve Kurtuluş Savaşı'nda Fransız kurşununa göğüs germiş Bayramoğlu'ndan; “Arif Saimi de iyi tanırım. Ben Fransızların tarafına geçeyim diye bana yapmadığını koymadı.” (İnce Memed-3: 324) cümlelerini duyarız. Arif Saim bir vatan hainidir. Güçlüden, çıkardan yana olmak onun ilkesidir. Savaşı Türk tarafı kazanınca çıkarı gereği milletvekili olmuştur. İnce Memed romanının genel ağa-bey görünüşüne uyan bir karakter çizilmiştir Arif Saim Bey için.

Sartre, insan “dışa atılarak, dışta kendini yitirerek varlaşır; aşkın (transcendant) amaçları kovalayarak var olabilir” (Sartre 2012: 73) der. Bu anlamda düşünüldüğünde romanda adı geçen ağa/bey ve onların maşaları olan “insanlar” “yok” hükmündedir. Onların tek amaçları maddiyata sahip olmaktır. Bu yolda zalimlikler yapmaktır. İnsanları öldürmektir. Onların bu eylemlerinin karşısında duran ve var olmayı hak eden birinci kişi İnce Memed'dir.

İlk üç ciltte var olan Abdal Cümeke, yapıtta ortaya çıktığı an okura bir mutluluğun, kutlamanın olduğunu ifade eden bir tiptir.

3.5.4. Fon Karakterler

Hep bir ağızdan konuşan, onay ya da ret ifade eden yanıtlardan ibaret olan kendilerine ait düşünceleri olmayan insan yığınlarına ait seslerin karşılığıdır. Yapıtta çoğu kez köylüler fon karakterlerin karşılığı olarak ortaya çıkar.

Yüzbaşı Faruk'u onaylamak için “ ‘Yok,’ dediler hep bir ağızdan kadın, erkek, çoluk çocuk bütün köylüler.” (İnce Memed-3: 117). Hepsinin tek amacı onay vermektir. Farklı düşünen kimse yoktur içlerinde.

3.6. İZLEKSEL KURGU

YK'in İnce Memed romanını meydana getirmedeki amacı nedir? Neden çeyrek yüzyılı aşan bir süre boyunca İnce Memed romanını yazmakla uğraşmıştır. İnce Memed-1

romanından sonra yazdığı diğer ciltler için bazı eleştirmenler “para kazanma hırsı”ndan bahsederler. O, kesin bir dille para kazanma ile ilgisinin olmadığını ifade eder. İnce Memed’in beşinci cildini yazamayacağını bunun olası olmadığını yine kendi söyler. Stevick; yazar-anlatıcının “bilinçli veya bilinçsiz olarak belli bir amaca hizmet etmek, belli bir etki yaratmak iste”ğinden (Stevick 2004: 134) bahseder. YK, küçük bir çocuktan bozuk düzene başkaldırmış, köylülere umut olmuş soylu bir eşkıya yaratır. Ağaları (karşıt değer olarak) sonsuz kötülük kaynağı olarak sunar. Devleti köyde, kasabada temsil eden neredeyse herkes ikiyüzlü, çıkarıcı, korkak insanlardır. Köylüler çalışkan, genel olarak iyi niyetli, cesur ama bozuk düzene başkaldıramayan insanlardır. Bunlardan çıkaracağımız sonuç nedir? YK, kişinin onurunu koruyabilmesi, hakkına sahip çıkması için Sefil İbrahim’in “kıymık” kadar oğlunu dağa çıkarır. Bu durum belki de örnek olması için YK tarafından özellikle yaratılmıştır. Yazarın satır aralarında vermek istediği ileti, sömürü düzeninin kalkması için herkesin çaba göstermesi, kimsenin hakkına ulaşmak için bir kahraman beklememesi gerektiği olabilir. Herkesin bir “İnce Memed” olabileceğini hissettirir. Romandaki değerleri KORA şemasına aşağıdaki gibi yerleştirebiliriz;

	<i>Ülkü Değer</i>	<i>Karşı Değer</i>
<i>Kişi</i>	İnce Memed, Koca Osman, Kamer Ana, Kulaksız İsmail, Durmuş Ali, Hürü, Kerimoğlu, Topal Ali, Seyran	Ali Safa Bey, Arif Saim Bey, Tazi Tahsin, Murtaza Ağa, Mahmut Ağa, Kertiş Ali Onbaşı, Yüzbaşı Faruk
<i>Kavram</i>	güvenmek, inanmak, yiğitlik, cesaret, aşk, umut, merhamet, bereket	ağalık, sömürü, intikam, acımasızlık, adaletsizlik, korkaklık, derebeylik, kölelik, kıtlık, hırsızlık, zulüm, ihanet, sürgün, işkence
<i>Simge</i>		

şahin, yağız at, ışık, ak güvercin donunda Hızır Baba, yavrularını besleyen kırlangıç, alıcı kuş, aydınlık	çakırdikeni, keven diken, altın tabaka, çizme, kara kamçı, kelepçe, karanlık, çangal bıyık, karanlık
--	--

3.6.1. Başkaldırı

İnce Memed-3, ilk iki ciltte olduğu gibi başkaldırı omurgasında yaşam bulur. Başkaldırı eyleminin öznesi İnce Memed; nesnesi kurulu bozuk düzenin asalakları olan başta ağalar ve beyler olmak üzere bürokratik yapının kasabadaki temsilcileridir. Ağalar ve beyler bozuk düzenin en istekli ve güçlü temsilcileridir. Öyle ki devletin yasalarını uygulamakla yükümlü olan memur, jandarma ve kaymakam devletin olanaklarını ağaların, beylerin emrine sunarak “başkaldırı”yı bastırmak için her yolu denerler.

İnce Memed’in dağa çıkma nedeni asla düzeni değiştirmek, bir reformcu olmak veya başkaldırmak değildir. O, başka bir olasılık göremediği için dağa çıkmak zorunda kalmıştır. İnce Memed-1’de zaten daha bir çocuktur. İnce Memed-2’deyse umutsuzluk içinde çırpınan ve dağdan inmenin yollarını arayan edilgenleşmiş biridir. İnce Memed-3’te kahramanın “içindeki kurt”un varlığı fark ettirilir. Danıştığı kişilerin -kendisi istese bile- boyun eğemeyecek biri olduğunu ona anlatmaları, “başkaldırma”nın kendisi için bir yazgı olduğunu anlaması sonucunda başkişinin evrilmesine tanık oluruz.

İnce Memed romanında, yazar-anlatıcı iki karşıt durumu savaş meydanına çıkarır. Bunlardan ölümlü değeri karşılayanlar “yiğitliği, cesareti, bereketi, vd.” temsil eden İnce Memed iken; karşıt değeri “zulüm, sömürü, hile, işkence, vd.”yi temsil eden ağalar, beylerdir. Bütün bu değerler evrensel nitelikli olumluluk ve olumsuzluklardır. YK, Çukurova’nın dünya zamanından kopuk küçücük köylerindeki sorunları anlatırken aslında evrenselliği de arkasına almıştır. Çünkü dünyanın her yerinde “sömürü, işkence, zulüm” kötüdür. Kötü’ye karşı suçsuz ve haklı köylüyü koruyan adli, idari ve askerî hiçbir devlet kurumu yoktur İnce Memed dışında. İnce Memed başkaldırmalıdır. İnce Memed’in başkaldırısını köylüler özveriyle destekler. Köylülerin işkencelere karşı İnce Memed’e olan desteklerinin sürmesi, okuyucunun da “başkaldırı”ya destek duygularını okşar.

3.6.2. Sömürü

İnce Memed'in başkaldırısının temellendirilmesinin ve var olmasının gerekçesi "ağa/bey/çıkar" çevrelerinin doymak bilmeyen gözlerinin köylülerin ekmeğinden, emeğinden bir an olsun ayırmamalarıdır.

Tazı Tahsin, ağa ve beylere İnce Memed'in ölüm haberini "müjde" olarak getirir. Karşılığında Murtaza Ağa ona bir "yüzlük" verir. Bu kadar çok para aldığı için şaşırın Tazı Tahsin'in şaşırma nedenini soran Murtaza Ağa'yı "Ben şaşmayayım da kimler şaşsın Ağam... Ben üç yıl Yüreğir toprağında yanaşmalık yaptım da bunun yarısını vermediler..." (İnce Memed-3: 134) biçiminde yanıtlar. İnce Memed'in ölümünü müjdeleyen birini bir yüzlükle ödüllendiren "ağa zihniyeti" üç yıl boyunca yanaşmalık yapan birine elli lirayı çok görüyorsa emeğin sömürsünden bahsetmek zor olmayacaktır. Mütegalibe, Çukurova'yı da orada "yaşayan" insanları da sömürür. Köylüleri dış dünyadan koparmışlardır. Ankara hükümetine bile ulaşmalarına engel olurlar. Dünya zamanından kopuk cahil halk yığınlarını diledikleri gibi yönetirler. Emeklerinin karşılığı olarak ağa neyi uygun görürse onu alıp kabullenirler. Hatta bir anlık kızgınlıkla neleri var neleri yoksa hepsini alıp onları sürgün edebilirler. İnce Memed romanında sömürünün en acımasız haline tanık oluruz.

3.6.3. Özveri ve Aşk

İnce Memed, zulüm gören köylüler için canını ortaya koymuş bir "fedai"dir. Eline birçok kez fırsat geçmesine karşın o düze inip bir aile yaşamı kuramaz. Yazar-anlatıcı İnce Memed'in dağlardan inememesini "içindeki kurt"a bağlar. İnce Memed istese de istemese de eşkıyalık yapmak zorundadır. Bu anlamda düşünüldüğünde İnce Memed bireysel bir seçimle özveride bulunmamaktadır. Onun eşkıyalığı/özverisi "kader"inde vardır. Seçme yetisi olmayan bir kişinin yaptıkları onun için olumlu/olumsuz bir yargıda bulunmak için yeterli değildir. Bu da onun yaptıklarına gölge düşüren bir durumdur.

İnce Memed-2'deki Seyran Kız-İnce Memed aşkı bu ciltte de devam eder. Seyran'a ulaşabilmek için ölümü göze alıp Vayvay köyüne inebilen İnce Memed, Seyran tarafından kesin bir biçimde dağlara geri gitmesi hususunda uyarılır. İnce Memed'le mutlu olmak yerine onu dağlara yollaması ona duyduğu aşk'ın akılla biçimlendirilmesini gösterdiği gibi güzel bir özveri örneğidir de.

İnce Memed, Seyran'a gönülden bağlılığını nikâhla perçinler. Romanda bir başka aşk ilişkisine yer verilmez.

3.6.4. Sadakat

İnce Memed, önceki iki ciltte olduğu gibi eşkıyalığın sonunun olmadığını hatta ağa öldürmenin daha kötü sonuçlarla köylülerin başına sorunlar açtığını görmüştür. Bunu her fark edişinde duraklayan İnce Memed, ortaya çıkan norm karakterlerin desteği ve yönlendirmesiyle “yolculuk”una devam eder.

İnce Memed, yaşamının hiçbir döneminde rahatlık nedir öğrenememiştir. Canını ortaya koyarak eşkıya olması, insanların haksızlığa uğraması sonucunda cinayetler işlemesi onun “ilkeleri”ne ne kadar sadık olduğunu gösterir. “Abdi gitti, Hamza geldi.” Kısır döngüsünden çıkamayınca eşkıyalıktan vazgeçmesi sadakatsizlik olarak yorumlanmamalıdır. Daha önce belirttiğimiz gibi İnce Memed’in eşkıyalığının ardında zihinsel bir birikim ve çözüm yoktur. Onun dağa çıkışı “rastlantısal”dır. O, her olayla, danıştığı kişilerin verdiği akılla sürekli evrilen bir “eşkıyalık”ı yaşamaktadır. Bu yolda arada bir duraklaması, yaptıklarından kuşkuya düşmesi nedeniyle onun sadakatsiz olduğunu ileri sürmek acımasızlık olacaktır.

“Yaşamın kutsal anlamı, kendini en iyi şekilde ölüm karşısında açımlar” (Korkmaz 2004: 35); tespiti ışığında jandarmaların, sahibi gelmeyen Kel Eşkîya’nın cesedini ıssız bir yere “atma” davranışı şöyle yorumlanabilir; ölüm karşısında kayıtsızlıklarını ilan eden jandarmalar yaşam’a da bir değer vermezler. Eşkîyanın cesedini temizlemek, geleneklere göre davranıp gömmek ve dua etmek köyün çocuklarına düşer. Gülbahar, Cemal, Fevzi, İsmet, Mustafa adlı çocuklar geleneklerine ve insanlık ülküsüne sadık kalarak cesedi yerde bırakmazlar. Çünkü ceset -bir eşkıyaya da ait olsa- bir “insan”a aittir. YK, “Kel Eşkîyayı gömen çocuklardan biriyim ben. (...) Ölüye saygı da insanlık değerlerinden biridir.” (Kemal 1995: 224) der. Romanda anlatılan Kel Eşkîya olayının YK’in bir anısı/ülküsü olduğunu söylemek mümkündür.

3.6.5. Kaçış

İnce Memed, yasalardan, ağalardan, jandarmadan ve bunlardan daha önemlisi “eşkıyalık”tan kaçır. En büyük kaçışı da eşkıyalıktandır. O, düze inip mutlu, huzurlu bir

aile kurmak istemektedir. İnce Memed-2/3'te uzun süre "Abdi gitti, Hamza geldi." girdabı/çıkılmazı onu karamsarlığa iter, eylemsizliği seçen İnce Memed'i hareketsiz kılar. Daha önce mekânsal olarak Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerine kaçmış, çobanlık yapmıştır. Ancak ünü o kadar yayılmıştır ki bu durumdayken bile insanlar onun İnce Memed olduğunu anlarlar.

Ağa öldürmenin sonuçsuz bir girişim olduğu düşüncesindedir ve dağdan inme planını açıkladığında kimse –Hürü Ana bile- itiraz etmez. Onun bu kaçış'ı anlaşılabilir bir durumdur. Ancak düze inme isteği hiçbir zaman –sürekli olacak biçimde- gerçekleşemez. Çünkü; "İnce Memet'te içkin olan şey, mecburculuğudur: Zora başeğme yeteneği olmamasından gelen mecburculuk. Bir de geçmişinin, elinden çıkan işlerin artık onu düzen tutamaz biri kılmasından gelen mecburculuğu." (Öngören 1987: 79). İnce Memed, kendi iradesi dışında gelişen olaylar nedeniyle dağa çıkıp eşkıya olmak zorunda kalmıştır. Eşkîyalığı adam öldürmeyi zorunlu kılmıştır. Bir katil olduktan sonra suçlu olarak devleti peşine takmıştır. Bu olaylar silsilesi sürüp giden bir kısır döngü yaratır. Bir anlamda İnce Memed'in yaşamına yön verme şansı kısıtlanmıştır.

3.6.6. Erk Sorunu ve Güven Yitimi

Erk sorun'un gerçek nedeni, yasaları uygula(ya)mayan devletin temsilcileri ve onları sürü gibi güden, şahsî çıkarlarını her şeyin üstünde tutan milletvekili (Arif Saim Bey gibi) kılıklı insanlardır. Elbette mütegalibenin sahipsiz bulduğu köylülere yaptıklarını da eklemek gerekir. Köylü devletten korkmaktadır. Başlarındaki ağa belasından kurtulmak için tek umutları vardır: "İnce Memed".

Arif Saim Bey kendisi ve köyün ileri gelenleri hakkında Ankara'ya gönderilen posta ve telgrafların hesabını sorarken, ağaların dağda besledikleri eşkıyalardan bahseder.

Devletin kolluk kuvvetlerinin kasabadaki en üst temsilcisi Yüzbaşı Faruk'un insanlara karşı ikiyüzlü ve taraflı davranışı;

"Karşısında böylesine kafa tutan, dangul dungul kişileri derhal sopanın altına yatırır, analarından emdikleri sütü burunlarından getirir, onları doğduklarına bin pişman ederdi. Bir,

bunların kılıklarından huylanmıştı. İkincisi, konuşmaları öyle köylü möylü konuşmasına benzemiyordu. Her birisinin yeleğindeki bir uçtan bir uca sarkıtılmış altın saat kordonları, belki iki avuç gelirdi. Bunlar, çok zengin bir soydan olmalıydılar.” (İnce Memed-3: 175)

biçiminde betimlenir. Davranışlarına insanların dış görünüşlerine, zenginliklerine göre yön veren bir asker saygın biri olamaz görünüşündeyiz. Elbette bu tip davranışları gösteren “devlet” temsilcileri, devlet’in güvenilirliğine zarar verecektir. Okumamış kişilerden oluşan köylüler için devletin temsilcisi, kaymakam, yüzbaşı ve memurlar demek, devletin doğrudan doğruya kendisi demektir. Böyle olunca onların yaptıkları yasaların uygulanması, söyledikleri de yasa anlamına gelir. Köylüler için devlet korkulası, uzak durulası “kötü” imajını sırtına giyer. Zaten İnce Memed’in var olma gerekçesi de budur. İnce Memed, devletin bir türlü kuramadığı adil düzenin umut ışığı olduğu için köylüler onunla ekmeklerini paylaşırlar, işkenceye maruz kaldıkları halde İnce Memed’in yerini söylemezler.

Tapu görevlisi Zülfü yılların kazandırdığı deneyimle “Köylü yalnız dayaktan anlar.” (İnce Memed-3: 187) tespitinde bulunur. Bu tespit iletişimsizliğin de bir ifadesidir. Köylü ve devletten maaş alanlar arasında bir kopukluk vardır. Köylüler haklarını yasal olarak savunamazlar ve her girişimleri rüşvet alan savcı, hakimle veya görev diye inandırılmış olan askerlere yaptırılan işkencelerle yok olur. Böyle olunca köylüler devlete sığınmak, haklarını kendilerine hizmet için var olan adlî, idarî, askerî yollara yönelmek yerine İnce Memed’e sığınarak ararlar. Bu bağlamda baktığımızda İnce Memed de köylüler de “mecbur insan” olarak yaşarlar. İnce Memed, eşkıya olmak; köylüler bir eşkıyaya yardım-yataklık yapmak zorundadır. Taşraya ulaşamayan devlet düzeni, bin başlı bir dev yaratmıştır. Devlet, İnce Memed’i öldürse bile bir başka İnce Memed tüfeğini alıp dağa çıkacak askerle çatışacaktır.

Devletin olanakları haksız yere çıkarıcı çevrelerin elinde heba edilirken, vatan için canını ortaya koymuş kişiler sembolik anlamda bile olsa ödüllendirilmemişlerdir. Bu durumu Kürt Rüstem ile Murtaza Ağa arasındaki konuşma somutlar;

“ ‘Allahını seversen, sen ne zaman dağa çıktın da, düşmana bir tek kurşun attın da sana madalya verdiler? Söyle, söyle...’

‘Eeeeh, biz de karınca kararınca...’

‘Düşman bizim kasabaya girdiğinde, biz de kasabayı düşmanın elinden aldığımızda ben seni samanlıkta, samanlara gömülmüş, başında yüz elli civcivle bir sürü kurk tavuk dolaşırken görüp de oradan elinden tutarak çıkarmadım mı?’

‘Çıkardın, ne yapalım, can tatlı...?’
 ‘Hahhaaah, can tatlı öyle mi, öyleyse o madalyayı kim verdi sana, başında dolaşan civcivler mi, kim?’
 ‘Ne var yani, ben aldım.’
 ‘Peki, bana niye vermediler?’
 ‘Sana haksızlık ettiler.’
 ‘Peki, seni geçtik, o Taşkın Bey?... Savaş süresince bir kere olsun evinden çıktı mı, elini vicdanına koy da söyle.’
 ‘Çıkmadı.’
 ‘Niçin verdiler öyleyse ona o kadar tarlayı? Ya Zülfü köpeği, o Fransızların adamı, köpeği değil miydi?’
 ‘Köpeği idi.’
 ‘Ya Arif Saim? Bir gün tebdili kıyafet dağlardan kasabaya indim...’
 ‘İndin.’
 ‘İnce beni candarmalar yakaladılar Arif Saime götürdüler. O da beni Kemal Paşanın adamıdır, diye, yatırdı sopanın altına...’” (İnce Memed-3: 317-318)

Kemal Paşa'nın düşmanı Arif Saim, Fransızların adamı Zülfü, korkak Murtaza Ağa savaştan sonra mal mülk, makam mevki sahibi olurken vatan için canını ortaya koymuş insanlar yoksul bir yaşama mecbur edilmiştir. Sırf Kemal Paşa'nın adamı olduğu için Arif Saim Bey tarafından dövürülen Kürt Rüstem gibi insanlar haksızlığın devlet tarafından yapıldığını hissettiklerinden “küsüp” bir kenara çekilmişlerdir.

Kertiş Ali Onbaşı, adı işkenceyle özdeşleşmiş biridir. İşkence yaparken amacı, duymak istediklerini söyletmektir. İşkenceye o kadar önem verir ki yaptığı eylem ölümle bile sonuçlansa vicdanî bir rahatsızlık yaşadığını hissedemeyiz. Muhtar Kenan'ı işkenceyle öldürür ve Yüzbaşı Faruk'a durumu iletir. O da hiç rahatsızlık duymadan suçu tutanak altına aldırıp savcıya ve doktora imzalatma emrini verir. Cinayet İnce Memed'in üstüne yıkılmıştır; devletin doktoru, savcısı, komutanı, askeri cinayete ortak olarak ve yalancı tanıklık yaparak tutanağa imza atmışlardır. Maktulün yakınları cesedi alır giderler. Kimse hesap sor(a)maz. Sormaya kalkanlar da en sert biçimde devlet olanaklarıyla baskılanırlar.

Yüzbaşı Faruk ile Asım Çavuş arasındaki konuşma adalet sisteminin çürümüşlüğünü gözler önüne serer; “Ferhat Hocanın hiçbir suçu yoktu ki... (...) Biz sırf Ali Safa Beyin hatırı için onu tevkif ettirdik. Adil bir mahkemenin onu beraat ettirmesi gerekti.” (İnce Memed-3: 508-509) ifadeleri dönemin düzenini gözler önüne serer. Adalet mülkün temeli ise İnce Memed ve köylülerin yaşadığı dönemde mülkün temeli taşrada yerine oturmamıştır.

4. İNCE MEMED IV

Serinin teknik bakımdan ve derinlik bakımından en olgun ve son cildir. İnce Memed, ağa öldürmenin çözüm olmadığını anlamıştır. Bu anlayış ve düze inme girişimi onu derin bir bunalıma sokar. YK, diğer ciltlerin hiçbirinde görülmeyen ruhsal tahlil yapma olanağını okuyucuya sunar. İlk ciltten son cilde doğru dış gözlemden iç gözleme yönelim olduğunu söylemek mümkündür. Çeşitli konuşmalarında YK, artık bu cildin üzerine bir sözcük bile ekleyemeyeceğini ifade eder. Bu bağlamda düşünüldüğünde İnce Memed-4 ile seri tamamlanmış/eksiksiz bir hale getirilmiştir.

4.1. BAKIŞ AÇISI VE ANLATICI

İlk üç ciltte olduğu gibi son cilt olan İnce Memed-4’te de tanık ve tanrısal bakış açısıyla olayları öğreniriz. Tanrısal bakış açısında yazar-anlatıcı, yapıtını oluştururken sonsuz olanaklara sahiptir. Bu olanakların sınırları, anlatılanları okuru “inandırmak” ile çizilmelidir. Yazar-anlatıcı, İnce Memed ve ona destek olan her şeyi ve herkesi koruyup kollar. Onlara kötü söz bile söyletmez. Bunun yanında karşıt değerleri fırsat buldukça küçük düşürür. İnce Memed’in her işi yolunda giderken karşıt değerlerin düşünüp taşındıkları halde bütün planları kendilerine zarar verecek biçimde son bulur.

Yukarıda anlattığımız nedenlerden ötürü yazar-anlatıcı tarafsız kal(a)mamıştır. Bu da yapıt için bir kusur sayılabilir. Fethi Naci “Yaşar Kemal, roman kurallarına aldırmadığı için ya da İnce Memed’lerin kurallarını kendi koyduğu için, romanın akışını aksatacağını bile bile Bayramoğlu’nun nasıl eşkıya olduğunu, Şakir Bey’in zenginliğinin kökenini anlatmaya başlar.” (Naci 1987: 13) eleştirisini yapar. Gerçekten de YK’nin Tanzimat Dönemi yazarlarının yaptığı kusurları yapması “yetersizlik”inden değildir. İnce Memed’lerin hepsinde kendi içinde tutarlılığı olan bir kurallar dizgesi vardır. Olaylara yeni bir kişi gireceği zaman ana olayın akışı durdurulur ve bu yeni kişinin ana olayla bağlantı kurmasını sağlayacak geçmişe dönük bilgiler aktarır.

Kitabın ikinci bölümünde İnce Memed’in kaçışını yazar-anlatıcı bize “anlatır”; “Birdenbire yöresini, dört bir yanını candarmaların çevirdiğini anladı. Sel yatağının dibine oturdu, sırtından kara imam cüppesini çıkardı, tüfeği cüppenin altındaydı,

omzundan aldı, yavaşça mekanizmayı çevirdi.” (İnce Memed-4: 16) bakış açısı kahramanın yaptıklarını okura iletir.

Yazar, kendi görüşlerini yapıtına yansıtmaktan kaçınmaz. Köylülerin güvenilmez olduğunu açıkça belirtir. “Candarmalar neysem ne ya, ille de köylüler zalim olurlar. Şu dünyada şu köylü milleti kadar zalim bir millet var mı, hele de zulmü kendi kendine. (...) Ne dostluğuna güveneceksin, ne de düşmanlığına.” (İnce Memed-4: 24) tespiti İnce Memed’in içinde bulunduğu “kendine dahi yararı olmayan insan grubu”nu işaret eder. Yazarın İnce Memed’i koruyup kolladığı ona destek olduğu bu tespitten de çıkarılabilir. İnce Memed’in karakterinin fonunu oluşturan güvenilmez ve zalim köylülerdir. İnce Memed, onlar için her şeyini ortaya koymuşken köylüler kendileri için bile zulmü layık gören anlamsız ve amaçsız bir yığındır.

Önceki ciltlerin hiçbirinde görülmeyen “düş/kabus/hayal” motifi bu ciltte Tanpınar’ın Huzur’unu anımsatacak biçimde kullanılmıştır. İnce Memed, jandarmalardan kaçarken kısıtılmış hisseder. Oturur ve düşünmeye başlar, adeta bunalımdadır. Bu kısımda ölümleri, risk teşkil eden durumları, her yeri maviye boyayan kuşları, Hatçe’yi, Seyran’ı görür. İnce Memed’in olumsuz psikolojisini, onun korkularını en iyi veren bu bölümdür.

Türk mitolojisinde önemli yeri olan “3, 5, 7, 40” gibi sayıların formülistik olduğunu, her bir sayının bir anlam taşıdığını, birçok kez kullanıldığı bu son ciltte masal/destan/halk hikâyesi/efsane tarzı bir hava kattığını söylemek mümkündür. Bu hava İnce Memed için ortaya çıkan söylentilerde de; “İnce Memedi yılanlar padişahı ve hem de ejderha çıkmış sarayından, almış onu altın boynuzlarının üstüne sarayına götürmüş.” (İnce Memed-4: 52) gibi anlatımlarla destek bulur.

Masalsı bir havanın sürekli canlı tutulduğu İnce Memed-4’te birçok masal motifi kullanılır. “Hani masaldaki devin canı nasıl kafesteki küçük kuştaysa...” (İnce Memed-4: 89) İnce Memed’in canının da Yağız At’ta olduğu inancı yapıtta işlenir. Bunun yanında Anadolu efsanelerinde görülen “yeşil sarıklıların yardımı” motifi yapıtta işlenerek ona “inanç” açısından farklı bir boyut katar.

İnce Memed-4'te mizah; ağa, bey, eşraf ve bürokratların düştüğü durumlar anlatılarak sağlanır. YK mizahın arkasına güçlü bir eleştiri yerleştirmiştir. Yağız atın bulunduğunu duyan ve İnce Memed'den en çok korkan Murtaza Ağa “arkasından da Yüzbaşı koştu. Biraz sonra önde Kaymakam, arkasında Taşkın Halil Bey, onun arkasında yargıçlar, Zülfü, Belediye Başkanı, ötekiler, candarmanın yol açmasıyla avluya girdiler” (İnce Memed-4: 120). Bir atın İnce Memed'in canını taşıdığını, hiç değilse yakalanmasını bu kadar önemseyen güya halkın önde gelenleri olan bu insanların düştüğü durum hem komik hem de düşündürücüdür. Kasabanın bütün ileri gelenlerinin üyesi olduğu bir “İnce Memed'in atı komisyonu” vardır. Halkın sorunlarına çözüm bulmak yerine böyle saçma/amaçsız/yararsız işlerle uğraşan eşraf ve bürokrasi komik duruma düşer.

“İnce Memed atı komisyonu” Yağız At'ı bir türlü yakalatamaz. Pire Durmuş Ağa, herhangi bir atı alıp getirir ve komisyon üyelerini ikna edip ağzında Allah'ın mührünün olduğunu söyler. Bu durum herkesin işine gelir. İnce Memed'in atı kurşuna dizilecektir. Sıra ilan edilen ödülün alınmasına gelmiştir. Pire Durmuş Ağa paranın tamamını isteyince komisyon üyeleri itiraz eder. Durmuş, sizi büyük bir sorundan kurtardım ve Allah mührünü siz de gördünüz, der. Sonunda pazarlıkla işi çözerler. Bu durum ağa/bey/bürokrasinin “yalan”ı işlerine geldiğinde nasıl rahatlıkla kullanabileceğini gösterir. Pire Durmuş Ağa'nın da kurnazlığını da okuyucuya aktarır.

Daha önceki ciltlerde de kullanılmış olan “Biz soymaya geldiğimiz evin kahvesini içmeyiz.” (İnce Memed-4: 133) ifadesi leit-motif olarak kullanılmıştır. Bu ifadenin içeriğinin eşkıyalıkta bir “kural” olduğunu da hissederiz. Dört cildin her birinde yinelenen “o çelik ışık geldi gözbebeğine oturdu” leit-motifi “kıymık kadar/ufak tefek/cılız” çocuğu “İnce Memed” yapan unsurların başında geldiği açıkça vurgulanır.

YK, dönemin aydınları için de alaycı bir eleştiride bulunduğunu söylemek mümkündür. Çeltiğin köylülere söylediği türküler, mevlitler, yaktırdığı ağıtlar İstanbul ve Ankara'daki “vurdumduymaz, dünyayla ilişkisini kesmiş” aydınların kulağına gidince aydınlar tepkilerini “Vah vah!” demekle göstermişlerdir.

İnce Memed-4'ün diğer ciltlerden en önemli farklarından biri simgesel anlatımın daha yoğun verilmesidir. İnce Memed, kasabada ev alıp oraya yerleşmiştir. Kasaba onun için cehennem olur. Bunalıma girer. Herkesten uzak kalarak doğaya sığınır. Sanrılar (halüsinasyon) görür. Adler'in "Sanrı, ruhsal gerilimin alabildiğine büyük boyutlara ulaştığı, insanın amacından itilip uzaklaştırılacağı korkusuna kapıldığı durumlarda ortaya çıkmaktadır." (Adler 2002: 71) tespiti İnce Memed'in ruhsal durumunu anlamamıza yardımcı olur. İnce Memed, özellikle kendini takip eden bir "adam" olduğu sanrısıyla çok rahatsız olur. Karamsar, korkunç düşüncelere dalar;

"Memedimin ala gözün karıncalar oydumola... Karıncalar katar katar, yarın üstündeki kurumuş otların arasından kendilerine bir yol açmışlar, uzaklara, ağızlarında tohumlarla düşe kalka çekiliyorlardı. Kesilmiş kellesi gözleri bakar, kesilmiş kellesi, gözleri de faltaşı gibi açılmış, yumruk gibi dışarıya uğramış, pörtlemiş." (İnce Memed-4: 321)

Kesilmiş kelle, eşkıyanın -ne yaparsa yapsın- öldürüleceğine işarettir. Karıncalar köylüleri simgeler. Düşe kalka gitmeleri yaşamlarının zorluklarını, kuru otlar yoksulluğu, bereketsizliği ifade eder. İnce Memed'in "gözlerinin pörtlemiş olması" ulaşmak isteyip de ulaşamadıklarını, yaşam hevesinin kursağında kaldığını anlatır. "Boğa derisinden bir çarık"ın gelip kesilmiş kellenin önünde durması, ağa/bey/devlet (gücün temsilcileri)'in İnce Memed'in ölümünü gerçekleştireceklerini gösterir.

"Emekleyerek bir çocuk geldi, yılanların kuyruklarından tuttu, çocukla yılanlar alt alta üst üste oynamaya başladılar. (...) Seyran öfkeden çıldırıyor, karman çorman olmuş yılanlarla çocuğu ayıramıyordu." (İnce Memed-4: 322)

"Emekleyen çocuk" İnce Memed'i sembolize eder. Emeklemesi zayıflığına/çaresizliğine işaret eder. "Yılanlar" bütün kötü insanları ve başta ağa/beyleri temsil eder. "Oynamaları" savaşmayı/mücadele etmeyi; Seyran'ın "ayıramaması" eşkıyalığı bıraktıramaması anlamına gelir.

İnce Memed romanlarının her cildi törensel diyebileceğimiz eylemlerle biter. Bunu halk şiirlerinin sonundaki nakaratlara benzeten eleştirmenler olmuştur. Biz burada bu bitimlere daha farklı bir yorum getirme niyetindeyiz. Bunun için dört cildin tamamındaki ritüelleri daha net görmek için aşağıdaki tablo bize yardımcı olacaktır.

Cilt	Karşıt Gücü Ortadan Kaldırma Ritüeli	Karşıt Değeri Yok Eden İnce Memed'in Ritüeli	Karşıt Değerin Yok Edilmesinden Sonra Köylülerin Ritüelleri
İnce Memed-1	<p>a) Abdi Ağa'nın odasına girmesi</p> <p>b) Üç mermiyle onu öldürmesi</p> <p>c) Kurşunların rüzgârından lambanın sönməsi</p>	<p>a) Hürü Ana'dan helallik istemesi</p> <p>b) Dağa doğru gitmesi, gözden kaybolması</p> <p>c) İnce Memed'in imi timi belirsiz olması</p>	<p>a) Köylülerin özel giysileriyle meydana toplanması</p> <p>b) Toy düğün yapılması</p> <p>c) Çakırdikenliğin ateşe verilmesi</p> <p>d) Her yıl çift koşmazdan önce çakırdikenliğin ateşe verilmesi</p> <p>e) Dağın doruğunda bir ışığın patlaması ve üç gece gündüz gibi aydınlık olması</p>
İnce Memed-2	<p>a) Ali Safa Bey'in odasına kadar girip ona "Ben İnce Memed'im." demesi</p> <p>b) Üç mermiyle onu öldürmesi</p> <p>c) Kurşunların rüzgârından lambanın sönməsi</p>	<p>a) Hürü Ana'dan helallik istemesi</p> <p>b) Dağa doğru gitmesi, gözden kaybolması</p> <p>c) İnce Memed'in imi timi belirsiz olması</p>	<p>a) Davulcu ve zurnacının gelmesi</p> <p>b) Çakırdikenlerinden büyük bir yığın yapılması, ateşe verilmesi</p> <p>c) Her yıl çakırdikenlerin yakılma ritüelinin ortaya çıkması</p> <p>d) Dağın doruğunda ışığın patlaması ve üç gecenin gündüz gibi aydınlık olması</p>

İnce Memed-3	<p>a) Mahmut Ağa'nın odasına kadar girip ona "Ben İnce Memed'im." demesi</p> <p>b) Üç mermiyle onu öldürmesi</p> <p>c) Kurşunların rüzgârından lambanın sönmesi</p> <p>d) Hamza Ağa'yı evinden alıp meydanda bir şarjör mermiyi kafasına boşaltması</p>	<p>a) Emiş Hatun'dan helallik istemesi</p> <p>b) Dağa doğru gitmesi, gözden kaybolması</p> <p>c) İnce Memed'in imi timi belirsiz olması</p>	<p>a) Davulcu ve zurnacıların gelmesi</p> <p>b) Keven dikenlerinden bir yığın yapılması</p> <p>c) Köylülerin şenlik içinde halaya durması</p> <p>d) Köylülerin İnce Memed'in gittiği günü aynı ritüellerle her yıl anması</p> <p>e) Dağların başında ışığın patlaması ve üç gecenin gündüz gibi aydınlık olması</p>
İnce Memed-4	<p>a) Arif Saim Bey'in odasına kadar girip ona "Ben İnce Memed'im." demesi</p> <p>b) Beş mermiyle onu öldürmesi</p> <p>c) Kurşunların rüzgârından lambanın sönmesi</p>	<p>a) Hürü Ana'nın elini üç kere öpmesi ve ondan helallik istemesi</p> <p>b) Kalabalığa dönüp "Gene geleceğim." demesi</p> <p>c) Dağa doğru gitmesi, gözden kaybolması</p> <p>d) İnce Memed'in imi timi belirsiz olması</p>	<p>a) Davul ve zurnacıların gelmesi</p> <p>b) Çakırdiken, keven, karaçalı ve devedikenlerinden bir yığın yapılması</p> <p>c) Hürü Ana'nın dikenleri ateşe vermesi</p> <p>d) Bütün köyün halaya girmesi, türküler söylemesi</p> <p>e) Dağ başlarında ışıkların patlaması ve üç gecenin gündüz gibi aydınlık olması</p> <p>f) Köylülerin bu eylemleri ritüele dönüştürüp saban atmadan önce her yıl gerçekleştirmeleri</p>

- a) İnce Memed, düşmanın odasına kadar girer. Bunu "kötü"nün kişisel alanını ihlal etmek olarak yorumlayabiliriz. Kötüler, hiçbir zaman güvende olmamalıdır iletisi vardır.

- b) Işığın sönmesi; ışık umudu temsil eder. Karanlık yoklukla eşdeğerken ışık varlığı gösterir. Odasında öldürülen her bir ağanın ışığının İnce Memed'in mermisinin rüzgârıyla sönmesi, kötü'nün geleceğinin olmayacağı duygusunu yaratır.
- c) Kendisini "Ben İnce Memed'im" diyerek tanıtmayı; Sefil İbrahim'in oğlu oluşundan, boyun eğen köylülerle çeşitli bağlarının olmasından kopuşunu vurgular. Kişisel seçimlerinin ona kazandırdığı en önemli şey dillere destan ol/muş/acak doğruluğu kendinde saklı olan değerleridir. Daha önce bahsettiğimiz İnce Memed'den "incememedlik"e dönüşüm serüveni anlatıcı tarafından son ciltte açık açık örneklenmiştir; dağa çıkan gençlere adları sorulunca hepsi "Ben İnce Memed'im." diyerek yanıt verirler. Bize göre bu yanıtlara anlatıcı yine bir ileti yüklemiştir. Ağalar çok olabilir; ancak onların karşısında duracak "mekânsız/zamansız" İnce Memed'ler de vardır.
- d) Karşıt güçlerin "üç/beş" mermiyle öldürülmesi; bu rakamlar tek'tir. Bunu tamamlanmamışlık olarak yorumlayabiliriz ki sürecin devam edeceğine bir işarettir.
- e) Helallik almak dinî anlamda düşünüldüğünde ölümden sonra alacak verecek hesabının olmamasını ifade eder. İnce Memed, görevini tamamlamıştır.
- f) "Merkez'e giden güzergâh engellerle doludur" (Eliade 1992: 38) yargısı İnce Memed için de geçerlidir. Ağalar, beyler, milletin vekili, devletin yasa tanımaz bürokrasisi, yargısı, askeri, hain köylüler, hastalıklar, yokluklar İnce Memed'in önündeki engellerden bazılarıdır. O, bunların hepsini aşar. Sonrasında İnce Memed'in dağlara yönelmesi; "Tırmanma ve yükselme mutlak gerçeğe giden yol'u simgelediğine" (Eliade 1992: 33) göre "simgesel olarak" yorumlanabilir. Düze inen İnce Memed, birçok zorlukla karşılaşmış; mücadele etmiş ve kazanmıştır. Sonuçta beklentisizliğinin/ülkeselliğinin ödülü olarak "mutlak gerçek"e yolculuğu hak etmiştir.

- g) İmi timi belirsiz olması, başkişiye olağanüstü nitelikler yüklendiğinin açık ifadesidir. Çünkü o, bir insandır ve mutlaka bir biçimde (ölü veya diri) bulunmalı, görülmelidir. İnce Memed, adeta Hızır gibi yardım eder ve kaybolup gider. Canını ortaya koyarak yaptığı eylemlerden hiçbir beklentisi yoktur.
- h) Davul ve zurnacı eşliğinde köylülerin özel giysileriyle şölen, bayram havasında bir kutlamayı “her yıl” tekrarlayacak biçimde gelenekselleştirmesi “yeniden doğuşu/başlangıcı” anlatır. “Hatırlanan içerikler ya çok eski zamanlarda yaşanmaları veya olağanüstü olaylarla bağlantıları ile ya da hatırlamanın periyodik ritmi sayesinde zamansallık kazanırlar.” (Assmann 2001: 42). Bu zamansallık’ı İnce Memed’in karşı gücü ortadan kaldırdığı döneme göre düzenlemeleri ona yüklenen “derin” anlama işaret eder. Çünkü gerek dinî ve gerekse millî bayramlar çok önemli “kırılma noktaları” ile ilişkilidir. İnce Memed’in ve incememedlik’in böyle bir döngünün başlangıç noktasını oluşturması “sonsuzluk” a atılan bir adımdır. Yarattığı ritüellerin önemi “Kültürel bellek gündelik dünyayı yadsıyıcı ve potansiyel öğeler katarak dünyayı genişletir ve tamamlar ve bu şekilde, varlığın, gündelik yaşama bağlı olarak kaybettiklerini yeniden kazanmasını sağlar.” (Assmann 2001: 60) biçiminde açıklanır. Bütün bunlar hesaba katılınca incememedlik’in önemi daha açık anlaşılacaktır.
- i) Dikenlerin toplanıp yakılması; romanda çok açık bir biçimde dikenlerin sembolik yönüne birçok kez vurgu yapılır. Diken tarım yapan insanlar için gereksiz; çıplak ayakla dolaşmak zorunda olan çocuklar için zararlıdır. “Olmaması gereken” bir varlıktır. Bir varlığın ortadan kaldırılmasının en kesin yöntemi onu “yakmak”tır. Yakılan dikenler etrafında adeta dinî bir ayin coşkunu yaşar. İslam dinine göre “günahkârlar/kötüler” cehennemde yakılarak cezalandırılacak/arındırılacaktır. Bu bağlamda düşünüldüğünde romanların bitiminde “kötülük/günah” diken nesnesinin küle dönüştürülmesiyle yok edilir.

- j) Ağa/beylerin ışıklarının İnce Memed'in mermileriyle sönerken görevini tamamlayan İnce Memed'in dağlara çekildiği günlere denk gelen zamanlarda dağ başlarında "ışık patlaması"nın yaşanması ve "gecenin gündüz olması" İnce Memed'e ve yaptıklarına yüklenen olağanüstü anlamı pekiştirir. "Işık" var olmanın ilk koşullarındandır. Yaşam ışıkla aydınlandığı sürece vardır. Geceyi aydınlatacak kadar değer taşıyan eylemlerin İnce Memed'e bağlanması anlatıcının ona gösterdiği özenin karşılığıdır. Dağ başlarında ışık patlaması eyleminin her cildin sonunda tekrarlanması ışık üstünde dikkatimizin yoğunlaşmasını sağlar. Işık; akıl, bilgi ve bilinçlenmeyi simgeler. Dağın tepesinde ışığın patlaması İnce Memed'in zaferiyle/bilinçlenmesiyle gerçekleşir dolayısıyla "bilginin evrenselliği, yani ışığın sınırsızlığı ve herhangi bir şeyin dışarıda kalmasının imkânsız" (Levinas 2005: 89) hale getirir. Ağa/beylerin maneviyattan uzak hâkimiyet alanları patlayan ışıkların her yeri kaplamasıyla İnce Memed'in hâkimiyet alanına dönüşür. Işık İnce Memed'i "dış dünyanın efendisi kılar" (Levinas 2005: 89). Köylülerin ışık patlamasına bakıp şaşmaktan başka bir eylem yapmamaları gösteren'i görmeleri, gösterilen'i görmemeleri anlamına gelir.

YK'in dili halk ağzından sözcüklerle doludur. Yöresel olarak kullanılan bazı sözcükleri yöre dışındaki okuyucuların anlaması güçtür. Özgün benzetmeler kullanmakta usta olduğunu söylemek mümkündür; "uzun bacaklı yağmurlar" veya suyun berraklığını anlatmak için "dibine Kuran düşse okunur" ve buna benzer ifadeler özgünlüğünü tesciller. "Rüzgarda koşan atın yelesini andırır bir üslup." (Öngören 1987: 78) onun akıcı ve doğal tarzının güzel bir anlatımıdır.

4.2. OLAY ÖRGÜSÜ

İnce Memed-4 adlı roman yirmi dört bölümden oluşur.

İnce Memed nehir romanının genelinde olduğu gibi olaylara yeni giren kişiler geri dönüşlerle okuyucuya tanıtılır. Bu son ciltte yazar-anlatıcı masalsi/efsanevî motifleri

yapıtına işler. İnce Memed, Yağız At, Anacık Sultan gibi roman unsurları çoğu kez olağanüstü niteliklerle karşımıza çıkar. Bu nitelikler modern bir roman olan İnce Memed’de asla iğreti durmaz. Aksine yapıtın kendine özgü bir ruh edinmesini sağlar. Pertev Naili Boratav “Çağdaş Türk romanı döneminde köylü yaşamını konu edinen Yaşar Kemal (...) yapıtlarında efsaneleri, eşkıya menkabelerini, çeşitli halk inanmalarını, törelerini gereç olarak kullanan, halk dilinde masal ve efsanelere özgü söyleyiş öğelerinden ustaca yararlanmasını bilen yazarlar”dan (Boratav 2008: 356) olduğunu söyler. Gerçekten de İnce Memed yapıtının özellikle son cildinde yoğun olarak masalsı/efsanevî motifler kullanılır. “Bir top ışık içinde çekilip git”en adam (İnce Memed-4: 47), “yılanlar padişahı, ejderha, saray” (İnce Memed-4: 52), defalarca kullanılan “3, 7, 40” sayıları, Kırklar/yediler/evliyalar/ermişler, ölümsüzlük suyu (ab-ı hayat), kurşun işlemeyen at, on iki ak libaslı kişi gibi motifler ve daha fazlası romana sindirilmiştir.

Birinci ciltte Abdi Ağa’yı öldürme ile başlayan “sorun” giderme yolu hiyerarşik olarak ilerler. Köydeki ağadan şehirdeki ağa ve beylere; onlardan sonra hem ağa hem milletvekili olan Arif Saim’in ölümüyle yapıt tamamlanır.

Daha önce hiç olmadığı kadar İnce Memed-4’te dinî motifler işlenmiştir. Alevi dedeler, pirlar, Sünni İmamlar hep İnce Memed’i korur ve desteklerler. Anacık Sultan, İnce Memed yolunda öldürölür. Ferhat Hoca bir imam olmasına karşın silahlanır, dağlarda İnce Memed ile birlikte canını ortaya koyar.

(Küçük harfler vaka birimlerine karşılık gelmektedir.)

A) Birinci Metin Halkası

a) İnce Memed’in yakalanma korkusuyla kaçması, Müslüm ile buluşması

- b) İnce Memed'e jandarmalardan nasıl kaçtığı ve Seyran'ın isteklerini anlatması
- c) Müslüm ve İnce Memed'in takip edildiklerini anlamaları nedeniyle kaçmaları
- d) Zeynep Hatun'un evine sığınmaları ve İnce Memed'i öldürmek için dağlara çıkan köylülerin İnce Memed'in köyde olduğunu öğrenmeleri nedeniyle şölen düzenlemeleri
- e) İnce Memed ve Müslüm'ün Abdülislam Hoca'nın evine sığınmak için yola koyulmaları
- f) Abdülislam Hoca'nın İnce Memed'i yeğeni olarak tanıtarak onun için alışveriş yapması
- g) Kasabada "biri"nin İnce Memed'i tanınması, İnce Memed'in onu takip etmesi ancak bir türlü yakalayamaması
- h) İnce Memed'in Abdülislam Hoca ile ev bakmaya gitmeleri
- i) İnce Memed'in kendini takip eden o kişiyi yine görmesi ve arkasından koşmasına karşın yakalayamaması
- j) İnce Memed'in evi için Abdülislam Hoca ile eve eşya satın alması
- k) Kasabanın ileri gelenleri ile Abdülislam Hoca ve İnce Memed'in bir dükkânda oturup sohbet etmeleri
- l) İnce Memed hakkında anlatılan olağanüstü olaylara sohbet sırasında değinilmesi
- m) Seyran, Hürü Ana ve Müslüm'ün İnce Memed'in aldığı yeni evlerine gelmeleri
- n) Hürü Ana'nın Hz. Ali ve Mustafa Kemal resimleriyle konuşması
- o) Kasaba yaşamına uyum sağlamaya çalışmaları
- p) Yolda gördüğü "o adam"ın kendini takip ettiğini anlaması ve onu vuracakken "o adam"ın İnce Memed'in atını öldürmesi
- q) İnce Memed'in içine kapanması, yalnız kalmak istemesi
- r) Kimsenin olmadığı yerlere çekilip düş/kâbus benzeri sanrılar (halüsinasyonlar) yaratması
- s) Her yerde "o adam"ı araması
- t) Hürü Ana'nın İnce Memed'in ölü gibi olma nedeninin Öğretmen Zeki Nejat cinayetinin olduğunu fark etmesi
- u) Çeltik işçilerinin hak ettikleri paraları ağaların bir türlü ödememeleri
- v) İşçilerin toplanıp ağaların konaklarını yıkmaları ve buna tanık olan İnce Memed'in yeniden var olduğunu hissetmesi

w) İnce Memed'in Şakir Bey'i üç kurşunla öldürüp dağlara çekilmesi

B) İkinci Metin Halkası

- a) Murtaza Ağa'nın İnce Memed'in Mahmut Ağa'yı öldürdüğüne tanık olması nedeniyle korkudan yataktan çıkamaması
- b) İnce Memed'in Murtaza Ağa'yı neden vurmadığını Hüsne Hatun'un sorgulaması
- c) Mahmut Ağa'nın cenazesinin üstüne bayrak serilmesi ve devlet töreninin yapılması
- d) Murtaza ve Hüsne'nin İnce Memed'in Murtaza'yı öldürmeme nedenini anlamaları ve Topal Ali için bir çare aramaya başlamaları
- e) Murtaza Ağa'nın Kürt Rüstem'e gidip ondan İnce Memed'i öldürmesini istemesi ancak istediği yanıtı alamaması
- f) Taşkın Halil Bey'in ölümünün İnce Memed elinden olacağını, sıranın kendisine geldiğini Murtaza Ağa'ya anlatması ve baş başa verip İnce Memed ve Topal Ali için bir çözüm aramaları
- g) Anlaşamamaları nedeniyle yumruk yumruğa gelmeleri; sonunda anlaşmaya varmaları, buna göre Yağız At'ı getireni parayla ödüllendirmeyi ve Anacık Sultan'ı kendi saflarına çekerek İnce Memed'i kötülemeyi planlamaları
- h) Kör Haydar Usta'nın bir atı alıp getirmesi ve bu atın "Yağız At" olduğunu iddia etmesi ve ödül olarak konan parayı istemesi
- i) Murtaza Ağa'nın getirilen atın "Yağız At" olamayacağını bu nedenle paranın kendisine verilemeyeceğini söylemesi
- j) Ali Safa'ya da seyislik yapmış Seydi'nin Yağız At olmadığını söylemesi
- k) Yüzbaşı Faruk'un İnce Memed'i öldürme yemini etmesi
- l) İnce Memed'in jandarmalar tarafından kısıtıldığı haberinin gelmesi ve Yüzbaşı Faruk'un destek olmak için yola koyulması

C) Üçüncü Metin Halkası

- a) Ferhat Hoca ve çetesinin ölüm riskinin çok yüksek olmasına rağmen Sarı Sultanoğlu'nun konağını basmaya karar vermesi
- b) Ferhat Hoca ve arkadaşlarının konağa girmeleri ve evi soyacaklarını bildirmeleri
- c) Sultanoğlu'nun yemek ve kahve ikramlarında bulunması
- d) Sultanoğlu'nun Ferhat Hoca'ya ne kadar altın istediğini sorması ve altın sandığını istetmesi
- e) Ferhat Hoca'ya istediği bin altını verip onları yolculaması
- f) Sultanoğlu'nun adamlarının Ferhat Hoca'nın çetesini bir kayalıkta kuşatması ve çatışmanın başlaması
- g) Ferhat Hoca çetesinin düşmanı püskürtüp Menekşeli köyüne sığınması
- h) Dursun Dede'nin onları yedirip içirmesi ve yaralarını sardırması
- i) Sultanoğlu'nun adamlarının Ferhat Hoca'nın çetesine pusu kurduğu haberinin gelmesi
- j) Menekşeli köyünden çıkarken hepsinin de adı Memed olan yedi gencin çeteye katılması
- k) Sürekli yedi kişiden oluşan ve hepsinin adı "memed" olan gençlerin çeteye katılmaları
- l) Sarı Sultanoğulları ve jandarmaların Memedleri kuşatması
- m) Ferhat Hoca çetesinin ağaya kulluk edenleri öldürüp jandarmalar yaralayarak Memedleri kurtarması
- n) Kertiş Ali Onbaşı'nın işkence yaptığını öğrendikleri köye gitmeleri
- o) Köylünün dayaktan geçirildiğini görmeleri

D) Dördüncü Metin Halkası

- a) Antepli Bekir Çavuş'un Yağız At'ı aramaya çıkması

- b) Jandarmaların köylülerin alanda toplanmalarının emretmesi ve eğer at yakalanıp teslim edilmezse işkence yapılacağı söylenmesi
- c) At getirilmeyince başta yaşlı muhtar olmak üzere köyün yarıya yakınının falakaya yatırılması
- d) Atın köyün yakınına kadar gelmesi ve köylülerin yağız atın jandarma çavuşu tarafından vurulmasını istemeleri, çavuşun korkması
- e) Yağız At'ın bütün köylü ve jandarmaların karşısında kısıraklarla çiftleşmesi buna karşın kimsenin onu yakalayamaması

E) Beşinci Metin Halkası

- a) Topal Ali'nin Kürt Rüstem'in Murtaza Ağa'yı korumasından rahatsızlık duyması ve bunu ona söylemesi
- b) Kürt Rüstem'in her şeye karşın Murtaza'yı korumaktan vazgeçmemesi, bu yolda gerekirse İnce Memed'i öldüreceğini söylemesi
- c) Hüsne Hatun'un Topal Ali'yi eve çağırıp sonunda Murtaza Ağa'yı öldüreceğini tahmin ettiğini söylemesi
- d) Murtaza'nın her gün korkudan ölmesinden onun yanındaymış gibi görünüp bir kez öldürmesinin daha iyi olacağını söylemesi
- e) Topal Ali'nin kendisini koruyacağını öğrenip rahatlayan Murtaza Ağanın "İnce Memed'in atı komisyonu"na katılıp getirilen atları kontrol etmesi
- f) Bir türlü yakalanamayan "Yağız At" ve İnce Memed hakkında kasabadaki kadınlar arasında benzer biçimde efsanevi olaylar anlatılması
- g) Pire Durmuş Ağa'nın komisyonla alay etmesi ve herhangi bir atı Yağız At diye kasabalıya tanıtılmalarını söylemesi
- h) Bu düşüncenin komisyon üyelerinin aklına yatması ve bunun karşılığında Pire Durmuş Ağa'nın ödül olarak konulan parayı istemesi
- i) Düşük miktarda da olsa para vermeyi kabullenmeleri
- j) Pire Durmuş Ağa'nın atı kurşuna dizeceklerini anlamasıyla atını alıp kaçması

- k) Kedi Kadri'nin sıradan bir atı Yağız At diye komisyona kabul ettirmesi
- l) Komisyonun Yağız At diye insanları inandırması ve atı kurşuna dizmesi
- m) Birkaç gün sonra atın ölüsünün on iki ak libaslı kişi tarafından dağlara çekilmesi haberinin yayılması

F) Altıncı Metin Halkası

- a) Şakir Bey'in toprak sahibi olmak için hangi yollardan yürüdüğünün dile getirilmesi
- b) Öğretmen Nejat ile Şakir Bey arasında çeltik tarlaları ve bunların neden olduğu sıtma yüzünden çatışma yaşanması
- c) Devlet gücünü arkasına almayı başaran Zeki Nejat Öğretmen'in köylerin yakınındaki çeltik tarlalarının suyunu kesmeyi başarması
- d) Şakir Bey'in suyun başını bekleyen jandarmayı rüşvetle yanına çekip suyu bıraktırması
- e) Albayın rüşvetçi askerleri kovması yerine yenilerinin getirmesi
- f) Onların da rüşvetle yoldan çıkarılması ve sonunda Zeki Nejat'ın öldürülmesi, albayın kasabadan ayrılması
- g) Müslüm ve İnce Memed'in öğretmenin cenazesine katılmaları
- h) Müslüm'ün Şakir Bey'in katil olduğunu bildiğini söylemesi ve onu öldürmek için İnce Memed'den izin istemesi

G) Yedinci Metin Halkası

- a) Kasabaya bütün köylü gençlerin "memed" adını alıp dağa çıktıkları haberinin gelmesi

- b) Başta Murtaza Ağa olmak üzere bütün ağa ve beylerin bu durum için çözüm aramaları
- c) Yüzbaşının Kertiş Ali Onbaşı gibi köylülere işkence yapılırsa bu olayın biteceğini düşünüp dağlara bir harekât başlatması
- d) Murtaza Ağa'nın eve gelip Topal Ali'ye sığınması
- e) Topal Ali'nin Hüsne Hatun ve Murtaza Ağa'ya kimseye söylemeyeceklerine dair yemin ettirerek İnce Memed'in dağdan inip bir ev kurduğu ve bir çocuk beklediği haberini vermesi
- f) İnce Memed'in haberini alan Murtaza Ağa'nın anında Topal Ali'ye ihtiyacının kalmadığını göstermesi; Hüsne Hatun'un ısrarı sonunda Topal Ali'nin evde kalmasına razı olması

H) Sekizinci Metin Halkası

- a) İnce Memed ile Ferhat Hoca çetesinin dağda buluşmaları
- b) İnce Memed'in Ferhat Hoca'ya kasabadaki olayları, Ferhat Hoca'nın da ona "başkaldırı" üstüne söylevler dile getirmesi
- c) Ferhat Hoca'nın yaşlı çiftçinin iki öküzünü birden öldürtmesi, çiftçinin karısının hocaya saldırması
- d) Hocanın yedi öküz alınabilecek altını yaşlılara vermesi
- e) Çetenin "inadım inat", Yelpınar köyüne gitmesi ve Cafer Dede tarafından ağırlandırılması
- f) "Yağız At"ın köyde olduğu haberinin İnce Memed'e verilmesi
- g) İnce Memed'in Baba İshak'ın başkaldırı olayını öğrenmesi
- h) Anacık Sultan'ın davetiyle Kırkgöz Ocağı'na gitmeleri
- i) Anacık Sultan'ın "tılsımlı gömlek"i İnce Memed'e kendi elleriyle giydirmesi
- j) Alageyik kestirip İnce Memed ve arkadaşlarının alnına kan sürmesi

İ) Dokuzuncu Metin Halkası

- a) Tapucu Zülfü'nün yanındaki bey ve ağalarla İnce Memed'in kendilerini öldüreceği korkusuyla İnce Memed'i engellemek için çözüm aramaları
- b) Cabbar'dan Arif Saim Bey'in kahyası Hacı Ali Çavuş'u öldürmesini, konağını soymasını ve babasının altın saatini almasını istemeleri
- c) İnce Memed ve arkadaşlarının Amber Bey'in evindeki, Ermenilerin emanet ettikleri altınları rızasıyla almaları
- d) Amber Bey'in kasabalıların altınların çalındığına kimseyi inandıramam demesi üzerine İnce Memed'in rol yaparak bağırması ve ateş etmesi
- e) Jandarmaların İnce Memed ve arkadaşlarını tepeye kadar takip etmesi, İnce Memed'in Asım Çavuş'u teslim alması ve dünya gözüyle onu gördüğü için sevindiğini çavuşa söylemesi
- f) Asım Çavuş'a Amber Bey'in altınlarını babası cephede kalmış fukaralara dağıtmak için soyduklarını söylemesi
- g) Asım Çavuş'un Zeki Nejat Bey'in katilini İnce Memed tarafından öldürüldüğünü öğrenmesi ve bu durumu onaylaması
- h) Zülfü, Murtaza ve diğer beylerin Arif Saim'i İnce Memed'in sonunu getirmesi için planlar yapmaları

J) Onuncu Metin Halkası

- a) Arif Saim Bey, vali ve alay komutanının kasabaya gelmesi
- b) Arif Saim Bey'in kendi evini soyanların arkasında İnce Memed değil Zülfü olduğunu söylemesi
- c) Arif Saim Bey'in İnce Memed hakkında ön araştırma yapması
- d) Arif Saim'in Murtaza'yı Bayramoğlu'nu kendisine getirmesi için yollaması
- e) Bayramoğlu'nun kasabada gösterişli bir biçimde karşılanması

- f) Bayramoğlu’nu İnce Memed’i öldürmeye razı edemeyen Arif Saim’in ona hakaretler etmesi
- g) Hakaretlere boyun eğmeyen Bayramoğlu’nun misliyle karşılık vermesi
- h) Arif Saim’in onu öldürmek için ateş etmesi, vuramaması, Bayramoğlu’yla “arkadaşız” diyerek barışması
- i) Bayramoğluna bir filinta ve fişeklikler vermesi ve bunları sana İnce Memed’i öldürmen için Mustafa Kemal Paşa yolladı yalanını uydurması
- j) Bayramoğlu’nun İnce Memed’i yakalama emrini kabul etmesi
- k) Geçmişte eşkıyalık yapmış insanların İnce Memed’i yakalamak için gelip Bayramoğlu’nun kurduğu çeteye katılmaları ve askerlerle İnce Memed’i yakalamaya çıkmaları
- l) Konakladıkları köylerde eskiden arkadaşları olan köylülerin bile yüzlerine bakmaması
- m) Sarı Çavuş’un İnce Memed’i öldürmek için dağlara çıkmış eski arkadaşı Bayramoğlu’nu kınaması
- n) Eski arkadaşı Paşa Ahmet’in de Bayramoğlu’nu karşılamaması ve İnce Memed’i arkasından vurmasını ona bunun yakışacağını söylemesi
- o) İnce Memed’in Yüzbaşı Gavur Ali’yi teslim alıp silahlarına el koyması ve askerleri ile elleri kolları bağlı kasabaya yollaması
- p) Bayramoğlu hakkında köylülerin ve aşıkların alaycı hikayeler anlatması
- q) Bayramoğlu ve askerlerin İnce Memed’i Veli Dede’nin evindeyken hile ile kuşatması
- r) İnce Memed ve arkadaşlarının giysi değiştirerek onları atlatmayı –Topal Ali’nin de yardımıyla- başarması
- s) İnce Memed çetesinin Ali dağında Bayramoğlu, diğer çeteler ve askerlerce kuşatılması
- t) İnce Memed’in kurtuluğu olmadığını anlayan Bayramoğlu, Rüstem, Topal Ali, Horoz Ramo, Çiçekli Nuri’nin plan yaparak İnce Memed’i kurtarmaları
- u) Bayramoğlu’nun yalnız başına İnce Memed ve arkadaşlarını kurtarmak için mağarada kalması ve çatışmaya devam etmesi
- v) İnce Memed’in yedili gruplar halindeki memedlerle Bayramoğlu’nu kurtarma planı yapması

K) On Birinci Metin Halkası

- a) Hürü Ana'nın İnce Memed'e destek olmak için köye geri dönmesi
- b) Köylüleri karalar bağlamış olarak bulması bu durumun nedenini sorunca da İnce Memed'in öldüğünü söylemeleri
- c) Hürü Ana'nın İnce Memed'in ölmediği müjdesini köylülere vermesi
- d) İnce Memed üstüne olağanüstü, masalsı olaylar anlatılması
- e) Hürü Ana'nın yanında getirdiği resimleri duvarlara asması
- f) Gül Emine'nin Hz. Adem resmine aşık olması ve bu aşkı bastırmak için yan köyden Selim'e kaçması

L) On İkinci Metin Halkası

- a) Yüzbaşı Faruk'un kasabaya gelip Bayramoğlu'nun ölümünü Arif Saim Bey'e anlatması
- b) Yapılan toplantıda Anacık Sultan ve Aşık Kıvrak'ın İnce Memed'in ünlenmesini sağlayan temel unsurlar olarak tespit edilmesi
- c) Arif Saim'in Yüzbaşı Faruk'tan Anacık Sultan'ın kellesini ve İnce Memed'e hayran aşıkları istemesi
- d) Yüzbaşı ve Kertiş Ali Onbaşı'nın Kırkgöz Ocağı'na gitmeleri
- e) Kertiş Ali Onbaşı'nın Anacık Sultan'ın ermişliğine inanıp ona saygı duyması yüzbaşının ise onun bu inanişini küçümsemesi
- f) Faruk'un Anacık Sultan'a kelepçe takılmasını emretmesi
- g) Anacık Sultan'ın kelepçe nedeniyle zor durumda kalması, yürüyememesi
- h) Yardımcısı Bünyamin'in onu sırtına alma isteğinde bulunması, Kertiş Ali'nin bu isteği yüzbaşına iletmesi
- i) İstek reddedilince Kertiş Ali'nin ağlaması
- j) İnce Memed'in yol keserek Anacık Sultan'ı Faruk'un elinden kurtarması

- k) Anacık Sultan'ın başına gelecekleri bildiği halde kendisini teslim etmelerini istemesi
- l) Arif Saim'in Anacık Sultan'ı ölümlle tehdit ve ona çok ağır küfürler etmesi
- m) Kertiş Ali Onbaşı'na onu konuşurması için emir vermesi
- n) Kertiş Ali Onbaşı'nın Anacık Sultan'a asla saygıda kusur etmemesi ve ona yataklar, yorganlar, yiyecekler getirip onu ağırlaması
- o) Kertiş Ali'nin Anacık Sultan'a sözünü geri alması için yalvarması, ancak ağzından bir tek sözcük dahi alamaması
- p) Arif Saim, eşraf ve bürokrasinin temsilcilerinin Anacık Sultan'ı görmek için karakola gelmeleri
- q) Anacık Sultan'ın konuşmadığını öğrenen Arif Saim'in askerlere onun ırzına geçme emri vermekle tehdit etmesi
- r) Yüzbaşı Faruk, Kertiş Ali Onbaşı'nın bıçaklanmış; Anacık Sultan'ın ise ölmüş bir halde bulunması
- s) Ağa ve beylerin cinayeti işleyenin İnce Memed olduğunu ileri sürmeleri
- t) Murtaza'nın İnce Memed'in Anacık Sultan'ı öldürmesine halkı inandırabilecek gerekçeler bulması
- u) Topal Ali'nin her halinden yüzbaşı ve onbaşını öldürdüğü belli olan Bünyamin'i Molla Duran'ın evine getirmesi yedirip içirmesi
- v) Topal Ali'nin Bünyamin'i cami avlusunda duran Anacık Sultan'ın cesedine götürmesi ve Bünyamin'in cesedi alıp dağlara çekilmesi
- w) Kırkgöz Ocağı'nda Anadolu'nun erenleri, imamları, iyilik ustası şairleri, söz işçileri, Hak dostu kim varsa herkesin zaman ve mekânı aşarak Anacık Sultan'ın cenazesine gelmesi, sevgi ve saygıyla törenin yapılması, dualar içinde Anacık Sultan'ın toprağa verilmesi
- x) Yüzbaşı ve onbaşının da Arif Saim'in yalandan gözyaşları ve sözleriyle gömülmesi

M) On Üçüncü Metin Halkası

- a) Karafirtına Kemikkıran Albay Azmi'nin Arif Saim'in aldırıldığı özel yetkilerle İnce Memed'i takibe başlaması
- b) Karafirtına Kemikkıran Albay Azmi'nin önüne geleni suçlu suçsuz ayırmadan işkenceye yatırması, köylüleri canlarından bezdirmesi
- c) İnce Memed çetesi ile Azmi'nin çatışmaya girmesi dört jandarmanın vurulmasına karşılık İnce Memed çetesinin kuşatmayı yarması
- d) Köylülerin yardımıyla bir mağaraya sığınmaları
- e) Bir süre köylülerin de yardımlarıyla mağarayı sığınak olarak kullanmaları, ancak sonra mağaradan çıkıp köye inmek zorunda kalmaları
- f) Gittikleri köyde Karafirtına'nın işkenceden geçirdiği köylülerle karşılaşması yediden yetmişe herkesin öldüresiye dayak yediğini anlamaları
- g) İlyas Çavuş'un Karafirtına Kemikkıran Azmi'yi kendisinin vuracağını çünkü herkesin önünde onun insanlığıyla oynadığını söylemesi
- h) Aşık Deli Veli'nin İnce Memed'in o olduğuna inanmaması, ufak tefek oluşuyla alay etmesi, çekip gitmesi
- i) İnce Memed çetesinin Yedi Kardeşler köyüne yönelmeleri ancak köyün jandarmalar tarafından tutulduğu haberinin gelmesi
- j) Memed çocuğun İnce Memed çetesine yardım etmesi, onları güvenli bir yere yerleştikten sonra Mestan Ağa'ya ne olduğunu merak edip köye inmesi, bu arada işkencelere dayanamayıp yerlerini itiraf edeceği için oradan ayrılmaları gerektiğini söylemesi
- k) İnce Memed çetesinin jandarmaları başka köyde gördüklerinden Yedi Kardeşler köyüne geri dönmesi ve Mestan Ağa'nın öldürülme haberini almaları
- l) Zöhre Ana'nın evine konuk olmaları; ancak onun evinde ne ekmek ne bulgur ne de ikinci bir kaşık vardır böyle olunca kadının sahip olduğu tek horozu kesip onlara ikram etmesi
- m) İnce Memed'in bal satın alıp Zöhre Ana'ya ve Memed çocuğa armağan etmesi
- n) Kör Süleyman'ın cephane getirmesi ve Zöhre Ana'nın evine yığılması

- o) İnce Memed'in çok riskli olmasına karşın Karafirtına'ya pusu kurmak için yola koyulması
- p) Telli Kavak köyünden geçerken jandarmaların onlara ait her şeyi tükettiklerini görmeleri ve her ev için adil bir biçimde altın dağıtmaları
- q) Altınlar yetmeyince daha fazla zengin soyup daha fazla fakire dağıtmaları
- r) Birkaç kez çatışma çıkması ve Temir ile birkaç arkadaşının vurulması, İnce Memed'in dağlara çekilmesi
- s) İnce Memed'in Karafirtına'yı pusuya düşürmek için kurduğu Kanlıgedik planını İlyas Çavuş'un gerçekleştirmesi, kendisini de bile bile vurdurtması köye döndükten sonra ölüsüne dirisine ulaşamaması

N) On Dördüncü Metin Halkası

- a) Yağız At'ın Hürü Ana'ya İnce Memed'den haber getirmesi
- b) Hürü Ana'nın Yağız At'ı tutup ahırına getirmesi ve ona üstün bir varlıkmışçasına hizmet etmesi
- c) Arif Saim'in boş durmayıp Binbaşı Nazif'i özel yetkilerle donatıp İnce Memed'in üstüne yollaması
- d) Arif Saim'in "suyu kurutma planı"nı uygulamaya koyması ve Toros köylerindeki herkesi Çukurova'ya indirmesi
- e) İnce Memed'in Nazif Binbaşı'nı ve birçok jandarmayı pusuya düşürüp yaralaması
- f) İnce Memed'in Hürü Ana'ya gidip Yağız At'ı alması ve Müslüm ile kasabaya doğru gitmesi
- g) Topal Ali ile buluşan İnce Memed'in onun yardımıyla Arif Saim'in odasına girmesi ve onu beş kurşunla öldürmesi
- h) Köye geri dönüp Hürü Ana ve köylülerden helallik istemesi, geri döneceğini söylemesi ve dağlara çekilmesi
- i) Köylülerin bir tören havasında dikenleri ateşe verip şölen yapmaları

4.3. ZAMAN

4.3.1. Okuma Zamanı

4.3.2. Yazma Zamanı

Yapı Kredi Yayınları'nın Ocak 2012'de bastığı İnce Memed-4 adlı yapıtın girişinde ilk baskının Toros Yayınları'ndan 1987'de yapıldığı yazar. Çiftlikçi, İnce Memed-4'ün yazma zamanının 1986 (Çiftlikçi 1993: 166) olduğunu aktarır. İnce Memed-1'in yazılmaya başlandığı 1947 ile son cildin yazılma zamanı arasında 39 yıl vardır.

4.3.3. Vaka (Roman) Zamanı

İnce Memed-4 ilkbaharda başlayıp diğer ilkbaharda biter. Yapıtın son cildinin ilkbaharla bitmesini Korkmaz'ın "Bahar mitolojik anlamda tabiatın yeniden canlandığı bir mevsimdir. İnsan; yüzünü tabiata döndüğünde her an "yeniden doğuş" şansını da elde etmiş olacaktır." (Korkmaz 2002: 72) yorumuyla ilişkilendirirsek İnce Memed'lerin yeniden doğacağını, mücadelenin devam edeceğini, iyilerin yok olmayacağı sonucunu çıkarabiliriz. Yapıtın ilk bölümlerinde "Daha pıtıraklar yeşil olduğundan bacaklarına yapışmıyordu." (İnce Memed-4: 19) cümlesi vardır ki bu cümleden bahar aylarının yaşandığı sonucunu çıkarabiliriz. Yazın gelişini "sarı sığağın çökmesinden, ekinlerin başak vermesinden"; yaprakların sararmasından güzün gelişini ve İnce Memed için yapılan yakalama operasyonunda "kardan" bahsedilmesinden kışın yaşandığını anlarız.

Kara Zeynep İnce Memed'e "sen bir kımık çocuksun" (İnce Memed-4: 65) diyerek onu betimler. Dördüncü ciltte dahi "kımık" kadar görünen İnce Memed'in yaşını görünümüne dayanarak belirlemek olası değildir. Bu nedenle İnce Memed'in roman başlarında on bir yaşında "görünmesi"ne dayanılarak yaş tespiti yapılmasına katılmadığımızı söylemek durumundayız.

YK "Ben İnce Memede başladığımda 24 yaşındaydım. İnce Memed de 21 yaşındaydı. Ben İnce Memedin dördüncü kitabını bitirdiğimde altmışımı geçmiştim. İnce Memed

daha 25 yaşında...” (Kemal 1994: 184) tespiti özellikle İnce Memed-1’deki verilerle çelişse de romanın “kurmaca” olma niteliğine yaptığı vurgusu nedeniyle önemlidir.

Yapıtta Mustafa Kemal Paşa, Fevzi ve İsmet Paşa’nın hayatta olduğuna dair birçok ifadeyle karşılaşırız. Mustafa Kemal’in yaşadığını göz önüne aldığımızda 1938’den önce İnce Memed romanlarının vaka zamanlarının tamamlandığını söyleyebiliriz. İnce Memed-4’ün vaka zamanı bir yıl içinde tamamlanır. Sonuç olarak İnce Memed-4 en geç 1938’in ilkbaharında sonlanır.

4.4. MEKÂN

İnce Memed serisinin dört cildi de doğa betimlemesiyle başlar. Bu betimlemeler canlı bir varlığın rengârenk ve hareketli görünümünü okura sunar. İlk cildin başındaki doğa betimlemesi için yazara yöneltilen “Bu kısmı romandan çıkarmalısın.” önermesinin yazar tarafından kesin ve net bir dille reddedildiğinden daha önce bahsetmiştik. Yazarın bu tavrı doğa’nın İnce Memed romanı için dikkatleri üzerine topladığı gibi, anlamlandırma sürecinde de okura yardımcı olur. İnce Memed-4 önceki ciltlerin hiçbirinde görülmeyen “alıntılama” yoluyla başlatılır. Leonardo da Vinci’den alınan bu betimleme yazarın yazdıklarıyla benzerlik taşır.

Mekân, kahramanların ruhsal durumlarını çözümlememize yardımcı olan bir unsurdur. Özellikle serinin son cildi olan İnce Memed-4’te İnce Memed’in ruhsal durumu mekânı dönüştüren ve yazar tarafından –ilk üç cilde göre- algısal olarak daha çok yorumlanıp okura iletilen bir etkinlik kazanmıştır.

4.4.1. Çevresel Mekânlar

İlk üç ciltte olduğu gibi İnce Memed-4 de doğa betimlemesiyle başlar.

Yapıtta geçen çevresel mekânlardan bazılarının adları şunlardır:

Dağlar; Düldül dağı, Toroslar, Tahtalı dağı, Binboğalar, Aladağ, Hemite dağı, Gavur dağı

Dere, çay, nehir, denizler; Akdeniz, Ceyhan, Seyhan, Zamantı suyu, Göksu, Horman deresi, Söğütlü deresi, Aksu Körsulu, Çayır, Savrun, Sumbas, Handeresi, Cerpece çayları

Köy, kasaba, şehir gibi yerleşim yerleri; Vayvay köyü, Menekşeli, Kozan, Osmaniye, Ankara, Mersin, Antakya, Dibek köyü, Kesikkeli köyü, Akyalı köyü, Kadirli, Yüreğir, Yanıkören köyü, Yelpınar köyü, Deliktaşlı köyü, Kırgöz Ocağı, Kuru Çınar köyü, Telli Kavak köyü, Sırapınar köyü, Değirmenoluk köyü, Çukurova, Uzunyayla, Anavarza

Diğer coğrafi yer adları; Payas kalesi, Bozkuyu, Cıgıcık, Akçasaz, Akarca ormanı, Kanlıgedik, Gülek boğazı, Demirkazık doruğu, Kardöken boğazı, Narlıbahçe

4.4.2. Algısal Mekânlar

4.4.2.1. Kapalı-Dar ve Labirentleşen Mekânlar

İnce Memed romanı olay ağırlıklı, epik bir yapıttır. Korkmaz; “olayın sentezleyici olduğu epik türde mekan, yalnızca bir vestiyer niteliği taşır; yani yalnızca olayın üzerinden geçtiği yer” (Korkmaz 2007: 402) olduğunu ifade eder. İnce Memed romanı özellikle ilk üç ciltte bu tespitin tam olarak sınırları içinde değerlendirilebilir. Son cilt ise İnce Memed’in düze inmesi nedeniyle bunalımlara girdiği, sanrılar gördüğü ruhsal durumu yaşar. Bu süreçte yazar-anlatıcı İnce Memed’in ruhsal durumunu daha yakından anlamamızı sağlayacak betimlemeler yapar.

İnce Memed, İnce Memed-3’ün bitiminde Murtaza Ağa ile aynı odayı paylaşan Mahmut Ağa’yı onun gözleri önünde öldürmüş; ama Murtaza Ağa’ya karışmamıştır. Zaten çok korkak olan Murtaza Ağa, bu olaydan sonra kaçacak delik aramaya başlamış ve onun için her yer kapalı mekân olma niteliğine bürünmüştür. Kendi bedeni bile kendine dar gelmeye başlamıştır ki bedeninin içinde dahi kıpırdayamaz olmuştur.

Kertiş Ali Onbaşı, Anacık Sultan’ı konuşturmak için emir almıştır. Öncelikle ona yalvarıp yakarır; ancak tek sözcük bile alamaz. Kızır, bağırır, küfreder. Eğer konuşturamazsa

sahip olduğu tek değeri olan rütbeleri sökülecektir. Anacık Sultan'ın sessizliği karşısında mekân daralır, bir tepki olarak “O duvardan, o duvara attı kendini, boğuluyordu, dışarıya kaçtı” (İnce Memed-4: 529) manzarasıyla karşılaşırız. Algısal olarak kapanan mekânı Kertiş Ali'nin -bu ruh halindeyken- dış mekânda da aşması mümkün değildir.

4.4.2.2. Açık ve Geniş Mekânlar

Fromm “insanın en büyük amacı, insanlarla, hayvanlarla ve toprakla yeniden uyum ve barış içinde yaşamak olmalı” (Fromm 1992: 259) der. Anadolu'nun binlerce yıllık kültür birikimi, iyilik ve sevgiyle karılırken insanı merkeze alan bakış açısı bu harmanın öz değeri olarak kullanılmıştır. Orta Asya'dan beri doğa'ya çok büyük değer veren atalarımız “su”yun canı olduğunu düşünerek “su ölmesin” diye onu ateşe dökmemiştir. Kültürel birikimine sahip çıkan Anacık Sultan Fromm'un modern çağın insanına hedef olarak gösterdiği “en büyük amaç” a çoktan varmıştır.

Kırkgöz Ocağı, ülkü değerlerin temsilcileri için açık mekân olma potansiyelini ruhunda daima taşıyan özel ve dinî bir mekândır. Reel dünyanın gerçeklerini/kurallarını aşan, kendine özgü düzeni olan; şaman/kam/ozan/pir gibi şifa dağıtan Anacık Sultan'ın varlığıyla anlam bulan kutsal bir mekândır. Bu makama geyikler kesilmek için kendileri gelir. Bu ocağa kimse silahla giremez. Doğa ile uyumun sağlandığı barışın, sevginin, iyiliğin var ettiği ve İnce Memed'in ölümcül yaralarını iyileştirip ona yeniden “yaşam” verdiği köklü bir mekândır. “Ocak” evrene/doğaya uyum sağlamıştır. Öyle ki “Geceleri, yıldız dolu dereyi geçerek, dolgun, süt dolu memeleriyle geyikler geliyorlardı her gece, sütleri sağıldıktan sonra, Ocakta daha fazla durmadan dağlarına çekiliyorlardı.” (İnce Memed-4: 531) yabanî hayvanların bile hizmet ettiği bir mekândır ocak. Bolluk, varlık mekândır. Söz konusu ocak olunca anlatıcının kullandığı niteleme söz(cük)leri yukarıda da görüldüğü gibi “yıldız dolu, dolgun, süt dolu” gibi bereketi İnce Memedler. Bir dağ başında yer alan “ocak” sevgiyle, özveriyle, şefkatle yaşar.

Ocak sözcüğünün olumlu çağrışımları vardır. Ocağına düş-/ ocağına incir dik-/ ocağı bat-/ ocağı sön- gibi deyimlerde ocağın önemi dile getirilmiştir. İnce Memed romanında bir ocak'tan bahsedilmesi ve ocağı temsil eden kişinin bir kadın olması dikkat çekicidir.

Anacık Sultan'ın iyileştirici/yol gösterici/doğayla bütünleşen bir tarafının bulunması eski Türk inançlarına atıf niteliğinde yorumlanabilir. Bu özellikler mekânla birleşince dikey boyutta zamana kök salan, yatay boyutta çevreye yayılan bağla derinleşir.

Silah korunma veya saldırma gerecidir. Kırkgöz Ocağı'na silahla girilemez. Orada yaratanın verdiği canı yaratan alır. Her şey evrenin düzenine uyduğu için de kişinin kendini korumasına gerek yoktur. Evrenin ezeli sistemini hazmetmiş küçük bir evrendir, Kırkgöz Ocağı. Bu anlamda ülkü değerlerin temsilcileri için geniş mekân olarak işlev üstlenmiştir.

Çeltik işçilerinin haksızlığa başkaldırıp Şakir Ağa'nın konağını yerle bir ettiklerini duyan İnce Memed, bunalımdan kurtulur, umutla dolar. Seyran'ın bir kadın olduğunu anımsar; "Sevişmenin esrikliğinde, yitirilen, bir daha hiçbir zaman ele geçmeyecek bir cennetin, uçup giden bir dünyanın tadında bütünleşip eridiler." (İnce Memed-4: 342) ifadeleri İnce Memed'in sanrılar gördüğü, bunalıma girip günlerce yataktan çıkmadığı konağının içindeki yaşanmamışlığın telafisidir. Umut, aşkla birleşip İnce Memed'i yeniden doğurmuştur.

4.5. ŞAHIS KADROSU

Bu ciltte öncekilere göre daha kalabalık bir şahıs kadrosu vardır. Kadronun çoğunluğunu erkekler ve köylüler oluşturur.

Erkekler: İnce Memed, Ferhat Hoca, Kasım, Temir, Müslüm, Battal Ağa, Amber Bey, Asım Çavuş, Bünyamin, Abdülislam Hoca, Zeki Nejad, Topal Ali, Tazı Tahsin, Yel Musa, Yüzbaşı Faruk, Kertiş Ali Onbaşı, Albay Azmi Bey, Öğretmen Sami Turgut, Zeynullah Efendi, Pire Durmuş Ağa, Tapucu Zülfü, Şakir Bey, Sarı Sultanoğlu, Arif Saim Bey, Murtaza Ağa, Bayramoğlu, Cabbar, Kürt Rüstem

Kadınlar: Hürü Ana, Seyran, Anacık Sultan, Hüsne Hatun, Kara Zeynep, Zöhre Hatun

4.5.1. Başkişi

İnce Memed, halkın gözünde Genç Osman, Koroğlu, Hızır, Hz. Ali, Hz. Muhammet gibi; Yağız At ise Burak, Düldül, Bukefalos gibi özeldir.

Yağız At'ın İnce Memed'in canını taşıdığına inanılır. Bu yönüyle başkişinin tamamlayıcısıdır. Onu yakalamak isteyen Kelce Ömer, kayaların üstünden düşerek parçalanır; Adem, delirir; Tazı Tahsin'in üstüne yıldırım düşer; Delioğlan felç olur; Şehmus, bir çocuk tarafından öldürülür. Yağız At'ın sanki ölüme karşı özel bir zırhı vardır. Özellikle korunuyor gibidir. Herkesin önünde "kırk kırsrağa aşmış" ve sıkılan kurşunlardan hiçbiri ona isabet etmemiştir. Yağız At yerine kurşuna dizilen başka bir atın ölüsünün "on iki ak libaslı" kişi tarafından alınıp götürüldüğüne inanılır.

İnce Memed, eşkıyalıkta deneyim sahibi olmuştur. Eşkıyalığın bir sonu olmadığını öğrenirken kendisi gibi olanların içindeki haksızlığa boyun eğmeme kurdundan da haberdardır. Eşkıyalık yapmak istemeyen İnce Memed, gelecek planlarını yerleşeceği ev ve o eve Abdüselam Hoca'nın banyosunda kullandığı havluları önceleyerek "ilk alacağı öteberi bu havlular" (İnce Memed-4: 109) üzerinden yapar. Daha ortada bir ev yokken "havlu"yu düşünmesi onun ev ortamına ne kadar özlem duyduğunu hissettirir.

İnce Memed, kişisinden bağımsız bir İnce Memed'i halk yaratır. "Sıkışan insan, bundan hiçbir biçimde kurtulamazsa kendisini bir düş dünyasına atarak, bir mitos yaratıp o mitosa sığınarak kurtarmaya çalışır." (Kemal 1995: 188). Kurşun geçirmeyen gömleği olan kocaman bir adamdır halkın gözünde o. Onu ilk görenlerin çoğu İnce Memed olduğuna inanmazlar kimileri de alay ederler. Ufak tefek bedeninin içinde kocaman bir ruh olduğuna inanamazlar.

İnce Memed, olağanüstü nitelikleri olan, dinî yönden korunup desteklenen masal, destan kahramanı derecesine çıkarılır. Mahmut Ağa'nın ölümüne tanık olan Murtaza Ağa bile cinayeti anlatırken; "(...) bir top ışık içinde gelen adam, bir top ışık içinde çekildi gitti." (İnce Memed-4: 47) ifadelerini İnce Memed için kullanmaktan kendini alamaz. YK birçok yazısında kahramanları yaratanların çaresizlik içinde olan halk olduğunu dile getirir. Bu düşüncesinin zirvesinde "Ben hiçbir zaman kahramanlara inanmam." (Kemal

2009: 163) yargısına varır. YK'ye göre İnce Memed gibi bir romanın başkişisi bir "kahraman" değildir. Yazarın bu düşüncesinin altında bir ileti vardır. Halkın kurtuluşu için olağanüstü kişileri beklemek gereksizdir. Özetle, herkes bir İnce Memed'dir veya yeri geldiğinde İnce Memed olmalıdır.

Yazarın gözünden sakındığı İnce Memed, gerçek dünyada karşılığı varmışçasına betimlenir. Evet, o bir eşkiyadır, birçok kişinin kanı eline bulaşmıştır. Ancak Kara Zeynep, tanıyamadığı İnce Memed'e İnce Memed'i anlatınca "Memedin gözlerinden iki damla yaş, kucağına yatırdığı tüfeğinin kundağına düştü." (İnce Memed-4: 64) manzarasıyla karşılaşırız. İnce Memed'in hatalarını, suçlarını affetmek için birçok nedenimiz vardır.

İnce Memed'e ait kimi nitelik ve olayların yazar-anlatıcı tarafından Hz. İsa'yla motif benzerliği taşıyacak biçimde kurgulanır. İncil'de geçen ve Hz. İsa ile ilgili aşağıdaki maddeler İnce Memed'in ona benzerliklerini gösterir;

- a) Hz. İsa'nın "İnsanoğlu başrahiplerin ve dinsel yorumcuların eline teslim edilecek. Kendisini ölümlerle yargılayacaklar." (İncil: 44) yargısı ve İnce Memed'in de eşkiyanın sonu önünde sonunda kurşundur yorumu benzerdir.
- b) Hz. İsa'nın ölümüne tanık olan bir "yüzbaşı" (İncil: 66) vardır. İnce Memed'in de sürekli peşinde olan onu yakalamak için elinden geleni ardına bırakmayan bir Yüzbaşı Faruk vardır.
- c) Hz. İsa'nın özellikle acı sonuna tanık olan "birçok kadın" (İncil: 66) vardır. İnce Memed yapıtında da İnce Memed'in en zor anlarında ona destek olan çok önemli roller üstlenen kadınlar vardır. Özellikle Anacık Sultan figürü dinsel niteliklerle ortaya çıkan kadın kahramandır. İnce Memed yaralı ve çok hastayken onu "ölümden döndürür", ona yeniden doğma fırsatı tanır.
- d) Hz. İsa "Üç gün sonra dirileceğim." (İncil: 66) demiştir. İlk üç cildin sonunda görevini yapıp "İmi timi belirsiz" olur ve bir sonraki ciltte geri dönmüş olur. Son ciltteyse açık açık "Gene geleceğim." der ve roman son bulur.

İnsanlar kendi İnce Memed'lerini kendileri yaratırlar, gerçek dünyadaki İnce Memed'in nasıl olduğu önemli değildir. "Vecdin ve rüyetlerin doğduğu ruh haletlerinin bir özelliği de bulaşıcı olmasıdır." (Renan 1964: 20). Bir kişinin "dev gibi" büyük, Yunan tanrıları gibi insan içine inmiş ve kötülerle mücadele eden, olağanüstü İnce Memed'i gördüğünü söylemesi yeterlidir. Bu ilk görüş aksi kanıtlanamaz bir gerçeklik olur. Halk inanmak istediğine inanır. Bunu İnce Memed'in kendi bile değiştiremez. Köylüler kendilerini kafalarındaki İnce Memed'in varlığına o kadar çok inandırırılar ki İnce Memed'in kendisi bile kendinden kuşkulananmaya başlar;

"Acaba o İnce Memed dedikleri ben değil miyim, öyle peygamber emsali, öyle ermiş, öyle yiğit, Köroğlu, Genç Osman, Hızır Aleyhisselam, Hazreti Ali gibi bir İnce Memed daha var da, beni onunla mı karıştırıyorlar?" (İnce Memed-4: 98) diye düşünürken, Abdülislam Hoca "İyi ki sen İnce Memede hiç benzemiyorsun." (İnce Memed-4: 112) der.

İnce Memed eşkıyalık yapmak istememektedir, her fırsatta dağdan inmeyi amaçlamaktadır. Daha önceki ciltlerde yalnızca girişimden ibaret olan bu istek İnce Memed-4'te -bir süreliğine de olsa- gerçekleşir. Abdülislam Hoca'nın evinde banyo yapan İnce Memed'in hayallerini evine alacağı "havlular" süsler. Bu hayaller İnce Memed'in herkes gibi yerleşik bir yaşama geçme ve ev ortamının rahatlığını yaşama isteğini gösterir.

Hürü Ana için İnce Memed, eşkıya olmasına, adam öldürmesine karşın bir çocuk gibidir. İnce Memed'e " 'Sus!' diye gözlerini belertti. 'Bir daha da, ben çağırınca kadar yanıma gelme.'" der ve İnce Memed'den " 'Olur Ana, baş üstüne Ana!'" (İnce Memed-4: 246) şeklinde cevap gelir. İnce Memed, onun çocuğudur. Aralarında içtenlik ve içtenliğin doğurduğu saygı vardır.

Kendine bir ev alıp aile yaşamı kuran İnce Memed, eşkıyalık günlerini dağları özler. Bu özlem o kadar yoğundur ki bir noktadan sonra sanrılar görmesine neden olur. İnce Memed, dağların, savaşmanın adamıdır. Evde oturup ölümü beklemek ona göre değildir. "Gecenin, gündüzün ortasında yapayalnızdın." (İnce Memed-4: 324) ifadesi onun çaresizliğini gösterir. Sanrı olarak gördüğü adamı, "o kadar iyi, o kadar iyi biliyordu ki, anımsayamadığına deli divane oluyordu" (İnce Memed-4: 324) yargısından da o "adam"ın ölüm olduğu sonucuna varabiliriz. İnce Memed, dağların insanıdır; ölümü

beklemek bir yana kovalamak Memed'in ruhunda vardır. Dört cilt boyunca İnce Memed'in derinlemesine düşündüğünü, hesap kitap yaptığını göremeyiz. Zaten eğitimsizliği ve yetiştirildiği çevre de buna izin vermez. O, eylem adamıdır. Bu yönüyle değerlendirildiğinde İnce Memed “herkesin birbirine benzediği günlük hayatın sürekli tekrarlandığı evrenden eylem yoluyla çıkar, eylem yoluyla başkalarından ayrılır birey olur.” (Kundera 2009: 35-36) belki de bilinçsizce yaptığı bu yolculuğun sonunda herkesten ayrılmayı başarmıştır. İnce Memed romanında sosyal ortam incelenirse ağa ve beylerin, köylülerin, bürokratların, askerlerin hepsinin kendi içinde “aynılaştığına” tanık oluruz. Bu aynılığı küçük değişmelerle aşabilen birkaç kişi olmuştur. Onlar da öldürülmüştür. Özgünlüğünü birey olarak koruyabilen tek kişi İnce Memed'dir.

Korkmaz alp tipini; “düşünerek, bilerek sorunları çözmek yerine; *eyleyerek, işleyerek* çözmeye çalışan insan” (Korkmaz 2015: 26) biçiminde tanımlar. İnce Memed-1'de başkışı birebir bu tanıma uyar. Ancak ağa öldürmenin bir çözüm getirmediğini anladığı ikinci ciltten itibaren düşünen/çözüm arayan bir insana dönüşür. Bu dönüşüm onu uyguladığı çözüm yöntemini değiştirmez. Ağalık'ın yok edilmesi için çözüm arar; bulamayınca ağa öldürmek gibi “alp tipi”ne ait bir davranışı sergiler.

Ağaların düzenine itiraz edebilen çok az insan vardır. İnce Memed-4'te Öğretmen Zeki Nejat, Şakir Ağa'nın köylülere yaptığı zulme başkaldırır. Kısa bir süre sonra da ölüm haberi alınır. Onun bu sonu, İnce Memed'in psikolojisi üzerinde çok derin yaralar açar. İnce Memed'in ruhsal durumu “ölü gibi, soyunmadan yatağın üstüne serildi. (...) Gecenin, gündüzün ortasında yapayalnızdı. (...) her şey silinmişti.” (İnce Memed-4: 324), “yataktan hiç çıkmadan üç gün üç gece kaldı.” (İnce Memed-4: 329) biçiminde betimlenir. Bu betimlemelerde geçen “yatak” sözcüğünü bir sembol olarak değerlendirirsek; “pasif bir içe kapanmanın, edilgenliği” (Korkmaz 2002: 185-186) karşıladığını söyleyebiliriz. İnce Memed, insanların kendi haklarını kendileri arasın düşüncesindedir. Onların uğradığı zulümlere karşı boyun eğmeleri İnce Memed'i tinsel olarak boğar, yok eder.

Sefil İbrahim'in oğlunun yüreğinde Allah'ın nurdan yapıp koyduğu bir “kurt” vardır. Bu, mücadele ruhudur, başkaldırı zorunluluğudur, haksızlığa direniş mecburiyetidir. YK de

kendisi için “Özgürlük, boyun eğmeme benim içimdeydi.” (Kemal 1994: 115) der. İnce Memed’in içindeki kurt’un karşılığıdır, özgürlük, boyun eğmeme. Bu anlamda İnce Memed’in YK’den izler taşıdığını söylemek mümkündür.

İnce Memed, anlatıcının özel ilgisi ve desteği ile hep yüceltilmiştir. Şakir Ağa’yı öldürdükten sonra dağa çıkan ve Ferhat Hoca’ya söylediği şu cümle dikkat çekicidir; “Kim olursa olsun, hiçbir zaman da adam öldürmeye alışamayacağım Hocam.” (İnce Memed-4: 346). Birçok çatışmaya girmiş, birçok kişiyi yaralamış ve öldürmüş, gözleri önünde can veren arkadaşlarını görmüş İnce Memed, henüz adam öldürmeye alışmamıştır. Okuyucunun gözünde mecbur olmasa kimseye hiçbir zararı olmayacak bir insan imajını, anlatıcı İnce Memed için çok iyi yaratır.

İnce Memed romanı son bulurken başkışı yaklaşık olarak 24 yaşındadır. Birçok kez ailesinden ünlü eşkıyalar çıktığını yazan YK’in dayısının adı Eşkîya Mahiro’dur. YK’nin anlattığına göre Mahiro “yirmi beş yaşlarında vurul”ur (Kemal 1994: 33). Birçok kez temas ettiğimiz gibi YK’nin gerçek yaşamıyla İnce Memed romanı arasında koşutluklar vardır.

4.5.2. Norm Karakterler

Norm karakterlerin genellikle kadınlardan seçildiği dikkatlerden kaçmamalıdır. Hürü Ana, sesli düşünmeye alışmış içi dışı bir, lafını esirgemeyen ve İnce Memed’i oğlu gibi seven biridir. Hürü Ana, duvarda asılı duran Hz. Ali resmiyle konuşup ondan hesap soracak kadar temiz bir insandır. O da benim oğlum sayılır diyecek kadar içten bir inanca sahiptir. Mustafa Kemal’e de hesap sormayı düşünecek kadar cesur, hak arayan ve onu kendine yakın hissedecek biridir.

Zeynep Hatun; Kamer veya Hürü Ana yapısına sahiptir. Köyün tamamı İnce Memed’i öldürmeye çıkmışken o İnce Memed’i evine alır ve onunla ilgilenir.

Anacık Sultan, Kırkgöz Ocağı’nın postunda oturan son kişidir. Kadın olması çok ilginç ve önemlidir. YK, İnce Memed serisi boyunca kadınlara çok önemli roller vermiştir.

Anacık Sultan, dinî yönü olan biridir. İnce Memed'in çok önemli destekçilerinden biridir. Şakir Bey, Anacık Sultan'ı itibarsızlaştırmak için çok şey söyler, en çok da “kadın” olması nedeniyle onun pir postuna oturamayacağını iddia eder. Müftü ise kadınların da dinî görevler üstlenebileceğine kanıt sunmak için; “Birincisi Havva Anamız, ikincisi Meryem anamızdır.” (İnce Memed-4: 173) diyerek kadınların ilk insanlardan veya peygamber annesi olabileceğine işaret eder. Anacık Sultan'ın varlığının Hz. Havva ve Hz. Meryem ile onaylanması halkın gözündeki anlamına işaret eder. Aslında Anacık Sultan doğanın dilini bilen bitkilerden ilaç yapıp insanları iyileştiren, halkın yücelttiği olağanüstü nitelikler yüklediği yaşlı bir kadındır. Bu özellikleriyle Türklerdeki “şaman”ları anımsatır.

Anacık Sultan ölünce “çevresindeki dünya yaşamın ve umudun üstünlüğünü yüceltir, bu üstünlüğü bir kez daha doğrular: Toprak, mavi çiçeklerle, Yaşar Kemal'in ve okurlarının çok sevdiği o mavi çiçeklerle donanır; buysa, yaşamın kazandığı zaferin en üst düzeyde anlatımıdır.” (Deleage 1993: 15). Anacık Sultan, doğayla bir olmuş manevî yönü güçlü biridir. Her şeye saygı duyan, varlığın ruhunu okşamayı bilen bu yüce bireyin ölümünün ardından doğanın mavi çiçeklerle donanması onun varlığının devamlılığının simgesel bir anlatımıdır. “Ölüm, dahiyi veya büyük kalbli bir insanı vurduğu zaman o kadar mânasız bir şeydir ki, halk, tabiatın böyle bir hata işlemiş olmasına akıl erdiremez.”(Renan 1964: 10) yargısı İnce Memed romanı atmosferini anlamamızı sağlar. Anacık Sultan'ın cenazesi halkın inancına göre “ak libaslı kırk ölümsüzle birlikte kasabaya gelen İnce çetesince Candarma Komutanlığı basılarak, ölüyü bekleyen üç yüz candarmanın gözleri önünde” (İnce Memed-4: 552) alınıp dağlara götürülmüştür. Halk için bu inanış gerçeğin ta kendisidir. O kadar iyi bir insan öldürülmüş ve sıradan biri gibi toprağa gömülecek olması kabul edilemez bir durumdur. Bu aynı zamanda halkın ölüme karşı bir başkaldırısıdır. Yaşamın devamlılığına, iyiliğin ödüllendirileceğine ve ölmeyeceğine olan bir inançtır. İnançların pozitif bilimlerle kanıtlanmasına gerek yoktur. İnanmak öznel bir gerçeklik algısı oluşturur.

İnce Memed, dört cilt boyunca hep onay bekler. Eşkıyalığın sonunun olmadığından ve ağa öldürmenin geçici/anlamsız bir eylem olduğundan bahseder. Bu düşüncelerini Seyran'a, Battal Ağa'ya, Anacık Sultan'a ve daha birçok kişiye açar. Seyran ve Anacık

Sultan “İçinden ne geliyorsa onu yap.” anlamında bir çözüm/onay sunarlar. Bu İnce Memed’i kendi içinde dönüştüren bir yanıtlama biçimidir. Bu, Fromm’un insancı törelbilinç olarak tanımladığı ve “bizleri kendikendimize, üretici bir biçimde yaşamaya, tam anlamında ve uyumlu bir gelişmeye çağıran, yani gizilgüç (potansiyel) olarak ne isek o olmamızı isteyen kendi benlerimizin sesidir.” (Fromm 1985: 173-174) biçimde açıkladığı gerçek ve anlamlı bir çözümdür. Battal Ağa da “Bir İnce Memed ölürse başka bir İnce Memed gelir.” düşüncesiyle İnce Memed’i kararlı bir umuda sevk eder. Aynı zamanda İnce Memed’in kendine inandığını, doğru yolda olduğunu gösterir. İnce Memed haklı ve doğru yoldadır; fakat kimi kez yalnız hisseder kendini. Bir ağanın ölümünden hemen sonra yeni bir ağa gelir. İnce Memed ise ölünce haklı olduğu yol kapanmış olacaktır. Dört cilt boyunca bu nedenlerle geri dönüşler yaşayan, karamsarlığa saplanan İnce Memed, Battal Ağa’nın basit çözümüyle umut dolar.

İnce Memed, yapıtta ülkü değeri temsil eden –neredeyse- herkesten norm karakter olmalarını bekler. Çözümü dışarıda arar. İnce Memed-4 adlı yapıtın bitiminde “Gene geleceğim.” (İnce Memed-4: 638) diyerek kaybolup gitmesi onun artık gerçek çözüme ulaştığını gösterir.

4.5.3. Kart Karakterler

İnce Memed-4 adlı yapıtta İnce Memed’in hedefindeki kişilerin başında Arif Saim Bey vardır. Arif Saim de diğer ağa ve beyler gibi korkak, düşmanın üstüne kendi gidemeyen, dolambaçlı yolları tercih eden, namert biridir. Eskiden bir eşkıya olan Bayramoğlu, Arif Saim’i dağda yakalamış ve Arif Saim o kadar yalvarmıştır ki “bir böcek öldürülür de, ne yaparsa yapsın, bu adam öldürülmez” (İnce Memed-4: 421) diye düşünmüştür. Eşkıyanın gözünde öldürülemeyecek kadar aşağılık bir varlık halini alır. Böcekten bile aşağı, öldürmeye değmeyecek kadar aşağı bir yaratık olur. Ancak bu durum, gelecekte “gücünün yettiğini” döve döve öldürmeyeceği anlamına gelmez.

Dursun Dede, Menekşeli köyünden bir Kızılbaş dedesidir. Ferhat Hoca ve çetesi ona sığınır. O da onları korur. Ferhat Hoca; “ ‘Seni Kızılbaş dedesi seni,’ dedi. ‘Ooh, ne iyi, namaz yok, oruç yok... Ne kolay!’ ” diyince “ ‘Zor,’ dedi gülerek Dursun Dede. ‘İnsan

olmak çok zor sultanım. Dünyada çok şey kolay da, insan olmak zor.’ ” (İnce Memed-4: 146) düşüncesini ileri sürer. Bu tez ve antitez yazar-anlatıcının görüşlerine tercüman olmaktadır diyebiliriz. Dursun Dede, “insancıl” bir inanca bağlıdır. Onun için her şeyden önce “insan” gelir. Dede, bir düşüncenin somutlaşmış halidir.

Amber Bey, babası ölürken ona uzattığı beylik mührünü “Baba beni bağışla, ben beylik yapamam. Ben fakir fıkardan vergi alamam. Ben onlara zulmedemem.” (İnce Memed-4: 376) diyerek geri çeviren, mütevazı bir yaşam sürdüren biridir. Amber Bey’in YK’nin gerçek yaşamındaki büyük dedesi Hacı Süleyman’a benzediğini söyleyebiliriz. Çünkü YK’nin dedesi Süleyman da kendisine uzatılan beylik mührünü “(...) bitmedik yetimlerin hakkını yiyemem, fakir fıkara zulmedemem.” (Kemal 1994: 20) sözleriyle geri çevirir. Amber Bey, YK’nin gerçek yaşamdan aldığı bir karakterdir.

Taşkın Halil Bey “Yalan, safsata, o isterik orospu Anacık Sultan...” ifadelerini kullanacak kadar halkın inançlarına uzak ve düşmandır. Anacık Sultan, bu dünyaya ait biri gibi tanıtılmaz romanda. Kutsal/yüce değerleri temsil eder. Bu nedenle ona yapılan hakaretler, küfürler olduğu gibi söyleyeni aşağılayan, silen sözlerdir. YK’in –birkaçı hariç- genel ağa/bey özelliklerine uyan biridir. Okuyucunun onda “iyi” olarak görebileceği neredeyse hiçbir özellik yoktur.

Öğretmen Zeki Nejat’a göre “Eşküyalar vatan haini değillerdir.” (İnce Memed-4: 178); çünkü cephede düşmana karşı canlarını ortaya koyarak savaşırken ağalar/beyler düşmanla işbirliği yapmışlardır. Zeki Nejat, İnce Memed’in halkın gözündeki değerini/gerekliğini anlamış bir aydındır. Bu farkındalığıyla Zeki Nejat diğer okumuş, aydın kesimin hepsinden ayrılır. Zaten “düzenin bozukluğu” ve bu farkındalığın dile getirilmesi ciddi bir çelişki doğurduğundan kısa bir süre sonra öldürülür.

İnce Memed’i öldürmek için dağlara çıkan Bayramoğlu güçlü bir eşkıyadır. İnce Memed’e Azrail olması gereken Bayramoğlu bile “Keşki ilk çarpışmada İnce Memed bizi vursa da, biz de bu alçaklıktan kurtulsak” (İnce Memed-4: 454) demekten kendini alamayacak kadar değer bilen biridir. Elbette onun bu söylemi İnce Memed’e meşruiyet kazandırır. Düşmanın mert olanlarından.

Kertiş Ali Onbaşı, tip kavramının karşılığıdır. Kendi düşüncesi olmayan bir görev adamıdır. İşkencelerde insanları öldürür. Namı işkenceci olarak bilinir; yalnız o bunda kendine ait bir sorumluluk görmez. Kendini “Ben hem Allah kuluyum, hem de emir kuluyum.” (İnce Memed-4: 504) biçiminde tanımlar. Aldığı emri hiç düşünmeden bir robot gibi yerine getirir. Anacık Sultan’ı döven Ali Onbaşı “bu el, seni öldüren bu el benim elim değil, Arif Saim Beyin, o gavatın, bir de hükümetin eli” (İnce Memed-4: 530) diyerek mankurtluğunu itiraf etmiş olur. O yalnızca et ve kemik yığındır. Karar verme, seçme yetisi yoktur. Kertiş Ali, nevrotik özellikler gösterir. O “yetkeci birey” (Fromm 1985: 161) in karakter özelliklerini taşır. Fromm, bu karakterdeki insanlar için “yetkenin bir parçası olduğu sürece –kendi bütünlüğünü harcama pahasına da olsa- onun gücünü paylaştığını hisset”mektedir (Fromm 1985:161) der. Kertiş Ali, birey değildir. Kendi kararlarını dahi alamaz. Doğru veya yanlış eylemler de yoktur onun için. Kendisi zaten Allah’ın veya emrin “kul”u olduğunu söyler. Onun bu ifadesi sorumluluktan, karar vermekten kaçışının bir ifadesidir.

Kemikkıran Karafirtına Azmi Bey, İnce Memed’in yerini bulmak için köylülere görülmedik eziyetler eder. Kundaktaki bebekten ölümü bekleyen yaşlılara kadar herkesi döver. Yalnız İlyas Çavuş’u ailesinin yanında aşağılar, işkenceye yatırır. İlyas Çavuş, bu durumu “insanlığının elinden alınması” şeklinde yorumlar. İnce Memed’in hiçbir cildinde görülmeyen bir tepki gösterir ve askerlere pusu kurarak Azmi Bey’i vurup öldürür.

İnce Memed romanındaki Abdi Ağa, Deli Durdu, Yüzbaşı Faruk, Ali Safa Bey, Murtaza Ağa, Arif Saim Bey, Yel Musa, Taşkın Halil Bey, Tapucu Zülfü, Kertiş Ali Onbaşı, Mahmut Ağa, Şakir Bey, Albay Azmi gibi kişilerin ortak özelliklerinden biri de günahkâr olmalarıdır. Çünkü “Günah işlemek, insanın bir varlık değerine karşı onu aşağılayacak bir eylemde bulunması” (Korkmaz 2000: 262) tanımlanır. Üstelik bu kişiler doğrudan “insan onuru”nu hedef alırlar. Karşılarındaki insanlara onların “güçleri” oranında değer verir veya onların bütün değerlerini yok ederler. Bu gibi kişiler “gölge arketip”i temsil ederler. “Kahramanın ilerleyebilmesi ve büyük sınavı başarması, tamamen bu gölge arketipe karşı vereceği mücadeleye bağlıdır.” (Korkmaz 2015: 30). Bu amaçla İnce Memed, her ciltte günah kaynağının merkezindeki özneyi ortadan kaldırır. İlk ciltte Abdi

Ağa'yı kişisel öç alma niyetiyle öldürür. Onun dışındakiler topluma karşı işlediği günahlar/suçlar nedeniyle ortadan kaldırılmıştır.

4.5.4. Fon Karakterler

İnce Memed'in milletvekili olan Arif Saim'i öldürüp dağlara çekilmesinden sonra Davulcu Abdal Bayram ve Zurnacı Cümeç köye gelir. Okuyucu onların gelişinden köylünün genel tinsel durumunu anlar. Onların konuşmasına, düşünmesine gerek yoktur. Adlarına bile gerek yoktur. Adlarının başındaki meslekleri onların işlevlerini yerine getirmeleri için yeterlidir.

4.6. İZLEKSEL KURGU

Hz. Muhammet, Hz. Ali, Hz. Yusuf, Hz. Hızır; Köroğlu, Yavuz, Fatih benzerliğine dikkat çekilen İnce Memed, YK tarafından idealize edilir. Karşıt değerler ise bu idealizme hiçbir zaman ulaşamayacak kadar uzaktırlar. Bu ilişkileri göz önüne aldığımızda İnce Memed-4 KORA şemasına aşağıdaki gibi yerleştirilebilir;

	Ülkü Değer	Karşı Değer
Kişi	İnce Memed, Topal Ali, Seyran, Müslüm, Zeynep Hatun, Anacık Sultan, Ferhat Hoca	Arif Saim Bey, Murtaza Ağa, Şakir Bey, Taşkın Halil Bey, Kertiş Ali Onbaşı, Yüzbaşı Faruk, Karafirtına Kemikkıran Albay Azmi
Kavram		

	İnanmak, cesaret, başkaldırmak, sadakat, özveri, çalışmak	Korku, işkence, hakaret, aşağılama, sömürü, ahlaksızlık
Simge	Yağız At, kuş, leylek, sihirli yüzük ve gömlek, ışık, çangal boynuzlu geyik, ak bulut, aydınlık	Yılan, devedikeni, ejderha, sırıgın ucundaki kesik baş, ağına dönmeyen örümcek, kıpırdamayan kelebek, boğa derisinden çarık, Kuyucu Murat Paşa, kurt, karanlık

4.6.1. Başkaldırı

Başkaldırı izleği İnce Memed serisinin ana taşıyıcısıdır. İnce Memed, başkaldırının kişilik bulmuş karşılığıdır. İnce Memed serisindeki ülküsel anlamdaki tüm eşkıyalarının başkaldırmalarının altında geçerli nedenleri vardır. Ağa/bey ve devlet temsilcilerinin çıkarıcı hukuk tanımaz insanlıktan yoksun davranışları onları başkaldırmaya mecbur kılar. Bir kısım eşkıya ise ağa/beylerin tetikçiliğini yapıp halka zulmeder. YK de şu cümleleriyle düşüncelerimize destek olur; “Ben *İnce Memed*de başkaldırımı savundum. İnsanoğlunun en büyük değerlerinden birisi, başkaldırımıdır. İnsanın doğaya başkaldırışı, insanın insana başkaldırışı, insanın zulme başkaldırışı...” (Kemal 1995: 215).

İnce Memed romanının her cildinde iki tip eşkıya vardır. Bunlardan birincisi İnce Memed gibi olanlardır. Bunlar geçmişte de şimdide de vardır ve İnce Memed’e örnek olurlar. İkincisi halkın canına, malına göz diken ağa/beylere hizmet edenlerdir. Yapıt boyunca İnce Memed’i yakalamaya çıkan jandarmaların yeri geldiğinde “eşkıyalar”la işbirliği yaptığına tanık oluruz. Hatta halka zarar veren azılı eşkıyaları yakalanmak yerine bütün jandarmalar İnce Memed’in peşine düşerler. Peki, İnce Memed’i bu kadar tehlikeli yapan nedir? Fromm bu sorumuzu “Yetkeci durumda en büyük suç, yetkenin yönetimine karşı başkaldırmaktır. Bu nedenle, başkaldırma en büyük günah, boyuneğme ise en büyük erdemdir.” (Fromm 1985: 162) diye yanıtlar. Diğer eşkıyalar “köylüler”in

namusuna/canına/malına kastederler. İnce Memed ise köylüleri korur. Zulmeden ağalara başkaldırır. İnce Memed romanlarında yetke ağa/beylerdir.

Yazar-anlatıcı'nın başkaldıranları yapıt boyunca himaye ettiği söylenebilir. Başta İnce Memed olmak üzere, Ferhat Hoca, Müslüm, Temir, Kasım gibi “eşkılar” mecbur kaldıklarından dağa çıkmışlardır. Ve mazlumun, ihtiyaç sahibinin hep yanında zalimin, hak yiyenin ensesindedirler.

İnce Memed, dört cildin her birinde eşkıyalığı bırakıp “herkes gibi” bir yaşam sürmek ister. Yani başkaldırı kendi isteği değildir. İnce Memed-4'te silahını bırakıp Çukurova'ya iner. Karısını ve Hürü Ana'yı da yanına alarak bir ev düzeni kurar. Bu arada Şakir Ağa'nın köylüye yaptıkları kulağına gelir. Ona karşı köylüleri savunup başkaldırabilen tek kişi Öğretmen Zeki Nejat'tır. Ancak Şakir Ağa onu öldürtür. İnce Memed, bu duruma sessiz kalamaz ve bozuk düzenin sembolü Şakir Ağa'yı öldürür. Bu ölüm ağalık'a başkaldırma anlamı taşıdığından yine dağlara çıkar.

Ferhat Hoca, İnce Memed dağdan indikten sonra da dağlarda kalır ve başkaldıran “yeni eşkıya”lara aşağıdaki ilkeler üzerine yemin ettirir;

- a) Fakir fıkara zulmetmeyeceksiniz.
- b) Zenginleri soyacak olursanız, bir kuruşunu yemeden, önce en fakirlere sonra derece derece, dağıtacaksınız.
- c) Kimsenin ırzına dolanmayacaksınız.
- d) Bir tek fakirden, evine konuk olsanız bile zırnık almayacaksınız. (İnce Memed-4: 278)

Ferhat Hoca, eşkıyalığı idealize eder. YK, başkaldıran “soylu eşkıyaları” daima yüceltir. Gerçekten de yukarıdaki ilkelere bağlı kalan birine “eşkıya” demek söylenen kişide eğreti duran bir tanımlama olur. Hele İnce Memed kurmaca gerçekliğinde, “eşkılar” diğer roman karakterlerine örnek gösterilebilecek seviyededirler. Yapıtta İnce Memed çetesinin jandarmaları öldürmemek için özellikle çabaladığını görürüz; “Candarmaya gelince,

kurşunu yalnız onların ayaklarına, ellerine sıkacaksınız.” (İnce Memed-4: 282) emri bütün çatışmalarda zaten esas alınan bir davranıştır.

Şakir Ağa, çeltik işçilerinin ücretini çeşitli mazeretler üreterek ödemez. Çeltik işçileri sokaklarda yağmur altında günlerce kalırlar. Sonunda bunalan köylüler hep birlikte Şakir Bey’in konağını yerle bir ederler. Bu İnce Memed romanlarında köylülerin ağaya karşı hep birlikte gerçekleştirdikleri tek başkaldırıdır.

Ferhat Hoca dinî kimliği olan bir eşkıyadır. Ona göre “insanlar, eğer en küçük bir haksızlığa, zulme başkaldırmayı akıl etmezlerse, insanlık bundan böyle daha da beter hale düşecektir.” (İnce Memed-4: 348). Anlatıcı “başkaldırı”nın gerekliliğine okuyucuyu ikna etmek için düşüncelerini en açık biçimde İnce Memediyle kahramanlarına söyleme gereği duyar. Bununla da kalmaz tarihte başkaldırmış insanları ve onların mücadelesini anlatır; Baba İshak’tan bahseder.

4.6.2. Sömürü ve İşkence

Sömürgeci başlıcaları: ağalar, beyler, memurlar, milletvekili ve askerlerdir. Ağa/bey ve devlet temsilcileri köylüleri her anlamda sonuna kadar sömüren kötülük kaynağı kişilerdir. İnce Memed ve romanının var oluş nedeni temelinde ağa/bey zulmünün sömürü olarak ad bulmuş davranışlarıdır. Ağa/beyler toprakları bedelinin çok altında köylülerden alırlar. Emeklerini, özgürlüklerini, değerlerini hep sömürürler. Onlara göre köylüler insandan bile sayılmazlar.

Bir önceki ciltte İnce Memed ölüm haberinin yalan olduğunu duymadan hemen önce Topal Ali’yi don atlet bırakıp sokağa atan Murtaza Ağa bu ciltte; “Şu dünya dünya olalı, benim Topalı aşağıladığım gibi hiçbir insan hiçbir insanı aşağılamamıştır.” (İnce Memed-4: 41) itirafında bulunur. “Murtaza Ağa neden Topal Ali’yi aşağılamıştır?”, “Topal Ali aşağılanınca Murtaza Ağa’nın eline ne geçmiştir?” gibi sorular aklımıza gelmektedir. Aşağılama davranışının ardında Murtaza Ağa’nın kendi egosunu yüceltme hedefi vardır diyebiliriz. At üstünde gezip “ağa gibi” davranan Topal Ali’yi “don-atlet” bırakacak

kadar güç sahibidir Murtaza Ağa. Topal Ali'nin omuzlarına basarak yücelmeyi seçmiştir. Bu durum manevi bir sömürüdür.

Ağa ve beylerin zalimliklerine, hainliklerine bütün kötülüklerine maşa olan ve kendilerini canları pahasına üç kuruş karşılığında sömürten köylüler vardır. Bozuk düzeni var eden ve ayakta tutan bunlardır. Sultanoğlu'nun adamlarıyla karşılaştığında Ferhat Hoca; "Ben onun, bu bedavaya üren köpeklerine, canlarını Sarı Sultanoğlunun sarı altınları uğruna kurban adayanlara kızıyorum. Dünyamızı berbat edenler Sarı Sultanoğullarından çok bunlar." (İnce Memed-4: 151) der.

İnce Memed'i ortadan kaldırmak isteyenler onun dini sömüren biri olarak tanıtmaya çalışırlar.

Aşağıda verilen parça çok acıklı bir manzarayı betimler;

"Önce muhtarı yatırdılar alanın ortasına, ellerindeki hazır falakayı geçirdiler. Elllerinde boğa aletinden kırbaçlar vardı, başladılar Muhtara, yer misin, yemez misin. Muhtarın çığlığı göklere ulaşıyordu. Muhtarın sesi dayanılmaz olunca dayağı kesiyor, bir candarma, Muhtar yaşlıydı, yaşlı adamın sırtına biniyor, tekmeleyerek pınarın içine sürüyor, gene yatırıp dövüyorlardı.

O gün akşama kadar, candarma birliği köyün yarısından fazla erkeğini sopadan geçirdi, gün kavuşurken Muhtarın konuk odasına döndüler. Onurlarına birkaç dana kesildi. Sofraya süzme bal, kavurma, kaymak geldi gene. Yalnız fikara Muhtar, acısından sofrada bulunamayacağından özür diledi." (İnce Memed-4: 188)

Şakir Bey çeltik üretimiyle uğraşır. Çok para kazanmasına karşın çalışan köylülere ürünleri boğaz tokluğuna toplatır. Çeltik işçileri sıtmaya yakalanırlar. Küçücük çocuklar ölürler. Çeltik tarlalarında çalıştırdıkları işçilere söz vermelerine karşın hiçbir ağa bir metre dahi cibinlik almaz. Hatta ağalar, çeltik hasadından sonra bile işçileri sokaklarda bekletirler ve hak ettikleri ücreti ödemezler.

İşkence ile adı özdeş olan Kertiş Ali Onbaşı, yaşamı boyunca ilk kez et yediği dönemin askerlik olduğunu söyler. Tarım ve hayvancılıkla uğraşan bir kişinin yıllarca et yememesi ağaların sömürü düzeninin önemli bir göstergesidir. Gittikleri her köyde kurban kestiren ağa/beylerden geriye hiçbir şey kalmamış olacak ki Ali Onbaşı yıllarca et yememiş olsun.

YK, “Hiçbir kötülük, zulüm, insanlığa yakışmayan işkence yerde kalmaz.” (Kemal 1995: 41) inancındadır. Yapıtın son cildinin bitiminde İnce Memed’in “Gene geleceğim.” diyerek köyden ayrılması yine kötülüklerin yapılacağı ve yapılanların yine kimsenin yanına kâr kalmayacağı düşüncesini uyandırır. Ayrıca bu ifadenin son ciltte verilmesi İnce Memed’in “ölümsüzlüğü”ne bir ima olduğunu söylemek mümkündür. Yazar-anlatıcı İnce Memed’in bir kişi olmaktan çok bir düşünce olduğunu işaret eder. Bu bağlamda düşünüldüğünde İnce Memed’in Hz. İsa’ya motifsel benzerliğini onun gibi geri döneceğini hissettiren güçlü imaların olduğunu söyleyebiliriz.

4.6.3. Özveri ve Aşk

Seyran-İnce Memed aşkı bu ciltte de devam eder. Ancak önceki ciltteki gibi canlı bir aşka tanık olamayız. Seyran’ın İnce Memed’in dağlar dışında güvende olmadığını düşünmesi İnce Memed’den vazgeçecek kadar özverili olmasını sağlar. İnce Memed’in güvende olması kendi yanında olmasından daha önemlidir onun için.

4.6.4. Sadakat

İnce Memed, kimin evine sığınmışsa ev sahibi konuğunu sadakatile korumuştur. Zeynep Hatun’un bulunduğu köyün bütün erkekleri -oğlu Yunus da dâhil olmak üzere- İnce Memed’i öldürmek için dağa çıkmış olmalarına karşın Zeynep Hatun İnce Memed’i evinde konuk etmiş ve korumuştur.

Bünyamin Anacık Sultan’a sonsuz bir sadakatile bağlıdır. Onun isteğinin dışında asla hareket etmez. O, işkence görürken Bünyamin yağmurun altında bekler. Karakoldan kollarına girip onu çıkaran askerleri öldürür. Anacık Sultan’ın cesedini taşıyarak Kırkgöz Ocağı’na götürür.

Köylülerin ikiyüzlü ve çıkarıcı oldukları birçok kez dile getirilir. Ancak birkaçı hariç bütün köylüler İnce Memed’e sonsuz sadakatile bağlıdır. Kertiş Ali bir işkence makinesidir. İnsanlara duyulmadık işkenceler yapar. Öyle ki işkence sonunda ölenler vardır. Buna karşın köylülerden İnce Memed hakkında bir sözcük bile alamaz.

“Kertiş Ali üç bölük candarmayla, günlerce, aylarca Toros köylüklerinin üstünden geçti, Allah var demeden döve döve bütün köylüleri işkenceyle mecruh kıldı. Ağızlarından İnce Memed hakkında bir tek söz alamadılar.” (İnce Memed-4: 88)

İnce Memed, Şakir Bey’i öldürme nedenlerini şöyle sıralar; birinci kurşun “Zeki Nejat için”, ikinci kurşun “sıtmadan ölen çocuklar için”, üçüncü kurşun “hakkını yediği ırgatlar için”dir. İnce Memed bu cinayeti işlerken kasabada ev almış ve bir aile yaşamı kurmuştur. Yaşam standartları gayet yerindedir. Ancak İnce Memed, ilkelerine sıkı sıkıya sadık biridir. Kendisini kişisel olarak ilgilendirmeyen bir durumda bile sırf “ilkelerine aykırı” olduğu için Şakir Ağa’yı öldürür. Bu sadakatının bedeli canını ortaya koyarak dağlara çıkması olur.

Topal Ali, İnce Memed yolunda öl(dür)meyi göze alacak kadar sadıktır ona. İlk ciltten beri ikili oynamayı becerecek kadar uyanık olan Topal Ali, İnce Memed’in ağaları öldürmesi için kılavuzluk etmiştir. Yel Musa jandarmalara izcilik yapıp da İnce Memed’in yerini ne zaman gösterecek olsa onu ölümlle tehdit edip caydırır. Okuyucu Yel Musa’ya yapılan bu tehdit eğer ciddiye alınmazsa Topal Ali’nin onu öldüreceğine emin olur. Topal Ali’yi bu sadakatten ne para ne ün hiçbir şey vazgeçiremez.

4.6.5. Kaçış

İnce Memed-3’ün son bölümünde Mahmut Ağa’yı öldüren İnce Memed’i, İnce Memed-4’ün başında kaçarken görürüz.

İnce Memed, eşkıyalığın sonunun olmadığını bilir. Bu nedenle düze inip Abdüselam Hoca’nın yeğeni Memed olarak yaşamını sürdürmek ister. Kasabada bir ev alır. Seyran’ı, Hürü Ana’yı getirir “herkes gibi” yaşamak için çaba gösterir. Bu onun dağlardan kaçışıdır.

Kasabada kurduğu düzen kısa bir süre sonra onu boğmaya başlar. “İçindeki kurt” onun böyle bir yaşamı sürdürmesine izin vermez. O, dağların adamıdır. Yumuşak yatak, sıcak çorba, rahatlık onun kasabaya “mahkûm” olması için yeter nedenler değildir. Aile ve

kasaba yaşamı nedeniyle sınırlar görmeye başlar. Ev'den kaçar. İssız yerlerde kimseyle konuşmadan zamanını "öldürür". Şakir Bey'in Öğretmen Zeki Nejat'ı haksız yere öldürmesi onun tekrar dağlara "kaçması" için bir fırsat yaratır.

Yağız At'ın kaçıışı simgesel anlamlarla yüklü bir serüvendir. At, İnce Memed'i, başkaldırıyı, engelenemezliği, boyun eğmezliği simgeler. İnce Memed gibi o da olağanüstü niteliklere sahiptir. "Ölümsüz" olduğuna inandıracak kadar ölümlerden kurtulmuştur. Yağız At için "Ölümden kaçışın simgesidir." diyebiliriz. Ayrıca "Hayvan, neredeyse tümüyle bilinçdışı olması nedeniyle, ezelden beri insanın içgüdüsel yaşamının karanlıklarında gizli psişik alanın simgesidir." (Jung 2012: 114) tanımıyla Yağız At'ın romandaki önemine dikkat çeker. Belki de Yağız At'ın özgürlüğü, yenilmezliği İnce Memed'in gerçekte isteyip de ulaşamadıklarını karşılar. İnce Memed'in canının Yağız At'ta olduğu söylentisi de bu yorumumuzu destekler.

Dört cildin hepsinde de İnce Memed, karşıt gücü öldürdükten/görevini yerine getirdikten sonra atını dağlara doğru sürerek köyden kaçar. Jung, dağın yetişkin kişiliği imlediğini (Jung 2012: 89) söyler. İnce Memed'in her cildin sonunda yönünü dağlara çevirmesi onun aşama aşama kendilik bilincine ulaştığını gösteren simgesel anlatımlardır. İnce Memed, herkesin birbirine benzediği, hiyerarşik bir düzenin olduğu kasabada huzursuzdur. Ne zaman kasabaya inse bunalır ve aklına "dağa kaçmak" gelir. O, dağda birey olarak ve herkesten ayrılarak İnce Memed olma fırsatını yakalar.

4.6.6. Erk Sorunu ve Güven Yitimi

İnce Memed adlı yapıtın hiçbir cildinde devleti “yapması gerekenleri” yerine getiren bir pozisyonda göremeyiz. Devletin yasaları, kolluk kuvvetleri, memurları; kötü niyetli, çıkarıcı ağa/beylerin elinde oyuncak olmuştur.

Devlet memurları, askerler rüşvetçi ve yasa tanımaz insanlardır. Askerler ağa/bey ve milletvekillerinin emrindedirler. Onlar emretmişse koskoca Toros köyleri Çukurova’ya sürülebilir. Yasalara uygunluğu düşünmeye gerek yoktur. Daha da acı olanı “milletvekili” döve döve adam öldürse, otomobiline insan çığnetse de bir cezası olmaz bu yaptıklarının.

Jandarma, halkın asayişini sağlamakla görevli askerî bir birimdir. Ancak İnce Memed-4’te jandarmanın adı “işkence” ile özdeşleşir. Köylüler nedenli/nedensiz sürekli dayaktan geçirilir. Yaşlı genç, kadın erkek hiç fark etmeden hepsi sürekli dövülür.

Şakir Bey, mal müdürüne rüşvet verir. Mal müdürü de devlete ait bir binayı müzayedeye çıkarıp kimsenin haberi olmadan “cüzi bir parayla efendim” (İnce Memed-4: 264) diyerek Şakir Bey’e verir.

Zeynullah Efendi; eroin, silah, altın, at, giyim, kuşam, otomobil gibi mallardan ne bulursa kaçakçılığını yapmaktadır. Kaçakçılığını da herkes bilmektedir.

Şakir Bey, yetkililer tarafından çeltiklerin sulanmasının yasaklamasına karşın uzatmalı çavuşa rüşvet vererek sulamaya devam eder. Albay ile Şakir Bey arasındaki savaşım Zeki Nejat’ın öldürülmesiyle son bulur ve “albay” pes ederek kasabadan ayrılır.

İnce Memed’in atından bahsetmek “suç” ilan edilir. Her kim attan bahsederse önce “dayak” yer, “jandarma kumandanlığı”nın altındaki odada diz boyu suların içinde bekletilir. Attan bahsedenler için “savcı” da yasal bir açık bulmuş ve en az üç ay mahkûmiyetle cezalandırmaya başlamıştır. Yasal sınırlar içinde görev yapmak zorunda olan insanlar kendi başlarına yasa uydurup ceza vermektedirler.

İnce Memed, ortadan kaldırmak için “devlet” aciz kalır ve operasyon için eski-yeni kullanılabilir eşkıyaların (Uzun Cabbar, K r İbrahim, Horoz Ramo,  içekli Nuri, vd.) yardımını alır. Bu, devlet için aşağılayıcı bir durumdur.

“Milletin vekili” olarak tanıtılan Arif Saim, halktan kopuk, halka üsten bakan, halkla hiçbir bağı olamayan biridir. İnce Memed’in yakalanması için uđraŐırken halkın sevip saydığı, yaşlı ve dinî yönü ağır basan Anacık Sultan için “orospular sultanı, Toros dağlarının üstünden geçtiği orospu, fahiŐe, katmerli orospu” deme cüretini gösterecek kadar halkın değerlerine uzak/düşmandır. Bu durum milletin devletten uzaklaŐmasına ve güven duygusunun yok olmasına neden olur. Devleti temsil eden birinin kendileri gibi biri olmadığı duygusunun bu sonuca yol açması son derece normaldir.

KAYNAKÇA

1. KİTAPLAR

- Adler Alfred, İnsanı Tanıma Sanatı, Çev. Kamuran Şipal, Say Yay., İstanbul 2002.
- Aktaş Şerif, Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş, Akçağ, Ankara 2000.
- Armstrong Karen, Mitlerin Kısa Tarihi, Çev. Dilek Şendil, Merkez Kitapları, İstanbul 2006.
- Assmann Jan, Kültürel Bellek, Çev. Ayşe Tekin, Ayrıntı Yay., İstanbul 2001.
- Aydemir Şevket Süreyya, İkinci Adam, C. 1, Remzi Kitabevi, İstanbul 1980.
- Aytür Ünal, Henry James ve Roman Sanatı, YKY, İstanbul 2009.
- Baldıran Galip, Alain Robbe-Grillet ve Yeni Roman, Çizgi Kitabevi, Konya 2002.
- Boratav Pertev Naili, Az Gittik Uz Gittik, İmge Yay., Ankara 2008.
- Eliade Mircea, İmgeler Simgeler, Çev. Mehmet Ali Kılıçbay, Gece Yay., Ankara 1992.
- Fromm Erich, Kendini Savunan İnsan, Çev. Necla Arat, Say Yay., İstanbul 1985.
- Fromm Erich, Rüyalarda Masallar Mitoslar, Çev. Aydın Arıtan, Kaan H. Ökten, İstanbul 1992.
- Imbert Paul, Osmanlı İmparatorluğu'nda Yenileşme Hareketleri Türkiye'nin Meseleleri, Çev. Adnan Cemgil, Havass Yayınları, İstanbul 1981.
- İncil, Kitabı Mukaddes Şirketi, İstanbul 1998.
- Jung Carl Gustav, Dört Arketip, Çev. Zehra Aksu Yılmaz, Metis Yay., İstanbul 2012.
- Kemal Yaşar, Binbir Çiçekli Bahçe, YKY, İstanbul 2009.
- Kemal Yaşar, İnce Memed 1, Görsel Yayınlar, İstanbul 1994.
- Kemal Yaşar, İnce Memed 1, YKY, İstanbul 2015.
- Kemal Yaşar, İnce Memed 2, Görsel Yayınlar, İstanbul 1994.
- Kemal Yaşar, İnce Memed 2, YKY, İstanbul 2015.
- Kemal Yaşar, İnce Memed 3, YKY, İstanbul 2013.
- Kemal Yaşar, İnce Memed 4, YKY, İstanbul 2012.
- Kemal Yaşar, Yaşar Kemal Kendini Anlatıyor, Görsel Yayınlar, İstanbul 1994.
- Kemal Yaşar, Zulmün Artsın, Can Yayınları, İstanbul 1995.
- Korkmaz Ramazan vd, Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı, Grafiker Yayınları, Ankara 2011.

- Korkmaz Ramazan, Aytmatov Anlatılarında Ötekileşme Sorunu ve Dönüş İzlekleri, Türksoy Yay., Ankara 2004.
- Korkmaz Ramazan, İkaros'un Yeni Yüzü Cahit Sıtkı Tarancı, Akçağ Yay., Ankara 2002.
- Korkmaz Ramazan, Yazınsal Okumalar, Kesit Yay., İstanbul 2015.
- Kundera Milan, Roman Sanatı, Çev. Aysel Bora, Can Yayınları, İstanbul 2009.
- Levinas Emmanuel, Zaman ve Başka, Çev. Özkan Gözel, Metis Yay., İstanbul 2005.
- Moran Berna, Edebiyat Kuramları ve Eleştiri, İletişim Yayınları, İstanbul 2012.
- Moran Berna, Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 2, İletişim Yayınları, İstanbul 2006.
- Ortaylı İlber, Son İmparatorluk Osmanlı, Timaş Yay., İstanbul 2007.
- Renan, Havariler, MEB Yay., Ankara 1964.
- Sartre Jean-Paul, Varoluşçuluk, Çev. Asım Bezirci, Say Yay., İstanbul 2012.
- Stevick Philip, Roman Teorisi, Çev. Sevim Kantarcıoğlu, Akçağ Yayınları, Ankara 2004.
- Yaşar Kemal ve diğerleri, Tan Edebiyat Yıllığı, Ankara 1982.

2. TEZLER

- Çiftlikçi Ramazan, Yaşar Kemal, Yazar-Eser-Üslup, Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya 1993.
- Korkmaz Ramazan, Sabahattin Ali –İnsan ve Eser-, Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ 1991.

3. MAKALELER

- Ak M. Akif, Yaşar Kemal Paris Varoşlarında, İlim, Kültür ve Sanatta Gerçek, S. 9, Mart 1979, s. 3-9.
- Arısoy Sunullah, İnce Memed, Akis, S. 82, 03 Aralık 1955, s. 22.
- Çağdaş Hami, Çağları Birleştiren Yaşar Kemal Çağları Aştı, Hürriyet Gösteri, S. 151, Haziran 1993, s. 12.
- Çetin Güney, İnce Memed'in İkinci Cildi Üzerine, Türk Dili, S.215, Ağustos 1969, s. 679-684.
- Deleage Jean Pierre, Söz ve Destan, Çev. Aykut Derman, Hürriyet Gösteri, S. 151, Haziran 1993, s. 13-15.

- Ertop Konur, Yaşar Kemal ve Destan Geleneğimiz, Hürriyet Gösteri, S. 151, Haziran 1993, s. 18-19.
- Görktan Behçetoğlu Muzaffer, İnce Memed ve Yaşar Kemal, Güneyde Kültür, S. 44, Ekim 1992, s. 28-29.
- Gürsel Nedim, Günümüzün Homeros Şiiri: “İnce Memed”, Milliyet Sanat Dergisi, S. 146, 1975.
- Hızlan Doğan, Sıradan Kelimelerden Efsane Yaratan Bir Romancı, Hürriyet Gösteri, S. 151, Haziran 1993, s. 16-17.
- Hickman William C., Çev. Ayşe Mengi, Yaşar Kemal’in İnce Memed’indeki Geleneksel Temalar, Türk Dili, 1983, s. 154-166.
- Korkmaz Ramazan, Fenomenolojik Açıdan Tepegöz Yorumu, Uluslararası Dede Korkut Bilgi Şöleni, Ankara 2000, s. 259-269.
- Korkmaz Ramazan, Romanda Mekanın Poetiği, Edebiyat ve Dil Yazıları Mustafa İsen’e Armağan, Ankara 2007, s. 399-415.
- Kurdakul Şükran, Yaşar Kemal’in Romanları, Sanat Olayı, S. 15, Mart 1982, s. 34-39.
- Naci Fethi, Eleştiri Günlüğü, Hürriyet Gösteri, Mart 1987, s. 9-13.
- Önertoy Olcay, Yaşar Kemal ve Çukurova, Türk Dili, S. 375, Mart 1983, s. 147-153.
- Öngören Veysel, İnce Memet, Yeni Düşün, Haziran 1987, s.78-79.
- Toprak Ömer Faruk, İnce Memed Destanı, Seçilmiş Hikayeler, S. 51, Nisan 1956, s. 35-37.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Ümit ÖZCAN
Doğum Yeri ve Tarihi : Bakırköy- 07.03.1982

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Fırat Üniversitesi
Yüksek Lisans Öğrenimi : Ardahan Üniversitesi
Bildiği Yabancı Diller : İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri :

İş Deneyimi

Stajlar :
Projeler :
Çalıştığı Kurumlar : Final Dergisi Dershanesi
Olimpiyat Dershanesi
Maden Anadolu Lisesi

İletişim

E-Posta Adresi : oz-um@hotmail.com

Tarih : 08.08.2015